UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Didaci Covarrvvias A Leyva Toletani Episcopi Segobiensis ... Opera Omnia

Covarrubias y Leyva, Diego de

Antverpiae, 1610

[In Constitvtionis Secvndæ Ex Rvbrica De Pactis, Lib. VI. Civisqve Initivm, quamuis pactum, inscribitur, non inutilem interpretationem, Ad Lectorem Præfatio.]

urn:nbn:de:hbz:466:1-96556

Visual Library

Reipublicæ commodum decem annis publico stipendio præceptoris officio fungens peregisti, multa propensi in eandem rempublicam animi argumenta ita incessanter addidisti, vt qui teipsum nouerit, & quæ apud Regem, ac Cæsarem inuictissimum, in ipsa itidem Tridentina Synodo, & in huius Granatensis Curiæ præfectura egeris, vtcunque expenderit, satis comperiat quantum tibi debeant hi, qui continuis precibus verum iustitiæ cultum postulauerit. Quibus denique animi dotibus magnitudinem, insignem humanitatem, iudicij candorem, egregiam in pauperibus, & oppressis subueniendis diligentiam, maiorum & generis dignitatem ac splendorem notissimum facis. Pro tua igitur singulari benignitate hoc opus, quidquid est accipito ab eo dicatum, qui se ita tibi obligatum putat, vt in tota, quæ sibi reliqua sit vita, studium omne, animumque, ac se tibi, tuisque deuouerit: hoc vnum, quod mihi erit omnium gratissimum, obnixe precatus, te in hoc suscipiendo munusculo non tam rem ipsam, quam auctoris voluntatem metiri. Suscepi enim & laborem hunc libentius, non modo vt intelligas, si quid nobis à publicis negotijs otij (superest autem vel teipso teste non multum) non esse omnino id otiosum, sed etiam vt tuum, quo nihil mihi antiquius est, iudicium censuramque amplius explorarem. Nec tamen vereor, ne nostram hanc operam quæcunque ea sit, probaturus sis, libentique animo accepturus, vel ea saltem causa, vt mihi animum ad alia festinanti adieceris. Vale Præsulum decus. E Granata Mense Aprili. Anno M. D. LIII.

IN CONSTITVTIONIS SECVNDÆ EX RVBRICA DE PACTIS, LIB. VI. CVIVSQVE INITIVM, *quamuis pactum*, inscribitur, non inutilem interpretationem,

AD LECTOREM PRÆFATIO.

PRINCIPES omnes, ac legumlatores, candide lector, & hi præsertim, qui religionis Christianæ documentis rempublicam optimis legibus instituere conati sunt, in rebus agendis, & frequentissimo hominum commercio, dum humanam simplicemque conuentionem iustis ex causis inualidam, ac infirmam esse censuerunt, aut sane non ita vtilem, vt ipsa publica fides in hisce negotiis exigebat: eam tamen iurisiurandi religione stabilitam, absq; vlla exceptione ob iuramenti vim apud forensia tribunalia ita admittendam esse statuerunt, vt plerunque ab ipso sacramento virtutem potissimam, plerunque effectus quosdam, eosque ex iure Pontificio, & Cæsareo singulares accipiat. Contingit frequenter ob tot calumnias, quas mortalium malitia excogitauit, & propter cautelas, quibus fœdifragi homines vtuntur ad effugiendas proprio libero que consensu pactas conuentiones conuictum humanum reipublicæ omnino necessarium vel deficere, vel funditus periclitari. Etenim tot legibus in qualibet communitate statutis, tot aduersus pacta, & contractus solent obiici defectus, vt plane nullus fere conuentione priuata vtcunque diligentissime conscripta se tutum fore existimet, nisi vndique futuris hominum dolis, quibus à pactis discedere tentant, antidotis quibusdam occurrere festinet. Cæterum præter alia, quæ solent ad conuentionum tutelam opponi, illud præcipue multifaciendum est, quod à religione iuramenti vires sacrosanctas adsumit. Sic namque conuentiones, quæ cum minoribus ætate fiunt, multum roboris adquirunt ex iureiurando à minore præstito. Sic multi contractus qui alioqui vel nulli existimantur, vel pluribus possunt refelli obiectionibus, ab omnibus his omnino censentur immunes propter iuramenti vim, & eius religionem; quandoque contractus validi quidem, ampliorem ex eadem ratione effectum habent, quam si simplici consensu fotent stabiliti: sicuti constat in cap. cum contigat, de iureiur. cap. debitores. eod. tit. auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. & maxime in hoc cap. quamuis pactum, quem locum ipsi delegimus, vt quæ priuatim hac de re Salmanticæ elaborauimus, paulo diligentius postmodum examinata, publico omnium Iurisperitorum iudicio committeremus. Igitur huius Constitutionum breues Commentarios in tres distinximus partes: quarum prima de iuramenti cognitione generalia quædam examinabit. Secunda Bar. resolutionem de viribus iuramenti in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. ad vnguem discutiet. Tertia specialiter de iurisiurandi viribus, quas hæc consti tutio renunciationi paternæ hereditatis tribuit, ad amussim tractabit: varios intellectus huius capitis, eique admodum necessarios continens. Multa tamen omittemus, quæ de viribus, & effectibus iuramenti passim à Doctoribus traduntur: contenti siquidem ea tantum explicare, quæ hoc tractatu præcipua censentur.

CONSTITVTIONIS SECVNDAE EX RVBRICA DE PACTIS, LIB. VI. CVIVS INITIVM, QVAMVIS PACTVM. INSCRIBITVR, NON INVTILIS INTERPRETATIO.

Auctore Didaco Couarruuias à Leyua, Regio Consiliario.

PRIMA HVIVS RELECTIONIS pars, cuius initium tractat, de dictionis iuramenti significatione.

SVMMARIA.

1 *Iuramenti definitio explicatur.*
2 *Iuramentum, & Sacramentum, an sint synonyma. & quid hæc dictio, sacramentum, significet.*
3 *Iusiurandum vnde dicatur.*
4 *Iuramentum assertorium, & promissorium, an distinguantur specie.*
5 *An verba sint præcise necessaria ad iuramentum.*
6 *Iuramentum Deo præstatur, qui mentis solus cognitor.*
7 *Saluum conductum.*
8 *Examinatur late intellectus ad text. in cap. penult. de iureiur. & de effectu iuramenti.*
9 *An prorogatio compromissi iurati, censeatur facta iuramenti qualitate: cum seq. num. & maxime num. 13.*
10 *Fideiussio an soluatur per prorogationem obligationis. cum num. seq.*
11 *Pœna compromisso adiecta an soluatur per prorogationem.*
12 *Promissio iurata de soluendo ad certum diem non tollitur per prorogationem diei.*
13 *An verbum, Iuro, sit necessarium ad veram religionem iuramenti.*
14 *Formula iurandi apud veteres.*

IVramentum, vt eius definitionem statim explicemus, inuocatio † est diuini numinis in testimonium. Nam qui aliquid se facturum cum iuramento promittit, Deum ipsum in testem illius promissionis, ac veluti sponsorem appellat. Rursus qui aliquid affirmat aut negat verum esse, iuramento præstito, Deum ipsum citat in ipsius veritatis testimonium: quasi Deus testis sit illius affirmationis, aut negationis. Hoc elegantur probat Diuus Augustinus *in sermone* 28. de verbis Apostoli Iacobi: dum inquit: *Quid est per Deum, nisi testis Deus?* Idem apparet ex pluribus iuris vtrusq; locis, quibus manifestissime traditur Sacramenti, & iurisiurandi religionem in ipsum Deum dirigi, potius quam in priuatum hominem, cui præstatur. *cap. debitores, cap. si vero, & cap. verum. de iureiur.* quam ob rem Cæsarea constitutione decretum est, iurisiurandi contemptam religionem, satis Deum vltorem habere. Sic Cicero *lib. 3. de offic.* scribit: est enim iusiurandum affirmatio religiosa. Quod autem affirmatè quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. Iam enim non ad iram Deorum, quæ nulla est, sed ad iustitiam, & ad fidem pertinet. Hæc Cicero. qui iuramenti definitionem sua comprobauit authoritate: atque ita fere omnes iuris diuini, & humani interpretes, etiá si varias tradiderint iurisiurandi definitiones, in hanc tamen vnanimi consensu conuenerunt, vt iuramentum sit assumptio nominis diuini ad confirmandam iurantis fidē, quæ quidem probatur *in cap. quantumlibet. 47. dist.* ex August. *in epistola* 127. ad Hipponenses, *Simpliciter*, inquit, *fateor charitati vestræ coram domino Deo nostro, qui est testis mihi super animam meam.* optimus text. ad idem *in cap. Et si Christus de iureiur. colum. 3. versic. alioquin. l. 1. titul. 11. part. 3.* Idem probatur authoritate gloss. *in summ. 22. quæst. diui Thomæ. 2. 2. quæst. 89 artic. 1.* Host. *in summ.* Panor. Alciat. Felin. & aliorum *in rubr. de iureiur.* Bald. *in l. 1. ff. eod. eit. in 1. quæst. & cap. 1. §. item sacramenta. 2. colum. de pace iuram. fir.* tametsi Ioan. de Selua. *in tractat. de iureiurand. quæst. 1.* & Anton. Corsetus *in rubrica eiusdem tituli*, admodū anxij conentur alias iuramenti definitiones tradere: cum tamē hæc sit congrua, facilis, atque omnino iusta definitio, quemadmodum ex multis, quæ ab ea per me deducentur, apparebit. Etenim ad hanc definitionem omnia pene tendunt, quæ de iuramenti ratione potissime à plerisque traduntur: siquidem diuini numinis testimonium eam vim habet, vt multa quidē hoc in tractatu eo maximā authoritatem habeant, quod ad maiorem iuramenti, & diuini testimonij fidē conducere videātur. Idcirco ab ipsius definitionis verbis præsertim ea deducam, quæ in hac prima huius relectionis parte dicenda sunt.

Primum ex suprascripta iuramenti definitione infertur iuramentum, † & sacramentum synonyma esse: saltem dictionem hanc, *Sacramentum*, idem quod *iuramentum* significare, secundum Panor. *in rubr. de iureiur.* text. *in cap. qui sacramento. 22. q. 4. in authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. c. 1. §. item sacramenta. de pace iura. firmand.* nam præter multa alia sacramentum appellatur iuramentum seu obligatio, diuini numinis testimonio & interuentu confirmata, auctore Festo. *id enim*, inquit, *sacramentum dici quod iurisiurandi sacratione interposita regitur.* Hinc militiæ sacramenta, siquidem, vt Vegetius *lib. 7. de re milit.* scribit, milites iurare solent, & ideo militiæ sacramenta dicuntur, *l. miles agrum. §. ignominiosa. ff. de re milit.* Quintilianus *lib. 12. cap. 2.* Sed hæc inter ipsos, qui velut sacramento rogati, vel etiam superstitione constricti, nefas esse dicunt à suscepta semel persuasione discedere. Cornelius Tacitus *lib. 1.* addebat Messala Valerius, renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij. Vnde Suetonius in Cæsare *cap. 42.* iureiurando adstrictum, teneri sacramento dixit, tametsi & alia multa sacramentū significet. Etenim in genere dictio ista idem insinuat, quod Græce μυστήριον nempe *sacrum sacretum*, aut *religiosum arcanum*: plerunque equidem omnem rem sacram absconditam, etiam si alterius rei signum nō sit: vt dicimus sacramentū diuinitatis. Quæ de re est text. elegans *in c. multi. 1. quæst. 1.* quo in sensu Paulus *ad Ephes. 1.* scribit, Deum nobis sacramentum voluntatis suæ notū fecisse secundū beneplacitū suum, quod alijs generationibus non est agnitum, sed absconditum à seculis: nempe gentes esse concorporales & comparticipes promissionis eius in Christo Iesu, in quo omnes habemus fiduciam, accessum in confidentia per fidem ad ipsum. Idem *1. ad Timoth. 3.* inquit, & manifeste magnum est pietatis sacramentū, quod manifestū est in carne. Verū apud Christianæ religionis cultores, & Cætholicæ ecclesiæ Doctor. frequentissime sacramentū dicitur sacræ rei signū, quod eius similitudinem gerit, cuius signum est: quemadmodum signa, & figuræ veteris Testamenti sacramenta appellantur. Augustinus etenim contra Faustum Manichæū *lib. 96. cap. 3.* asseuerat sacramenta, quæ obseruabantur ex lege, prænunciatiua tantū fuisse Christi venturi. Idē Augustin, *epist. 23.* ad Bonificium episcopū, tradit oportere res quibus sacramenta constant, imaginem & similitudinem gerere earum rerum, quarum signa, & sacramenta esse dicuntur. Sic quia Baptismus lauat, completur in aqua. Eucharistia reficit, panis & vini speciem accipiens. Vnctio fouet: ideoque in oleo ministratur. Pœnitentia sub manifesta forma iudicii absoluit. Tandem speciali quodam iure iuxta legē Euangelicam, sacramentum significat signū visibile inuisibilis gratię Dei, quam Deus efficaciter, & certo in ipsis operatur, modo rite nec indigne tractentur. qua ratione Diuus August. *lib. 10. de ciuit Dei cap. 5. & cap. sacrificiū. de consecra. distinct. 2.* sacramentū definit esse sacrū signū visibilis formæ, & inuisibilis gratię. Notat Magister *sententia. lib. 4.* & est fere communis omnium Theologorū sententia. Denique sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum diuina virtus secretius operatur salutem: sicuti Gregorius auctor est *in d. c. multi.*

Apud veteres Ethnicos, quemadmodū Varro testis est *lib. 2. de lingua Latina*, sacramentum dicebatur pecunia, quæ in æde sacra à litigantibus deponebatur. Nam qui petebat, & qui inficiabatur de aliis rebus, vtrique quingentos æris ad Pontificem deponebant: de aliis item rebus certum numerum assium. Qui iudicio autem vicerat, suum sacramentum

a sacro

à sacro auferebat: victi ad ærarium redibat, id est, victus ea pecunia, quam deposuerat, mulctabatur in pœnam iniustæ litigationis: quæ ærario cedebat, Sacramentum vero hæc pecunia dicebatur à loco sacro, vbi ea deponebatur. Quidam autem re ipsa non deponebant: sed simpliciter sponsione debant. Ex quibus dictum est, sacramento vel sponsione vincere, a- contendere. Item sacramento vel sponsione vincere, apud Ciceronem præsertim in oratione pro Milone, & in oratione pro domo sua ad Pontifices: Valerium Maximum *lib. 7. cap. 7. & 8.* Explicarunt eleganter Budæus *in l. 2. ff. de orig. iur. §. & cum placuisset.* Atque And. Alciat. *in l. pecuniæ verbum. ff. de verb. signif.* Est & hac de re pulcher locus apud eundem Ciceronem *lib. 1. de Orato.* vbi iusto sacramẽto contendere orátori cum Pythagoreis non licere dixit Scæuola. Item adnotauit Alci. *in rub. de iureiur. num. 6.* Nec tamen in hoc tractatu *de iuram.* sacramentum ita stricte accipiendum est, vt significet illud tantum iuramentum quod supra sacrum fiat, puta altare, reliquias, vel libros Euangeliorum. Nam etiamsi iuramentum verbo tantum factum fuerit, nihilominus sacramentum dicetur: sicuti post Panor. cæteri *in d. rub. de iureiuran.* responderunt.

3 Iusiurandum † autem à iure dicitur, & ex eo à iure derivatur, quod id quod iuratur, pro lege habendum sit, & veluti ius sit sancte seruandum. *l. 5. §. dato. ff. de iureiur.* vel diuinum numen pro iure veritatis constituitur: quasi non aliud sit Deum iurare, quam Deum pro iure veritatis constituere, aut ius veritatis reddere Deo. Cui, veluti ipsissimæ veritati, proprie competit dictorum omnium, & commentorum veritatem suo testimonio stabilire. Vnde iurare est promittere adhibito testimonio diuino, nos id ita seruaturos, ac si ius esset: vel id quod affirmamus, ius veritatis habere. Dictionem autem istam, *iusiurandum*, cum vnica sit ex compositione, diuisit more Poëtico Iuuenal. *Satyr. 13.* Quod dubitaret Depositum retinere, & fraudem iure tueri Iurando. Et Ouidius in epistola Cydippes ad Acontium: *Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris.* [Frequenter siquidem dictiones ex compositione integræ disiungi solent: etium à Iurisconsultis. Si mulier, inquit Vlpianus, circum in hoc venta est *l. 12. §. 1. de iure dot.* Quod & Brissonius latius adnotauit, *in lib. singulari Parergon.*]

4 Secundo principaliter ex eadem definitione infertur, † iuramentum assertionis de re præsenti, aut præterita: & iuramentum promissionis rei futuræ, nõ differre specie quidem ad constituendam distinctam peccati speciem in eius transgressione. Nam cum in vtroque Deus testis adnocetur, eadem erit ratio: nempe diuini testimoni cuius non distinguitur species ex eo, quod super futuro, aut præsenti vel præterito Deus ipse testificetur: sicuti probat Caiet. 2. 2. *quæst. 89. articul. 1.* cuiusque conclusio proderit quod ad iudicium animæ interius, in quo iuxta communem regulam peccata distinguenda nominatim sunt per eorum proprias species: vtriusque vero iuramenti, assertorii & promissorii, grauitatem, & gradus distinxit eleganter, summaque cum eruditione Dominicus à Soto in Institutione de cauendo iuramentorum abusu, *parte. 1. cap. 7. & sequentibus*, per hoc tamen non diffiteor quandoque in exteriori iudicio quo ad punitionem discrimen constitui posse inter iuramentum assertorium, & promissorium: quod inferius opportuniori loco tractabitur. Quin & Chrysippus apud Ioan. Stobæum, *Sermone 26.* scribit, aliud esse verum iurare, & aliud, fideliter iurare: item peierare, & falsum iurare. Nam verum iurare & falsum iurare ad iuramentum assertorium pertinent: ad fideliter iurare, & peierare, ad promissorium iuramentum, quemadmodum ipse Chrysippus longius explicat.

5 Tertio deducitur ex his † an ad iuramentum sint necessaria verba? quidam etenim existimarunt, iuramentum fieri non posse sine verbis. hoc primum authoritate text. *in cap. Ex Christus, de iureiur.* dum inquit iuramentum esse sermonem. Deinde adducitur text. in Nouella Iustiniani *de mandatis principum. §. sed neq.* dum prohibet præsidibus, ne *verbum*, id est, *iusiurandum*, temere cuiquam indulgeant. eadem opinio maximam vim capit ex *cap. pen. de iureiur.* vbi ex solo consensu iuramentum iam semel præstitum minime extenditur: igitur verba ad iurandum necessaria sunt. Idẽ deducitur ex sententia Caij Iurisc. qui *lib. 2. instit.* scribit, oriri ex iureiur. quod libertus patrono præstat obligationẽ, quę verbis contrahitur: tametsi ea non tam verborum solennitate, quam religione confirmetur. Quamobrem verba fore necessaria ad iurandũ expressim asserunt Bar. *in l. & per iusiur. ff. de accep.* idẽ *in l. qui iurasse. ff. de iureiur.* Alb. Ful. & Rom. *in l. 1. in pr. ff. de verb. obl.* Hanc autem opin. quidam veram esse censent in his, qui loqui possunt, at in his, qui loqui non possunt, tenent verba non esse necessaria ad iuramenti vinculũ: sed sufficere signa. Sic etenim visum est Paulo, Aret. & Alex. *in d. l. 1.* quorum *opinio Magis Communis* est, saltem apud iuris Cæsarei interpretes, vt testatur Io. Crot. ibi *colu. 4.* & Alciat. *lib. 1. Parerg. c. 2.* quam & idem Alciat. probare videtur *in rub. de iureiur. num. 21.* asseuerans eam in praxi receptam esse: eándem sententiam sequitur Io. de Selua. *in tract. de iuram. 1. par. q. 2.* & And. Tiraq. *de legib. connub. gl. 5. num. 18.* quibus adstipulatur gl. *in cap. testes 3. q. 9.* quæ asserit, mutum posse dicere testimonium, modo sciat scribere. Quod communi omniũ iudicio receptum est, secundum Præpos. *in c. cum apud. de sponsal.* & tamen ad testificandum iuramentum necessariũ est. Sic & ad contractum matrimonii verba esse necessaria in his, qui loqui possunt, visum est quibusdam, quorum sententiam glo. & Henr. referunt *in cap. tuæ, de sponsal.* Hæc tamen ratio ex eo deficit, quod verior sit opinio, in matrimonii contractu verba necessaria non esse etiam in his qui loqui possunt: sicuti *in d. cap. tuæ.* Dd. responderunt. Et nos probauimus *in Epitome de sponsalib. 2. part. c. 4. n. 1.* quamobrem in hac de iuramento controuersia fortassis magis probabitur, etiam in his, qui loqui possunt, verba minime fore necessaria: quoniam iuramentum † Deo præstatur qui solius mentis 6
inspector est: *cap. si quid inueniśti. 14. quæst. 5. & c. erubescant. 32. dist.* atque ita opinionem istam tenuerunt gl. *in summa. 2 1. q. 1.* Panor. *in rub. de iureiur.* Iacob. Petrus & Dyn. *in auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vend.* eademque sequuntur dicentes *Communẽ* esse Lancelot. Galiaula *in d. l. 1. col. vlt. principij. ff. de verb. oblig.* & Anton. Corset. *in rub. de iureiur. q. 6.* huc pertinet quod ex Alex. idẽ tradit Ioan. Stobæus, *Sermone 25.* firmum, inquit, est iuramentum, si solum annuero. Quod si alicubi probatur, ad iuramentum verba fore necessaria, id intelligendum est ad certiorem probationem iuramenti, vel ad manifestam mentis significationem: non quod ad substantiam iuramẽti verba omnino, & præcise requirantur, nam nullo pacto iure defendi poterit, nec admittendum est. Non oberit tex. *in d. §. sed neque.* siquidem communis illius constitutionis interpretatio perabsurda est: cum ibi de iuramento non tractetur: sed de fide publica, aut priuilegio, ac diplomate securitatis, quod vulgus appellat † saluum conductum. Inquit 7
enim Iustinianus, sed neque cuiquam concedat τὰς καλουμένας λόγους, id est, *fidem publicam:* quam dicit vulgo appellari verba. Idcirco ea constitutio non potest commode huic quæstioni quam de iuramento disputamus, aptari.

Cæterũm † vrget admodum pro priori sententia tex. *in d.* 8
c. pen. quo apparet, non satis esse ad iuramenti religionẽ, & vinculum ipsum interiorem consensum iurãdi, nec ipsam mentem iurantis nisi verbis iuramentum ipsum explicetur. Id sane deducitur si consideremus illius capitis decisionem, in hæc verba: Clericus, qui iurauit, se statuta in ecclesia sua edita saruaturum, promittens per idem iuramentum, statutũ quod postmodum subsecutum est fideliter obseruare: licet transgredi non debuerat quod promisit, non tenetur ad illius obseruantiam ex debito præstiti iuramenti. His equidẽ verbis Romanus Pontifex insinuat, iuramentum semel super re quadam præstitum non posse simpliciter cõsensu iurantis ad aliũ casum extendi quo ad vim iuramẽti: nisi expressim iterũ fiat. Vnde colligitur nõ sufficere iurandi mentẽ, nisi & verba iuramentũ significãtia fuerint expressa. Sed huic inductioni respondetur, in eo capite de iuramenti extensione, nõ de iuramento mẽte tantũ & animo cõcepto tractari. Nã quod iuramentũ absque verbis animi tantũ deliberatione fieri possit, inibi non negatur: licet decisum fuerit, absque nouo iurandi animo iuramentũ semel iã præstitũ minime extendi quo ad eius vim, etiã ex consensu & voluntate iurantis. In quo tex. ille *in d. c. pen.* celebris est. Hãc etenim ex eo conclusionẽ mire cõmendantes adnotarunt Abb. & Dd. ibi, Ant. de But. *in c. ab excõmunicato. n. 23. de rescript.* Socin. *cons. 99. lib. 3. col. 2.* Ias. *in l. Gallus. §. idẽ credendum. col. 3. ff. de lib. & posth. & in l. 1. §. post opervs. ff. de noui oper. nunc. col. 2.* Catellian. Cot. *in Memoralibus, dictione, Iuramentũ.* & And. Tiraq. *in lib. de legib. connubial. gl. 5. n. 120.* Vnde illud etiã colligitur, quod ad effectum verum iuramenti, item & periurium non sufficiat relatio ad aliud iuramentum: tametsi ea fiat per ipsummet iurantem.

Ex quibus multa inferre possem: sed quædã potissimum explicabo ad vberiorem huius adnotationis cognitionem. Primum equidem, si semel iuramentum præstiterim de soluendis centum aureis Titio: ac demum dixerim postea, me promittere equum dare Sempronio, eodem iuramento iam præstito, tenebor omnino ex vi promissionis equum dare Sempronio, non tamen ex vi iuramenti, nec ero periurus si non dedero; quod in specie Ant. de But. respondit *in d.c.ab excommunicato nu.* 23. de quo tamen latius tractabitur.

9 Secundo constat ex his intellectus ad *l. diem proferre. ad l. si cum dies. in princip. ff. de arbitris.* Etenim si compromissum † factum fuerit in iudicem aliquem, vt is intra certum diem causam definiat, præstitumque fuerit iuramentum parendi, & standi sententiæ per eum intra diem latæ: ac demum prorogetur compromissi dies, non consebitur iuramentum prorogatum, nisi expressim iterum iuretur: quod deducitur à decis. Io. And. *in Spec. addition. tit. de iureiur. ad fin.* Etiam si prorogatio fuerit facta cum eisdem clausulis, & vinculis primi compromissi: atque idem erit si prorogatio fuerit intra terminum & diem primi compromissi, ita quidem vt censeatur vnum & diem compromissum, secundum Socin. *in d. consil. 99. colum. 2.* vbi ad hoc expressim adducit text. *in d. cap. pen.* & Anton de But. *sententiam in d. c. ab excommunicato.* quibus accedit quod elegantur scripsit Cardi. *in clem. 1. §. nos it ag. ff. de iureiurand.* existimans, quod qui iuramento præstito promisit soluere alteri centum aureos intra decem dies, qui per creditorem in alium diem fuerint prorogati: non erit periurus, quamuis eam pecuniam non soluerit intra diem ab ipso creditore prorogatum. Idem voluit Bald. *cons. 436. lib. 1.* Carell. Cotta *in Memorial. dictione.* iuramentum Iaf. licet dubius *in l. lecta. 5. notab. ff. si cert. pet.* eandem opin. Card. dicit esse veriorem Dec. *in c. de causis. de offic. de leg. num. 7.* vbi ex ea tenet idem, quod paulo ante de compromissi prorogatione dicebamus. Contrarium sane aduersus Card. tenuerunt Felin. *in cap. 1. de iureiur. colum. 1. & 2.* idem Felin. *in cap. 2. de sponsal. num. 34.* Iason. *in l. 1. §. & post operis. ff. de noui oper. nunciat. num. 8.* Deci. *in cap. præterea. de appellat. colum. 2.* quo in loco idem tenet post Innoc. & alios ibi, quo ad sententiam excommunicationis latam in Titium, nisi is intra decem dies satisfecerit. nam si illi decem dies in decem proferantur, his transcursis locus erit excommunicationis censuræ. Idem probat Rebuff. in concordatis *rubr. de prorogatione* Sic & Bald. *in cap. venerabilem. coli. 3. de elect.* idem quo ad periurium asseuerat. Quia prorogatio facta videtur cum omnibus qualitatibus & clausulis illius rei, quæ prorogatur: *l. lecta. ff. si cert. petat l. legem. C. locati. gl. in cap. hi qui authoritate. de præb. in 6. gl. in l. sed si manente. ff. de precario. l. 2. §. si iudex. ff. de iudic.* hoc ipsum verum esse cẽsent Bart. Imol. & Doct. *in d. §. & post operis. num. 6.* idem Bart. *in l. cum stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de verb. obligat. colum. penult.* ex quibus satis dubia redditur Cardin. & aliorum opinio, non tantum quo ad iuramentum compromissi, sed & quo ad iuramentum præstitum à debitore circa æris alieni solutionem. Nam & Deci. *in d. cap. de causis.* testatur opinionem Card. communiter reprobari. Tametsi pro Card. admodum vrgeat text. *in l. Labeo. in 2. §. vltim. ff. de arbit. l. item quæ-*
10 *ritur. §. qui impleto. ff. locat.* vbi probatur, † fideiussores primum datos ad alicuius obligationis tutelam, non extendi, nec censeri datos ad illius prorogationem: atque inde sequitur, quod prorogatio facta per creditorem debitori, liberat fideiussorem, qui obligatus erat, ac tenebatur simul cum debitore intra certum diem soluere. idem not. Bald. per illum text. *in l. si cum Hermes. C. de locato.* Paul. Castrens. per text. ibi, *in l. 4. in princip. ff. de dam. infect.* Abb. *in c. constitutus. de fideiuss. colum. vlt.* quos Dec. sequitur *in d. cap. præterea. colum. 2.* quibus tamen respondetur, suprascriptam iurisconsultorum sententiam eo veram esse, quod prorogatio fiat in præiudicium tantum eorum qui eidem consensêre, non autem in damnum absentium, & sic fideiussorum, qui nullum dedêre consensum prorogationi. idẽ not. Aufrer. *in capella Tholosana, 181.* Barb. *consil. 31. colum. vlt. lib. 1.* Rebuf. *in concord. titul. de prorogatione.* in gl. Franciscus. qua ratione cum fideiussor minime consentiat prorogationi, quæ quodammodo videtur nouum contractum induxisse, minime dicendum est, eum quantum ad prorogationem obligari. Præterea quo ad compromissi dubitationem, illud plurimum obstat: quod si fiat prorogatio compromissi, non censetur pœna repetita, *l. seruus ea. ff. de seruis expor.* Bald. *in l. pen. §. vsur. ff. sol. mat.* Bald. idem *in l. si à te. C. de pact. inter empt. & vend.* Hippol. *in singul. 300.* & tamen huic obiectioni respondetur, non esse idem de pœna quod de iuramento: siquidem pœna odiosa † est, non ita iuramentum, quod tantum adiicitur ad maiorem promissionis vim. Pœnam vero censeri adhuc repetitam in prorogatione, quidã opinãtur per tex. *in l. cum stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de verbor. obligat.* vbi ex iurisconsulto Bart. & alij adnotarunt, pœnã non censeri à creditore debitori remissam per hoc, quod creditor diem solutionis debitori prorogauerit: imo iuxta communẽ omnium si debitor intra diem prorogatum non soluerit, ad pœnam tenebitur. Sed hac in controuersia ipse distinguendam esse opinor prorogationis formam. Quandoque enim ex prorogatione ad tempus ipsum additum producitur cõtuentio, aut obligatio prior, quæ alioqui elapso die primitus constitutio extingueretur, vt in compromisso: & tunc quidem pœna non censebitur repetita regulariter: nisi expresse vel tacite possit colligi in eius repetitionem contrahentes consensisse. Sic etenim procedit decisio Bald. *in d. §. vsuri* quandoque autem prorogatio nullam inducit obligationẽ ad tempus, vel diem prorogatum: sed extendit ipsum diem, qui præfinitus fuerat debitori ad solutionẽ eius, quod soluere, aut præstare pure tenebatur: quo casu cũ elapso illo die obligatio extincta non sit, sed maneat: prorogatio non mutat obligationis qualitatem in, nec eius conditionem: idcirco adhuc manet ad pœnam integra obligatio.

Tertio, inde subinfertur: debitorẽ alicuius quantitatis, quam soluere intra diẽ sub pœna promiserit, adhuc ad pœnã obligari, si creditor diẽ potulerit, nec debitor intra eum diem satisfecerit. quod constat *in d. leg. cum stipulatus sim mihi à Proculo* & his, quæ inibi Dd. adnotarunt.

Quarto apparet fideiussorem eius, qui vere debitor est, ac debitam quantitatem intra diem certum soluere promiserit, minime obligatione fideiussoria eximi, licet creditor diẽ solutionis debitori prorogauerit. Nam quod paulo ante adnotauimus ex *l. Labeo. §. vltim. ff. de arbit.* locũ obtinet vbi dies appositus tendit ab obligationis extinctionem, nõ autem vbi dies ille obligationem non extinguit, sed solutioni dictus est, sitque eius prorogatio miserationis causa: sicuti in hac specie explicarunt Host. Anch. Imol. & Abb. *in d. cap. constitutus.* Bart. *in l. Lucius. §. Paulus. ff. de admin. tut.* Alex. Iaf. *n. 9.* Dec. & Curt. Iun. *nu. 11. in l. lecta. ff. si cert. pet.* Hipp. *in Rub. ff. de fideiuss. q. 6.* quorum opinio communis est secundum Iaf. & Dec. *in d. l. lecta. opt. text. in l. vltim. C. de vsur. rei iud. ad fin.* quibus accedit satis congrua ratio, qua certissimi iuris est debitorem promittentem creditori debitam quantitatem soluere intra diem certum, duo quidem promisisse; nempe centum creditori soluturum, & eidem solutioni satisfacturum intra decem dies: vnde licet decẽ dies fuerint elapsi, aut prorogati, nihilominus manet obligatio ad solutionem. *l. Celsus. ff. de arb. cap. cum dilecti. de dolo & cont.*

Quinto vt difficultatem istam amplius perstringamus, colligitur decisionem Card. falsam esse. Imo & si debitor † cum iuramento promiserit centum intra mensem credi- 11
tori soluere: etiam si ea dies fuerit per creditorẽ prorogata, nihilominus debitor manet obligatus ad solutionem cũ iuramento: & ideo periurus erit, si intra diem prorogatam creditori non satisfecerit: sicuti aduersus Card. Bald. Felin. Iaf. Deci. & alii, paulo ante citati existimarunt: & deinde Deci. ac Francisc. Curt. *in d. l. lect. n. 11.* Bart. Imol. & alii *in d. §. & post operis.* Marc. Ant. Blanc. *de comprom. quæst. 7. num. 58.*

Sexto, si recte, ac diligenter suprascriptam resolutionem obseruauerimus, manifestũ erit in quæstione de compromisso, cuius modo mentionẽ fecimus prorogationẽ compromissi, factam iam extincto priori compromisso, eiusque die transcursa, minime censeri factam cũ repetitione iuramenti præstiti in primi compromissi obseruationẽ, si hæc prorogatio simpliciter fiat. Nam in hac specie nõ est vera prioris compromissi prorogatio, sed nouum compromissum, secundum glos. & communem *in lege. sed si manente. ff. deprecario.* Barto. & Alex. per text. ibi *in l. dies. ff. de damn. infect. natatur in cap. hi qui authoritate. de prebendis. in 6.*

Septimo hinc deducitur quid dicendum sit, vbi prorogatio diei fit intra tempus ipsum ab initio appositum compromisso: an & iuramentum censeatur repetitum quo ad diem prorogatam: & sane si ab initio compromissum cum iuramento ita constitutum sit, vt ipsi arbitri, vel compromittentes diem ponant prorogare: tunc prorogatio intra diem facta eisdem qualitates habet, etiam quo ad iura-

mentum.

mentum:quia ab initio iuramentum eum sensum habet,vt iurans sub religione sacramenti promittat stare sententiæ arbitrorum,quam ipsi dixerint intra diem ab initio definitum vel postmodum prorogatū : nec in hac specie de iuramenti extensione tractatur:quemadmodum explicat Decius. *in d.l.diem,in d.cap.de causis.de offic.deleg.nu.*7.& Marc.Ant.Blanc. *in d.tract.de compromissis.quæst.6.num.*58.post Bald. *in d.consil.*436. *lib.*1. qui eleganter loquitur.

Octauo,si prorogatio diei,&compromissi fiat intra diem ipsum, simpliciter tamen nulla data prorogandi potestate ab initio,sed ex consensu compromittentium : quidā censent non videri repetitum iuramentum ipsum.quod ita vi sum est Soc. *in d.consil.*99.*colum.*2.*lib.*3.Bald.*in d.consil.* 439. *lib.*1. Deci. *in d.l.lecta.num.* 14.*& in cap.de causis,num.*7. Marcō,Anton. *in d.quæst.*7.*nu.*58.quibus adstipulatur text.insignis *in d.cap.penult.de iureiur.* quo probatur,ad iuramenti religionem, & vt quis ex iuramento teneatur, nō esse satis quod fiat promissio per relationem ad iuramentum iam præstitum : sed est necessaria specialis iurandi forma, vel verbis, vel mente concepta. vnde non sufficiet voluntas extendendi iuramentum,iam præstitum ad aliam causam. Huic tamen rationi conantur quidam respondere illum text. intelligentes eo casu,quo iuramentum primum non fuerit præstitum super ea re,de qua postmodum in extensione, aut relatione agitur.Primum siquidem iuramentū in illius capitis casu fuit præstitum super statutis iam eo tempore editis:relatio autē postmodum secuta ad id iuramentum,agit de statutis editis post primū iuramentum;& sic de re distincta ab ea, quæ in primo iuramento tractatur.At vbi iuramentum & eius extensio super eadē re contingunt:dubio procul ad religionē iuramenti satis erit sufficiens relatio ad primū iuramentū facta.cuius resolutionis adducunt authorem Barto. *in l.vltim. C.de ven.reb.ciuitat.* cuius tamen sensus vere non ita accipiendus,sed in hunc modum,vt promissio sub virtute iuramenti iam præstiti, sufficiens sit ad periurii reatū quoties iuramentum primo præstitum comprehēdebat id,de quo nunc agitur:ita quidem de interpretatione potius quam de extēsione iuramenti tractatur : atque ideo Barto.sententia non omnino excludit decisionem text.*in d.cap.penult.*quo ad probationem præmissæ illationis.Cuius contrarium expressim deducitur ex Bart.Imol. & Ias. *in d.§. post operis.*quorum quidem, & aliorum, qui eandem sententiam secuti fuerunt, mens in id tēdit vt prorogatio compromissi iurati,eandem iuramenti religionem, & eius vim repetat quantum ad diē prorogatum : idem sensere fere omnes,quibus opinio Cardi.*in d.§.nos itaque.* displicuit.sed adhuc mihi verior videtur Socin.& aliorum responsio.

Nono ex prænotatis apparet,idē dicendū fore eo in casu, quo dies compromissi prorogatur,ea expressa cōditione vt omnes prioris diei clausulæ & iuramentū repetita esse intelligantur : aut si compromittentes in prorogatione promiserint sub iuramento prius præstito stare sententiæ arbitrorum.Etenim non sufficit hæc relatio iuramenti ad vim ipsius periurii,nec ad alios eius effectus, nisi iuramentū in specie ac formaliter præstitum fuerit. quod probatur *in d.c. pen.* Nam quoties dies compromissi prorogatur, licet quodammodo possit censeri idem compromissum. *l.non ex omnibus.§.vlt.l.non distinguemus.§.dies. & l.seq.ff.de recept. arbit. nota. in l. sed usi manente.ff.de præca.* hoc verum est quo ad eius substantiam, non tamen quo ad ea, quæ requirunt specialem formam:siquidem negari non potest,quo ad tempus additum, nouum videri compromissum:secundū Bal. *in l.si cum dies.ff.de arbi.* Nec oberit huic illationi quod cōpromittentes in prorogatione dixerint,se promittere per idem iuramentū iam ab initio præstitum stare sententiæ arbitrorum latę intra diem prorogatum : quia nihilominus non censetur iuramentum in specie,prout oportet,repetitum: quod satis cōstat *in d.c.pen.*vbi his ferme verbis est facta relatio ad primū iuramentum:tametsi Cald.ibi voluerit in hoc casu iuramēti præstationem,solenniter factam fuisse:quasi iuratum sit per creaturam,& rem sacram eo ipso, quod per iuramentū iam præstitum iterū aliquid promissum fuerit.hoc etenim admittendum non est,nec Rom.Pontif. *in d.c.pen.*admittere voluit,sentiens hanc relationem minime sufficere ad iuramenti formam.

Decimo,illud est in hac controuersia ex prædictis obseruandum,censeri quidem iuramētum præstitum quoad omnes iuramenti effectus per extensionem,aut relationem ad iuramentum primo præstitū quoties ex aliquot verbis aut coniecturis possit deprehendi mens , & intentio iurantis. Nam cum verba præcise necessaria non sint ad iuramenti vim & effectum,satis erit mentē præsumi vel ex coniecturis vel verbis quibusdam expressis constare.quemadmodū Panor.post alios considerat *in d.c.pen.nu.*4. Quo fit,vt si quis iuramento iam præstito ad aliam rem vtatur promittens & iurans eam agere per primum iuramentum,tunc sane non iudicetur iuramenti extensio:sed potius eius solennis forma,quasi iurauerit id expressim per numen illud , aut rem sacram per quam prius iurauerat.

Fortassis quibusdam disputationem istam diligentius perstringentibus placebit,quo ad octauam & nonam illationem rem esse aliter diiudicandā : atque ob id existimabunt hi,prorogationem compromissi etiam simpliciter factam,aut saltem cum relatione ad iuramentum primo præstitum, iuratum censeri quo ad omnes iuramenti effectus, quod probare conabuntur authoritate eorum,quos octaua illatione retulimus:& quia censentur vnum & idem compromissum : atque iuramentum non tantum in casu vero, sed in ficto sit intelligendum : sicuti paulo post tractabitur in hac prima huius relectionis parte.Nec nunc oberit text. *in d.cap.penult.* qui tantum agit de extensione iuramenti ad aliam rem distinctam, quæ sub primo iuramento minime comprehendebatur. Etenim primum iuramentū in specie illius decretalis non continebat id,in quo postmodum promissio fit cum relatione ad primum iuramentum. At secus erit,vbi primum iuramentum & promissio postmodū facta idem continet,quo ad effectum. Nam etiam si primum iuramentum ad tempus certum restrictū fuerit, ideoque eius vis peritura sit eo tempore finito:tamen quia eiusdem temporis extensio fit per legitimam conuentionem cum prioris iuramenti relatione , & extensione , eaque prorogatio circa eandem rem contingat,equissimi iuris est, vt eo casu prioris iuramenti vis obtineat etiam quo ad diem prorogatum : cum semper de re tractetur , quæ sub prioris iuramenti religione fuerat comprehensa : quod si exacte perpendatur, Bart. significauit *in d.l.vlt.C.de vend.reb. ciu.* sic denique sententia Antonii *in d.cap.ab excommunicato de rescrip.*cuius mentionem fecimus in prima huius quæstionis illatione, optime deducitur ex text.*in d.c.pen.iureiur.* vnde apparet, tertiam,& principalem illationem,qua probauimus non esse ad iurandum verba necessaria,verissimam esse,iureque optimo defendi etiam in his,qui loqui possunt.

Quarto,tam ex definitione iuramenti,quam ex his, quæ proxime diximus,infertur,falsam esse Cardin.sententiam: is inquam *in cap. præterea in* 1. *de spons.* scribit nusquam † dici 13
quenquam periurum, nec quoad periurii reatum censeri iuramentum præstitum, nisi fidem interposuerit expresse per verbum *Iuro.* Hanc opinionem refert & sequitur alter Cardin.Alexand.*in d.cap.præterea.*quæ tamen falsa est manifeste,pluribus quidem rationibus: sed potissimum , quia ad iuramenti vim & religionem satis est ,quod Deus in testimonium aduocetur , sicuti in diffinitione constat : Deus vero in testem aduocari potest absque specifica mentione huius verbi,*iuro* : ideoque error Card.patet , & conuincitur palam.Deinde hac de re sunt text.*in cap. & si Christus , de iureiur. c. & iurabunt.* 22.*quæst.*1.*& in c.ego N.eod.titul.*quibus probatur, posse iuramēta præstari absque hoc verbo, *iuro*,quod idem adnotarunt Abb.*in c.querelam.colum.*3.*de iureiur.* Ioan. de Selua.*in tract.de iureiur,part.*1.*quæst.pen.* Lancel. Galiaula *in l.*1.*in princ.c.vlt.ff.de verbor.oblig.*qui possunt aduersus Cardin.authores adduci:ne quis existimet, eius opinionem nondum improbatam à quoquā fuisse. quamuis opus non est hac in re, authorem aliquem citare ad conuincendam ita falsā conclusionē. Maxime ex eo nec ipse Card.posset inficiari,multa esse iuramenta,quæ per alia verba aliaque forma absque hoc verbo, *iuro*, concipiuntur : idq; variis testimoniis constat. Nam & in lege veteri satis celebratur † iuramentum illud:*Viuit Dominus,viuit Deus,ipse enim Deus iurauit,Num.c.*21.*viuo ego.* & Hieremiæ *cap.*4.*iurabis,viuit Deus*,sic & Paul.ad Roman. scribens sæpe iurauit per hęc verba:*Testor Deum , testis est mihi Deus,* ad Rom.*cap.*1.Item 1.*ad Corinth.cap.*15.inquit Apostolus, quotidie morior per gloriā nostram. quę verba iuxta Græca exemplaria manifestissimam iurationem ostendunt : vt animaduertit Rom.Pontifex *in d.c.& si Christus.* August.*in c.nō est.*22.*q.*1.ex eodē August.*lib.*1.*de sermone Domini in mōte.*idē explicat ipse Ias. ambiguitatem ex Græco dissoluens , *sermo-*

ne 30. de verbis Apostoli. Est autem apud Græcos prepositio quedã, quę adiuncta accusatiuo iuramentum inducit. sic enim Græci per Iouem iurant, νὴ τὸν Δία, id est, *per Iouem.* vnde cum Apostolus scripsit ad Corinth. καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, id est, *quotidie morior per gloriam nostram iurauit equidem per gloriam, quam habebat in Christo Iesu Domino nostro.* quibus tandem satis apparet, non esse necessarium hoc verbũ, *iuro,* ad iuramenti religionem & effectũ: imo apud Cardi. in his commentariis, qui vulgo nunc typis excusi circumferuntur, ipse non potui prædictam decisionem deprehendere.

§. PRIMVS.

De iuramenti forma.

SVMMARIA.

1 *An ad iuramenti veram religionem sit necessarium, quod fiat tactis rebus sacris & num. 12.*
2 *Iuramentum solenniter deferendum quo maior eius religio, & timor periurij.*
3 *Homagium qualiter apud Hispanos fiat.*
4 *Panagium quid.*
5 *De veterum religione circa iuramentum traduntur aliqua.*
6 *Olachias.*
7 *Tyana aqua.*
8 *Palicorum historia.*
9 *Deli.*
10 *Portunus.*
11 *Iusiurandum Magnum.*
13 *Qualiter episcopi & sacerdotes iuramentum præstare debeant.*
14 *Periurium etiam in re leuissima contingens, mortale crimen est.*
15 *Mendacium simplex etiam in re verissima peccatum est.*
16 *Per creaturas quandoque iurare licet.*
17 *An liceat iurare per membra Christi.*
18 *Pœna iurantis per membra Christi, mors est.*
19 *Iuramentum per membra Christi, licet illicitum sit, an nihilominus effectum iuramenti habeat.*
20 *Iuramentum præstitum per falsos deos, an habeat rationem veri iuramenti, & in fine huius §.*
21 *Interpretatio text. in c. cocce dico. 22. q. 5. & inibi quid sit lapidem iurare, & Iouem lapidem iurare quid.*
22 *Iurans male, se facturum quod iustum est, si non præstat, bis peccat, & ibid expenditur text. in c. mouet te, 22. q. 1.*
23 *An liceat alterius vti maleficio ad bonum opus, vel ad aliud maleficium dissoluendum.*
24 *Infidelis iuramentum per creatorem cœli & terræ factum valet, licet ignarus sit Euangelij.*
25 *Iurare veraciter per Deum falsum, an minus malum, quam per Deum verum falso iurare.*
26 *Periurium proprie non committitur ab eo, qui peruerse per falsos deos iurat.*

QVinto principaliter, si definitio ad amussim perpendatur, ex ea probabitur, ad † iuramenti religionẽ non esse necessarium, quod fiat tactis Euangeliis, nec aliis diuinis scripturis, nec super aliqua re sacra. Etenim si id tantum exigitur, quod Deus in testimonium vocetur, colligitur aperte satis esse, vt verum sit iuramentum, aliquid promitti aut affirmari adducendo Deum in testem. idem apparet *in c. & si Christus, de iureiur.* vbi per hæc simplicia verba, *Testis est mihi Deus,* iuramentum inducitur. ad idem conducit tex. *in c. si aliqua. 22. q. 1.* quo in loco ex authoritate Chrysostomi tradit Gratianus ita esse iuramentũ, si per Deum iurẽtur, ac si per sacra Dei Euangelia iuratum fuerit. huc pertinet text. *in cap. rursus, qui clerici vel vouent.* quo constat votũ simplex nõ distingui à solenni quo ad Deum, & quoad verã voti obligationem: sic igitur nec iuramentũ præstitum tactis sacrosanctis Euangeliis à simplici iuramento distinguitur, quoad veram iuramenti religionem. vnde regulariter nõ est necessariũ, quod iuramentũ fiat super re sacra, nec tactis sacris scripturis, quemadmodum communi Doct. sententia probatur *in Rubr. de iureiur.* vbi Alciat. *n. 29.* scribit hanc opinionem communem esse, eam secutus. Quandoque tamen satius est, † iuramentum fieri tactis rebus sacris quandoque necessarium. Satius equidem ad terrorem hominũ, qui temere iuramẽta violare non erubescunt. nam etiam si idem periurium cõtrahatur, ab eo qui simpliciter iurauit, & ab eo, qui tactis sacrosanctis Euangeliis, aut aliis rebus sacris iuramentũ præstitit: maior tamen pœna plerunque à legibus in posteriori casu, quam in priori statuitur: ac grauius quidem est peccatum: ac denique maior peierandi religio ob maiorem iurantium timorem. Scribit etenim August. *in epist. 154. ad Publicolam,* quanto enim id, per quod iuratur magis sanctũ est, tanto magis est pœnale periurium, *c. mouet te. 22. q. 1.* Nam & D. Thom. docet *2. 2. q. 98. art. 3. ad 2.* grauius esse peccatũ quo ad periurium, si quis solenniter iuret per Euangelium, quã si per Deum communi sermone: tum propter scandalum, tum propter maiorem deliberationem. Qualiter autẽ † homagium fieri consueuerit apud Hispanos tradit *l. 4. tit. 26. part. 4. & l. 25. tit. 16. part. 3.* de quo etiam scribit Carol. Molin. *in consuet. Paris. §. 2. gloss. 3. colum. 3.* & Spec. *tit. de feud. §. 2. num. 12.* Homagium autem Græcam dictionem esse, non temere asseuerari potest. Nam sicut Panagium † Græca dictio significat iuramentum illud, quod regi post electionem eius, aut sane alias omnes sibi subditi præstant: quasi πᾶν ἅγιον, id est, *commune iusiurandum,* aut *omnium iuramentum.* auctore Paulo Æmilio *de rebus Francorum, lib. 6. & lib. 7. in eius initio.* Sic Homagiũ, & Græce ὁμάγιον, dici potest iuramentum commune, quod simul præstatur, ab ὁμοῦ, quod est *simul*: aut ab ὁμὸν ἅγιον, *quasi commune sacrum.* Apud † vereres etiam in his iuramentis præstandis, etsi falsam religionem colerent, quędam peculiaris religio obseruabatur ad timorem diuini numinis, quod maxime timebant, atque reuerebantur, ne periuria committerent. Nam C. Plin. *naturalis historiæ lib. 31. cap. 2.* Amnis, inquit, Olachias † in Bithynia Briazum adluit, hoc est, & templo, & Deo nomen, cuius gurgite periuri notantur pati velut flammam vtentem. Philostratus ad hæc in vita Apollonij Tyanæi *lib. 1.* agens de eo loco. Est autem, ait, † iuxta Tyana, aqua, quam aiunt Ioui sacratam, quam indigenę inextinguibilem vocant. Fons eius frigidus sane scatet, ebullit, non secus atque igne calefactus lebes hanc pueris & iusiurandi fidem seruantibus viris aspectu placidam, gustuque dulcem perhibent: periturisque vero & infidis palam aduersaturi epota namque oculos pedesque ac manus peieratis inuadit aquâ intercute, ac tabe totũ corpus inquinãs, nec illinc descendendi datur facultas: sed eo loco permanẽtes corã aqua ipsa, suã deplorãt infirmitatẽ palã, quod peierauerint profitentes. Macrob. *lib. 5. Satur. 19.* † Paliciorum historiam enarrans ad interpretationem carminis Virg. *lib. 9. Aenæ.* vbi implacabilis ara Palici, scribit, Lacus non longe inde sunt, quos incolę Delos † appellant; fratresque eos Paliciorum existimant, & habentur in cultu maximo, præcipueq; circa exigendum iuxta eos iusiurandum, præsens & efficax nomẽ ostenditur. Nam cum furti negati, vel eiusce modi rei fides quęritur, & iusiurandum à suspecto petitur, vterque ab omni contagione mundi ad crateras accedunt, accepto prius fideiussore à persona, quę iurata est de soluẽdo eo, quod peteretur. si addixisset euentus: illic inuocato numine testatum faciebat esse iurato, de quo iurabat, quod si fideliter faceret. discedebat illęsus: si vero subesset iureurando mala conscientia, mox in lacu amittebat vitam falsus iurator. Hæc res ita religionem fratrũ commendabat, vt crateres quidem implacabiles vocarentur. hactenus Macrob. Idem fere tradit ex Arist. *lib. de admir. naturæ.* Leonicus *lib. 2. de varia hist. c. 6.* Meminit etenim Aristoteles Palicorum fontis, iurisiurandi, & tabellarum, quæ in aquam mittebantur: quæ quidem si non fuisset falsum iuramentum, emergebãt: sin minus euanescebant. Quod & Stephanus *de vrbibus,* tradit, & paulo aliter Diodorus Sicul. *l. 11.* Hinc Silius Italicus *l. 14.* scribit: *Et qui præsenti domitant periura Palici Pectora supplicio.* Cuius & aliorum ideo libenter mentionem fecimus, quod manifestum sit adhuc apud Ethnicos, iuramenti religionem ita obseruatam fuisse, vt grauiora existimarentur ea periuria, quæ contingerent in iuramentis super rebus quibusdam sacris præstitis: ac deinde diuina vltio expectaretur, timereturque ab his, qui specialia quædam numina quo ad iuramenti religionẽ minime vererentur. Scribit & ad hęc Pausanias *in Corinthiacis,* vbi de Portuno † meminit: Est & cella, quod Penetrale appellãt: aditus est ad eã subterraneus. ibi vero Portunum latere aiunt, ac si quis vel ciuis, vel hospes eo in loco peierarit: quin periurii pœnas det, effugere nulla ratione queat. Idẽ Pausanias *in priore Eliacorũ* tradit multa de iureiurãdo, quod olim, auctore, Homero, fiebat super exsectis suis testiculis: & de signo apud Olympiam Iouis Horcii, id est, iurisiurandi vindicis: cuius facies erat perfidiosis hominibus formidanda. Idem fortasse, quem Romani Diuum Fidium appellarunt. Erat & apud Siculos † iusiurandum, quod magnum appellabant. Nam is qui fidem præstat, auctore Plutarch. in Dionis vita, descẽdit in templũ Thesmophorũ, & quibusdã pactis sacrificiis, Deę purpuram indit: tum ardentem captans faculã iurat. Hac sane ratione ob maiorem quidem iurantium timorẽ olim permissum fuit, quod iuramenta præstarẽtur, ac fierẽt in ecclesiis sub sanctorum reliquiis. *l. generaliter. §. vlt. C. de reb. cred. Regia. l. 1. & 19. tit. 11. par. 3.* quod & Bal. præter alios adnotauit

tauit *in cap. 1. col. 1. de noua for. fide. & in c. 1. § item sacramenta. 2. col. de pace iuram. firm.* Hodie vero Taurina *constit. 67.* iustissimis profecto de causis statutum est, quod iuramenta minime fiant, nec præstentur super altaribus, aut sanctorũ reliquiis, quamuis id à parte petitum fuerit.

12 Est igitur † obseruandum reguraliter non esse necessarium ad veram iuramenti religionem, quod id fiat super rebus sacris eis equidem tactis: licet hæc solennitas aliquot in casibus iure necessaria sit, in quibus iuramentum aliter præstitum vim vllam non habet, quantum attinet ad iuris effectus: quemadmodum *Communi omnium Doctorum sententia* definitũ extat *in d. rub. de iureiu.* & probatur *in c. hortamur. 3. q. 9. c. testimoniũ. 12. q. 1.* Clem. 1. §. *porro. de hæret. c. vlt. in prin. de iur. calũ.* & aliis in locis iuris vtriusq;, vbi requiritur ad effectus iuramenti, quod præstetur tactis rebus sacris. Quod si lex exprimat, corporaliter iurandum esse, satis erit, scripturã quamlibet sacram tangi: si vero in specie sanxerit, iuramentum præstandum fore super Euangeliis, tunc necessario fieri debet tactis Euangeliorum libris, gl. *in auth. vt iusiurandum, quod præst. collat. 2. verb. quatuor. & in d. Clem. §. porro.* quam dixit singul. Abb. *in c. vlt. de iura. calum. 2. col. idem in c. tuis. col. vlt. de testib.* Dixit magistram esse Barb. *id d. c. vlt col. 4.* meliorem iuris Ias. *in auth. iuramenta puberem. col. 3. C. si aduers. vers.* commendat. Abb. *in c. & si Christus. & in rub. de iureiur.* Nam cum in iuramento testis à iure exigatur, quod fiat tactis Euangeliis, receptum est non aliter testimonium validum esse, nisi fiat iuramentum tactis Euangeliis, nec sufficit alium sacrum librum tangi iure scripto considerato: consuetudine tamen obtentum est, satis esse, id iuramentum præstari super crucem, glo. inlignis *in d. auth. vt iusiurandum*, cuius meminit Alex. *in l. 3. § iurari. ff. de iureiur.* not Abb. *in d. c. tuis col. vlt idem in c. fraternitatis. de test. ad. fin. & cons. 68. lib. 2.* Imo si à tabellione scriptũ sit, Sempronium iuratum dixisse hoc testimonium, præsumendum erit, hunc testem solenniter iuramentum præstitisse, tactis inquam sacrosanctis Euangeliis, aut cruce, secundum Imol. *cons. 56.* præsertim quia ita consueuêre tabelliones scribere, vt post alios explicat And. Alciat. *in rubr. de iureiu. in fi.* ex eo, quod per locum à consuetudine generali præsumantur seruata seruanda, vt inquit Baldus *in l. vlt. in fin. C. si ex fals. instrumen.*

Cæterum in casibus iure expressis, quibus iuramentum
13 fieri debet tactis sacrosanctis Euangeliis, etiam † episcopus iurare debet tactis ipsis Euangeliis. *c. testimoninm. §. episcopus. 11. q. 1. in auth. de sanctiß. mis episc. § nulli. vers. indictum. c. ego N. de iureiu. c. quoties. 1. q. 7. cap. quoties. § porro. de purg. canon.* quibus refragatur tex. *in d. c. vlt. in prin. de iuram. calum.* qui probat, Episcopum iurantem non teneri sacra tangere. idem voluit gl. *in c. vt circa. de elect. in 6.* tex. optimus *in c. si quis presbyter. 2. q. 6.* quem dixit sing. Abb. *in d. c. vlt.* quo in loco Barb. *col. 4.* eiusdem mentionem fecit. Etenim ex eo apparet, presbyterum non teneri, cum iuramentum præstat, sacra tangere: sed satis esse per suam consecrationem tangendo proprium pectus iurare. idem adnotauit Guido Papę *q. 615.* quamobrẽ considerandum est episcopum, aut presbyterum regulariter in præstãdis iuramentis nõ teneri sacra tangere. Ab hac tamẽ regula excipiuntur causæ graues: itẽ & omnes illæ, in quibus iure expressim specialiter sit, Episcopũ, aut presbyterum debere tactis sacris iuramentũ præstare, sicuti docet Pan. *in d. cap. vlt. de iur. calum.* [Huius denique solennitatis, qua iuramẽtum præstari solet, tactis sacrosanctis Euangeliis meminit & Sozomenus *lib. 6. Eccles. hist. c.* 30. Iustinianus *nouella* 73. & 124. & *l. cum furiosus. §. sed cum antiquitas. C. de curat. furios.*].

Sexto, cum ex diffinitione constet, per iuramentum Deum ipsum adduci in testem, patet manifeste, periuriũ † saltem iuramenti assertorii, semper esse mortale crimen, etiã si in re leuissima contingat. Nam citare Deum in testem falsi, charitati eius contrarium est. Quia atrocissima fit injuria in eius veritatem, quę quidem contumelia non potest absque peccato mortali contingere. quod nos ex diuo Tho. *in 2. 2. q. 98. art. 3.* adnotauimus *c. 1. nu. 2. lib. 1. variar. resol.* quo in
15 loco de iuramento promissorio in re leui præstito etiam tractauimus. His accedit, quod mendacium † simplex vtcunque in re leuissima contingat, nõ potest dici citra peccatum saltem veniale, *c. 1. 22. quæst. 2.* mendacium igitur non simplex, sed cũ testimonio diuini numinis cõtingens, dubio procul absq; mortali culpa dici nõ poterit. Sic sane periurium assertoriũ nulla ex causa defendi potest, quin mortale crimen sit; etiam si fuerit ob cauendam mortem innocentis, ob liberandam à proditione & incendio totam rempub. aut sane ob saluandam proximi animam ab æterna damnatione: cuius rei testis est locupletissimus D. Augustinus *in lib. contra mendacium*, qui de simplici mendacio expressim loquutus, idem fortiori ratione præmittit in mendacio, non simplici, sed quod periurium admistum habeat.

Septimo ab eadem definitione deducitur quæstionis illius resolutio, qua controuertitur, an liceat iurare per creaturas. Etenim † cum in iuramento de testimonio diuino 16
tractetur, planum quibusdam videtur non esse per creaturas iurandum: imo id iuramentum ad speciem idololatriæ pertinere, etiam si iuratio vera sit: quandoquidem per hæc iuramẽta constituitur in creaturis iuramenti finis, illisque reuerentia Deo debita exhibetur. quod probare quidã conantur authoritate Euang. *Matth. cap. 5.* quo in loco Iesus inquit: *Nolite iurare omnino, nec per cœlum, nec per terram.* quibus verbis, vt Hierom. asseuerat, non prohibuit Christus iuramentum quod per Deum fit, sed quod per creaturas præstatur. sic & eundem locum intellexit Innoc. III. Pont. Max. *in c. & si Christus. de iureiur.* His accedit tex. *in c. si quis per capillum. 22. q. 1.* vbi Pius Papa acerrime increpat, ac reprehendit iurantes per creaturas, eosque puniendos esse graui pœna censet. idem constat *in authen. vt non luxurientur contra naturam.* qua quidem constitutione satis reprobatum extat, quod per membra Christi, aut virginis beatissimæ, aut per creaturas iuretur. In contrarium adduci solet text. *in c. 42. Genes.* vbi apparet Ioseph iurasse per salutem Pharaonis. At idem satis frequẽter constat apud Christianæ religionis cultores per Euãgelium, & per crucẽ iurari, & sane id fieri absq; offensa diuini numinis, *c. qui iurat. 22. q. 5. c. si aliqua. 22. q. 1. c. ego. N. de iureiu.* quod & alibi sepissime commemoratur. ergo per creaturas iuramenta fieri possunt, nec inde vllum contrahitur peccatum. Hac ratione gl. *in d. c. & si Christus. verb. creaturam.* scribit, iuramẽta per creaturas fieri posse in casibus iure expressis, non in aliis. ea tamen resolutio nõ recte difficultatem istam explicat: siquidem rationem veram omittit, ex qua quandoq; licitum esse iudicetur inramentum per creaturas. idcirco agendum est de intellectu earum authoritatum, quas modo in huius quęstionis examen adduximus. Primum etenim locus ille *Matth. c. 5.* non ita distincte intelligendus est, vt Innocentius eum intellexit. Nã dupliciter per creaturas iurare contingit, vno modo constituendo in illis iuramẽti finẽ, & exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo debetur: & tunc species est idololatriæ, & blasphemia quædam: licet veritas iurationi subsit. Atque iuxta hunc sensum iuramenta per creaturas fieri non debent, imo illicita sunt, maximaq; ratione improbãtur. Altero modo iuratur per creaturas referendo eas in creatorẽ, cuius numen & maiestas in illis existunt, seu qua ex parte à Deo ipso creaturæ sunt cõditę: hoc enim casu licitum est per creaturas iurare eo modo, quo licitũ est per Deum ipsũ iuramentũ facere. Iuxta hunc sensũ accipiendę sunt authoritates, quibus probatur, licitum esse iurare per creaturas, quemadmodũ tradiderunt S. Tho. *22. q. 89. art. 6.* Pã. post alios. *in d. c. & si Christus. col. 4. de iur.* & Selua *in tract. de iur. part. 1. q. vlt.* sic, cũ quis iuramentũ præstat per Euangeliũ, iurare intelligitur per Deũ, cuius veritas in ipso Euãgelio continetur. Item. qui iurat per crucem, per ipsum iurat Deum, qui in eo ligno crucis mortem passus est pro redemptione humani generis. Illud autem iuramentum. quod fit per salutem principis, cuius meminit sacra historia *d. c. 42. Genesis. & l. si cuo. §. vlt. ff. de iureiu.* in vim potius execrationis adsumitur: quasi creatura adducatur, vt in ea iudicium diuinum exerceatur & eius salus Deo obligetur: sicuti cum quis per propriam vitam, per filium suum, aut per aliam creaturam, quam admodum diligit, iurat. Quandoque salus Principis in vim iuramẽti intelligitur adducta ad testimonium, vt tandem per Deum iuratum esse intelligitur, cuius in iudicio præcipue vera principis salus consistit, & submittitur: aut equidem iuratur per veritatem diuinæ iustitiæ ad cuius executionem Principes terræ constituuntur, vt Thom. *in d. art. 6.* interpretatur posteriorem sensũ secutus, execrationis vero sensus aptior est his iuramentis: nisi aliud subiecta materia dictauerit. Nã creaturã iustitiæ Dei in confirmationẽ veritatis sic obstringimus, & obligamus, vt si aliter res habeat, quam affirmamus, Deus in illa creatura vlciscatur periurium nostrum.

Non oberit locus ille *Matth. c. 5.* quia verba Christi, quæ inibi referunt, 17 intelligi possunt de iuramẽto, quod sit per

creaturas secundum sensum priorem: nempe exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo soli debetur, & constituendo in eis iuramenti vim & finem. Hoc etenim modo illicitum est per creaturas iurare: quemodmodum Hiero. Thom. & alii interpretantur. Aut plane sensus illorum verborum is est, vt Christus nos deterrere voluerit ab omni iurādi forma, siue per Deum, siue per creaturas: siquidem, vt auctor est Augustinus, ne quis arbitraretur, iuramenta quæ fiunt per creaturas, non deberi Deo, admonuit nos Christus veritatis contrariæ, docens hæc esse vera iuramenta: & ideo ab eis abstinendum fore, ita quidem, vt quibus casibus per Deum iurare non licuerit, nec item liceat iurare per creaturas. Vnde argumentatur Christus Iesus à minori ad maius: prohibens etenim iuramenta per creaturas in Deum relatas, prohibet manifeste iuramenta per ipsum Deum. Nec tamen ex hoc statim sequitur, non esse licitum iurare indistincte: nam dubitationem istā paulo post dissoluemus.

Id vero, quod adduximus ex *c. si quis per capillum.* ita erit
17 intelligendum, vt sciamus † blasphemiam esse iurare per pudenda membra Christi, aut virginis Marię. hęc namq; iuramenta non possunt fieri absque maxima iniuria diuini nominis. Blasphemia siquidem est proprie vituperium, aut conuitium cum diminutione honoris diuini: vt explicat Hugo de sancto victore *lib. de fructu carnis & spiritu. cap. 6.* de quo in hac prima huius operis parte aliquid inferius tractabitur. Igitur & si Christus re vera habeat illa membra pudenda, vt quilibet alius verus & integer homo, eaque ratione illa nominantes minime mentiantur: tamen dum illa in Christi ignominiam & vituperium nominant, volentes ex ipso modo pronunciandi innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & vituperabile, blasphemi veri sunt: & ideo grauissimis pœnis puniūtur, *in d. c. si quis per capillum.* & præsertim *in d. authent. vt non luxurientur contra naturam,* quo pœna mortis imponitur. Quam constitutionem ita intelligit Ioan. de
18 Selua, *in tract. de iureiur. part. 1. quæst. vlt* qui eam † pœnam mortis locum habere censet aduersus eos, qui per membra Christi inhonesta iurauerint: cum ea iuratio manifestam blasphemiam habeat, quod etiam probatur à multis aliis, quorum mentio statim fiet, maxime iurationem istam per membra inhonesta Christi blasphemiam esse, deducit ex blasphemiæ definitione Alfonsus à Castro *lib. 1. de iusta hæret. punit. cap.* 12. Non me latet quibusdam visum esse, blasphemiam committi aduersus maiestatem diuinam., si quis per Dei, aut virginis matris membra quęcunque etiam honesta iurauerit, quod sensit gl. *in cap. 2. de maledicis.* dum allegat text *in d. cap. si quis per capillum.* Bart. *in d. authen, vt non luxurien. contra natur.* Alexand. *cons. 233. lib. 6.* hanc tamen opinionem ipse tunc solum admitterem. vbi quis esset consuetus his vti iurationibus: nam eo casu propter contemptū satis præsumptum diuinæ maiestatis, existimarem eum blasphemum esse, & puniendum fore graui pœna, quæ *in d. authent.* statuta est, secundum Petrum, Cynum, Bald. & Salycet. *in l. 2. Cod. de rebus credit. & iureiur.* Bal. *in l. 2. C. ad leg. Iul. maiest.* Anan. *in d. c. 2. de maled. celum.* 8. & Nicol. Boer. *in decisione* 301. *nu.* 11. imo fortassis nec illius Authenticę constitutionis pœna, nec, item per leges Regias statuta contra blasphemos in praxi, obtinebit in eos, qui per mēbra Christi, etiam pudēda iurauerint: tametsi grauissime sint arbitrio iudicis puniēdi. Nam & Syluester *in verb. iuramentum, 2. quæst. vlt.* censet non esse veram blasphemiam: sed fictam, & virtualem, si quis per inhonesta membra Christi iurauerit, licet secundum eum mortaliter peccauerit. Iuratio vero per membra honesta Christi, si desit contemptus & consuetudo iurandi, non est mortale crimen, sed veniale: vt colligitur ex Angelo *in verb. iuramentum. 3. quæst.* 12. quod probatur *in d. c. si quis per capillum.* vbi pœna imponitur ita iurantibus: ex qua signum maximum est. eam iurationem culpam habere, quamuis Syluest. nullum esse in hoc peccatum existimet, si absint contēptus, & irreuerentia: idem tenet Florent. *2. part. tit. 10. cap. 4. in princ.* Hæc autē de praxi diximus, existimantes nihilominus proteruos, istos qui per membra Christi maxime inhonesta iurauerint, seuerissime puniēdos fore. siquidem Carolus Cæsar lege lata in Toletano conuentu anno vicesimo quinto sanxerit. pœnas statutas aduersus blasphemos per pragmaticas constitutiones, debere obtinere, & infligendas esse contra iurantes per membra Christi, & Deipa[illegible] virginis. Verum in hac quæstione obseruandum est [illegible] cum c[illegible]
19 tum præstitum † per creaturas eo mod[illegible] quibus om[illegible]sa iure reprobatur, nempe exhibendo ipsis creaturis reuerentiam, nihilominus seruandum fore, iuramenti ratione: sicuti probat tex. *in d. cap. & si Christus. vers. & quamuis.* vnde adnotarunt Abb. & alii, iuramentum seruandum esse in vim iuramenti, etiamsi fiat eo modo, quo iure prohibitum est. idem notat ipse Panorm. *in cap. 2. de arbitr.* hanc conclusionem inducens ad intellectum *auth. decernimus. C. de arbit.* quæ licet iuramentum fieri prohibeat, non tamen ex hoc tollit iuramenti vim, quam id habet ex l. naturali & diuina, quo ad rationem periurij. idem dicendum erit in eo casu, qui traditur à Taurina *constit. 67.* cuius paulo ante mentionem fecimus, tex. tamen *in d. c. & si Christus.* plane procedit quantum ad hanc conclusionem: si iuramentū fiat per creaturas relatas in ipsum creatorē. hoc etenim sensu verum constituitur iuramentum, quod & rationē periurii habet, si non fuerit seruatum: quemadmodū constat ex his, quæ paulo ante diximus. sic & iuramenta prędicta per Deum ipsum, aut per diuorum reliquias ad ipsum Deum relatas, aut per sancta Euangelia: etiam si à iure prohibeantur, quadoque ob specialem rationem, quæ non pertinet ad iustitiam, nec veritatē, comites scilicet iuramenti: de quibus alias, nihilominus iuramenta censentur, vimque iuramenti habēt quo ad periurii notam. Etenim quamuis prohibitum sit, iuramentū fieri super aliqua re sacra ob aliquā specialē causam, quę legislatorem ad eam prohibitionē induxerit: tamen si fiat, rationem habet periurii, si falsum fuerit, quod sub iuramēto asseueratur: vel non fuerit ipsius promissionis seruata fides. Hoc enim *in d. c. & si Christus.* satis probatur. Imo & si absque iudicio iuramentum fiat assertorium, periurium ex eo constabit, si falsitas iurationi subsit. Quod si per creaturas iuratum fuerit exhibendo eis reuerentiā illā, quæ soli Deo debetur, aut in eas dirigendo iuramenti finem: tunc aliter erit res definienda, quandoquidem hoc iuramentū ad idololatriā pertineat, sitq; par omnino his iuramentis, quæ per falsos deos præstātur, *c. si quis. 22. q. 1.* idcirco † quęritur, an iu- 20
ramentum per falsos deos factum, sit seruandum, & rationem habeat veri iuramenti quoad periurium, & alios iuris effectus? & sane, quod Christianus iurās per falsos deos, etsi grauissime peccet, teneatur id iuramentum seruare, not. Innoc. Panor. *col. vlt. & aly in d. c. & si Christus.* Alex. *in l. 3. §. vlt. ff. de iureiur.* Io. de Selua *in tract. de iureiuran. q. 1. ad fin.* pro quorum sententia induci solet ex diuo Augusti. *sermone.* 28. de verbis Apost. tex. *in c. ecce dico. 22. q. 5.* in hęc verba: *Ecce dico charitati vestræ, & qui super lapidem falsum iurat, periurus est.* vnde hoc dico, quia multi etiam in hoc falluntur, & putant, quia nihil est, per quod iurant, non se crimine teneri periurii. Prorsus periurus es, quia per id, quod sanctum non putas, falsum iuras. si tu illud sanctum non putas, sanctum puta, cui iuras: nō enim quando iuras, tibi aut lapidi, sed proximo tuo iuras: homini iurasante lapidem, sed nunquid nō ante Deū non te audit lapis loquentem: sed punit Deus te fallentem. Hactenus Gratianus ex Augustin. ad cuius canonis aut decreti intellectum duo sunt consideranda. Primum quidem, 21
quid Augusti. senserit, dum † mentionem fecit iuramenti, quod super lapidem fit? & sane apud Gentiles omnium iuramentorum sanctissimum erat, Iouem lapidem iurare: inde sumptum, vt quidam interpretantur, quod in prisco feriendi fœderis ritu pater patratus manu tenens lapidem conceptis verbis juraret, & tunc suem lapide ferret dicens: si fefellero, Iouem cæterosque Deos precor sic me feriant, vt & ego hodie porcum hunc silice percutiam: aut in populum Romanum ita conceptis verbis: si populus Romanus prior defecerit publico consilio, tu Iupitur illum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam. statimque pater patratus porcum saxo silice percutiebat, quemadmodum auctor est Tit. Liu. *lib. 1. ab vrbe condita Decadis primæ.* idem Liuius *lib. 21.* agnū in hoc iuramento percuti refert, ita scribens de Annibale, præmiaq; militibus promittente, eaq; vt rata scirent fore, agnum læua manu, dextra silicem retinens, si falleret, Iouem cæterosque precatus Deos, ita se mactarēt, quemadmodum ipse agnum mactasset: & secundū precationem caput pecudis saxo elisit. Huius iuramenti meminere Aulus Gell. *lib. 1. Noct. Act. c. 21.* Iouem, inquiens, lapidem quod sanctissimum iusiurandū est habitū, paratus sum ego iurare. Virgilium hoc nunquam scripsisse miror. Marcus Tul. *lib. epist. 7. ad Trebatium, epist.* 12. scribens, quomodo autem tibi placebit, Iouem lapidem iurare, cū scias iratū esse Iouem nemini posse? item Apuleius *in Serm. de Deo Socratis*

quid

quid igitur, inquit, iurabo per Iouem lapidem Romano vetustissimo ritu? Aliis placet huius iuramenti originem deduci ex eo, quod olim apud Romanos iuraturi per Iouem lapidem, tenere ilicem solebant, eiusmodi fere verba pronunciantes: si sciens fallo, qui me despicit, salua vrbe, arce; bonis eiiciat, vt ego hunc lapidē. Statim autem lapidem proiiciebat. Cuius quidem ritus auctor est Festus Pompeius, cui conuenit mirum in modum Polybius ita scribens: ergo, inquit, Carthaginenses deos patrios iurati sunt. Deinde Romani per lapidem secundum vetustissimum ritum, Martis, Quirinique numinibus additis, iusiurādum præstiterūt. Ritus vero lapidis fuit huiusmodi: Fœcialis sumpto in manibus lapide postquam de fœdere inter patres conuenerat, hæc verba dixit: si recte ac sine dolo malo hoc fœdus, atque hoc iusiurandum facio, dii mihi cuncta præstent fœlicia: sin aliter aut ago, aut cogito, cæteris omnibus saluis ipse pereā, vti lapis hic de manibus meis decidet. Nec plura loquutus manu lapidem excussit. hæc apud Polybium [*lib. 4.* apud quem, non per lapidem, sed per Iouem lapidem: & iterum, ritus vero Iuramenti per Iouem lapidem, non ritus lapidis, legendum esse censeo ex Gellio, Cicerone & Apuleio. Interpres etenim Latinus legisse videtur in Græco codice λιθὸν, cum legendum sit διὰ Διὸς λίθου, id est, *Iouem lapidem.*] Huc pertinet locus Suboscurus apud Cicer. *lib. 7. epist. 1.* ad Marium, cuius hæc sunt verba: deliciæ vero tuæ noster Æsopus eiusmodi fuit, vt ei desinere per omnes homines liceret, is iurare cum cœpisset, vox eum deficit in illo loco, si sciens fallo. His accedit Plutarch. *in Sylla*, vbi L. Cinnæ consulis meminit. is, inquit, Capitolium ascendens, lapidem manu tenens, iuratus est sibi: deinde præsente multitudine imprecatus est, nisi amorē in illū, beneuolentiamq; seruasset, non secus ex vrbe extrudi, ac lapis e manu, & lapidem abiecit in humum. hęc Plutarch. igitur ex his apparet, quid apud Aug. sit per lapidem, aut super lapidem iurare.

Alterum, quod ad prædicti c. intellectum attinet ex eodē Augustī sermone deducitur, apud quē in his codicibus, qui modo quam emendatissimi circumferuntur, aliter locus ille legitur, quam apud Gratianum. Et ecce, inquit Augustin. dico charitati vestrę, & qui per lapidem, falsum iurat, periurus est. vnde hoc dico, quia multi & in hoc falluntur, & putant quia nihil est, per quod iurant, non se crimine teneri periurii. prorsus periurus es, quia per id quod sanctū putas, falsum iuras. Sed ego illum sanctum non puto. sanctum puta cui iuras, non enim quando iuras, tibi aut lapidi iuras, sed proximo iuras, Homini iuras ante lapidē, sed nunquid non ante Deum? non te audit lapis loquentem, sed punit te Deus fallentem. hactenus Augustī. qui aduersus iurantē per falsos deos, vt eum periurum esse conuincat, argumentatur à diuisione, aut à sufficienti partium numeratione, duos casus constituens. vnum quidem cum is, qui iurat per lapidē, vel falsos deos, putat sanctum esse id, per quod iurat: alterū vbi iuramentum præstans, non putat sanctum esse id, per quod iurat. Et in vtroque casu censet periurum esse, qui falsum iurauerit, in primo quidem quia falsum iurat, per id, quod sanctum putat, in secūdo ex eo, quod falsum iurat, per id, quod sanctū putat is, cui iurat, vel quia existimare debet illum, cui iurat sanctum esse quo ad iuramēti & promissionis executionem. Vnde ipse opinor apud Gratianū depravatam esse Augustini literam, quę vtcunque sit, probat, periurum esse eum, qui per falsos deos iurauerit, atque ideo in iuramento promissorio vera erit Doctorum sentētia, dum ipsi opinantur, iurantem per falsos deos, teneri ad iuramēti obseruationem.

11 Eandem opinionem plurimum coadiuuat tex. *in c. Mouet. 22. q. 1.* ex eodem Aug. in epist. ad Publicolam, *epistolam quidem. 154.* cuius hæc sunt verba iuxta ipsius Aug. tex. Mouet te certe, vtrum eius fide vtendum sit, qui vt eam seruet per dęmonia iurauerit, vbi te volo prius considerare, vtrum si quispiam per deos falsos iurauerit, se fidem seruaturum, & eam non seruauerit, non tibi videatur bis peccasse? Si enim tali iuratione promissam custodierit fidem, ideo tantum peccasse iudicaretur, quia per tales deos iurauerit: illud autem nemo reprehenderet, quia fidem seruauit. Nunc vero quia iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fidē fecit quod non debuit, bis vtique peccauit. At per hoc qui vtitur fide illius, quem cōstat iurasse per deos falsos, & vtitur non ad malā rem, sed ad licitā & bonā, nō peccato eius se sociat, quo per dęmonia iurauit, sed bono pacto eius, qui fidem seruauit. Hæc Augustinus. quem referre libuit, quia apud Gratianum aliquot eius verba fuere mutata. Attamē hac authoritate constat, seruandum fore iuramētum, quod fit per falsos deos. Imo & illud ex loco deducitur, non peccare eum, qui ad confirmandam simplicem conuentionē, exigit iuramentum ab eo, qui per falsos deos iuraturus est; nempe ab infideli. Qua ratione motus scribit Angelus *in summa in verb. superstitio. §. 13.* posse quempiam absque peccato vti alterius maleficio ad tollendum malum ab alio, 23
vel à se, modo ille maleficus paratus sit artem illam exercere: sicuti potest fidelis ab infideli, quem certo scit per falsos deos iuraturū, exigere iurationem ad confirmationem pacti simplicis. Verum opinionem istam Angeli falsam esse censet Sylvest. *in verb. maleficium. quæst. 8.* dicens opinionem istam esse valdę absurdam & periculosam, nec posse commode iure defendi. Cū petitio ista, aut vsus huius operæ sit directe consensus in peccatum: quia per illud maleficium aliter tolli malum non potest, quam cum peccato mortali, sicut manifestum est. Nam quisquis ab alio petit, vt faciat id quod sine peccato facere nō potest, peccat: quia sic petens consentit iniquitati alterius, inducendo illum ad peccatum. Nec vllam habet excusationē à peccato, petens, vt alter maleficio vtatur, quod maleficus ille, à quo petit, paratus erat ad cuiuscunque petitionem maleficium operari. Etenim & si ille paratus esset, non tamen hoc particulare maleficiū fuisset operatus, nisi ille petiisset. Vnde euidenter apparet, illius petitionem causam fuisse proximam, quod maleficus ille illud in specie maleficiū commiserit. Siquidem si petens non fuisset maleficus, non fuisset illud particulare maleficium operatus: & illo petente fecit: ergo ille petens fuit causa, quod alius maleficiū perpetraret: Idcirco illum peccare conuincitur, quia alium ad peccatū induxit, & proximam peccati causam dedit. Sic denique Angeli sententia improbatur: aduersus quem contrarium tenuere Ioan. Maior. *in 4. senten. dist. ncl. 34. q. 2. colum. 8.* Caieta. in opusculis, *q. de maleficiis.* & eruditissime Alfonsus à Cast. *lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 15.* quibus parum oberit text. *in d. c. mouet te.* Quia ille qui petit ab infideli quod simplex pactum iuratione confirmet, non equidem petit quod id iuramētum per falsos deos fiat. Sed petit iuramentum, quod ab altero potuisset legitime per verum Deum præstari: cum res licita petita fuerit. Si autem infidelis per falsos deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramentum exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille, si vellet, bene facere potuisset. Quod si quis ab infideli petierit, vt is per falsos deos iuramentum præstet, peccaret dubio procul petens id, quod aperte peccatum est. Sic qui petit mutuam pecuniam ab eo, quem scit aliter quam sub vsuris non mutuaturum, non peccat. Quia rem petit, quæ non solum sine peccato, sed & cū merito fieri potest. Si autē vsurarius non vult dare mutuum sine vsura, culpa est ipsius vsurarii: non autem petentis, qui petit ab altero, quod ille si vellet sine peccato, & cum merito facere posset. Nam si petiisset quis mutuam pecuniam sibi dari sub vsuris, certe peccaret: qua de re tractauēre Caiet. *2. 2. q. 78. art. 4.* post S. Tho. ibi, Adrianus *quodlib. 3. art. 2.* Sylvest. *in verb. vsur. vltimo. 2. col.* Abb. Anania & Cardin. *in cap. super eo, de vsuris.* Fit igitur ex præmissis satis manifestum, seruandum fore iuramentum, quod fuerit factum per falsos deos.

Ego sane, quoties iuramentū fit ab infideli, non quidem per falsos deos, sed per Deum creatorem cœli & terræ, quē 24
naturali lumine cognouit, quamuis à lege Euangelica is alienus sit, existimo hanc iurationem verum iuramentum esse, eiusq; ratione periurium committi, si vel falsum iuratur, vel quod promissum sit, non fuerit seruatum. Fit etenim hoc iuramentum per verum, non per falsum Deum: atque ideo veram iurisiurandi religionem habet. At si iuramentum fiat per falsos deos, quos veros esse existimat qui iurat, idem erit. Quia & iuramentum istud vim habet, ac rationem periurii propter opinionem illius, qui id iuramentum præstat: quod Diuus Aug. plane fatetur *in d. epist. ad Publicolam: & in d. Serm. 28. c. ecce dico. 22. quæst. 5.* verum si iuramentum fiat per falsos deos ab eo qui prorsus censet eos deos falsos esse, tunc iuramentum hoc veram rationem iuramenti non habet, nec vere periurium in hac specie constitui potest. Deficit equidē iurisiurandi propria definitio, actionē loquidē nec re, nec opinione diuinū hic aduocetur [illegible]ior. Nā quod Augustinus censet *in d. c. ecce dico.*

in se-

in secundo dictionis membro, non pertinet ad verum periurium, sed potius ad simplicis promissionis, & fidei violationem, quæ peccatum est, & sane grauissimum: cum proximus iniquissime decipiatur. Qua ratione cõmunis opinio iuxtà distinctionem istam erit intelligenda. Nec Christianus minime errans in intellectu circa diuinum numen Dei maximi humani generis redemptoris, si per lõuem iurauerit, periurus erit, etiam si nec promissionem custodierit, vel falsum tali testimonio dixerit: nec iuramẽtum istud eas vires habebit, quæ per leges, aut Canones iuramentis tribuuntur: qualiter vero iurare debeant, aut consueuerint infideles, explicat Regia *l. 19. cum seq. tit. 11. part. 3.*

His omnibus adiiciendum est, non esse omnino certum, quod Diuus August. ad Publicolam *in d. epist. 154.* scripsit, & à Gratiano relatum est *in d. cap. mouet. te. 22. q. 1.* dicens, minus malum esse per deum † falsum, iurare veraciter, quam per Deum verum fallaciter. Hęc etenim sententia recte defendi non potest: cum iuramentũ prędictum per falsos deos ad idololatriam pertineat, eaque iuratio crimen idololatrię sit: quod peccatum aduersus primum præceptum Decalogi committitur: cuius transgressio maiorem culpam habet, quam secundi prędicti de iuramento violato. Ex eo quidẽ, quod maior fiat, & atrocior iniuria Deo ab eo, qui illum negat esse vere vnum Deum, quam ab eo, qui contra eius dignitatẽ eum in falsum testimoniũ adducit. Est etenim prius crimen contra ipsius Dei propriam substantiam. Nec cuiquam dubium esse poterit, istĥæc iuramenta, quæ per falsos deos fiunt ad idololatriæ crimen omnino pertinere: sicuti probatur Hieremiæ *cap. 5.* apud quem Deus filiis Israel improperat, quod ab eo veluti apostatæ defecerint & iurauerint in his, qui non erant dii. Idem tradit Chrysostomus in imperfecto, dicẽs: Idololatram se facit omnis, qui per aliud à Deo iurat. Ex quibus & aliis, satis erudite hanc sententiã Augustini sic examinat Dom. à Soto *in tract. de cauendo iurám. abusu, par. 1. c. 6.*

16 Postremo, nec illud est prætermittendũ, quod periurium † propriè minime cõmittatur ab eo, qui peruersè per falsos deos iurat. Ex hoc etenim quod peruersa iuratio sit, non contrahitur periurij crimen, nisi vel falsitas subsit, vel fides ipsa violetur: quemadmodum in specie admonet D. Tho. *2. 2. q. 99. art. 1. ad secundum.* Nam si comites huic iurationi accesserint: nempe veritas, iustitia, & necessitas: etiam si sit iuramentum hoc peruersum, quia per falsos deos prędictũ fuerit, non poterit periurii nota propriè is, qui iurauerit, censeri: atque hæc quidem dicta sint de iuramentis, quæ per creaturas, aut per falsos deos fieri solent.

§. SECVNDVS.

De iuramenti effectu.

SVMMARIA.

1 *Iuramentum quo ad eius vim, & iuris effectus, maxime differt à simplici loquela & promissione, quæ iurata non fuerint.*
2 *Obligatio iurata plures effectus fortitur, quàm simplex.*
3 *Fides interposita, an sit iuramentum.*
4 *Fides ad rem satram pertinet, & ibidem de duplici fidei significatione.*
5 *An ex iuramento promissorio nascatur obligatio, & actio competat iuri pontificio.*
6 *Quid de iure ciuili? cum nu. seq. & nu. 10. vbi dicitur quod sic.*
7 *Iuramentum non est modus inducendæ obligationis de iure ciuili, nisi subsit consensus vtrinque.*
8 *Vtere à iurato, sed tamen illicite promissa peti non possunt.*
9 *Intellectus ad l. si quis pro eo. ff. de fideiuss.*

OCtauo ex eadem iuramenti definitione apparet, quod discrimen sit inter simplicem loquelam, & iuramentum. Etenim si consideremus propriam iuramenti naturã, & conditionem, veramque substantiã, quæ ex definitione colligitur, procul dubio manifestum erit, simplicem loquelam à iuramẽto differre, ex eo præsertim, † quod in simplici loquela nullum sit diuini nominis testimonium: at in iuramento semper assertio, & promissio contingant diuino numine in testem aduocato: atque ideo iure Pontificio & Cęsareo multi competunt effectus iuramẽto, quos nequaquam habet simplex promissio: sicuti constat *in auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. c. cum contingat. c. debitores. de iureiur. & aliis plerisque in locis.* Nam & Doctores quidam diligenter conati sunt plures iuramenti effectus vnum in locum congerere, vt manifesta esset tanta vis iuramẽti. Quibus omnibus obiicitur text. *in c. iuramenti. 22. q. 5.* quem Gratianus ex Chrysostomo transtulit in hæc verba: Iuramenti huiusmodi causa est, quia omnis qui iurat, ad hoc iurat, vt quod verũ est, loquatur. Et ideo Dominus inter iuramentum & loquelam nostram, nullam vult esse distantiam: quia sicut in iuramento nullam cõuenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium: quia vtrunque & periurium & mẽdacium diuini iudicij pœna damnatur. Hæc Gratianus ex Diuo Chrysost. Vnde colligitur, apud Deum nullam differentiam constitui inter simplicem loquelam & iuramentum. Idem probatur *in cap. querelam. ne prælati vices suas.* Sed tamen hęc dubitatio poterit aliquot modis satis congruere & vere dissolui.

Primum etenim verum est iuramentum, & simplicem promissionem, atque assertionem parem vim habere simpliciter quo ad obligationẽ: nam sicut tenetur quis seruare promissum cum iuramento, ita & absque iuramento factã pollicitationem custodire debet. Si quemadmodum non licet falsum dicere, nec periurium committere per iuratam assertionem: ita nec licitum est mendacium dicere: vtroq; etenim casu peccatum committitur, quòd probatur *in d. c. iuramenti. 22. q. 5.* Non tamen est par ratio iuramenti, & simplicis promissionis, aut assertionis quo ad fractionem, & violationem: siquidem grauius peccat qui frangit iuramẽtum, aut non custodit promissionẽ iuratam, vel falsum sub iuramento asserit, quam qui simplicem violat promissionem, vel mẽdacium simplex dixerit: atq; ideo grauiori pœna prius delictum, quam posterius punitur: gl. *in c. pen. de iureiur.* Cuius quidem discriminis manifesta ratio est ob diuinum testimonium, quod vel contemnitur, vel falsæ assertioni adiicitur: sicuti Thomas explicat, *2. 2. q. 89. art. 8.* Qua quidem ex causa constat, periurium semper esse mortale peccatum, siue in re graui, siue in re leui: prout superius in hac ipsa Relectione adnotauimus, *§. præcedenti, nu. 4.* variisque pœnis puniendum fore in repub. Christiana: de quibus inferius in specie tractabimus. At in simplici promissione, vel assertione non iurata, etsi peccatum contingat, id tamen non pertinet præcipue ad irreuerentiam Dei, sed ad iniuriam hominis, qui inde fallitur. Huius rei testis est Sophocles ita de iuramento scribens apud Io. Stobæum, *Serm. 25.* Appositio iureiurando cautior & diligentior animus sit. A duobus enim sibi tum cauet, & ne lædat amicos, & ne peccet in deos. Elegantius discrimen istud inter simplicem promissionem, & iuramentum constituit apud Ouid. Acontius ad Cydippen.

Promisit pater hanc, hanc adiurauit amanti,
Ille homines, hæc est testificata Deum:
Hic metuit mendax, sed & hæc periura vocari;
Num dubitas hic sit maior, an ille metus?

Ex quibus constat, & in falsitate simplicis assertionis peccatum contingere, vt & contingit in falsitate iuramenti, seu iuratæ asseuerationis. Itẽ in fractione simplicis promissionis similiter peccatum committi, sicut & in violatione iuramenti: sed tamen in priori casu peccatum hoc esse mandacium simplex, vel non ita graue crimen, quia homo fallitur: in posteriori esse periurium, atque peccatum grauius quidem, quia Deo fiat irreuerentia.

Secundo aliter poterit discerni authoritas illa, quę à Gratiano adducitur *in d. c. iuramenti.* vt ea minime obtineat quoad vinculum: neque enim tantum fit differentia inter simplicem loquelam, & iuramentum, quo ad grauitatem criminis ab eo commissi qui peierat, vel fidem frangit: sed etiã quo ad ipsum obligationis vinculum. Nam obligatio † quę oritur ex conuentione iurata, plures effectus fortitur, & habet, qui simplici conuentioni minimè competunt. Quos deniq; effectus iuris vtriusque Doctores passim tradidere multa conuentionibus iuratis tribuentes, quæ nequaquam sunt promissionibus simplicibus concedenda, quod notatur *in cap. constitutus. de rescr.* Et præsertim per Ant. Corsetum *in rub. de iureiur.* Marcum Antonium de Baueria *in tract. de virib. & virtute iuram.* Et hi effectus his contractibus competunt qui etiam absque iuramento validi sunt censendi, & vim habent efficacem: atque ita hanc interpretationem deduximus ex gl. *in d. cap. iuramenti.* gl. & Pan. *in d. c. penult. de iureiur.* Abb. *in proœmio Greg. col. vlt.*

Tertio, adhuc maximum discrimen constituitur inter simplicem loquelam & iuramentum in contractibus, qui alioquì inualidi iure censentur, vel possunt aliqua actione

rescin-

rescindi. Hi etenim vel ratione iuramenti validi omnino censentur, nec possunt vlla actione retractari. *cap. cum contingat. de iureiur. & quamuis pactum.* de cuius interpretatione modo agimus. Et *authent. sacramenta puberum. C. si aduers. vend.* Quandoque sane ratione iuramenti contractus adhuc inualidus, nec robur adsumens à iuramento, rescindi non potest, nec ad eius rescissionem agendum est donec obtenta fuerit absolutio à vinculo iuramenti, quod patet in promissione solvendi vsuras, quæ etiam iuramento præstito adhuc inualida est, & inique extorta: tamen promissor tenetur vsuras soluere, vel absolutionem à iuramento præstito petere, & obtinere: *cap. debitores. c. 1. de iureiur.* Quorum intellectum latius tradidimus *lib. 1. variar. resolut. cap. 4.* Sic & in iuramento per metum præstito, quamuis id non confirmet contractũ, nec sit ex eo tandem commodum acquirendum: nihilominus iurans tenetur id seruare, vel ab eo absolutionem petere, & obtinere. Quia absque salutis æternę interitu potest iurans, quod promisit cum iuramento seruare: *cap. si verò. cap. verum. de iureiur.* cuius quæstionis resolutionem tractauimus *in d. cap. 4. & in epitome de sponsal. 2. part. c. 3. §. 5. num. 2.* tandem si in his casibus iuramentum omissum fuisset, dubio procul simplices promissiones parum prodessent, nec vllũ haberent effectum: atque ideo & in hoc maxime differt iurata promissio à simplici: quod notant Abb. & Fel. *col. 2. in d. c. debitores.*

Nono ab eadem definitione deducitur quæstionis illius resolutio, qua quæritur, † an interpositio fidei sit iuramentum? Quidam enim existimarunt, fidei interpositionem iuramentum esse: atque ideo assertionem, & promissionẽ per fidem promittentis contingentes, iuratas ex eo censeri, quod sub fide processerint. Vnde subsequitur violatores fidei periuros esse: quod adnotarunt glo. Abb. & Doct. *inc. querelam.* per tex ibi, *ne prælat. vices suas.* idem Abb. & Fel. *in cap. querelam. de iureiur.* Archid. *in Summa 22. quæst. 1.* quorum sententia huic innititur rationi: Quod fides † iuxta eius propriam significationem ad rem sacram pertineat. Deinde eadem sententia probari videtur *in d. c. querelam. ne prælati vices suas.* Sic denique in specie, & expressim Archid. in dicta Sũma paria facit, quod iuramentum fiat per rem sacram, & per fidem. Verum idem Archid. *in c. iuramenti. 22. quæst. 5. & in c. de sepul. in 6.* quamuis velit, ac senserit promissionem factã per fidem iuratam esse, tamen non censet esse periurii pœna ordinaria puniendum fidei violatorem, vt plane puniretur, qui iuramentum per rem sacram præstitum violasset. idem sensit gloss. *in c. pen. de iureiur.* imo in eo loco Bernardus notat, non esse vere iuramentum illud, quod fit sub fidei commemoratione: sicuti constat ex his, quæ in proxima illatione diximus. hoc ipsum notat Rota antiqua 139. Et sane controuersiam istam existimamus distinctione quadam dirimi omnino posse, Si quidem fides iuxta duplicem sensum hac in parte conuentionibus accedere potest. Aut etenim adsumitur pro fide humana, quam & Gentiles, Turci, ac Sarraceni seruare tenẽtur iure naturali gentium: item pro fide nobilitatis, quæ eam significat fidem, quam nobiles præ cęteris in humanis conuentionibus præstare solent & debent. Et profecto in his casibus promissio vel assertio facta sub mentione fidei: per fidem inquam, non inducit iuramentum: nec vim, aut religionem eius habet quoad periurium, nec quoad alios iuris effectus. Cuius conclusionis ea est irrefragabilis ratio, quod iuramenti propria natura vere exigat, id per Deum, vel sacram rem præstari: quemadmodum in definitione dictum est. Idcirco quoties fides humana expressim conuentionibus accesserit, nihilibidem sacrum in testimonium adducitur: eaque ex causa nullum adest pactis eisdem iuramentum. Sic equidem procedit, & intelligenda est ea sententia, quæ dictat, fidei interceſſionem conuentionibus accedentem, non efficere iuramentum, nec eius vim, aut religionem habere. Quamobrem si quis contractũ aliquem fecerit, quem expressim fide humana, vel ea, qui nobilitatis iure, ac titulo passim conuentionibus accedit, seruare promiserit: non cẽsebitur ex hoc contractus hic iuratus, nec iuramenti priuilegia obtinebit. Quandoq; vero fides in pactis, & conuentionibus intercedit in eo sensu, quo pro virtute Theol. adsumitur: & tunc iuramentum, ejusq; veros effectus inducit. Quia vt res sacra in testimonium adducitur, atq; ideo iuramẽtũ proprie dicetur, si quis per fidẽ Christiani, aut per fidẽ Christi aliquid affirmauerit, aut seruare promiserit. Quã equidem distinctionem ipse colligo ex Andr. Alc. *in rub. de iureiu. nu. 5.* Dominico. à Soto *in relectione de iuramento. par. 1. c. 4.* & ex his, quæ traduntur per Felin. *in c. 2. de sponsal. nu. 15.* & Caiet. *2. 2. q. 89. art. 6.* vbi scribit, fidei interpositionem, id est, promissionẽ factam per fidem, non esse iuramentũ: quia fides tunc non adsumitur pro virtute Theologica. vnde sensit, fidei mentionẽ, quoties ea pro virtute Theologica adsumpta fuerit, & promissionibus aut assertionibus in testimonium accesserit, iuramentũ efficere. Addit tamen eleganter idem Caieta. in dubio intelligendã esse hanc promissionẽ de fide humana, non de fide, vt ea est virtus Theologica. Fit igitur ex his satis perspicua huius quæstionis resolutio, quæ notanda est ad effectus veri iuramenti, & ad periurii pœnas vtroque iure statutas.

Decimo, omnibus his, quæ circa iuramenti cognitionẽ, & definitionẽ dicta fuẽre, ad amussim cõsideratis, statim sese offert disputatio: An ex † iuramẽto actio & obligatio oriantur? Etenim rationi consonũ est, quod in tanta iuramẽti religione, quæ diuinam maiestatẽ testem habet, actio, & obligatio statim oriantur. Hoc probare videtur tex. *in c. cum cõtingat. de iureiurando. & in hoc c. quamuis pactum.* Quibus satis manifestũ est, contractus alioqui inualidos, & quibus nulla efficax actio nec obligatio competit, ita validos fieri iuramenti religione, vt ex eis obligatio & actio oriantur. Idem deducitur ex *c. debitores. & c. de iureiur.* vbi iuramentum de soluendis vsuris acquirit vsurario obligationem alterius, & actionem ad petendas vsuras, nisi vel absolutio Episcopi, aut remissio vsurarii accesserit. Ad hæc item facit gloss. memorabilis *in cap. quoties cordis oculos, 1. q. 7.* quæ sensit iuxta quorundam intellectum, ex iuramento obligationem & actionem oriri. 5

Quod ea ratione comprobatur. quia iuramentũ omnino seruandum est, quoties id non tendit in vinculum iniquitatis, nec salutis æternæ dispendium inducit. Quibus denique rationibus sunt qui opinentur, iure Pontificio ex iuramento obligationẽ, & actionẽ oriri: vt tandẽ si quis iureiurando polliceatur se daturũ, aut facturum aliquid, nulla causa expressim nominata, nihilominus ex hac promissione oriantur obligatio & actio. Quod verũ esse censent Ioa. Andr. & Hostiens. *in cap. cum venissent. de institut.* Bart. *in l. si quis pro eo. ff. de fideiussorib. col. 2.* Felin. post alios *in d. cap. 1. de iureiur.* S. Thom. *2. 2. q. 89. art. 7.* quã opinionẽ sequuntur, & defendunt Fortu. *in c. 1. de pact. nu. 26.* Ioan. Coras. *in præludijs ad leg. admonendi. ff. de iureiur. num. 17.* imo eam fatentur communem esse, & probant iure veriorem censendam fore Anton. Corset. *in rubric. de iureiurand. quæst. 11.* Ioan. de Selua. *3. parte, tracta. de iureiurand. colu. 2.* & Andr. Alciat. *in cap. cum contingat. de iureiurand. num. 172.* His enim suffragatur, quod constitutiones Pontificiæ, quæ de iuramentis statutæ sunt, palam constituerunt iuramentum seruandum esse, modo eius obseruatio non inducat salutis spiritualis dispendium: hęc vero verba obligationẽ, & actionem oriri præmittere videntur, secundum Bartol., & eius sequaces *in lege vnica. col. 3. de cond. ex lege.* igitur iuri consonum est, pontificia lege actionem parti ex iuramento priuatim competere. Et præterea, si ex pacto nudo iure Canonico actio datur priuato, *cap. 1. de pact.* quemadmodum communi omnium sententia definitum est, fortiori ratione ex promissione iurata dabitur actio ipsi, cui præstitum est iuramentum. Nam & in promissionibus iuratis illud regari non potest, quod promissio patri & priuato fiat Deo teste, & eo intercedente, tametsi & quidam hoc temere. ni fallor, negauerint.

Contrariam sententiam tenuit Innocent. *in d. c. cum venis. sent. de institution.* quo in loco existimat, etiam iure Pontificio ex iuramento non nasci obligationem, nec dari actionem: idque plerisque placuit, præsertim Ias. *in l. iusiurandum quid ex conuentione. ff. de iureiurand.* post Roma. ibi ea demum ratione, quod iure ciuili satis receptum sit, ex iuramento promissorio obligationem, & actionem minime oriri. *lib. si quis pro eo ff. de fideiussor.* quod lege pontificia nequaquam reperitur expressim mutatum: atque ideo iure etiam Pontificio seruandum est, *cap. 1. & 2. cui operis nunciation.* Imo & hanc opinionem Innocent. fatentur communem esse Iason *in dict. leg. iusiurandũ quod ex conuentione.* Fort. *in d. c. 1. de pactis. n. 26.* & Coras. *in d. l. admonendi, n. 17.* Ex qua quidẽ opinione plane deducitur adhuc iure Canonica ex iuramento, nec obligationẽ nasci, nec actionẽ dari: sed tantũ iudicis officiũ cõpetere ad eius obse[illegible] e plurimũ refert ad libellũ concipiendum,

dum, vt petitor in iudicio obtineat. Qui vero huic opinioni accesſere, variis modis conantur reſpondere his rationibus, quas in prioris ſententiæ confirmationem adduximus. Sed quia præcipua huius quæſtionis diſputatio pendet ab intellectu Iuriſconſulti *in d.leg.ſi quis pro eodem*. oportet hic perpendere, an verum ſit, quod ex eo loco frequentiſſime Bartol. & alii deduxerunt: nempe iure Cæſareo ex iuramento † nec obligationem oriri, nec actionem dari: vnde ſub- 6
inferunt iuramentum † non eſſe modum inducendæ obli- 7
gationis. Nam ſi quis pro eo, qui libertus non eſt, fideiuſſerit, quia ſe præſtaturum operas iurauerit, non tenebitur, vt Iuriſconſulto viſum eſt. quo fit, manifeſtum eſſe, ex ea promiſſione iurata, nec ciuilem, nec naturalem obligationem oriri. Quod ſi ciuilis aut naturalis præcederet, teneretur vtique fideiuſſor, *l.fideiuſſor. §.fideiuſſor. ff. de fideiuſſoribus*. Imo hæc iurata promiſſio nec vim habet pacti nudi: quia ſecundum Bartolum qui iurat, non parti, ſed Deo promittit, *capitu. debitores. de iureiurand.* atque ideo pactum id dici non poteſt, cum non ſit duorum conſenſus, *l.prima. ff. de pact.* Hæc autem poſterior ratio ſatis eſt debilis ad probandum promiſſionem iuratam adhuc nec pacti nudi vim obtinere. Siquidem & ea promiſſio plerunque, & fruqentiſſime pactum eſt: cum cõſenſus acceſſerit iurantis, & eius, cui iuramentum fit, ſaltem tacitus *l.qui patitur. ff. mandat.* Idcirco vere pactum, ea promiſſio quæ iuramento fit, cenſebitur. Nec quicquam oberit text. *in dicto cap. debitores.* vbi probatur, ex iuramento Deo, non parti, obligationem acquiri. Id etenim verum eſt in his caſibus, quibus obligatio parti quæri non poteſt ob turpitu- 8
dinem quæ acquiſitionem impedit. Si quis † equidem promittat Titio vſuras ſoluere cum iuramento: nulla profecto Titio acquiritur obligatio: quia quo ad eum, promiſſio, aut potius promiſſionis extorſio illicita eſt. Attamen propter religionem iuramenti, quia is qui iurauit, licite poteſt iuramentum ſeruare, idque Deo reddere, quem habuit promiſſionis teſtem, cogitur vſuras ſoluere ad petitionem ipſius vſurarii, qui obligationi erga Deum iuratæ adiectus cenſetur, quò ad ſolutionem, eaque adictio in ipſius adiecti fauorem interceſſit: ideoque is agere poterit, & remittere illam obligationem iuramenti: quemadmodum explicarunt Anton. & Imol. 2. *colum. in dict. capitu. debitores.* Fortun. eleganter *in dicto capit. 1. de pactis. numero 27.* ſecundum quos nec principaliter nec minus principaliter ex iuramento de ſoluendis vſuris obligatio parti, & ſic vſurario queritur: quamuis Cardin. Abbas & Felin. *in dicto capitu. debitores.* exiſtimauerint, minus principaliter, & vt vulgo dici ſolet, ſecundario, parti obligationem quæri. quod iure defendi non poteſt. refragatur enim ius naturale, quod acquiſitionem iſtam impedit. Iuramentum vero ob eius religionem eum effectum habet, vt vſuræ promiſſæ cum iuramento, ſoluendę omnino ſint, quia Deo reddi debet iuramentum: licet ſtatim repeti poſſint vſuræ. Sed ſi quod iuramẽto promittitur, licitum ſit ex parte promittentis, & illius cui promiſſio fit, certe nulla ratio vrget, quin exiſtimemus, ex iuramento parti, Deo teſte & interceſſore, promitti, & obligationem acquiri. quod probat præter alia multa text. ſingularis *in capit. ecce. 22. quæſtione 5.* Quamobrem hæc poſterior Bartol. ratio ſatis friuola apparet: & tamen hęc opinio, quod iure ciuili ex iramento promiſſorio nec obligatio, nec actio naſcatur, communis eſt, ſicuti teſtantur Alexand. Iaſon & Cagnolus *in l. ſi quis maior. C. de tranſactionibus.* & Lancellot. Galiaula *in Rubric. ff. de verborum obligation. fol. 6. colum. 3.* Fortun. *in dict. cap. 1. de pact. num. 23.* & Coraſ. *in dict. l. admonendi. numer. 12.* Cæterum aduerſus hanc communem ſententiam eſt gloſſ. *in l. 1. C. de operis libert.* quæ expreſſim voluit, etiam iure ciuili ex iuramento promiſſiorio actionem & obligationem oriri, & competere. Eius opinionem conantur defendere, & aliis frequentiſſime refragantibus, Fortun. Cora. in præalleg. locis, & Fran. Purp. *in dict. l. ſi quis maior not. 21.* Et probatur hęc ſententia contra commun. *in l. vt iuriſiurandi. ff. de oper. lib.* vbi I.C. palam fatetur, oriri obligationẽ, & actionem competere ex iuramento, quo libertus operas patrono præſtare promiſerit, *l. vlt. ff. de lib. cauſ.*

Huic vero authoritati nõ ſatis reſpondetur, ſi ſecuti Bart. & aliorum opinionem dixerimus, ſpeciale eſſe in liberto quod ex iuramento operarum promiſſorio obligetur. Quia 9
† non eſt vere ſpeciale in iuramento liberti: quod in dicta lege à Iuriſconſulto reſponſum fuit. Quæ quidem res eo amplius manifeſta erit, quo ipſam ab e[illegible] exa[illegible]aueri-

mus. Sciendum etenim eſt operarum officialium promiſſionem ab ingenuo emiſſam nullã producere obligationẽ: quia deberi alij quam patrono non poſſunt: atque ideo nullum obligant niſi libertum, cum libertatis cauſa imponantur, *l. 2. & l. operæ. ff. de oper. libert.* etiamſi per ſtipulationem ſolennem fuerint promiſſæ, *dict. l. operæ in rerum. & in l. ſeruus. ff. eodem tit.* textus optimus *in l. penultima. ff. de obſequiis à lib. pat. præſtan. & in l. penultima. ff. ſi quis à paren. fuerit manumiſ.* ex quibus conſtat, fruſtra operas libertatis cauſa ſolitas imponi parentem liberos manumittentem ſtipulari, tametſi iuramentum promiſſioni acceſſerit. tradit poſt alios Iaſon *in l. ſi non ſortem. §. libertus colum. 7. ff. de condict. indeb.* libertus autem has operas poliliceri per ſtipulationem, aut iureiurando dubio procul poterit. *l. vt iuriſiurand.* ſuperius citata. Idque ſtatutum eſt in præmium libertatis. Hinc ſane fit hac in quæſtione controverſiæ diſcrimen in hoc conſtituendum fore, quod operarum promiſſor libertus, vel ingenuus ſit. Nam libertus promittens operas per ſtipulationem, vel iuſiurandum obligatur: cui obligationi legitime accedit fideiuſſor. Ingenuus vero primittens operas, vel per ſolennem ſtipulationem, vel per iuſiurandũ, non obligatur: nec ius ciuile talem promiſſionem admittit: imo etiam improbat, adeo quidem vt nec velit, fideiuſſorem ei accedere, *dict. l. ſi quis pro eodem*, quæ Iuriſcõſulti reſponſio alioqui à veteribus praue intellecta, non procedit ex eo, quod iuſiurandum iure ciuili nec obligationem, nec actionem inducat. Nam & in ea ſpecie, quæ traditur *in d.l. ſi pro eodem*. ſi ingenuus per ſolennem ſtipulationem operas promiſiſſet, non obligaretur, nec huic promiſſioni poſſet accedere fideiuſſor: ſicuti conſtat *in dict. l. operæ in rerum & in dicta l. ſeruus. ff. de opor. libert.* Qua ratione ſatis liquet, nihil pertinere ad Iuriſconſulti reſponſum, quod ex iuramento obligatio iure Cæſareo non naſcatur, id etenim parum refert, cum & ex ſolenni ſtipulatione iure ciuili obligatio naſcatur, & actio competat: & tamen idem Iuriſconſultus reſpondiſſet in promiſſione, quæ facta fuiſſet per ſolennem ſtipulationem. Igitur ratio deciſionis illius ea eſt, quod promiſſio operarum ab ingenuo procedens, vtcunque fiat, vel per iuſiurandum, vel ſolennem ſtipulationem, nec obligationem inducat, nec actionem pariat. Vnde erroneum eſt, aut ſaltem non ſatis conueniens exiſtimare Iuriſconſultũ *in dict. leg. ſi quis pro eodem.* ex eo reſpondiſſe, non procedere fide iuſſoriam obligationem, quia ingenuus per iuſiurandum operas promiſiſſet: ſiquidem eodem modo nec procederet obligatio fideiuſſoria: imo nec principalis, ſi per ſtipulationem ſolennem operæ fuiſſent promiſſæ. Promiſſio autem operarum in dubio de officialibus intelligitur, hoc eſt de his, quę in officio conſiſtentes perſonale commodum reſpiciunt: vt adeſſe patrono, patronum comitari, *l. vt iuriſiurandi. §. dabitur. l. operæ. enim. l. quoties certe. l. interdim. ff. de oper. libert.* notat. Bartol. *in dict. leg. ſi non ſortem. §. libertus. ff. de condict. indebi. colum.* officiales vero operæ, libertis & patronis conueniunt *dict. l. operæ in verum. ff. de oper. libert.* Fabriles equidem non ſolis libertis conueniunt, ſed quibuſcunque, & à quibuſcunque præſtari poſſunt: non enim ſpectant ad perſonale miniſterium, ſed opus duntaxat faciendum reſpiciunt: quales à fabris, ſutoribus, & aliis præſtari ſolent, *l. 3. ff. de vſu & vſufruct leg. d. l. operæ in rerum. ſecundo reſpon.* Qua ratione Iuriſconſulti reſponſio *in dict. leg. ſi quis pro eodem*. intelligenda eſt de operibus officialibus, non de fabrilibus. Nam hę etiam ab ingenuo poſſunt promitti. Tandem his quæ † diximus diligen- 10
ter examinatis conſtat, iure Pontificio, & Cæſareo obligationem naſci, & actionem competere ex iuramento promiſſorio, ſecundum opinionem eorum, quibus communis ſententia hac in quæſtione diſplicuit.

§. TERTIVS.

De diſpenſatione & interpretatione iuramenti.

SVMMARIA.

1 *Iuſiurandum poteſt remitti ab eo cui præſtitum fuerit.*
2 *Iuramentum an remitti poſſit à ſuperiore, & ibidem nu. 4. quod à Papa remitti poſſit.*
3 *Superioris authoritatem in quolibet iuramento excepta in eſſe. & num. 5.*
6 *Iuramentum iniquitatis vinculum eſſe non debet.*
7 *Si ſtatutum vt executioni mandetur ſtatim ſententia, licet iuratum ſit non impedit, quin iudex à quo teneatur deferre appellationi.*

8 *Diſpen-*

1 *Dispensatio non potest contingere in iuramentis assertorijs : licet quandoque locum habeat in iuramentis promissorijs.*
2 *Dispensatio contra ius diuinum fieri non debet.*
3 *Romanus pontifex ex quo pacto possit in voto dispensare: & ibi de voti commutatione.*
4 *Dispensatio in iuramentis quomodo possit concedi, & an sit iusta causa necessaria, & quid de absolutione.*
5 *Iuramentum de non alienando res ecclesiæ potest remitti à pontifice.*
6 *Iuramentum de non petendo à quibus concedi possit.*
7 *Statutum iuratum potest relaxari vi dispensationis.*
8 *Absolutio à iuramento à quibus concedi possit.*
9 *Absolutio à iuramento & usuris soluendis remitti potest.*
10 *Iuramentum de usuris soluendis remittitur propter delictum eius cui præstitum est.*
11 *Iuramentum fidelitatis remittitur propter delictum eius cui præstitum est.*
12 *Iuramentum subditis remittitur tantum, si Princeps propter delictum priuetur regno.*
13 *Iuramentum obedientiæ tacite remittitur, si reuocentur statuta collegii vel religionis alicuius.*
14 *Absolutio à iuramento absque iusta causa, quæ sit ex certa scientia Principis, iniqua est, prodest tamen subditis ad effugiendum pœnas ciuiles.*
15 *Dispensatio pontificis de iuramento obedientiæ, non liberat subditos à periurio contra diuinam maiestatem commisso.*
16 *Ad derogationem iuratæ dispositionis necessaria est mentio iuramenti.*
17 *Leges ciuiles, Imperatoris vel Principis, an possint vinculum iuramenti remittere.*
18 *Iuramentum hæredi à defuncto iniunctum, à lege remitti potest.*
19 *Iuramentum viduitatis a lege remissum est.*
20 *Intellectus Regis l. 6. tit. 1. lib. 3. ord.*
21 *Iuramentum contractibus validis appositum, videtur in fraudem iurisdictionis secularis apponi, ideoque nullum.*
22 *Absolutio à iuramento, non à secularibus, sed ab ecclesiasticis fieri debet.*
23 *Princeps interpretari potest humanas dispositiones.*
24 *Interpretatio iuramenti fieri debet ex natura actus cui adhibetur.*
25 *Iuramentum de sistendo in iudicio, quomodo intelligendum, & ibidem intellectus l. vlt. ff. qui satisd. cog.*
26 *Exceptio non numeratæ pecuniæ potest opponi non obstante iuramento contractui de futura numeratione apposito, & ibidem intellectus l. vlt. C. de non num. pec.*
27 *Exceptio non numeratæ pecuniæ apud Gallos non est in vsu.*
28 *Iuramentum de nuptiis non contrahendis à lege remittitur. & ibidem interpretatio l. adigere. §. vlt. ff. de iur. patron. & l. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de leg. 1. & l. vlt. ff. ad municip.*
29 *Conditio de nuptiis non contrahendis nulla est, quia legibus & Reip. contraria.*
30 *Iuramentum contra bonos mores nullam habet vim.*
31 *Princeps remittere potest iuramentum rei, quæ in seculari potestate est appositum.*
32 *Periuriorum pœnas Princeps secularis constituere potest.*
33 *Iuramentum de usuris soluendis à seculari remitti potest.*
34 *Iuramentum minoris contractui, in quo enormiter læsus est, appositum, iure Gallico nullum est.*
35 *Interpretatio iuramenti ad quem pertineat.*
36 *Absoluere à iuramento & voto pœnali, an quilibet prælatus possit.*

VNdecimo ab eadem iuramenti definitione, quæ eius cognitionem apertissime ostendit, apparet quanta sit iuramenti vis, quamque graue sit iuramenti vinculū. Nam licet ipse cui iuratum sit, possit iusiurandum remittere, *cap. 1. de iureiur. cum simil.* tamen † præter eum nemo habet potestatem remittendi iuramentum in fauorem alicuius priuati præstitum. Idcirco maxime illud erit obseruandum, quod vbi iuramentum comprehendit id, quod in fauorem & cōmodum alicuius priuati tendit, satis censetur vinculum iuramenti remissum, si eius obligationem priuatus remittat, sicuti *in d. cap. 1.* expressim probatur, & *in cap. 2. de sponsal.* Quibus in locis late hoc ipsum tradit Fel. Oldr. optime *cons. 241.* D. Thom. 2. 2. *quæst. 89. art. 9.* & Io. Lup. in Rub. *de donat. inter virum & vxor. §. 45.* Verum † præter hoc, controuertitur, an possit per dispensationē superioris nempe Principis ecclesiastici, Papę inquam, vel Episcopi, iuramentum remitti. Et sane quibusdam placet, id fieri posse præsertim authoritate Romani Pontificis. Nam † in omni iuramento semper intelligitur excepta superioris authoritas, textus celebris *in cap. constitutus. de rescript.* vbi gloss. alias authoritates adducit: & post eam Abb. Felin. & alii. Iason *in l. vltim. ff. qui satisdare cogant.* Thomas *in dicto articul. 9.* textus item fecit ad hoc *in cap. venientes. de iureiurand.* Et prēterea Romanus Pontifex potest † votum remittere, & in voto dispensare, vt statim probatur: igitur & in iuramento, cum votum Deo principaliter fiat, eique sit omninō reddendum. Votum autem posse per dispensationem Roman. Pontif. tolli & remitti, constat ex notatis per me *in cap. 2. de testam. nu. 10. & sequentibus.* Sed in hac quęstione aliquot sunt prēmittenda ad eius faciliorem expeditionem.

Primum, admodū distincta esse hęc duo: scilicet, in quolibet iuramento † intelligi semper exceptam esse authoritatem superioris: & per iuramentum non intelligi derogatū iuri ipius superioris. Etenim primum, hunc sensum habet, quod iuramentum minime sit seruandum, quoties cōstiterit ipsum superiorem velle id nō seruare: nam hęc voluntas superioris, modo de ea constet, satis sufficiens est, vt iuramenti obligatio censeatur remissa, dum tamē superior ex causa vinculum iuramenti remiserit: notatur *in d. c. constitutus.* Item per Thom. & Caiet. *in d. art. 9. & 10.*

Secundum autem non requirit manifestam superioris voluntatem in eo, quod iuramentum non seruetur. imo etiam si non appareat de voluntate Romani Pontificis, aut alterius superioris, nullo pacto ita seruandum est, quod iuri superioris prēiudicet: quemadmodum nec seruandum erit in præiudicium priuati. Esset siquidem tunc iniquissima iurisiurandi obseruatio; atque ideo cōtra regulam illam, quę dictat, Iuramentum † non debere esse iniquitatis vinculum, probat hoc text. *in d. c. venientes. de iureiur.* vbi Ioan. Andr. & Imol. idem videntur adnotasse. Nam si quis inferior statutum † fecerit, idemq; iuramento firmauerit de sententiis statim mandandis executioni non obstante appellatione, tenetur quidem appellationi ad superiorem interpositę deferre, non obstante iuramento, quod non potuit præiudicium facere iuri superioris, qui ius hoc habet, vt ad eum appelletur: licet nondum appareat superioris hac in re voluntas, sicuti *in dicto cap. venientes.* respondum est, ab ipso Romano Pontifice.

Secundo est animaduertendum, in iuramentis † assertoriis non posse contingere dispensationem: nam materia iuramenti assertorii pertinet ad actum iam præteritum, qui mutabilis non est: vnde vel statim fuit verum, vel falsum iuramentum propter veritatem aut falsitatem actus iam prēteriti. Dispensatio autem in hac specie esset contra ius diuinum & naturale: iuxta quod tenemur Deum in testem veritatis adducere. Etenim postquam iuramentum materiam habuit, quæ ab ipso tolli non potest, necessario dispensatio repellenda est: quippe quę ad actum iuramenti potius quam ad eiusdē materiā tunc vere pertineret. quod eleganter Thom. explicat 2. 2. q. 89. *artic. 9.* igitur dispensatio in iuramento tantum promissorio contingere poterit, non in assertorio.

Tertio ad huius quęstionis resolutionem erit prēmittendum, minime posse procedere, nec obtinere dispensationē quoad vinculum iuramenti, vt aliquid contra iuramentum fiat. Est etenim ea dispensatio impossibilis: quandoquidem iuramenti vis, eiusq; obseruatio sub præcepto diuino contineatur: atque † ideo cum dispensatio non possit procedere contra ius diuinum, nec poterit quidem cōtra iuramentū. Igitur in hoc tendit dispensatio iuramenti, vt id quod sub iuramento cadebat, minime sub eo contineatur, nec cadat, quasi non existens debita materia iuramenti: atque ita dispensatio in hoc casu respicit materiam iuramenti, nec cōtraria est prēcepto diuino de iuramenti obseruatione. Sicut & in voto, in quo dispensatio locū habet in hunc sensum, vt per eam explicetur, id quod sub voto continebatur, & à vouēte promissum fuerat per legē sibi ipsi impositā, in aliquo casu, vel simpliciter esse malū, vel inutile, aut maioris boni impeditiuum: idcirco in voto dispensatio necessaria est: quemadmodum docet S. Thom. 2. 2. *q. de voto. 88. artic. 10. & de iuramēto. q. 89. art. 9.* quem sequuntur cæteri Theologi, prę sertim hi Dd. quorum statim mentionem faciemus, & quorum meminimus *in d. c. 2. de testam. num. 10.*

Quarto considerandum est, veram dispensationem in voto & † in iuramento inde procedere, quod id quod simpliciter, vel vniuersaliter est honestum aut vtile, & ideo optime cōprehendatur sub voto vel iuramēto: secundū aliquā particularem causam, possit esse, vel inutile vel inhonestū, aut sane non debita voti, nec iuramenti materia. Pertinet autem ad summū Pontificem & alios ecclesiæ Principes, ac Prælatos huius particularis causæ examen: vt tandem iudicent hi prēlati, an æquum sit voti obligationem, vel iuramenti religionē in casibus pecularibus remittere: alioqui sane sub iuramento, & sub voto vniuersaliter comprehensis. Nam vbi manifeste id quod in votum aut iuramentum deducitur, inhonestū est, aut iniquū, tunc nulla est necessaria dispensatio, imo iuramentum & votū irrita sunt. Quod si dubiū sit hoc, an promissū voto vel iuramēto, possit esse debita voti & iuramēti materia, episcopus id poterit declarare, nec dicetur ea declaratio proprie dispēsatio: quēadmodū hæc colligūtur ex Diuo Tho. *in d. q. 88. art. 10. & q. 89. art. 9.*

Quinto hinc deducitur, posse regulariter à Romano Pōtifice concedidi dispensationem in voto ob aliquā iustam causam, quæ iuxta præmissa eam dispensationem æquam, iustamque efficiat. Quod prēter alios probat Thom. *d. art. 10.*

idem in 4. senten. distinct. 38. q. 1. art. 4. & hi, quorum ipse memini *in d. c. 2. de testam. num. 10. & sequentib.* ex quibus hoc ipsum frequentiori Doctorum sententia receptum est.

Sexto apparet, faciliorem multo esse commutationem voti, quam sit eius dispensatio: nam dispensatio in totum, & absolute remittit voti obligationem: non sic cõmutatio. Etenim vota omnia temporalia possunt commutari in perpetuũ religionis ingressũ absq; authoritate superioris, textus *in c. scriptura. de voto.* Thom. 2. 2. *quæstione.* 88. *artic.* 12. Regia *lex 7. tit. 1. part. 1. gloss. in cap. monacho.* 20. *quæstione* 4. Ponarmit. & Felin. *in cap. peruenit. in 2. de iureiur.* Roman. *in singul.* 498. Corset. in singul. *in verb. votum.* Sylvest. *in verb. votum, 4. quæst. 7.* adeo quidem, vt etiam intra annum probationis contingat liberatio à votis, non tantum personalibus, vt ieiunio, & oratione: sed & à realibus, nempe à soluẽda eleemosyna, quod aduersus Sylvestr. constat ratione vrgentissima. poterat enim votum ieunij in melius commutari, scilicet in eleemosynam: ergo poterit eleemosyna in melius, nempe in ingressum religionis commutari. Item satis constat ex *c. litet. de regularib.* vbi responsum est, posse quẽ transire ad strictiorem religionem sine licentia obtenta à prælato. Hæ vero commutationes ratione manifesta probãtur, quia Deus melius & gratius acceptabit opus id quod melius sit, *c. quod super his. de voto.* Quod si commutatio non fiat in ingressum religionis, etiam si fiat in melius, non potest fieri absque authoritate superioris, *cap. 1. de voto.* Abb. Imo. & Felin. *in d. c. peruenit. de iureiuran.* Feli. *in cap. quod super. colum. 1. de fide instrum.* d. Regia. *lex 7. tit. 8. par 1.* à quibus Ant. *in d. c. peruenit.* & Sylvest. *in verb. votum. 4. q. 7.* dissentiunt in eo casu: vbi id quod cum voto compatibile, nec sane posset cum voto concurrere: tunc etenim, quia votum est impedimentum maioris boni, non est necessaria superioris authoritas. Ego vero quicquid alii scripserint, existimo tunc necessariam esse authoritatem superioris ad voti commutationem, cum sit ille, qui vouerit, incertus & dubius, an fiat cõmutatio in melius: atq; ita est intelligẽdus text. *in d. c. 1. de voto.* At vbi qui votum emiserit certus sit commutationem fieri in melius, plane nulla erit authoritas superioris necessaria. Huius opinionis author est Caietan. 2. 2. *in quæstione* 88. *artic. duodecimo.* siue commutatio fiat in religionis ingressum, siue in aliud bonum, quod melius absq; vllo dubio sit, secundũ eundem. quod & Thomas sensit, dum *in dict. articulo duodecimo.* scribit, superioris, & prælati authoritatem necessariam esse, in cõmutandis votis, ad definiendum quod sit gratius Deo. Igitur quoties hoc certum erit: nempe illud esse gratius Deo in quo fit commutatio voti, nulla erit authoritas prælati necessaria. Idem sensit ipse Caietan. *in summa, in verb, voti commutatio.* textus optimus *in d. c. peruenit. de iureiurando.* probat & Domicus à Soto *lib. 8. de iustitia & iur. quæstione 4. artid. 3.* Sic & in materia tex. *in licet. de pœniten. & remiss. on.* vbi Abb. Cardin. & Anchar. existimarunt, necessariam esse authoritatem prælati superioris, vt qui promisit, vel tenetur ex alia causa dies aliquot ieiunare in pane & aqua, possit ob necessitatem vti legũminibus, piscibus, aut alijs cibis ad sustentationem. Si tamen hæc necessitas certa sit, non erit necessaria prælati authoritas, quæ tunc demum requiritur, cum incertum est, aut dubium, adsitne necessitas illa, quam Rom. Pontifex ibi exegit. quod adnotarunt Caiet. *in summa. in verb. à ieiunio excusantia.* idem *in d. art. 12.* Ioan. Maior. *in 4. sent. dist. 38. quæst. ad finem.*

Est etiam prælati superioris authoritas necessaria ad cõmutationem voti, quoties ea commutatio fit in non melius, sed in æque bonum opus: in hac etenim specie si adsit iusta commutationis causa, potest prælatus eam permittere, & decernere, nec fieri debet absque eius authoritate, secũdum. Caiet. *in d. art. 12.*

Illud vero erit præ cæteris obseruandum, voti commutationem in hoc à dispensatione differre, quod dispensatio omnino remittit voti obligationem: commutatio vero in æquale, aut melius fieri debet, iuxta Aristotelis sententiam *lib. 5. Ethico.* vnde qui potestatem habeat commutandi vota, non quidem dispensandi, non aliter poterit ea pôtestate vti, quam per voti cõmutationem in melius, vel in æquale: sicuti idem Caiet. respondit *in d. art 12.*

Septimo principaliter hic ad materiam iuramenti colligitur, non posse etiam per Romanum Pontificem dispensari quoad iuramentum, nisi adsit iusta dispensandi causa altẽ in materia nõ pertinenti ad liberã Rom. Pontificis dispensationem. Quod tenet Sanctus Thomas *in d. quæst. 98. art. 9.* vbi Caietan, glos. & Dd. *in c. quanto. de iureiurand. & in cõstitutus. de rescrip.* vbi Abb. & Felin. Abb. *consil. duodecimo, vltimo dubio. & consil. 71. colum. vlt lib. 1.* Cardin. *in Clement. 1. §. vlt. quæst. penult. de iureiurand.* Dec. *in cap. significasti. de elect. col. 5.* Sylvest. *in verb. iuramentum. 5. quæst. 2.* Aymon. Saulli. *cons. 7. nu. 8.* tradit Ioan. de Selua, *in tract. de iureiurand. 4. q. 4.* Etenim si iuramentum fuerit priuato præstitum super aliquo contractu vel conuentione, non poterit summus Pontifex eius obligationem per dispensationem remittere, nisi subsit iusta causa quæ iustam efficiat iuramenti remissionem.

Octauo subinfertur, posse summũ Pontificem † per dispensationem, iuramenti vinculum & obligationem tollere aut remittere, ratione materiæ, quę ad eius liberam dispositionem pertinet. Nam in hoc casu procedit plane illud quod solet dici, in quolibet iuramento semper censeri exceptam superioris authoritatem. habet etenim Romanus Pontifex potestatem in beneficiis Ecclesiasticis augendis, aut diminuendis: item quo ad eorum ministeria. si quis igitur numerum Canicorum in aliqua Ecclesia statutum iurauit, non videtur contra iuramentum fecisse, si ex dispensatione Romani Pontificis aliquem vltra numerum in Canocum admiserit, *c. constitutus. vbi Doctor. de rescrip.* Item si quis † iurauerit non alienare res Ecclesiarum, poterit ex dispensatione Romani Pontificis alienationem rerum Ecclesiasticarum permittere, & celebrare. Multa siquidem ex hac octaua adnotatione poterunt deduci, si cõsideremus sigillatim omnia, quæ distributioni & dispositioni Romani Pontificis subiiciuntur. Præsertim illud est obseruandum, quod si quis iurauerit quandam legem seruare, aut quoddã statutum, quod † per Principis Romani dispensationẽ possit relaxari, aut aliquo casu suspendi: poterit quidem idem Princeps in hoc iuramento dispensare quo ad vinculũ statuti, & iuramenti. quod Diuus Thomas sensit *in d. q. 89. art. 9.* & inibi expressim Caietanus, & est communis opinio *in d. constitutus.* Hostiens. Abb. & Doctor. *in cap. quanto. numero octauo, de iureiurando.*

Nono subinde constat, posse absolutionem † à iuramẽto dari à Romano Pontifice, & ab alijs prælatis Ecclesiæ, ratione quidẽ publici officij: quia expedit fieri ad vtilitatem Reipublicæ: quandoque in pœnam humanæ sæuitiæ, quæ contingit in iuramentis extortis ad solutionem † vsurarũ. *l. 1. c. debitores, de iureiur.* de quo & nos aliquã tradidimus *lib. 1. variar. resolut. c. 4. num. 5.* quo in loco, & in epitome *de sponsal. 2. part. c. 3. §. 5.* idem diximus & de iuramento per metum extorto, à quo datur absolutio per prælatos Ecclesiæ ratione publici officij in pœnam eius, cui iuratum est: vel humanę sæuitię. Nam iuramenta ita præstita iurantem obligant ad eorum obseruationẽ, quę potest contingere absque iurantis peccato: datur tamẽ ex ea causa absolutio, & hæc potest ab Episcopo peti, & dari, *c. si vero c. cum quidam. §. vlt. de iureiur.* Quandoque iuramenta remittuntur ex officio publico ad punitionem eius, cui præstita fuêre, propter aliquod crimẽ cõmissum ab eo: aut propter excommunicationem, cuius causa remittitur iuramentum † fidelitatis præstitum excõmunicato, *c. nos sanctorum. & c. iuratos. 15. q. 6. & vlt de har. notatur in c. inter alia. de sent. excom.* atque hęc equidem noua illatio manifeste exponitur à Caiet. *in d. q. 89. art. 9.*

Decimo ex præmissis apparet, quandoque ab Ecclesia indirecte iuramenta remitti in totum „per naturam rationis consequentis ab antecedenti. Quemadmodum accidere solet, cum aliquis Episcopus, vel aliquis Princeps priuatur Episcopatu, vel regno: nam ex hoc, statim sequitur, iuramenta † his à subditis præstita remissa censeri, *cap. ad Apostolicæ. de re iud. in 6.* idem dicendum est quoties statuta religionis, aut alicuius collegij per superiorẽ reuocantur, aut tolluntur: statim etenim hi, qui iurarunt eadem † statuta seruare absoluti censentur ab illo iuramento. quod & idem Caietan. admonet *in dict. artic. 6.* notatur apud nos *in d. c. constitutus. de rescript.*

Hæc sane de absolutione à vinculo iuramenti & de dispensatione vtcunque explicuimus: non ignari multa à Dd. hac in re tractari *in d. c. 1. de iureiur.* per Io. item à Selua. *in tract. de iureiur. 4. part. q. 4.* sed tamen hęc pro solutione sufficere arbitramur. Sed etsi absolutio † à iuramento absque iusta causa ex certa scientia Principis detur, iniqua erit isthęc dispensatio: tametsi quoad pœnas legis humanę aduersus periuros statutas satis proderit: siquidẽ eas remisisse Princeps intelc-

intelligitur: quod facere potuit ex natura legis humanæ, quæ liberæ dispositioni Principis subiicitur. Quemadmodũ & alibi docuimus Rom. Pontif. in simoniæ crimine dispẽsantẽ, tollere pœnas iure statutas aduersus simoniacos: nõ tamen posse tollere nec permittere simoniæ vitium, vtpote iure diuino improbatum, & deniq; naturali, de quo disputauimus breuiter in relectione *cap. peccatum. de reg. iur. in 6. par. 2. §. n. 9.* sic & in iuramento, si summus Pontifex absq; causa, & vbi iuste dispensare non potest, eius vinculum remittat, non reddet iurantẽ immunẽ à peccato periurii: licet pœnas iure humano contra periuros inductas remisisse videatur.

20 Proinde cauẽdum est, ne quis temere opinetur, indistincte se immunem & tutum esse à periurio contra diuinã maiestatẽ commisso, per quãlibet Rum. Pontif. dispensationem. Nam etiam si velit summus Ecclesiæ præsul iuramẽti religionem & vinculum eiusdem remittere, quãdoq; id facere

21 nõ poterit secũdũ, ea, quæ à nobis paulo ante tradita fuere.

Sed & his casibus, quibus summus Pontifex potest † à iuramento absoluere, & in eo dispensare, necessarium erit, quod sciat actum iuratum esse, sciẽtiamq; habeat iuramentum. nam & si Princeps potestatem habeat: requiritur in eo voluntas, quæ non ita plane constat, nisi demus, & constituamus in eo scientiam perfectam eius actus, quem per dispensationem tollere conatur: in specie vero quod sit necessaria mentio iuramenti, vbi actus iuratus fuerit, probat gloss. celebris *in cap. cum non deceat. de election. in sexto.* quæ asseuerat generalem Canonum, vel statutorum derogationem minime tollere statutum iuratum. quã glossam existimant esse singul. Roman. *singul. 7.* Alex. *in l. 1. colũ. penult. ff. ad legem Falcid.* Abb. *col. 3.* Felin. *colum. 2, in cap. constitutus. de rescript.* not. Bart. *in leg. omnes populi. 3. q. principali. ff. de iustitia. & iur.* Quo in loco illam quæstionem tractaui, an ad derogationem actus iurati, sit satis mentionem eiusdem ita facere, vt ea sit apposita clausula in derogatione, quæ hanc verborum conceptionẽ habet: non obstante quocunq; statuto habente quæcunq; verba derogatoria, quæ hic forent ad verbum referenda: ea etenim pro expressis habemus. Nam & hęc clausula maximas vires habet: sicuti *in d. Rurb.* explicuimus.

22 His equidem illa quęstio satis apte cõuenire videtur, qua controuertitur, an † lex ciuilis, Imperator, seu Princeps sęcularis possit iuramẽti vinculum remittere? Accursius etinim *in leg. adigere. §. vltimo. ff. de iure patronat.* scribit, legem ciuilem habere vim Apostolicam, quo ad remittenda iuramenta. quam glossam commendarunt Bald. *in leg. nõ dubium. C. de legib. colum. secund.* Baptista de sancto Seuerino *in leg. omnes populi. ff. de iustitia & iur. colum. trigesima tertia.* & plures alii, quorum Iason meminit *in leg. vltim. ff. qui satisdare cogant.* vbi est gloss. similis: quibus suffragatur Iurisconsultus *in dicta leg. vltim.* respondens, non videri contra iuramentum fecisse eum, qui iuratus in iudicio sistere, id ex concessa causa facere omiserit. ad idem tendit responsum *d. l. adigere. §. vltim.* Quo refertur lex Iulia de maritandis ordinibus, quæ remittit iusiurãdum liberto in hoc impositum, ne vxorem duceret. hoc ipsum de ducitur ex *l. vltim. ff. ad municipal.* quo in loco Papinianus inquit, Imperatores Seuerus, & Antoninus rescripserũt: gratiam se facere iurisiurandi ei, qui iurauerat se ordini non interfuturum: & postea Duumuir creatus esset. Huc etiam pertinet tex. *in l. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de lega. 1.* vbi probatur, iusiurandum contra vim legum in testamento præstitum nullum esse. His etenim authoritatibus satis apparet, legẽ sęculatem posse circa iuramentorum vinculum, & religionem aliquid disponere & statuere. Contrarium plane colligitur ex eo, quod cum iuramenti religio ad reuerentiam, & fidem Deo præstandam pertineat: ratione quadam consequẽti, ad iudices ac prælatos Ecclesiasticos, veluti res spiritualis spectare videatur eius declaratio, interpretatioq; tex. celebris *in c. venerabilem, de elect, optimus item in c. nouit. de iudic. cum contingat. c. debitores. de iure iurã* quibus & huius capit. *quamuis pactum.* decisio satis congrue accedit. Quamobrem leges sęculares de iuramentorũ viribus disponentes nullas esse ob defectum potestatis & iurisdictionis ad statuendum in ipso quidem legis latore, asserunt Paulus Castr. & Salycet. *in Authen. sacramenta puberũ. penultima colu. C. si aduers. vend.* Cyn. Salycet. & Paul. *in l. vlt. C. si contra ius vel vtilitatem publ.* Hostiens. Imol. & Doctor. *in cap. quanto, de iureiurando.* Abb. post Ioannẽ Andream *in c. ua. in primo. de decimus.* & alii pleriq; quorũ mentio fit ab Alex. & Iaſ. *in l. vlt. ff. qui satisdar. cogantur.* Nihilominus tamen ad huius quęstionis integram, nisi fallimur, co-

nitionem sunt aliquot no tanda.

Primum, posse legislatatorem laicum circa iuramentum præstandum statuere, aliqua ex causa prohibendo: ne id fiat aut præstetur, tex. elegans *in l. quæ sub conditione. §. si quis sub iurisiurandi. ff. de constit. Instit.* vbi Iurisconsultus respondit, hæredem iussum à testatore aliquid iuramento præstito promit- 23
tere, minime † teneri id iuramentum præstare: sed tamen cogendũ fore id facere, quod testator iniunxerit. Ecce igitur quo pacto lex sęcularis prohibeat iuramentum fieri: idque ex causis iustis facere poterit, quod in specie adnotarunt Imol. & Dominic. *col. vlt. in hoc c. quamuis.* Iaſ. *in Authen. sacramenta puberum. C. si aduersꝰ. vendit. colum. vlt.* idem Iaſ. *in d. vlt. ff. qui satisdare cogant.* Fortun. *in tract. de vlt. fine iuris, illat.* 20. potest etenim contingere, quod plurimum interſit Reipublicæ aliquot iuramenta minime fieri: atq; ideo Princeps sęcularis prohibere iuste poterit, ne talia iuramenta præstentur. Nam & in specie *d. l. quæ sub conditione.* ex testamento deducitur obligatio ad præstandum iuramentum: hanc vero obligationem legislator, qui reipublicę curam habet, ex causa potest remittere: nec per hoc cẽsetur iuramentũ remisisse: cum id nondum præstitum fuerit. Huius equidem conclusionis probatio à Iasone etiam adsumitur ex *d. l. adigere. §. vlt.* qui tamen locus de iuramento præstito potius, quã de præstando tractat. idcirco isthęc Iasonis inductio improbatur à Fortunio *in dict. illat.* 20. Est tamen textus hac de re satis expressus *in l. 2. Cod. de inci. l. vidui. tollend.* qui prohibet, iuramen- 24
tum fieri † de viduitate seruanda, etiam si id à testatore, vel à lege veteri indictum fuerit. idem in matre, quæ tutelam filii capit ex lege: non enim debet, nec tenetur iuramentũ præstare de seruanda viduitate, sicuti notatur *in Auth en. matri & auiæ. C. quando mul. tut. officio fungi. posit. Authen. sacramentum. Cod. tit. Auth. vt matres sine prob. b. tut. ger. §. vlt.* Reg. *lex. 4. tit. 19. part. 6.*

Hinc sane merito disputabitur, an Regia † constitutio 25
procedere possit, quæ *6. est tit. 1. lib. 3. ordina.* prohibens grauissimis pœnis aduersus tabelliones statutis, iuramenta fieri, & in contractibus apponi: ea quidem ex causa, quod mille contingant fraudes aduersus iurisdictionem sęcularem, & Regiã: siquidẽ multi contrahentes ad effugiendos iudices Regios, diligenter curant, quod contractus fiant iuramento præstito ad hoc, vt etiam laici possint conueniri apud iudicẽ Ecclesiasticum etiã si rei sint. Etenim ea *l. ad euitandas fraudes*, quę frequentissime ob capit. *cum C. laicus de foro competen. in 6.* fiebant ad conueniendos laicos apud iudicẽ ecclesiasticum, iusta quidem esse videtur sic denique eã defendit Ioannes Lup. *in repet. cap. per vestras. §. vlt. n. 20. de donat. inter virũ & vxor.* scribens, Regiam hanc constitutionem ex eo procedere, quod circa iuramentum præstandum statuerit quod legis latori æquum visum fuit, ac reipublicę maxime conuenire. Sed tamen hæc Regia constitutio procedit in contractibus, qui absque vinculo iuramenti validi sunt: non autẽ in his, qui secluso iuramẽto nulli, aut inualidi iure censentur, vel rescindi beneficio ætatis possunt. Cuius distinctionis rationes late examinat Didacus à Segura *in repet. l. prim. §. si vir. num. 138. ff. de acquirend. possession.* eam secutus: quam etiam admittendum esse censent Ioan. Lupi *in dicto. §. vltimo, nu. 30.* & Gulielm. Benedict. *in repetit. cap. Raynutius. de testament. in verb. duas habens filias. num. 247.* quorum ea est potissima ratio, quod iuramentum appositum † contractibus alioqui absque re- 26
ligione iuramenti validis, omnino videatur adiectum in fraudem iurisdictionis sęcularis, quę perturbanda non est, *cap. nouit. de iudeciis.* Quamobrem cum contractus aliquis validus sit, nec possit beneficio ętatis minoris rescindi, satis manifesta videtur ea fraus, quę ratione *constitutionis vltim. de foro competunt. in 6.* omnes fere laicos contrahentes ad iudicem Ecclesiasticum trahere tendit. Imo hęc ipsa Regię constitutionis interpretatio expressim Pragmatica sanctione Regum Catholic. Ferdinand. & Elizabeth. comprobata fuit Talauerę Anno. MCDLXXXII. qua tandem permissum est, quod iuramentum apponatur & fiat in contractibus, qui absque iuramenti religionem minime validi censentur, & in compromissis, ac donationibus perpetuis. Altera item Pragmatica eorundẽ Regum sanctione apud Madritiũ, *Anno* MDLII. confirmata fuit prima ordinationũ Regiarum constitutio. hoc addito, quod in contractibus locationum, quæ fiunt de reditibus Ecclesiasticis possit iuramentum apponi. Est & ad hæc optimus text. *in l. 61. de las. Alcaudas:* quæ declarationem præmissam, quam ex Segura & aliis add[illegible] satis in specie probat. Non me latet dubiũ

quidem esse, an lex ciuilis, & secularis possit prohibere iuramentum præstandum ex ea causa, vt effugiant laici constitutionem vltimam *de foro competent. in 6.* sed nihilominus quod modo diximus æquum esse cẽsemus, videntes passim mille fieri fraudes aduersus regiam iurisdictionem præter intentionem Romanorum Pontificum & veterum Canonum: potissime cum nulla ex alia ratione contractibus additur iuramentum, quam vt locus sit ecclesiasticę iurisdictioni contra laicos.

Secundum, quod in hac quęstione est animaduertendũ, ad iuramentum præstitum pertinet, in quo illud erit maxime obseruandum, Principem, aut legem sæcularem non posse vinculum iuramenti remittere, etiam ex causa, quoties ad hanc remissionem, est absolutio à iuramento neces-
27 saria. Absolutio etenim à † vinculo religionis alii, quam vel Pontifici summo, vel Episcopis conuenire non poterit, *cap. si vero. c. cum quidam. §. vlt. c. 1. de iureiur. c. venerabilem. de elect.* Hosti. Abb. & Dd. post gl. ibi *in c. quanto. de iureiur.* vbi hanc secundã conclusionem expressim probarunt.

His suffragatur ratio satis sufficiens. Agitur siquidem in absolutione à vinculo iuramenti de religione, & spirituali quadã ac diuina obligatione, cuius remissio aut absolutio, quoties ea necessaria sit, ad eum tantum pertinet, ad quem cura religionis præcipue spectat.

Tertium illud vere considerandum est, posse legem sæcularem ex ratione naturalis, diuini & humani iuris, maxime canonici, vel ex natura contractus, alteriusve actus, cui accessit iuramentum, interpretari, fueritne iuramentum licitum, quove pacto sit intelligendum. Hæc autem cõclusio
28 ex eo constat, quod Princeps † sæcularis ac ciuilis legislator ius habeat interpretandi humanas dispositiones, eorum inquam, in quos ius habet ferendi leges: ita quidem vt possit conuentionum, promissionum, testamentorum, & similiũ actuum verba interpretari. Itẽ idẽ legislator discernere valet, an actus humani sint liciti, an reipublicæ, cuius curam gerit, aduersi & cõtrarii. Alioqui si hoc ius Principi sęculari negatum esse dixerimus, plane poterimus ab eo ius principatus, iusque ferẽdi leges tollere. Nam potissimum legumlatores hęc curant, quo rempublicam quietius administrẽt. Iuramenta vero quę actibus humanis adscribuntur, eodem modo sunt regulariter intelligenda quo iidem actus. Siquidem iurans nihil aliud iuramento promittit, quam quod simplici promiserat verbo simplicemque promissionem iuramenti religione confirmat. Vnde fit manifesta ratio,
29 quæ ostendit iuramentum intelligendum fore iuxta interpretationem, † quam actus ille humanus, cui adiicitur, ex legibus sæcularibus patitur. Deinde patet, ciuilem legislatorem ius habere declarandi, qualiter iuramẽtorum verba, quæ actionibus humanis adiiciuntur, sint intelligenda: & an ea dispositio humanę Reipublicæ, totiusque communitatis bono contraria sit, & præiudicet.

Sic denique satis iure probatur hæc tertia conclusio, ex
30 qua plura deriuantur. Primum † intellectus ad textum *l. vlt. ff. qui satisdar. cogant.* non enim secundum Iurisconsultum ibi videtur contra iuramentum feciſſe, qui postquam semel iurauit in iudicio sistere: id ex concessa à iure causa agere omiserit. Nam nihil aliud hoc iuramento pollicitus est, quam in iudicio sistere: hic vero actus sistendi in iudicio non ita superstitiose intelligendus est, vt quolibet die aut quolibet momento sistere quis teneatur: siquidem nec tenetur diebus feriatis, nec morbo graui impeditus, nec vocatus à maiori iudice in iudicio sistere. Habet sane hæc promissio sistendi in iudicio varias conditiones ex legibus humanis, & sęcularibus, quibus iudiciorum ritus, & authoritates submittuntur. Vnde iuramentũ præstitum super promissione sistendi in iudicio vere ita intelligendũ est, vt qui iurauerit nequaquam sistere teneatur in his casibus, quibus à iure humano, & legibus sęcularibus immunis censetur ab obligatione sistendi in iudicio, etiã si sistere promiserit. Quod, vt eleganter explicat Fortunat. *in dist. tract. de vlt. si. iur. illat.* 20. deducitur à mente ipsius iurantis, qui iuratus sistere in iudicio minime promiserit, nec intendit promittere, quod sistet in iudicio his diebus quibus nec ius redditur, nec vlla ex parte commode potest in iudicio presens esse. Deinde propriũ iuramentũ qui iurat, intellexit secundũ iuris interpretationes, nec in alium sensum iurationẽ accepit: quod recte fieri ab eo potuit, atq; ideo nõ aliter est eius iuratio accipienda [illegible] alijs ca-

pitu. ad nostram de iureiurand. cap. ex parte. capitu. ad audientiam. de cleric. non resident. l. si libertus. ff. de oper. libert. qua ratione Bal. *in l. non dubium. colum. penult. C. de legib.* glos. *in d. l. vltim.* Et Doctor. quidã ibidem falluntur, dum sentiunt in specie *d. l. vlt.* ius ciuile remittere iuramentũ, & iurantem vere quidem periurũ fuisse, sed tamen ficte iuris fictione periurũ non esse. Hęc etenim est vere commentitia Iurisconsulti interpretatio. Nã inibi iurans periurus non est, nec in casibus, quibus iure redditur immunis à sistendo in iudicio, necessaria est remissio iuramenti: cum id non obliget tunc iurantem. Est igitur propria interpretatio à iure humano facta eius eqidem actus, & promissionis, quibus iuramentum accessit.

Secundo ex hac tertia conclusione colligitur propria ratio text. † *in l. vlt. Cod. de non numerat. pecun.* vbi qui iuratus pro- 31
misit soluere centum sibi mutuo numerata, poterit nihilominus intra biennium opponere exceptionem non numeratę pecunię: quam opponere potuisset, si simpliciter cauisset pecuniam mutuatam soluturum. Iuramentum enim in illius constitutionis responso intelligitur iuxta iurantis consensum ex legis ciuilis interpretatione deductum: non alia ratione, quam quod hæc promissio de soluenda pecunia mutuata, fiat aut præsumatur facta spe futuræ numerationis: vt explicat Fortunat. *in leg. si vnus. §. pactus. num. vndecimo. ff. de pactis.* attigimus & nos obiter *in secunda part. Rubric. de testament. numero duodecimo.* Idem cõfirmatur, quia iuramentũ intra limites cõsensus à lege presumptos, & actus humani interpretatione cõstitutos addit obligationi religionis vinculũ, non tamen hos limites excedit: secundum ea, quæ traduntur per Bartolum *in l. Titia. §. Imperator. ff. de legatis secundo. & inl. si quis pro eo. numero decimoquinto. ff. de fideiussorib.* iurans equidem contractum literarum, & promittens pecunię solutionem, quamuis obligationi consentiat, sub spe tamen futuræ numerationis consensit, & ob illam causam: idcirco causa illa cessante, nec numeratione secuta, recte absque labe periurii non numeratę pecunię exceptionem obiiciet: cum ipse nec iurauerit, nec obligationi consenserit eo casu, quo pecunia nec numeranda non esset, quod animaduertendum est: nam id Iason. *in l. si conuenerit. numero decimosexto. ff. de iurisdictione omnium iudicum.* post Alexandrum ibi, & Imol. *in capitu. primo. de iudic. & in cap. per tuas. de arbitris.* ac Dec. *in dicto cap. primo, numero vigesimotertio,* videntur hac in specie adnotare. Illud tamen obiter adnotandum est, exceptionem † non 33
numeratæ pecuniæ apud Gallos non admitti, etiam intra biennium, etiam aduersus simplicem cautionem, vt testatur Rupellanus *libr. 1. Fozensi. Institutionib. capitu. 35.* nec apud Bituricenses teste Boerio *in consuetud. Bituricens. tit. de iurisdictionib. cap. 8.* nec ipse apud Hispanos vnquam vidi admissam fuisse ad effectum, vt creditori intra biennium incumbat onus probandi pecuniam vere numeratam fuisse. Sic denique *dicta. l. vltim. C. de non numerata pecunia.* quo ad istam quæstionem explicanda est omnino. Vnde eiusdem constitutionis responsio tunc sane obtinet, cum quis iurauit se soluturum, aut promissionem soluendi confirmauit iuramento: at si iurasset se recepisse mutuam pecuniam, exceptionem non numeratę pecuniæ amittit, ne eam opponens veniat contra iuramentũ, & alleget se fuisse periurũ, quẽadmodum *in d. l. vlt.* adnotarunt Bald. Salyc. & Paul. Castrens. Bald. itẽ *cons. 447. lib. 1.* Alex. *in l. Seius & Augerius col. vlt. ff. ad l. Falcid.* Dec *in l. qui pecuniam. nu. 4. ff. si cert. pet.* quod Accurs. communi omnium consensu receptus satis probat, ita intelligens *dict. leg. vltim.* Vnde manifestissime errare videntur qui *dict. l. vltim.* responsum etiam eo sensu accipiunt, vt de iuramento prestito circa numerationem etiam accipiatur: quo quidẽ errore labitur Ioan. Imol. *in cap. cum contingat. num. 85. vers. sed aduerte. de iureiur.* & alij, quos optime reprehendit Emanuel à Costa *in l. si ex cautione. C. de num. pec. fallen. 9.*

Tertio, hinc † apparet interpretatio text. *in d. l. adigere. §.* 33
vltim. ff. de iure patronat. vbi Iurisconsultus iuramentum à liberto præstitum de non contrahendis nuptijs remittit, id est, iure remissum esse interpretatur. Nam si iuramentum id obligasset semel, certe non posset per legem sęcularem remitti. Sed quia id iuramentum nusquam obligauit, potuit lex humana interpretari, vim & potestatem iuramenti explicando, nullam ex eo constitutam fuisse obligationem. Hanc vero interpretationem Iurisconsultus exponit authoritate *l. Iuliæ, de maritandis ordinibus.* Etenim † conditio, 34
aut promissio de non contrahendis nuptijs, apud Romanos olim ita odiosa censebatur, Reipublicæque & eius

vtili-

vtilitati contraria, vt à testamentis, aliisq; actibus omnino remitteretur: atq; ea semota, purus manebat actus, ac si cõditioni obtemperatum fuisset. *l. mulieri & Titio. ff. de cond. & demonst. l. 2. C. de indic. vid. tollen. l. sed si hoc. §. fin. cũ sequentib. ff. de cõdit. & demonstr.* idemq; nos obiter adnotauimus *in Epitome ad 4. librum Decretal. 2. part. cap. 3. & 9. n. 11. & l. 1. variar. resolut. c. 19. n. 9.* Igitur cum actus hic, cuius meminit Iurisconsultus *in d. l. adigere. §. vltim.* habeat promissionem contrariam vtilitati Reipublicę secundum iuris humani manifestam decisionem: necessario sequitur, iusiurandum non posse illius actus, nec promissionis obligationẽ inducere, quandoquidẽ nemo possit proprio iuramento Reipublicę, nec denique alteri priuato præiudicare. Ius namque ciuile præcipue obvtilitatem Reipublicę, promissionẽ de non contrahendis nuptiis palã improbauit, eã esse Reipublicę pernitiosam decernens: quã obrem nec iuramentũ eã potuit honestam efficere: *reg. non est obligatorium. de reg. iur. in 6.* quod & ratione naturali probatur. actus siquidẽ Reipublicæ contrarius & pernicioſus natura ipsa est improbatus, eo ipso quod ea dictet vtilitatẽ cõmunitatis omnibus aliis præferendam esse, cui quidem vtilitati, priuatorũ cõsensus nocere iure nõ potest quacunque conuentione. *l. filiusfamilias. §. veterani. ff. de procur. cum aliis, quæ notantur in l. si quis in conscribendo. Cod. de pact. capitul. si diligenti. de foro comp. lius. publicum. ff. de pactis.* nec iuramentũ quicquã facit hac in specie, cum tractetur de iure publico, aut saltem alterius à iurante, *cap. venientes. cap. cum contingat. cap. intellecto. de iureiur.* idcirco hæc est magis congrua interpretatio ad text. *in d. l. adgere. §. vltim.* quam & Fortun. exposuit *in d. tract. at. de vlt. fine, illat. 20.* optime reprobans Accursium & alios, qui *in d. §. vlt.* adnotarunt, quo ad iuramenti remissionem legem habere vim Apostolicã, nam id falsum est cum non tractetur ibidem, de absolutione à iuramenti vinculo, sed tantum de eius interpretatione.

Quarto hinc constat defensio tex. *in leg. si quis inquilinos. §. vltim. ff. de leg. 1.* quo responsum est, iuramẽtum nullam habere
35 vim,* nec obseruandum esse, quoties quod iuratur, bonis moribus aduersum est. Ea siquidem responsio conformis est iuri Pontificio & naturali: quibus est satis apertum, non debere iuramentum esse vinculum iniquitatis. Vnde si quod iuramento promittitur, iustitiæ & bonis moribus contrarium est, dubio procul id nõ est seruandum. Nec video cur ius ciuile hac in parte interpretari, & explicare non possit ea, quæ sunt bonis moribus contraria: cum & legislator secularis quo ad Reipublicæ regimen vere interpretari possit iuris naturalis præcepta, leges, & statuta hac de re sancire: vt circa homicidium, adulterium, furtum, falsum testimonũ, & his similia, quorum interpretatio necessaria est ad optimam Reipublicæ institutionem. *l. vt vim. ff. de iusti. & iure. l. bona fides. ff. depositi.* nec hoc indiget maiori probatione, cum vere negari non possit: alioqui legislatores sæculares satis strictam haberent potestatẽ ferendi leges super actibus vere temporalibus, quod satis absurdum esset, alienumque à diuina ac naturali institutione. At si semel à lege sæculari fuerit definitum, aliquid esse contrarium bonis moribus & plane iniquum manifeste conuincetur eum actum iuramẽto confirmari non posse, vt is licitus censeri debeat.

Principaliter quarto erit obseruandum, legem ciuilem,
36 humanam* quidem & secularem, ipsumq; principem posse iusiurandum remittere in ea materia, quæ ipsius principis, legisue secularis potestati subiicitur. Nec remissio ista vim absolutionis obtinet: quia iuramentum sub hac conditione ligat iurantem, nisi princeps superior, cui iuramẽti materia submittitur, aliud voluerit ac decreuerit: sicuti & illã conditionem iuramentum priuato præstitum semper patitur, nisi priuatus ille iuramentum remiserit. Hoc ipsum est, quod passim adnotatur, in quolibet quidẽ iuramento intelligi exceptam superioris authoritatẽ: quo ad ea scilicet, quę ad superioris potestatẽ pertinent: cum illi per iuramentum præiudicium fieri non possit. *c. constitutus de rescript.* Quo fit vt plane appareat ratio germana ad Iurisconsulti responsum *in l. vlt. ff. ad municip.* Si quis etenim iurauerit se ordini non interfuturũ, poterit princeps secularis hoc iuramentũ remittere, si ille in magistratum ordinis, aut in decurionẽ fuerit electus. Nam hoc iuramẽtum præstitum in hac materia de ciuilibus magistratibus, ad quos subeundos Respublica & Princeps, qui eius administrationem habet, poterũt quemlibet cogere ob vtilitatem publicam, hunc intellectum, hancque conditionem patiatur, nisi Princeps aliud iusserit, aliter etenim esset iuramentum pernicioſum, & vinculũ iniquitatis. Sic denique est interpretandum quod vulgo dici solet, in omni quidem iuramento intelligi exceptam esse superioris authoritatem. Atque ita defendi possunt aliquot iuris Cæsarei decisiones, quorum tutelam & defensionem diligenter suscepit Fortunius *in d. illat. 20.* tametsi Panor. & alij *in c. tua nos. de decimis*, existimauerint eas leges nullas omnino esse. Qua de re tractabitur in secunda parte huius Relectionis, cum examinabitur regula iuris Canonici, quæ dictat, iuramentũ contra bonos mores nõ esse obligatorium.

Quinto ex his* manifeste constat, ius ciuile, ac sæculare 37
posse leges statuere super puniendis periuriis: quod nos probauimus in Epitome *ad 4. lib. Decret. 2. part. cap. 6. nu. 20. not.* idem Fortuni. *in d. illat. 20.*

Sexto hinc dubium est, an lex sæcularis possit tollere ef- 38
fectum* iuramenti, cuius meminit tex. *in c. debitores de iureiur.* nam Imbertus Rupell. *lib. 1. Forens. Institut. cap. 33.* testatur, eum effectum apud Gallos sublatum esse: quod non potest aliter defendi, quam ex patientia, & quadam tacita Episcoporum absolutione. aut tandem iudices negant actionem efficacem vsurario agenti ad vsurarum solutionem, etiam si debitor eas fuerit iuramento prestito pollicitus, quod æquissimum est.

Septimo apparet, dubiam esse Galliæ, praxim, cuius me- 39
minit Carolus Molinæus* in additionibus ad Alex. *consil. 27. lib. 1.* quæque nusquam recepit constitutionem. *Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit.* vbi ratione iuramenti negatur minoribus ętate in integrum restitutio aduersus enormem læsionem, quam ętatis facilitate patiuntur in contractibus. Forsan enim ea praxis ob dissimulationẽ Rom. Pontificis, & Episcoporum, excusationem habet, vel ex eo defenditur quod consuetudo forensis laicorum potuerit tollere à iuramento eam vim, & effectum, quem ei leges sęculares dederant. Atque tunc ex ratione *c. cum contingat. c. debitores. cap. si vero. de iureiur.* licet in integrum restitutio minori, qui iurauit, concedatur: nihilominus quia egit contra iuramentum, quod potuit seruare absque interitu, & periculo salutis spiritualis, actor periurus cẽsebitur, idcirco prior practici styli defensio magis applaudet.

Hęc diximus de legibus ciuilibus, quæ circa vires iuramenti disponunt. Nec enim possunt effectus iuramẽti, quos habet ex lege naturali, diuina vel canonica tollere: cum isthæc materia præcipue pertineat ad Romanos Põtifices ob religionem iurisiurandi: text. celebris *in c. venerabilem. de elect.* Qui licet probet declarationem* iuramenti, an id licitum, 40
vel illicitum sit ad Romanum Pontificem pertinere: ea tamen constitutio hac in parte procedit propter materiam subiectam, quę ad summum Pontificem pertinebat, non ad alium, quandoquidem nullus poterat de causa illa cognoscere aut iudicare, præter Romanum Pontificem, ex eo, quod ibidem ageretur de iuramento prestito super electione veri & iusti Imperatoris. non tamen ex hoc negatur in ea constitutione, ius interpretandi iuramenta, an ea licita sint vel illicita, posse ad Principes, & legislatores sęculares pertinere: tametsi verum sit ad summum Pontificem maxime pertinere ius explicandi veros effectus iuramenti; deducendos quidem à ratione legis naturalis, vel diuinę. Qui vero nosse cupit multa alia de hoc articulo, legat Fortunium *in d. tract. de vlt. fin. illat. 20.*

Cæterum quia de absolutione ab obligatione voti & iuramenti tractauimus, operępretium erit expẽdere, an possit quilibet* prelatus absoluere, aut dispensare super voto pœ- 41
nali, priusquam opus illud, quod sub pœna interdictum est, committatur? Et sane, si votum fiat alicuius operis absolute, poterit super eodem voto dispensare is prelatus, qui ius, & potestatem habet super ea re, quę in votum deducta est, dispensandi: vt si quis vouerit non ludere. Nam in omni voto quilibet Episcopus dispensat, præter votum religionis, & peregrinationis Hierosolymitanę, vt *Communiter* receptũ est: & explicat diligenter Dominic. Soto. *lib. 8. de iustitia & iur. quæst. 4. art. 3.* vbi idem tradit in voto perpetuę castitatis, & Romanæ ac Compostellanę peregrinationis. Quorum primum iure, duo vero vltima consuetudine asserit excipi ab Episcoporum dispensatione. At si in hunc modum votum conceptum fuerit, vt quis vouerit non ludere sub pœna religionis, aut Hierosolymitanę peregrinationis: ante cõmissam pœnam poterit quilibet Episcopus, cui vouens subditus sit, dispen[illegible] ex causa qudẽ: post commissam autem pœ-

nam quidem censent, posse votum pœnale religionis, aut peregrinationis Hierosolymitanę dispensari per Episcopũ: quamuis votum istud peregrinationis huius vel religionis, nullius admittat prælati dispensationem, nisi ea concedatur à Romano Pontifice: quando votum hoc est absolutũ. Differentię ratio inde sumitur, quod vouens directe & absolute religionem in animo habet & desiderio illam profiteri vt rem sibi gratissimam, atque ideo votum deliberationem habuit perfectam. Sed qui vouit lege pœnæ religionẽ, aut peregrinationem, non habet animo ea quæ vouet, nec ideó promittit illa quod sibi sint cordi, imo ad ea tanquam sibi ingrata & molesta in pœnam obligari voluit: vnde forsan iusta causa est, quod per Episcopum fiat, & concedatur dispensatio. His accedit quod forsan quibusdam videtur non omnia vota conditionalia & pœnalia esse deliberatione iusta emissa: nam Ambrosius Catherinus *contra Caietan.* censet, non valere votum hoc: promitto ingredi religionem, si commisero adulterium, quod valere asserit Caietan. *in summa, in verb. votum.* Nihilominus tutior est eorum opinio, qui censent adhuc in hoc casu post commissam pœnam necessariam esse Romani Pontificis dispensationem: quia iam est contracta ex voto obligatio ad religionem, cuius equidem voto derogare per dispensationem nemo potest præter ipsum Romanum Pontificem, atque ita in hac quæstione visum est Dominico à Soto, *in Institutione de cauendo iuramẽtorum abusu, part. 1. c. 9.* Et *lib. 8. de iustitia & iure. q. 2. art. 1. & q. 4. art. 3.* Nec enim deficit promissio saltem implicita ad votum religionis in huius quęstionis specie. vnde par est, quod obligationem ad religionem ex causa voti inductam esse iudicemus. Qua in re illud est obiter adnotãdum in quolibet voto, præsertim religionis esse necessariam explicitam, aut saltem implicitam promissionem: nec propositum ingrediendi religionem, & in ea permanendi perpetuo sufficeret, text. elegans *in c. literaturam de voto.* Aliud enim est promittere ingressum & professionem religionis, aliud habere propositum ingrediendi, profitendi, ac perseuerandi. Nam qui propositum habet, nec explicite nec implicite promittit professionem religionis: cum aliud sit proponere, aliud deliberate promittere: sicut elegãter explicat Caieta. *lib. 27. responsionum. cap. 7.* Et Domin. Sot. *d. lib. 8. q. 1. art. 3.* tametsi Doctores iuris Canonici interpretes non possint excusari à non satis diligẽti huius articuli examinatione. sic sane tex. *in c. consulti. de regular.* dum propositum absolutum sufficere censet ad perpetuam religionem, intelligendus est de proposito absoluto, ex quo tamen possit deduci saltem implicita religionis perpetuæ promissio: alioqui minime conueniret ea responsio cum cap. *literaturam.* Quod si quis votum fecerit ingrediendi religionem minime pollicitus explicite, vel implicite perpetuam religionem censetur voluisse secundum ius, vt tantum gaudeat anni probatione: intra quem possit pœnitere, si viderit eum statum sibi commodum, aut gratum non esse: sic enim Thom. censet *in 2. 2. quæst. 189. art. 4.* quem sequuntur Deci. *in cap præsentia. de probat. nu. 55.* Archid. *in c. scimus. 12. q. 1.* Henric. *in c. statuimus. col. 3. de regul.* & Florent. *3. part. tit. 16. c. 2. q. 4.* Sylvest. *in verb. religio. 2. q. 19.* & Ias. *in l. si quis hæredem n. 13. C. de institut. & substitut.* Ex mente tamen S. Thomę deducitur secus esse dicendum, vbi quis votum fecerit, aut promiserit profiteri in aliqua religione, vel esse religiosum. quod & Sylvest. not. Imo si quis vouerit fieri religiosum, intelligitur votum istud in animo quidem probationis: non tamen de perfecta, & perpetua religione. Item si vouerit quispiam esse religiosum, ea tamẽ intentione & mente, vt velit gaudere anno probationis, poterit intra annum ante professionem tacitam vel expressam à monasterio exire, sicuti vtrunque docere conatur Caietan. *in d. art. 4.* quæ omnia omnino notanda sunt ad perfectam voti obligationẽ, vt sciamus qua ratione teneatur quis ex deliberata promissione ad votum vel religionis vel alterius boni ac pii operis.

§. QVARTVS.

Quibus actibus iuramentum apponi possit.

SVMMARIA.

1 *Iuramentum propriam & primordialem naturam actus, cui accedit, sortitur.*
2 *Accessorium seu accidens sapit naturam principalis.*
3 *Subrogatum sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur.*
4 *Accidentalia & naturalia contractus quæ dicantur.*
5 *Venditio iurata & prior, an potior sit posteriore non iurata, sed tamen traditione firmata. & ibidem intellectus ad text. in l. quoties. Cod. de rei vendit.*
6 *Matrimonium metu contractum iuramento non firmatur.*
7 *Donatio iuramento firmata, an reuocetur natiuitate filiorum, authoritate l. si vnquam. C. de reuoc. donat.*
8 *Fideiussor an ratione iuramenti amittat beneficium excussionis.*
9 *Emphyteuta qui iuramentum in contractu præstitit, an prius ius emphyteusis, si canonis solutionem intra biennium omiserit?*
10 *Venditor qui iurauit euictionem præstare, an teneatur, si ipsi denunciatum non fuerit.*
11 *Obligatus ad factum an ratione iuramenti cogatur præcise facere?*
12 *Pactum prorogatæ Iurisdictionis iuramento firmatum, etiam ante litem contestatam excludit pœnitentia. & ibidem intellectus ad leg. si conuenerit. ff. de iurisd. omn.*
13 *Pœnitentia vnius eorum qui prorogarunt iurisdictionem ante litem contestatam, pactum commune non tollit.*
14 *Fructus pignoris à creditore percepti, an extenuent sortem, & quatenus in eam computentur, licet debitor iurauerit solutionem debiti, & ibidem intellectus ad textum in c. ad nostram, de iureiurand.*
15 *Iurans soluere certam quantitatem, an possit compensationem obiicere, & num. seq.*
16 *Compensatio in depositio opponi non potest.*
17 *Soluisse quis dicatur.*
18 *Compensatio fit fructuum ex pignore à creditore perceptorum cum sorte, ipso iure.*
19 *Qui iurat alteri nullum grauamen inferre, an possit iure eumin iudicio, vel extra, conuenire.*
20 *Reditus qui dicantur. & an immobilium appellatione veniant.*
21 *Compensatio non fit liquidi ad illiquidum.*

OBiter in precedenti §. tractauimus de interpretatione iuramenti iuxta consensum & mentem iurantis, atque item secundum ipsius actus iurati, propriam conditionem & naturam: oportet tamen modo eandem materiam iterum altius exponere, ab origine & radice deducendo, quid de hac re iura explicuerint.

Nam † illud iuris est apertissimi iuramentum propriam † adsumere naturam actus, cui apponitur, & secundum eam intelligendam omnino esse. Hoc probatur. *in d. l. vlt. C. de non numer. pecun.* vbi iuramentum, quo quis iurat soluere pecuniam sibi mutuo numeratam, eam conditionem habet, vt intra biennium possit qui iurauit opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, sicuti paulo ante dictum est. Hæc siquidem promissio soluendi pecuniam numeratam, propriam hanc naturam habet, quod possit intra biennium obiici exceptio non numer. pecun. idem constat. *in c. quemadmodum de iureiurand.* Etenim qui iurat aliquam in vxorem se ducturum, non tenebitur eam vxorem ducere, si post hanc promissionem ipsa fuerit fornicata: quia huius sponsalitiæ promissionis illud proprium est, quod sponsa non fornicetur: igitur iuramentum non mutat hanc propriam huius actus naturam. facit optimus textus *in leg. vltim. Codic. de lib. caus.* Sed ne quis mihi statim obiiciat plures effectus, quos contractus iurati habent, quosq; minime habuissent absque iuramento, inquirere necesse est huis conclusionis verum intellectum. Et sane ita est hęc propositio accipienda, vt de natura propria, & à primordio ipsi actui conuenienti, non de accidentali † intelligatur. sic denique iura- § mentum adsumit actus naturam primordialem, vt ita loquar, nõ accidentalem: ea siquidem propter vim iuramenti plerunque mutatur, quod satis euidenter ex multis apparebit, quæ de effectibus iuramenti traduntur, & à me statim tradentur: & hoc probatur eleganter authoritate Iurisconsulti, *leg. item veniunt. §. cum prædixerimus, ff. de peti. hared.* vbi distinctio maxima fit inter ea, quę ab initio naturaliter insunt actui, & ea, quę ex accidenti ei conueniunt, vt actio alteri subrogata † secundum primordialem naturam, 3 non secundum accidentalem subrogetur. notat glossa *in leg. certi condictio. in princip. ff. si certum pet.* cuius præter Bartol. & Doctores ibi meminit Bald. *in cap. vltim. colum. 3. de iureiurand.* idem Bald. *in l. vnic. §. sed si non. Cod. de rei vxoriæ actionibus.* eius tamen intellectum examinat Zasius *lib. primo singul. respons. cap. 14.* ex quibus communi omnium consensu receptum est iuramentum naturam primordialem actus, cui accessit, sequi: non accidentalem: quod notant in specie Aretin. *colum. pen. & Deci. nu. 23. in capitu. 1. de iudic. & ibi Alciat. num. 46.*

Sed tamen dubitatur, quę dicantur naturalia, & accidentalia † contractus, vel actus alicuius? Bald. equidem *in l. prima, col. prima. C. commod.* eleganter, ac subtiliter scribit, ea quæ veniunt accidentaliter triplici ratione contingere, ratione equidem moræ, culpæ, vel conuentionis: ea verò dici naturalia

Vt

ralia, quæ procedunt virtute quadam ab initio à propria rei ſpecie, cui cognitioni plurimum accedit tex. *in l. pacta conuenta. ff. de contrahen. emptio. & in d. §. cum prædixerimus.* vbi gloſſ. hoc ipſum ſenſit. Sic ſanè ſecundum hanc traditionem aduertendum erit in actibus iuratis ad ea, quæ ex natura, vel ex accidenti eidem actui conueniant.

Vt denique ſit omnino compertum, iuramentum alicui actui accedens, ſequi naturam ipſius actus principalis, in quo interponitur: quod non ſemel ex *d. leg. vltim.* adnotauimus. Cuius ad hoc meminêre Bald. *in cap. cum omnes. colum. penult. & cap. quæ in eccleſiarum. colum. 5. de conſtitut.* Abb. *in cap. cum contingat. de iureiuran. num. 14.* text. elegans, ſicuti Iaſon ibi notat. *in l. ſed eſt poſſeſſoribus. §. item ſi iurauero. ff. de iureiurand.* Quibus & illud ſuffragatur, quod iuramentum non auget obligationem, nec conſenſum, ſed ei tantum intra limites ſuos manenti addit religionis vinculum: quod voluit Bald. *in l. ſi procurator. colum. 3. verſicul. & prædicta ſunt vera. ff. de condition. indebit.* Nam qui iurat actum aliquem, niſi aliud expreſſim addiderit, illum iurare intelligitur iuxta ſenſum, naturam, & qualitates proprias, quas ille actus habet ex natura ſua, ſecundum leges humanas: *argum. l. Titius. in fin. ff. ad Trebellian.* Quamobrem præter multa, quæ de interpretatione iuramenti hac in parte adduci poſſent, duo tantum generaliter adnotabimus. Primum quidem, iuramentum eſſe intelligendum ſecundum naturam, conditiones, & qualitates, quas actus, cui acceſſit ab exordio, ex proprietate eiuſdem per legem canonicam, & ciuilem conſequitur. Secundum, omnino iuramentum ita intelligendum fore, vt nullam interpretationem præter conſenſum iurantis patiatur, *cap. Quintauallis. de iureiurand. cap. cum iuramento. de homicid.* notatur *in cap. veniens. de iureiurand.* Ex quibus aliquot inferam: Nam de effectibus, qui procedunt à religionis vinculis, paſſim à Doctoribus traditur.

1 Primum quidem hinc colligitur vera † interpretatio tex. *in l quoties. C. de rei vendicat.* ex qua ſi quis domum Titio vendiderit primo, & deinde eandem Sempronio vendat & tradat: dominium huius domus in Sempronium transfertur, nec Titius poterit aduerſus ſecundum emptorem agere. Nam etiamſi prior venditio iurata fuerit, nihilominus eadē deciſio obtinebit: cum natura contractus emptionis & venditionis ea ſit, vt ante traditionem dominium in emptorem minimè cenſeatur translatum, donec perfecta traditio ſiat: & idcirco ſi res vendita alicui, alteri ante traditionem vendatur, & eidem tradita fuerit, hic ſecūdus emptor efficitur perfectus dominus rei emptæ. *l. 1. cum aliis. ff. de actio. empt.* atque ita *d. l. quoties.* intellexit. Ioan. Imol. *in c. cum contingat. de iureiur. num. 81.* quem ſequuntur Iaſ. *in eadem l. quoties. num. 36.* Hippol. *in l. qui duobus num. 9. ff. de falſis.* & Ludou. Gozad. *in conſ. 14. num. 2.* eandem opinionem & nos probauimus in Epitome *ad 4. lib. Decret. 1. part. c. 5. n. 9.* cui accedit tex. *in c. ſicut. de ſponſ.* qui probat, ſponſalia etiam iurata per ſubſequens matrimonium diſſolui.

Secundo infertur maxima extenſio ad text. *in c. cum locum de ſponſ.* ex quo patet, matrimonium † metu contractum nullum eſſe ipſo iure: id enim verum eſt, etiamſi contractus is coniugalis iuratus fuerit. Nam id iuramentum, licet alioqui metu præſtitum, validum ſit ipſo iure, donec abſolutio ab eo præſtita fuerit, accedens contractui coniugali, eius naturam ſortitur, vt ratione metus nullum ſit ipſo iure, nec abſolutionem exigat, quia materia ſubiecta, quæ ſpeciali quadam ratione omnino liberum conſenſum requirit, operatur, quod iuramentum prorſus ſit nullum. quemadmodum latius diſputaui *in 2. part. Epitomes. cap. 3. §. num. 2.*

Tertio ex præmiſſis deducitur ratio eius opinionis, quā Bart. explicauit *in lib. Titio Seio. §. Imperator. quæſt. vlt. ff de legat. 2.* vbi Bal. & Cuman. poſt eum exiſtimant, donationem † etiam iuramento præſtito firmatam poſſe reuocari, ſi donator poſt eam liberos habuerit, ſecundum *l. ſi vnquam. C. de reuocan. donat.* ex qua conſtat, donationis cuiuslibet proprium eſſe, quod ea reuocetur, ſi donator liberos habuerit. Vnde cum iuramentum appoſitum donationi, ſequatur naturam & proprietatem eiuſdem, ſatis conſtat, non deficere propter iuramenti adiectionem hanc donationis proprietatem & naturam primæuam. Quam opinionem ſequuntur plures, quos refert Andr. Tiraque. *in d. lib. ſi vnquam. in princip. n. 168.* ex quibus apparet, eā communem eſſe.

Quarto ex his poterit perpendi veritas eius reſolutionis quam *in rubr. de teſtam. 2. part. num. 10.* explicuimus circa duarū quæſtionum dubitationem. Quarum prima eſt de donatione iurata inter virum & vxorem, an ea habeat conditionē iſtā, quod ſi premoriatur donatario donator? Altera quidē eſt de donatione cauſa mortis etiam iurata, an poſsit ad mortem vſq. reuocari? Nam harum controuerſiarum definitio ex eo pendet, an iuramentum tollat harum donationum propriam naturam: quod inibi late tractauimus.

Quinto ab eadem radice procedit, quod Bald. ſcribit *in c. ex reſcripto. de iureiurand.* exiſtimans, fideiuſſorem † cum iuramento promittentem ſe ſoluturum creditori, quicquid à 8 debitore principali is adſequi nō poſsit, teneri omnino ad ſolutionem debitæ pecuniæ, etiam nulla facta excuſſione. Etenim ſi vires iuramenti rectè perpēdamus, manifeſtè apparebit, falſam eſſe hanc Bal. ſententiam, beneficium ſiquidem excuſſionis hac in ſpecie non tantū ex cōuētione hominis, ſed ex propria natura, & primæua contractus deducitur, ac oritur, *l. decem. ff. de verb. obligat. l. 1. C. de conuent. fiſci debit. l. vlt. in prin. ff. ſi cert. pet.* quo in loco Alex. Iaſ. & Dec. Baldi opinionem falſam eſſe aſſeuerant, ea ratione, quod iuramentū ſortiatur planè qualitates & conditiones eius actus, cui accedit *d. l. vlt. C. de non numer pecun. c. ex parte. de cleric. non reſid.* Imò & fortiori caſu dicendum erit, quemcunque fideiuſſorem habiturum eſſe beneficium excuſſionis, *ex authent. præſenti. C. de fideiuſſor* etiamſi contractum fideiuſsionis iurauerit: cum hoc beneficium cuilibet fideiuſſori ex natura contractus competat. quod eleganter Bald. ſibi contrarius docet *in c. cū contingat. de iureiur. 7. concluſ.* dicens, ex inſtrumēto propter iuramentum oriri obligationem fideiuſſoriā cum omnibus qualitatibus & beneficiis, quę habent aliæ obligationes fideiuſſoriæ. Vnde palam voluit Bald. beneficium excuſsionis minimè tolli per iuramentum: quam ſententiam iterū ſecuti ſunt Barbat. *in conſ. 43. lib. 2. nu. 10.* Andr. Alciat. *in d. c. cū contingat. nu. 174.* Tiraquel. *in d. l. ſi vnquam in princip. num. 147.* tametſi Bald. *in d. c. ex reſcripto.* ſequantur Alex. *in conſ. 29. lib. 7. col. vlt.* & Hippol. *in rubr. ff. de fideiuſſorib. num. 9.* tenētes, beneficium excuſsionis excludi per iuramentum ipſius fideiuſſoris cōtractum iurantis, ex ratione text. *in cap. ex reſcripto.* cui reſpōderi poterit in eo text. quod dicitur, iuramentum ſeruandū fore, intelligendum eſſe, ſeruato ordine compulſionis, vt prius fiat excuſsio in principalibus debitoribus: & demum fideiuſſores compellantur ſoluere: quemadmodum eam deciſionem intellexit Barba. *in d. conſ. 43. colum. penult. lib. 2.*

Sexto hinc deducitur, an verum ſit, quod idē Bald. docet 9 *in cap. querelam. de iureiurand.* aſſeuerans, † emphyteutam, qui penſionem conſtituram in contractu pro re data in emphiteuſim ſoluere iurauerit, præciſe teneri ad ſolutionem, ita quidem, vt emphyteuſim amittat, ſi non ſoluerit penſionē, etiam biennio nondū elapſo. quod probatur argumēt. text. *in l. ſi quis maior. C. de tranſact.* quo ſancitum extat, eum, qui contractum ſeu conuentionem ſeruare iurauerit, commodo eiuſdem contractus cariturum, ſi iuramentum non ſeruauerit: quamobrem Bald. ſequūtur Alexand. *conſil. 85. lib. 1.* idē Alexand. & iuniores *in d. l. ſi quis maior.* Catellia. Cott. *in memoral. dictione, Emphyteuta.* Franciſc. à Ripa *in c. 2. de reſcriptis. colum. 5.* Hippollyt. *ſingulari 226.* & eſt *communis opinio*, ſicuti eam ſequutus adſerit Ludouic. Gozadin. *in conſil. 57. colum. 3. & penultim.* eamque vt communem ſeruari in prætorio Rotæ, teſtatur Gulielm. Caſſad. *deciſ. 2. titul de iureiurand.* quo in loco ſcribit, communi ſententia receptum eſſe, quod *d. l. ſi quis maior.* locum habeat in quocunque contractu. Contraria ſententia verior profectò videtur propter naturam ac proprietatem huius contractus emphyteutici, cuius proprium eſt, non amitti emphyteuſim ob non ſolutam penſionem intra biēniū, *cap. potuit. de locat. d. vltim. C. de iure emphyteut.* Hæc verò proprietas non tollitur per iuramentum, quia ex huius contractus ſpecie deſcendit: vt in ſimili dicebat Bald. *in l. 1. C. de cōmoda.* Sic ſanè hanc Baldi opinionem improbant Carolus Molinæus *in dict. Alexand. conſil. 85. in prima additione.* & Curtius iun. *in d. l. ſi quis maior. num. 30.* Nec oberit eadem reſponſio *in d. l. ſi quis maior.* quia etiam in omnibus & quibuſcunque contractibus locum haberet: eſſet tamen intelligenda eo quidem ſenſu, vt iuramentum acciperet omnes conditiones, quas contractus, cui accedit, iure ipſo ab exordio recipit: ſicuti ſuperius iam ſatis dictum eſt. Præſertim eiuſd[em] conſtitutionis deciſio ceſſat, parūmque

nobis nocet, si teneamus eandem responsionē solum procedere in contractu transactionis, non in aliis: quasi ea responsio speciale quid contineat in transactionis contractu, secundum Riminal. Parpaliam & Alciat. *ibi.* Corne. *cōsil.* 246. *l.* 3. Carolus Molinæus *in d. consil. Alexan.* 85. qua ratione mihi displicet, quod Matth. Matthes. adnotauit *in notab.* 50. scribes, venditorem ab actione euictionis liberum omnino esse, si emptor minime soluerit intra diem constitutum precium, quod promisit, & iurauit soluere: licet post diem nihilominus id soluerit. Etenim falsam esse censeo hanc sentētiam, tametsi ea procedat à communi Doct. opinione, quę asserit, *d. l. si quis maior.* obtinere in omnibus cōtractibus & conuentionibus iuratis. Fit igitur ex his, nō esse veram Baldi assertionem, *in d. c. querelam.* imò, ni fallor, existimo ex mente *illius cap.* deduci posse cōtrarium: siquidem post biennium à cessatione solutionis pensionis agitur ibi ad priuationem rei, cuius ratione soluere pensionem iurauit condemnatus. Etenim quod emphyteuta non possit ob cessationem pēsionis soluendæ priuari emphyteusi intra biennium, proprium est eiusdem contractus, ab eius exordio, & natura, non ex accidenti.

Septimo ex prænotatis infertur intellectus ad text. *in c. vlt. de empt. & vend* atq; ad omnia iura, quibus statutum est, venditorem † teneri de euictione, si requisitus admonitusque nō defenderit emptorem conuentum rei vendicatione ad rei venditæ restitutionem. Etenim quibusdam placet ratione iuramenti omnino teneri venditorem, etiam non admonitum defendere emptorem, si sciuerit ei litem motam fuisse quod Imol. voluit *in l. quod te mihi. ff. si cert. pet.* cuius opinionem ipse examinauit *lib. 3. variar. resolut. c. 17, num. 5.* 10

Octauo illud hac ex causa in examen incidit, an qui promisit cum iuramento aliquid facere, teneatur, & cogendus sit præcise facere, an satis ei sit, si velit soluere id, quod alterius hac de re interfit? Nam iure ciuili † qui tenetur facere, non cogitur præcise ad factū: sed liberatur, si velit præstare interesse, *l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. oblig. l. si quis ab alio. ff. de re iud.* At si promissio fuerit iurata, tenebitur promittens, & præcise erit cogendus facere. gl. celebris *in l. si pecuniam. in princip. ff. de condict. caus. dat.* quam dicit *singul.* Imol. *in c. 1. colum. penult. de iudic.* Ias. *in §. actionum. colum. 8. de actio.* idem Ias. dicens. hanc esse *communem opinionem, in d. l. si pecuniam.* idē Ias. & Doct. *d. l. stipulationes non diuiduntur.* gloss. similis *in c. ex literis in 2. de sponsalib.* quam Præpos. ibi ad hoc notat. text. optimus *in c. querelā.* vbi Anton. *ne prælat. vices suas.* Aretin. *in c. 1. de iudic. colum. penult.* eandem opinionem latè defendit Fortun. *in c. 1. nū. 17. de pact.* Aduersus tamen hanc communem conatur tenere Corne. *in consil. 246. lib. 4.* tenent Anan. *in d. c. querelam.* & Matth. Afflict. *decisione Neapolitana 295.* sensit Dec. *in d. cap. 1. de iudic. num. 23.* ea ratione, quòd iurans aliquid facere, videtur iuramentum fecisse iuxta qualitates huic obligationi, & promissioni iure accessorias: cum ea scilicet facultate, quòd liberetur præstando interesse, si nolit agere, nec consensit præcise promissioni: deniq; ex eo, quod iuramētum naturam actus, cui accedit, sortitur. Huic verò rationi, si res ista exacte perpendatur, facillimè respondetur. Nam promissio faciendi ex propria natura, habet consensum & necessitatem præcise faciendi: hoc etenim secundum propriam verborum significationem hæc promissio inducit; ex accidenti tamen, hoc est, ex mora, quia si promittens facere non vult, ad interesse tenetur: vnde cum hæc obligatio ad interesse in promissionibus facti sit ex accidenti propter moram, minimè erit iuramentum secundum eam intelligendum, sed secundū primæuam obligationis naturam, quemadmodum Aretin. respondet *in d. cap. 1. de iudic. colum. penult.* Possumus aliter huic obiectioni satisfacere, si præmittamus, ob religionis causā iuramenta intelligenda fore potius iuxta iura Pontificia, quā secularia: quemadmodum superius probatum est: atque ideo verum erit, quoties hac in parte ius Cæsareum iuri Pōtificio contrarium fuerit, standum esse iure Pontificio: tamen iure canonico absque iuramento, si quis facere promiserit, præcise facere cogitur. argument. text. *in cap. 1. & cap. qualiter. de pact.* idque expressim notant Abb. *in cap. per tuas. colū. 4. de arbitr. & in cap. veniens. de iureiurand.* Roman. *in d. l. stipulationes non diuiduntur.* & ibi Ias. *numer. 33.* Anton Burgens. *in rubr. de empt. & vend colum. 2.* & Fortun. *in cap. 1. de pact. num. 16.* Igitur licet iure ciuili nemo sit cogendus præcise ad factum sed liberetur præstando interesse; attamen quia iure Pontificio, secundum quod iurati contr[illegible] interpre- 11

di, promissor facti præcise agere compellitur, consequens est, ratione iuramenti, etiam à iudice ęculari promissorem cogendum fore præcise facere; cum hæc promissio potius sit intelligenda iuxta naturam actus iure Pontificio, quam Cæsareo conuenientem in ea specie, quæ varie ab vtroque iure intelligitur.

Hęc verò communis sententia, quę dictat, cogendum esse præcise agere eum, qui facere cum iuramento promiserit, procedit; modo qui iurauit, possit facere, quod iuratus promisit, sitque illi possibile hoc factū, vt late not. Aymon. Sauil. *consil.* 12. pluribus hanc opinionem comprobans.

Atque hæc notanda sunt, licet Ioan. Andr. *in d. cap. qualiter.* & Felin. *in d. cap. 1. de pact. num. 9.* tenuerint, etiam iure Canonico promissorem facti omnino liberari, si velit præstare id, quod interest: nec cogendum esse præcise facere, per text. *in d. cap. dilecti, de arbitris.* cui respondetur ibidem, ideo nō cogi quem præcise ad factum, sed liberari præstatione pœnię: quia alternatiuè censetur obligatus ad factum, vel ad pœnam, qui facere sub pœna promisit.

Nono eadem ferè ratione controuertitur † interpretatio text. *in l. si conuenerit. ff. de iurisdict. omn. iudic.* vbi Iurisconsultus respondit, pactū prorogatæ iurisdictionis tolli per pœnitentiam prorogantis ante litem contestatam. Nam si pactum istud fuerit iuramento firmatum, quibusdam placet, non esse locum pœnitentiæ: quod notant ex religione iuramenti Imol. & Aretin. *in cap. 1. de iudic.* Angel. Fulgos. Paul. de Castr, Alex. & Ias. *in d. l. si conuenerit. co.* 2. quorum *opinio communis* est, vt fatentur Dec. *in d. cap. 1. num. 23.* & ibi Alciat. *num. 45. in repet.* qui eandem opinionem sequitur: & probatur ista pars per rationes præcedentis conclusionis, & deinde quia huius promissionis & prorogationis propria natura est, quod omnino seruetur: tametsi ex accidenti, ne quis cogitur coram iudice non suo litigare, admittatur pœnitentia. Et quia Anton. Abb. & Dec. *in d. cap. 1. n. 23.* contrariam sententiam veriorem esse existimant, tenentes, pactum prorogatę iurisdictionis, etiam iuratum ante litē contestatā per pœnitentiā prorogantis tolli: existimo communē opinionem veriorē esse duabus quidem rationibus, quę licet aliqui dubiæ sint, vt quidam arbitrantur, attamen plurimū earum authoritas persuadebit, ob religionem iuramenti non esse admittendam pœnitentiam. Primum, quia adhuc iure ciuili pœnitentia † prorogantis minimè tollit prorogationis pactum, etiam ante litis contestationem contingens. 12
Nam *d. l. si conuenerit.* intelligenda est de voluntate vtriusque paciscentis mutata, siquidē vterque inuito iudice, de cuius honore agitur, mutare poterit voluntatem: nec Iurisconsultus inibi loquitur de mutatione voluntatis vnius tantū sed inquit, si mutata fuerit volūtas: vnde absolute de vtriusque voluntate mutata vera est interpretatio: quod eleganter *in d. l. si conuenerit.* notauit Alberic. & post eum Dec. *in cap. 1. de iudic. n. 19.* Andr. Alciat. *ibi, n. 32.* idem Alciat. *lib. 2. Paradox. cap. 17.* & Coras. *lib. 4. Miscell. cap. 5.* atque hęc ipsa opinio maximè probabilis est, ne dicamus ita facile iudicium, & pactorum authoritatem eludi, si permiserimus pœnitentia vnius tantū pactū prorogandæ iurisdictionis, aut non declinandi iudicis alieni iurisdictionē tolli. Nec in praxi admittenda foret responsio Iurisconsulti, si quis post pactum prorogandæ iurisdictionis alicuius iudicis, quæ prorogari potuisset, etiam ante litem contestatam pœniteret. Secundo illud ad hanc probationem adducitur, quod quidā asseuerant tenentes, iure Pontificio in specie *d. l. si conuenerit.* etiamsi ea secundum communē intellectum accipiatur, non esse locum pœnitentię, atq; ideo inter ius canonicum & ciuile distinguendum esse, opinantur Alexand. *in d. l. si conuenerit. 2. fallent.* Bald. *in l. si quis in conscribendo. C. de episcop. & cleric.* Dec. *in d. cap. 1. de iudic. numer. 8.* ea quidem ratione, quia secundum communem sententiam Alberic. Bartol. & aliorum *in d. leg. si conuenerit.* Abb. *in dict. cap. 1.* vbi Dec. *numer. 20.* scribit eam communem esse, dicta Iurisconsulti responsio procedit in pacto nudo; quod iure ciuili actionem non producit, quasi secus sit in stipulatione. Et licet Ias. *in d. l. si conuenerit, numer. 28.* post Petr. & Cyn. *in l. si qui ex consensu. 3. quæst. C. de episcop. & cleric.* Ioan. And. *in specul. tit. de iudic. compet. adi. §. 1.* & Alciat. *in repet. cap. 1. de iudic. numer. 38.* teneant aduersus communem, Iurisconsulti responsum *in dict. l. si conuenerit.* etiam procedere, si prorogatio fiat per stipulationem; quod mihi verius apparet. quicquid enim sit de illius responsi principali intellectu, ipse opinor, nihil refer[illegible] fiat ea prorogatio per pa-

[illegible] ctum

ctum nudum, an per ſtipulationē: nihilominus apparet ex his, quā varie dictū reſponſum eius interpretes acceperint, vt tandem ratione iuramēti iuſtè poſſimus pœnitentiā minimè admittere, cū iuramentum ſit ſecundū iura Pōtificia interpretādum, iure autem Pontificio, imò & Cæſareo dubium ſit, an poſſit pactio illa prorogandi iuriſdictionē ante litem conteſtatam pœnitentia tantum prorogantis tolli.

Decimo hinc ſatis poterit diſputari propria & vera examinatio text. *in cap. ad noſtram. de iureiurand.* cuius deciſio elegās eſt, & egregiè probat eum, qui datis creditori pignoribus iurauerit, quantitatem † mutuo datam ſe ſoluturum, teneri præciſe ad eius ſolutionem, nec poſſe obiicere fructuum ex pignoribus perceptorum computationem in principalem ſortem. Erenim ea conſtitutio videtur iuramentum interpretari contra naturam propriam contractus mutui & pignoratitij. Eſt nāque propriū contractus mutui datis pignoribus, quod fructus percepti ex eiſdem in ſortem principalem imputentur, vtque ipſam extenuent, *l.* 1. C. *de pignor. actio.* *l. 21. tit. 13. part. 5. c. 1. 2. & c. conqueſtus. de vſur. cap. cum contra. de pignorib.* Alioqui eſſet contractus vſurarius adeo quidem, quod ſi debitor in contractu mutui datis pignoribus donationem fecerit creditori fructuū, quos ex pignore percipiet, etiam ob merita præſumetur omnino contractus vſurarius: quod notat Domin. *in conſi.* 12. imo ſi creditor ex pignore fructus perceperit excedentes ipſam ſortem, tenebitur debitori ſimul cum pignore reſtituere, quod ex fructibus vltra ſortem habuit, ſecundum Bal. *in d.l.* 1. C. *de pignor. actio.* notatur *in d. cap. cum contra.* & per Anan. *in d. cap.* 1. *de vſur.* Nec tantum fructus percepti ſortem extenuant, ſed & percipiendi: id eſt, qui per creditorem potuiſſent percipi, gloſſ. *in d. cap. cum contra. & in d.l.* 1. text. optim. *in d.l.* 2. *d pign. act. & in l.* 2. C. *de partu pign.* not. Alexand. *in l. apud Iulianum. §.* 1. *ff. de legat.* 1. Anan. *in d.c.* 1. *de vſur.* Sed quia Hoſtienſ. *in ſumma. tit. de pign. §. quando efficacit. verſ. ſed nunquid.* Paul. de Caſt. *in d.l.* 1. C. *de pig. act.* & Rauen. *in d. cap.* 1. contrarium tenere videntur, exiſtimantes, creditorem ſolum de fructibus perceptis, non de percipiendis teneri: oportet diſtinguere ſecundum Abb. *in d.c.* 1. *& in d.c. cū contra.* Nā ſi contractus mutui & pignoris factus eſt, gratia vtriuſq;, vt in dubio præſumendū eſt, tūc tenetur creditor ad fructus, quos potuiſſet ipſe percipere, non tantum ad perceptos. Quod autem communiter hic contractus fiat gratia vtriuſque, probatur *in §. vlt. quid. mod. recontrah. oblig.* quo quidem caſu tenetur quis de dolo, lata & leui culpa. Sed ſi fiat contractus pignoris gratia debitoris tantum, quia creditor nolebat pignus, nec id petebat: tenebitur quidem de perceptis tantum, aut de his, quos omiſit percipere dolo aut lata culpa, iuxta diſtinctionem text. *in regul. contractus. ff. de reg. iur.* quod ſi domus data fuerit in pignus, & actum ſit, vt eam creditor habitaret: tenebitur creditor ad penſionem, quam ipſe ſolitus erat ſoluere: non ad eam, quam pro conductione domus ab alio percipere potuiſſet. *l. ſi ea. in* 1. C. *de vſur.* Paul. Caſtr. *in l.* 1. C. *de pign. act.* fructus verò in ſortem computandi planè ſunt ab ipſo creditore ex pignore percepti, vt modo diximus: & præterea à debitore creditori præſtitæ operæ, quæ communiter eſtimationē pecuniariā patiātur, *l. vlt. C. de tut. & poſtlim. reuer. l.* 11. *tit.* 29. *par.* 2. tex. *in d.c.* 1. *de vſur. & in d.l.* 2. C. *de pign. act.* notat Iaſ. *in §. in bonæ fidei. n.* 65. *Inſtit. de actio.* quod ſi ita proprium huius contractus eſt, fructus in ſortem computari: mirum profectò videtur, quod *in d. cap. ad noſtram.* reſponſum eſt. Et tamen ex ea diciſione frequēter adnotatur, † quod ſi iurauerit centum Titio ſoluere, nō poterit cōpēſationē obiicere, etiā eius quantitatis, quæ certa ac liquida ſit, quaſi iuramentū ſit in ſpecifica forma obſeruandū, *cap. debitores. de iureiur.* compenſatio autem nō eſt vera, ſed ficta ſolutio, *l. ſi cum filio. ff. de compenſat.* idem probat text. *in l.* 3. *ff. eod.* Ideo, inquit Iuriſcōſultus, cōpenſatio neceſſaria eſt: quia intereſt noſtra potius non ſoluere, quam ſolutum repetere. Igitur qui cōpenſat, minimè ſoluit ſaltem iure. facit ad hoc text. optim. *in l. Iulianus. ff. de cōd. & demōſt.* ibi. *quaſi dederit.* Ex quibus hunc effectum tribuendum eſſe iuramēto, cenſent Innoc. Hoſt. Ioan. Andr. Collectari. Anton. & in ſpecie Imol. *in d.c. ad noſtram.* Matthæ. *notab.* 54. Aret. *conſ.* 100. *longitudo. col.* 2. Zaſ. *in §. in bonæ fidei. num.* 27. *de actio.* Corſet. *in repetit. rubr. de iureiur. priuileg.* 15. quorum *opinio communis* eſt, vt eam ſecuti fatētur Felin. *in d.c. ad noſtram. colum. vlt.* Iaſ. *in d. §. in bonæ fidei. colum. penult.* & idem *in l. eum qui. §. & ſi iurauero. ff. de iureiur. col.* 2. Ludo. Gozad. *conſ.* 69. *colum.* 1. Andr. Tiraquel. *lib.* 1. *de retract. §.* 3. *gloſſ.* 3. *num.* 6. vbi plures ad hoc authores allegat Socinus idem *in l. Iulianus. ff. de cond. & demonſt.* fatetur hanc ſententiam communem eſſe. Huic opinioni adhuc ſuffragatur, quod iuris eſt apertiſſimi: nempe compenſationē opponi non poſſe aduerſus eum, qui † depoſitū repetit, *l. penult. C. de poſiti. l. vlt. C. de compenſat. cap. vlt. §. ſane. de depoſito.* Regia *l.* 5. *tit.* 3. *& l.* 27. *tit.* 14. *part.* 5. ob maximam fidē, quā depoſitarius tenetur deponenti ſeruare. eo quod plurimū ei crediderit, gl. *in l. hoc negotium. ff. de compenſ.* Ang. & Iaſ. *nu.* 10. *in d. §. in bonæ fidei.* Igitur & ratione iuramenti mirum non eſt idem ſtatui, propter eius maximam religionem. 16

Cæterum contraria ſententia placuit Bart. *in l. amplius. ff. rem. rat. hab.* vbi tradit, eum, qui iurauit ſoluere, non eſſe periurū, ſi compenſationē obiiciat. quod & idē voluēre Angel. & Cuman. ibi Ioan. Fab. *in d. §. in bonæ fidei. colu.* 4. & Platea *ibi, col.* 1. Bald. *in d. cap. ad noſtram.* & ibi Panormitan. *col. vltim.* idem Panormitan. *in capitul. cum dilectus. colum.* 8. *de ordin. cognit.* idem *in cap. cum inter. de except. nu.* 24. Alexand. *conſ.* 12. *col. vlt. lib.* 2. Imol. ſibi contrarius *in d. lib. Iulianus. ff. de condit. & demonſtr.* & Carol. Molin. *in tract. de contractib. quæſt.* 43. qui teſtatur, hanc *opinionem eſſe communem* apud legiſtas. licet fateatur, priorem à Canoniſtis magis receptam eſſe: quemadmodum paulò antè tradidimus.

His authoribus adſtipulantur plura. Primum text. celebris *in l.* 4. *§. ſoluiſſe. ff. de re iudic.* Soluiſſe, † inquit Iuriſconſultus, accipere debemus non tantum eum, qui ſoluit, verum omnem omnino, qui ea obligatione liberatus eſt: quo in loco dictat tex. eū omnino ſolūere, qui liberatus ſit ea obligatione: idque verè, ac ipſe iure, iuxta gl. de dictione *omnino. in l.* 1. *§. ſi pecuniam. ff. depoſit.* gl. *in l. obſignatione. Cod. de ſolut.* notat Bartol. *in l.* 1. *ff. iudic. ſolui.* Sed qui compenſat, liberatur. *l. ſi ambobus. ff. de compenſat.* ergo is omnino ipſo iure, & verè ſoluiſſe intelligitur. Maxime quia ipſo iure compenſatio fit quantitatis cum quantitate etiam ad liberandum pignus, *l. ſi conſtat.* & ibi gl. *C. de compenſat.* Secundo illud potiſſime adduci poterit, quod *eodem §. ſoluiſſe* aliter deducitur: nempe quoad rei iudicatæ executionem & ſolutionem eius cauſa faciendam ſufficere compenſationem: quod latè notat & tradit Felin. *in c. ſuborta. de re iudic. col.* 2. Tertio idem comprobatur authoritate text. *in l. ſi debitor. ff. qui pot. in pign. hab.* Nihil enim, inquit, intereſt compenſare, an ſoluere. Deinde & quarto eadē opinio potiſſimè inſtruitur ex eo, quod debitor facto creditoris, qui quod debet, non ſoluit, impeditur: imò iam impeditus fuiſſe videtur, quo minus ſua die ſoluat: & ſic inutilis eſt actio, per quem ſtat, *l. potior. in fin. ff. qui pot. in pign. hab.* Quinto idem conſtat text. *l. dediſſe. ff. de verb. ſignif. & in l. vel permutauit. ff. de lib. cauſ.* vbi dediſſe intelligendus eſt, qui compēſauit. Sexto huic opinioni plurimum accedit, quod licet iuramētum ſit ſtrictè, & in ſpecifica forma ſeruandum, nihilominus iuramentum de ſoluendo ſatis ſeruatur per compenſationem: quia conditiones ſunt adimplendæ in forma ſpecifica, nec per æquipollens ſatis eſt eas ſeruari, *l. Mœuius. & l. qui hæredi. ff. de hæredi. ff. de cond. & demonſtrat.* & tamen conditio ſoluendi impletur per compenſationem *l. ſi peculium. §. de illo. ff. de ſtatu lib. verſ. quod ſi hæredi. & in d. l. Iulianus. ff. de cond. & demonſt.* Nam etſi Iuriſconſultus ibidem in reſponſo *l. Iulianus.* de acceptilatione loquatur, idem eſt dicendum, cum acceptilatio minus ſit, quam ſolutio, *l. ſi acceptilatum. §.* 1. & ibi Bart. *ff. de acceptilat.* Alex. *in l. ſi marito. §.* 1. *ff. ſolut. matrim.* quibus rationibus ſatis defenſa & probata videtur opinio Bart. *in d. l. amplius* aduerſus ea, quæ notantur *in d.c. ad noſtram.* quamobrem ipſe exiſtimo regulariter Bart. ſententiā veriorē eſſe: & præterea poſſe iure defendi, quod debitor iurans ſoluere creditori certam quantitatē ſibi mutuo datam, ſub pignoribus, opitime poſſit abſque vlla periurii labe opponere compenſationem fructuum, quos ex pignoribus percepit. 17

Ea vero, quæ priorem opinionem probare videbantur, poſſunt abſque difficultate tolli: nam licet compenſatio ficta ſolutio ſit, non tamen ſequitur, eam fictam ſolutionē non ſufficere ad fatisfaciendum iuratæ promiſſioni de ſoluendo: cum hæc ficta ſolutio, quæ per compenſationem fit, à reali fatisfactione æris alieni procedat. habuit enim creditor quantitatem, quæ debitæ pecuniæ æquiualens eſt: atque ideo etiamſi iuramentū ſit ſpecifica forma ſeruandum, ſatis per compenſationem, quæ realis eſt quædam fatisfactio, ſeruatur. præſertim quia quod in ſpecifica forma impleri debet, ſatis impletur per formam iuxta mentem diſponentis omnino æquiualentem: quod [illegible] *in §. [illegible]. num. & in d.l. ſi peculium. §. de illo.* vbi conſtat

ſtat, compenſationem ſimillimam eſſe, quoad omnes effectus iuris, & facti, veræ ſolutioni. Nec aliunde à vera ſolutione differt, quam quod tempore compẽſationis vera numeratio non fiat, quæ tamen prius in effectu facta fuerat.

Item non obſtat argumentatio à depoſito facta: quia ob ſpecialem fidem, quam ſeruare tenentur depoſitarij, illud inductum eſt à lege ex mente contrahentium. Et quia depoſitum non fit ea intentione, vt in ius ac dominium depoſitarii tranſmittatur res depoſita. Non ſic in iuramento ſimpliciter præſtito: quod eſt intelligendum ſecundum ea, quę actui iurato conueniunt, aut iure conuenire poſſunt: ſicuti ſuperius dictum eſt.

Supereſt reſpondere Decretali, ad noſtram, quæ videtur hac in controuerſia negotium nobis faceſſere. Varie ſiquidem ea conſtitutio intelligitur: cuius examinationi præ-
18 mittendum eſt, compenſationem †fructuum ex pignoribus perceptorum, ipſo iure fieri cum ipſa ſorte principali, quoties fructus ipſi iam ſunt à creditore conſumpti, vel redacti in id, quod recipit functionem cum ipſo debito: vt adnotarunt Card. Anan. & Dd. *in d. c. 1. de vſur.* Bart. Alexan. & Iaſ. *in l. ſi diuortio. §. ob donationes. ff. ſolut. matr.* vnde ita eſt intelligenda gloſſ. *in d. c. 1.* quæ de hac compenſatione, quæ ipſo iure fit, tractat. Quibus ſanè præmiſſis, quidam opinantur, *in d. c. ad noſtram.* non admitti compenſationem, nec computationẽ fructuum, ex eo, quod debitor iuratus creditori promiſerit datis pignoribus, quod, donec ſolueret debitam quantitatẽ, nullum grauamen ſuper eiſdem ei inferret: quaſi intellexerit non tantum de grauamine facti, & ſic iniuſto: ſed & de grauamine iuris. arg. gl. *in l. Lucius. §. tres hæredes. ff. ad Trebell.* gl. & Dd. *in l. cl̃. in prin. ff. de acquir. poſſeſſ.* moleſtia etenim infertur, cum quis iudicialiter vexatur, *auth. de ſideiuſſ. §. 1. in ver. moleſtus. l. 1.* & ibi Bal. *C. de nundi nis.* tradit Paul. Caſt. *conſ. 204. col. 2. lib. 1.* hic tamen intellectus, etiamſi probetur à Panor. *in d. c. ad noſtram.* mihi nõ placet. Nam quoties quis promittit alteri ad-
19 huc iuramento præſtito, nullum †alteri grauamen inferre, plane ea promiſſio intelligitur de grauamine iniquo & iniuſto: non autem de ea moleſtia, quæ iure permittente licita eſt: nec enim de hac promiſſor ſenſit, quippe qui noluerit ex ea promiſſione renunciare his, quæ ſibi iure licent & conceduntur, *l. Aurelius. §. Caius. de liber. lega.* Bald. *in l. 1. col. 5. C. de his, quæ pœnæ nom.* gl. *in l. ſi ſeruum. §. prætor. ff. de acquir. hæred.* Bald. *in l. 1. C. de vſufruct.* gl. *in c. pro illorum. de præben.* Imol. *in l. pater familias. ff. de hæred. inſtit.* Anton. Corſet. *in ſingul: in verb. moleſtia.* Abb. *in c. audita de reſt. ſpol.* Felin. & Dec. *in c. in præſentia. col. 1. de probat.* Fel. *in c. cauſam quæ. col. 11. verſ. non obſtante. de reſcript.* Ex quibus patet, promittentem alteri nullum ei grauamen inferre, nec moleſtiam facere poſſe, niſi aliud ex mente contrahentium deducatur, iure aduerſus eundem experiri. Secundo ſolet reſponderi ad text. *in d. c. ad noſtram.* ideo in ea ſpecie nõ fuiſſe admiſſam compenſationem: quia debitor ipſos fructus dederat in pignus: atque ideo cum hoc caſu fructus ipſi vt ſpecies conſiderentur, non eſt locus compenſationi de ſpecie ad quantitatem, *c. vlt. de deſpoſ. l. vlt. C. de compenſat. l. ſi conuenerit in 2. ff. de pignor. act. l. ſi non ſortem. §. ſi centum. ff. de cond. indeb. l. ſi ex pecunia. C. de rei vendicat.* quam interpretationem ad d. text. adnotarunt Imol. ibi, & Socin. *in reg. verb. accipere vltra ſortem. col. 3.* ſed nec hic intellectus placet. Nam fructus, qui conſumptione fiunt accipientis, & conſumentis, nec ſeruando ſeruari poſſunt, non ſolent in pignus dari, de natura ſiquidem pignoris eſt, quod non tranſeat in dominium creditoris, *l. 1. §. per ſeruum corporalem. ff. de acquir. poſſeſſ.* Et præterea ſi fructus non ſunt conſumpti, nec redacti in id, quod recipit functionem cum debito, nullus eſt locus compenſationi, quemadmodum ſuperius explicuimus. Si vero iam conſumpti fuerint, aut redacti in id, quod functionem cum debito recipiat, etiamſi expreſſim dati forent in pignus, minime negari poſſet compenſatio: cum iam eſſent effecti ipſius creditoris. Quod ſi quis exiſtimauerit, Imolæ intellectum probari *in d. cap. ad noſtram.* dum in eo dicitur, quaſdam ab eis poſſeſſiones & reditus recepit in pignore, illi planè reſpondebimus, reditus inibi fore intelligendos nõ ipſos fructus, ſed iura quædam percipiendi anno quolibet certam quan-
20 titatem, quę quidem iura †reditus appellantur, & inter bona immobilia cenſentur, *clem. exiui. verſ. cumq; annui reditus. de verb. ſignific.* atque ideo hi reditus congruè dantur, & accipiuntur in pignus: hoc ipſum palam idem text. probat: dum in eo expreſſim continetur, creditorem de poſſeſſionibus & reditibus fructus percepiſſe. De re[illegible] iuribus percipiendi annuam quantitatem, cum de reditibus annuis fructus percipiantur, ſecundũ Bal. *in proœm. feud. col. 5.*

Tertio, Barthol. Socin. *in d. l. Iulianus. colum. vlt.* aliter exiſtimat intelligendam eſſe deciſionem tex. *in d. cap. noſtram.* ſcribens, non admitti eo reſponſo compenſationem fructuũ, ea ratione, quia qui iurauit pecuniam debitam ſoluere, cum ſatis certus fuerit tempore iuramenti de fructibus percipiendis ex pignoribus, huic compenſationi viſus eſt renũciare: vnde tenebitur ratione iuramenti, & ratione huius tacitæ renunciationis ante omnia ſoluere quantitatem debitam, & poſtea poterit agere ad fructus perceptos ex pignoribus repetendos: habebit autem hæc tacita renunciatio vim ratione iuramenti, cum debitor iuret ſoluere quantitatem ſibi mutuo datam. Sic Ioan. à Medina vir doctiſſimus *in tract. de reſtit. quæſt. 3. cauſa vltima.* eadem conſideratione cẽſet admittendam eſſe compenſationem, non obſtante iuramento, cum tempore iuramenti nulla aderat ſpes, nec ius apparebat compenſationis. Quaſi, quod & Socin. ſcribit, nequaquam ſit admittenda compenſatio eo caſu, quo tempore iuramenti iam aderat ius vel ſpes compenſationis, ſicuti probatur *in d. c. ad noſtram.* Sed ſi animaduertamus ad propriam vim iuramenti, quæ non extendit conſenſum ad ea, de quibus actum non eſt, ego exiſtimo, iurantem ſoluere quantitatem mutuo ſibi datam, eam habere mentem, vt ſoluat abſolutè ipſam pecuniam mutuata m eo caſu, quo per creditorum nõ fuerint percepti ex pignoribus tot fructus, qui poſſint eam extenuare: nec veroſimile eſt, eum cogitaſſe de non obiicienda compenſatione fructuum, qui apud creditorem iuxta iuris vtriuſque regulas manere debent in compenſationem ſortis principalis: quod ſi verum eſt, nec poteſt vllo modo negari iuramenta eſſe intelligenda ſecundum iuris interpretationem conuenientem quidem actui, cui iuramentum accedit, profecto qui datis pignoribus iurat ſoluere pecuniam mutuo ſibi datam, poterit compenſationem fructuum obiicere, cum ea ſit huius promiſſionis natura.

Quarto, præmiſſis interpretationibus vtcunque adnotatis, conſiderandum eſt, id circo *in d. cap. ad noſtram.* fructuum compenſationem admiſſam non fuiſſe ante veram debitæ quantitatis ſolutionem, quia nondum erat liquidum, quãtum creditor ex fructibus percepiſſet. Compenſatio † verb. 21
nuſquam admittenda eſt, niſi ea de liquido fiat, *l. ſi debeas. ff. de compenſat.* not. Bartol. *in l. frater à fratre. ff. de condict. indeb.* quod autẽ *in d. cap. ad noſtram.* non fuerit liquida quantitas à creditore ex fructibus pignorum percepta, patet, quia ex fructibus erant expenſæ deducendæ: vt inibi ſignificatur ibi, deductis expenſis, *l. fructus. ff. ſolut. matrimon. l. ſumptus. ff. de rei vendicat.* At ſi quis dixerit ſecundum hanc conſiderationem nuſquam fore locum compenſationi fructuum in debitam quantitate: cũ ſemper ſint expenſæ deducẽdę, reſpondebimus, quoties promiſſio ſolutionis abſq; iuramento præceſſerit, poſſe compenſationem opponi, ſi breuiter iudicis, aut boni viri arbitrio poſſit ad liquidum deduci, quid ex fructibus deductis expenſis creditor perceperit: ſed ſi iuramentũ præſtitum fuerit, tunc compenſatio non poterit opponi, niſi omnino, & ſtatim appareat liquido, quod ex fructibus creditor perceperit: atque hunc eſſe opinamur iuramenti effectum & proprium intellectum text. *in d. cap. ad noſtram* Cui ſuffragari videntur, quę Carol. Molin. ſcripſit. *in conſuetud. Pariſienſ. tit. 2. §. 62. num. 19.*

§. QVINTVS.

De iuramenti interpretatione.

SVMMARIA.

1 *Iuramentum in interiori iudicio animæ ſemper intelligendum eſt ſecundum iurantis mentem.*
2 *Interpretatio iuramenti faciẽda eſt ſecundum regulas iuris, quoad exterium iudicium.*
3 *Intellect. ad text. in c. qui peierare. §. ex his. 22. q. 5.*
4 *Liquido iurare quid.*
5 *Feciſſe & is dicitur, qui fieri fecit.*
6 *Iuramentum metus extortum ante abſolutionem obligat.*
7 *Iuramentum eſt perſonale ex parte iurantis, non ita ex parte eius, cui iuratum ſit.*
8 *Intellect. c. veritatis. de iureiur.*
9 *Iuramentum in rem præſtitum ad ſucceſſores pertinet licet ſimpliciter & ſine mentione ſucceſſorum iuratum ſit.*
10 *Iuramentum dignitatis reſp. eius factum, ad ſucceſſorem dignitatis tranſit.*

Iura-

11 *Iuramentum de auxilio ferendo contra quemuis, excepto Carolo IIII. videtur intelligendum etiam de filio eius.*
12 *Iuramentum fidelitatis quare ab hærede vasalli repetendum, & num. 14.*
13 *Emphyteuta pensionem soluit in recognitionem dominij.*
14 *Vasallus nouus iurare fidelitatem debet domino.*
15 *Recognitio feudi ab hærede vasalli potest fieri sine iuramento.*
16 *Iuramenti ratione laicus fortitur forum ecclesiasticum, & ibid. intellectus cap. vlt. de foro compet. in 6.*
17 *Iuramentum alicui delatum, censetur etiam hæredi eius delatum. & ibid. intellectus, si quando C. vnde vi.*
18 *Iuramentum an possit præstari per nuncium aut procuratorem, cum num. sequentib.*
19 *Iuramentum fidelitatis potest per procuratorem præstari.*
20 *Mandatum ad iurandum de calumnia, quale debeat esse.*

RVrsus in hoc tractatu de interpretatione iuramenti solet examinari, an sit † iuramentum intelligendũ iuxta iurantis mentem & sensum, si is aliter iurationem acceperit, quam is, cui iuratum est, intellexerit? & sane iuramenti verba, sicut & quæcunque alia, intelligenda, & accipienda sunt secundum communem aut propriũ intellectum, quẽ significatione ipsa ostendunt, *c. ex literis. de sponsa. l. librorum.* §. *quod tamen Cassius. ff. de legat.* 3. cum aliis, quę frequenter ad hoc citantur: atque ita quoad iudicium exterius, interpretatio 2 iuramẽti faciẽda est iuxta iuris vtriusq; regulas, & verborũ propriã & communẽ significationẽ: quemadmodum in præcedẽtibus paragraphis dictum extat. At in animæ interiori iudicio, si de iuramẽti intellectu tractemus, est elegãs Diui Isidori auctoritas. *lib. 2. de Summo bono, cap. 31.* Quacunque inquit, arte verborum quis iurat, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit, *quacunque 22. q. 5.* vnde planè colligitur, iuramenta intelligenda fore secundum mentem & sensum illius, cui iuratur. Huic verò auctoritati obstat ratio satis vrgens, quæ dictat iuramenti obligationem, sicut & omnes alias, à consensu iurantis procedere. Etenim cum agatur de ipsius iurantis obligatione ab eius promissione assertioneve sub testimonio diuini nominis deducenda, palam est aduersus iurantis consensum, & intentionem in iudicio exteriori eam constitui non posse, cum lex humana nihil, quoad obligationẽ hanc, in specie prẽter iurantis consensum inducat, nec denique eius voluntati contrarium, siquidem lex de interpretatione iuramenti tractat, deque eius viribus & effectibus, ita quidem caute, vt nihil contrarium consensui iurantis adhuc pro viribus iuramenti statuerit, *c. Quintauallis. c. veniens. de iureiur. l. vlt. C. de non numer. pecun. l. vlt. ff. qui satisd. cogn.* nec verè quoad Deum, iuramentum dici potest absque iurantis consensu & mente. Sic Euripides in Hippo. de eo, qui verbis tantum, nõ mente, nec consensu iurauerat, scripsit:

Ἡ γλῶσσ' ὀμώμοκ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος.

Cuius meminit Ioannes Stobæus *Sermone* 28. traduxitq; Cicero id in Latinam linguam, *lib. 3. de Offic. Lingua iurata est, mente iurari nihil.* Quod elegantissimè explicat apud Ouidium Cydippe ad Acontium:

Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris?
Linguaque præsentem testificata deam?
Quæ iurat, mens est: nil coniurauimus illa:
Illa fidem dictis addere sola potest.
Consilium, prudensque animi sententia iurat:
Et nisi iudicij vincula nulla valent.
Si tibi coniugium volui promittere nostrum.
Exige polliciti debita iura thori.
Sed si nil dedimus, præter sine pectore vocem.
Verba suis frustra viribus orba tenes.

Hoc potissimum spectat Gratianus *in cap. qui peierare. 22. q. 5.* § *ex hu*vbi, *Ex his*, inquit, *omnibus colligitur, quod iuramenta secundum intentionem præstantis, non recipientis à Deo iudicantur.* Idem probatur *in cap. 1. de iureiurand. in 6.* quo fit, satis perplexam esse quæstionem istam, eiusq; definitionem admodum vtilem ac necessariam fore & plurima dubia, quæ hac de re in animæ iudicio contingere possunt.

Quamobrem Innocent. & Panorm. *in cap. veniens. de iureiur.* distinguunt forum exterius ab interiori, asseuerantes, in foro interiori iuramenta esse accipienda secundum intentionem & mentem iurantis: non eius, cui iuratum fuerit: in exteriori verò adsumendam esse interpretationem eius, cui iuratur, modò is intellexerit secundum ius, & veram ac propriam verborum significationem. Prior huius distinctionis pars probatur *in cap. humanæ aures. 22. quæst. 5.* eamque sequitur Ioan. de Selua. *in tractatu 3. de iureiurando 3. parte quæstione 2.* est tamen intelligenda hæc ↑ opinio, vbi iurãs nulla fuerit vsus arte, calliditate, versutia, & dolo in verborum conceptione: quod si is, qui iurauit, vsus fuerit in conceptione verborum iuramenti dolo, arte, calliditate ad decipiendum eum, cui iuratur, tunc etiam in foro animæ iuramentum intelligendum est, secundum sensum & mentem eius, cui fuerit præstitum: ita sanè rem istam explicarunt tex. *in d. § ex his. sub cap. qui peierare.* D. Thom. 2. 2. *quæst. 89. artic. 7. ad quantum.* vbi Caietan. optimè, & Hostiens. *in d. cap. veniens.* modò is, cui iuratur, iuramentum acceperit iuxta debitum sensum. Quod si dixerit, hanc opinionem esse falsam ex eo, quod impossibile sit, quemquã obligari iurisiurandi obligatione absque eius animo & consensu: respondebo libenter, animaduertendum esse ad duo. Primum equidem, quòd si iurans habuit intentionem iurandi, non poterit huic animo opponere intentionem non promittẽdi, nec obligandi seipsum ex iuramento. Non enim potest separari animus iurandi ab obligatione seruandi iuramentum: imo animus iurandi necessariò includit obligationem ex ipso iuramento procedentem ad eius obseruationem. Idcirco non tantùm in exteriori iudicio, sed & in interiori tenetur, qui iurauit animo iurandi seruare iuramentum, nec poterit aliquo pacto excusari ex eo, quod asseueret, non habuisse animum seruandi iuramentum, nec seipsum obligandi. Secundo est considerandum, iurantem animo tamen non iurandi minimè obligari in conscientiæ iudicio ratione iuramenti: quia animum iurandi non habuit. Sed tamen hic peccatum mortale committit, quippe qui pernicioso vtatur mendacio in graue dispendium publicæ & humanæ actionis: ad cuius confirmationem, & tutiorem vim solent iuramenta exigi, atque ideo, si is, à quo iuramentum exigitur ad confirmationem alicuius actus, non habeat iurandi animum, publicæ vtilitati, & humanis commerciis illudit. Deinde diuinam maiestatem offendit: quippe qui actu exteriori iudicat diuinum testimonium, actu verò interiori dissentiat ab hac inuocatione diuini testimonij: quod nihil aliud est, quam quædam diuini numinis illusio. Quibus tandem fit in hac specie peccatum mortale committi ab eo, qui hac fraude in iuramentis vsus fuerit: Sicuti eruditè docet Caiet. *in d. artic. 7.* ex cuius rationibus ipse colligo, hunc ita iurantem teneri quidem, etiam in animæ iudicio seruare iuramentum, si id exigatur, non ratione iuramenti ex vi eiusdem, sed ratione vitandi scandali exterioris, quod verè oriretur, si iuramentum non seruaret. Pro quo facit sententia Bald. *in l. eo qui seruo. C. quod cum eo.* scribentis, eum, qui promisit alteri centum aureos absque animo promittendi, non teneri absolutè ex promissione, sed ex alia æquitate cogendum fore promissa seruare. Quod iustissimum esse videtur, ne alioqui tot fallaciis occasio detur in commerciis, & humanis commutationibus. Quod si quis vim iuramenti, eiusque religionem pie ac sancte obseruare velit, vt plane tenetur, is omnino fallacias omnes, dolos, ac technas in eius conceptione & formula effugere debet. Qua ratione aperitur sensus eius captionis, qua Dauus ille Terent. vsus est, cum ipse puerum Mysidi tradiderit ad ponendũ ad ædes Simonis, vt ea astutia Chremetem deterreat, ne filiam Pamphilo elocet. Etenim cum Mysis ei dixerit: Quamobrem id tute non facis? inquit Dauus. Quia si forte opus sit ad herum iusiurandum mihi non apposuisse, vt liquidò possim. Nam quid sit † liquido iu- 4
rare, pleriq; dubitarunt. Siquidem Franc. Duaren. *lib. 1. disput. cap. 2.* existimat, liquidò iurare, nihil aliud esse, quam vere iurare, multaque adducit in hanc rem testimonia: atq; ita interpretatur Terentij locum, & Iurisconsultum *in l. alias. ff. de iureiur.* Ego sane apud Iurisconsultum itidem intelligo, liquido iurare, in hunc sensum accipiendum esse, vt vere iurare interpretemur. At apud Terentium contendam profectò emphasim subesse in ea Daui oratione: quis enim non videt, tot adeo fallaciis Dauum vsum fuisse in appositione pueri ad Simonis ædes, vt plane iuxta sensum interrogantis non posset is prorsus à periurio excusari: idque potissimũ, si Iurisconsultorum responsa, aliorumque prudentissimorũ dicta virorum sequamur, quibus passim admonemur, non tantum eum fecisse † actum, qui vere eum fecerit, sed & qui 5
fieri mandauerit, *l. 1. §. deieciſſe. ff. de vi & vi arm. l. item apud l. Labeonem. §. feciſſe. ff. de iureiuran. l. is damnum. & l. hoc iure. §. 2. ff. de reg. iur. c. mulieres. iur. c. mulieres. §. vlt. de sentent. excommunicat.* idcirco serui illius fallacissimi circumspecta cõditione, opinor sic accipiẽdũ eiu[illegible]mentũ, vt liquido iurare nihil aliud sit,

quam

quam verè iuxta ipsorũ verborum propriã & manifestam significationẽ, nulla subintellecta ex mente legis interpretatione, iurare. Etenim qui nõ apposuit puerũ, tametsi tradiderit alteri apponendũ, & iusserit apponi, proprie secundum apertissimũ & manifestũ sensum, ac vere dicitur, puerũ non apposuisse: quamuis ex legis mente & sensu à iurisconsultis & viris prudentissimis subintellecto, qui per alium fecit, ficte fecisse dicatur; *l. nemo. ff. de duobus reis. l. si non sortem. §. libertus. ff. de cond. indeb. l. 1. §. ne autem. C. de cad. tollen. l. aut qui aliter. §. vlt. ff. quod vi aut clam.* tradidère late Bartol. *in l. is qui pro emptore. ff. de vsucap. n. 56.* & ibi Ias. *n. 358.* idẽ Ias. *in l. si quis id quod. ff. de iurisdict. om. iud.* vbi Dec. *col. pen.* idem Dec. *in d. l. is damnum. ff. de reg. iur.* idem *in cons. 604.* Alex. *in cons. 3. §. procurator: ff. quod quisq; iur.* & alij plerique passim rẽ istã multis in locis examinantes. Hinc palã est, non satis locũ illum Donatum intellexisse, qui eam dictionem exponit in hunc modũ, liquidò, purè, & manifestè: alij securè interpretantur. Hæc siquidè interpretamenta non rectè cõueniunt vero sensui, nisi eaiuxta propositam à nobis huius loci cognitionem accipiantur, optimè verò Duaren. Accurs. arguit inconcinnæ interpretationis, dum *in d. leg. alias.* liquidò ab eo assumitur pro manifeste.

6 Hinc † denique apparet, quid dicendũ sit de eo, qui per metũ iurat, nec tamen habuit iurandi intentionem, nec mentẽ. Nam hic peccabit quidẽ mortaliter ob illusionẽ, quam prætextu diuini testimonij conatur facere, quod Caiet. docet *in d. art. 7.* quidquid hac in specie Pan. contrarium senserit, *in c. si vero. de iureiur. col. vlt.* nec enim ob quemcunque metũ debet quis hac illusione vti: nẽpe mendacio isto, quo perniciose verbis exterioribus adsumit testimonium diuinũ, non tamen mente, ex quo mendaciũ est manifestum, cum aliud verbis explicuerit, quam mente conceperit, & tamen ante absolutionem tenetur iuramentum hoc seruare, quia Ecclesia, quo ad exterius iudicium, potius præsumit iurandi animum, ne præsumat mortale peccatum, *c. verum. de iureiur. l. merito. ff. pro socio.*

Cæterum hac in parte de iuramẽti interpretatione illud optimè congruit, an vim habeat contra hæredem, & in hæredum fauorem? & sanè in hac controuersia illud semper mihi placuit, quod iuramentum, quoad periurij crimen, &

7 animæ vinculum, minimè transeat † in hæredem iurantis: bene tamẽ in hæredẽ eius, cui iuratum fuerit, nisi materia subiecta contrariã interpretationẽ suadeat. Hoc enim iamdiu probauimus *in c. requisisti. de testam. 2. col.* id verò modò latius repetemus: quia locus hic aptior sit huic negotio peragendo. Prior resolutionis pars ex eo manifesta est, quod ex iuramento quædam spiritualis obligatio deducitur, quoad vim religionis: hæc autem animam tantum iurantis ligat; sicuti cæteri spirituales contractus, voti scilicet, & similes, *c. vnic. 30. q. 2.* vndesi quis iuratus aliquid facere, aut dare promiserit, eius hęres licet teneatur vt hęres, stare contractui & promissum soluere, non tamen sub vinculo & religione iuramenti, vt si non fecerit, periurus censeri debeat, secundũ Abb. & Dd. *in c. veritatis. de iur.* Ioa. And. *in c. vlt. de sepult.* Bal. & Paul. *in l. grege legato. ff. de legat. 1.* Bald. *in l. vlt. col. 4. C. de pact.* Bar. & Bal. *in l. generaliter. C. de reb. cred.* Thom. *2. 2. q. 98. artic. 2. ad 4.* Alciat. *in c. cum contingat. de iureiur. num. 123.* & ibi Imol. *nu. 18.* Posterior vero pars apparet, & probatur, quia qui iurat Titio decem dare, id iuramentum facit secundũ interpretationem iustam eius actus, cui iuratio adhęret, sicuti superius non semel admonuimus, at actus hic absq; vllo dubio secundum iuris decisiones ad hæredes Titij transit, igitur is, qui iurauit, tenebitur, & hæredibus Titij sub iuramenti religione, quæ eius animam obligat ad periurij reatum, & pœnam, quod secus est in proximo casu, in quo bona hęredis, & eius persona, quoad obligationis executionem per defunctum promittentem obligata censentur, non tamen anima quoad periurij pœnam & culpam, atque ita receptũ est, iuramentum ex parte iurantis esse personale, quemadmodum Dd. adnotarunt *in d. cap. veritatis.* ex parte verò eius, cui iuratum sit, nos opinamur ad hæredes & successores transire, quod constat *in d. c. veritatis.* si eius decisio rectè consideretur. Respondemus, inquit text. vt hæredes tui, qui nobis, vel alicui successorũ nostrorum iurauerint, alijs iurare minimè cõpellantur; Catholicis tamen successoribus nostris, qui pro tẽpore fuerint & homagij, & fidelitatis puritatẽ nihilominus ac si iurassent, omni tempore teneantur absq; tergiuersatione aliqua fideliter obseruare. Hactenus Clemens III. Pontifex Maximus, qui pal[illegible] fuit, sat esse, quod semel iuratum sit Romano Pontifici, vt qui iurauit ratione iuramenti, teneatur fidem seruare ipsius Romani Pontificis successoribus, vnde plura possunt deduci.

Primum falsum esse, quod quidam existimarunt, dicentes, iuramentum ex parte eius, cui præstatur, personale esse, nec ad eius heredes transire: licet id ita esse asseuerent Bal. Fulg. & Roman. *in l. sed si hac. ff. de in ius voc.* quos dubius tamen sequi videtur Curt. iun. *in l. si quis maior. C. de transact. num. 25.*

Secundo apparet verus intellectus, propriaq; † interpre- 8
tatio ad text. *in d. c. veritatis.* in hunc sanc modum, vt manifestum fiat iuramentum, cuius inibi mentio fit, ad hæredes eius, cui iuratum est, transire, etiamsi hæredum & successorum mentio nulla facta fuerit in formula iuramenti: qua in re existimamus falsam esse gl. ibi cõmuniter receptam, teste Imol. dum dixit, necessariam fuisse mẽtionem successorum, vt iuramentum illud ad successores eius, cui præstitũ fuit, transiret, etenim iuramentũ simpliciter † præstitũ, 9
in re, quæ successoribus competit, ad eos omnino transit.

Tertio constat, iuramentum † præstitum alicui expresso 10
nomine proprio, in re tamen ad dignitatem pertinenti ad successorem dignitatis transire. Nam in dubio, an aliquis actus sit personæ vel dignitati tribuendus, ex coniecturis id deprehenditur, vt probat text. elegans *in d. cap. requisisti. de testam.* notant Abb. Felin. & Dec. *in cap. quoniam Abb. de offic. deleg.* tex. & ibi Bart. *in l. pen. ff. de reb. dub.* & ibi Paul. de Cast. Bald. idẽ *in d. c. quoniam Abb.* Socin. *cons. 33. lib. 3. col. 2.* Alciat. *de præsumpt. regul. 1. præsumpt. 28.* coniectura vero satis sufficiens est, quod actus ipse fiat respectu rei ad dignitatem pertinentis, quemadmodum longius *in d. c. requisisti.* probare conati sumus.

Quarto deducitur ex his, errare Anton. Card. Abb. & Doct. dum *in d. c. veritatis.* existimant, necessarium esse in formula iuramenti saltem ipsius dignitatis mentionem, vt iuramentum extendatur ad successores in dignitate. Hęc etenim conclusio falsa videtur ex his, quæ modò explicuimus.

Quinto ex eiusdẽ distinctionis parte posteriori colligitur, verum esse, quod Bald. scripsit *in cap. 1. §. præterea. de prohibita feud. alienat. per Fred. num. 23.* dicens, quod si quis iurauerit † 11
alicui, se præstiturum ei auxilium contra omnẽ hominem, præter Carolum IIII. per hoc etiam censetur exceptus eius filius Ladislaus, qui in imperio successit. Cum hæc formula iuramenti etiam, quoad exceptionem concepta sit in re, quę ad Imperatoris dignitatem attinet.

Sexto, hinc, si priorem distinctionis partem consideremus. satis probatur, quod idẽ Bald. notauit *in l. liberti libertag. colum. penult. C. de oper. libert.* qui asseuerat, hęredem † feudatarij 12
non esse periurum, si debita ministeria, quę defunctus præstare iurauerat, minimè præstiterit, nisi reuocet ac repetat iuramentum, *argum. l. si cuius. ff. de vsufruct.* quamobrem successori eius, cui iuratũ est ratione dignitatis alicuius, fit ab ipso iurante repetitio iuramenti, non quia ea necessaria sit: sed quod ea fiat in recognitionem beneficij & feudi, vt quis nouum dominum recognoscat. text. opt. *in c. longinquitate. 12. q. 2. & c. 1. §. præterea. de prohibit. feud. alien. per Fred.* pro quo gloss. *in authent. qui rem. C. de sacrosan. eccles.* Paul. Castr. *in authent. si quas nuas. C. eod. tit.* Bartol. *in l. 1. C. de iure emphyteut.* ex quibus solet adnotari, emphyteutam, qui rem in emphyteusin † accepit, 13
statim dato iusto precio, teneri nihilominus quotannis vel vnum nummum soluere domino directo in recognitionem huius dominij, quæ quidem recognitio sit iure emphyteusis.

Septimo maximè apparet ex præmissa resolutione, errasse Bald. *in l. vnica. §. excepto. C. de caduc. tollend.* & Ias. *cons. 159. col. 3. lib. 2.* dum tenuerunt, successorem † vasalli, nouumque clien- 14
tulum non teneri ad sacramentum fidelitatis præstandum, nec ad homagium faciendum domino, quando predecessor iuramentum domino præstitit expressim pro se, & eius successoribus. Nam licet ita iurans voluerit vinculo iuramenti seipsum & successores adstringere, parum hæc proderit voluntas, cum iuramentum ex parte iurantis sit personale, atq; ideo tenetur successor iuramentum fidelitatis præstare, quod idem Bal. notauit. *in c. quæ in ecclesiarum. de constit. col. pen. vers. sed nunquid.* Aluaro. *in c. 1. in prin. nu. 7. qua fuit prima caus. benef. amit.* Carol. Molin. *in consuet. Paris. tit 1. §. 2. gl. 4. nu. 49.* idq; sensere Dd. *in d. c. veritatis.* atq; Iacob à S. Georg. *in feudi innuest. ver. qui quidem investi[illegible] col. 9. vers. amplius dico.*

Octauo his attente p[illegible]pẽsis, quãuis verũ sit, recognitionẽ faciend ã esse ab [illegible] iurante nouo domino, etiamsi

veteri

veteri iuramentum præstiterit expressim pro ipso domino, & eius successoribus, sicuti paulò ante probauimus: minimè tamen tenebitur hanc recognitionē † nouo iuramento sta-
15 bilire, siquidem iam semel iurauerit, nec vinculū iuramenti defecerit, text. *in d. c. veritatis. de iureiur.* Specul. *in tit. de feudo. §. quoniam. vers. hoc etiam not. nu. 68.* Alex. *cons. 79. colu. pen. lib. 7.* atq; ita in specie ista necessariam esse simplicem recognitionē, notant Bal. & Henric. *in d. c. veritatis.* quorum meminit eos quidem secutus Carol. Molin. *in d. gloss. 4. num. 50.*

16 Nono ab eadē resolutione procedit † intellectus ad text. *in c. vlt. de foro competent. in 6.* vbi constitutum est, ratione iuramenti posse laicum, etiam reum, apud iudicem ecclesiasticum conueniri, cum agatur in ea lite de obseruatione iuramenti, isthęc enim decisio locū obtinet in ipsomet iurante: non autem in eius hærede, nam eius hæres non poterit cōueniri coram iudice ecclesiastico, cum iuramentum sit ex parte iurantis personale, & illa constitutio procedat ab ipsa religione iuramenti, & ad periuria euitanda, sic sanè illum text. intellexēre Ioan. Andr. & Abb. *in c. vlt. de sepult.* Bald. *in auth. sacramenta puberum. in fin. C. si aduers. vend.* idem Bald. *in rubr. ff. de iureiur.* Iacob à Bellouisu *in repet. §. contrahentes. num. 65. de foro compet. lib. 6.* Anton. & Panor. *in c. cum sit generale. de foro compet.* & Romana. *in sing. 216.* tradit paul. Paris. *in cons. 75. lib. 3. col. 1. & vlt.* & omnes hi, quorum mentionē fecimus in priori parte huius principalis distinctionis. E contrario autem non tantū is, cui iuratum fuit, sed & eius hęres poterit iurantem ad obseruationem iurati contractus apud ecclesiasticum iudicē conuenire: quod ex posteriori distinctionis parte constat.

Illud sanè in hoc articulo prætermittendum non est, an regulariter, si deferatur à lege iuramentum alicui, censeatur etiam deferri eius hæredi? & in specie tractatur † de in-
17 tellectu text. *in leg. si quando. C. vnde vi & c. vlt. de his quæ vi met. caus. fiunt.* quibus constitutum est, quod super quantitate damni illati, si constet de vi, & iniuria illata, stetur iuramento damnum passi. His constitutionibus conueniunt *l. 2. tit. 11. par. 3. l. 4. tit. 7. par. 5. l. 10. tit. 9. ead. part.* Bald equidem *in l. ait prætor. in prin. ff. de iureiur.* fatetur, in his casibus, & similibus iuramentum à lege deferri damnum passo, non tamen eius hæredi, nam probatio per iuramentum ad hęredem non transit, vt idem Bal. asserit *in l. 2. ff. de cond. indeb.* Contrariū tamen adnotarunt Paul. Castr. & Dd. ex gl. *ibi, in l. si per alium. §. vlt. ff. ne quis in ius voc.* quorum opinio ex eo probatur, quod constitutio *d. l. si quando.* ex parte damnum passi fauorabilis sit, atque ideo extendenda, gl. & Bal. *in l. 2. C. de in ius voc.* Dyn. *in reg. possessor. de reg. iur. in 6. col. 4.* Abb. *in c. non dubium. de sent. excom.* Ias. *in lib. 1. C. de succ. edict. 2. col.* His suffragatur text. *in cap. 1. in prin. si de inuest. inter dom. & vasal. lis oriat.* Domino, inquit text. inuestituram feciſſe negante, si testibus res probari non poterit, possessoris sacramento decidatur, idem in eorum successoribus obseruetur. Quibus equidem verbis satis probatur cōmunis opinio contra Bald. aduersus quem est *decisio* Matth. ab Afflict. 169. vbi scribit, iuramentum in litem deferri ratione doli successuri in beneficio ecclesiastico de his, quę acta fuerant tempore præcessoris. Idem notat Catellian. Cotta *in memorabilib. in d. tione. Iuramentum in litem.* Verum tamen est iuramentum in casu. *d. l. si quando.* minimè deferri contra hæredem eius, qui vim intulit: sicuti notat Faber *ibid.* cui plurimum patrocinatur text. *in l. 4. C. de in lit. iur. & in l. 6. tit. 11. par. 3.* tametsi contrarium notauerint Ias. *in lib. in actionibus ff. de in lit. iur.* & Chass. *cons. 7. col. pen.*

Verum cum in iuramento tractetur de animæ obligatione, solet hinc adnotari, iuramentum non posse per procu-
18 ratorem præstari, nisi † speciale mandatum is procurator habeat. Imo & in genere, non posse iuramentum præstari per procuratorem, probatur ex eo, quod iuratio sit actus religionis, qui à persona minimè separatur, *d. c. veritatis. de iureiur.* & asseuerat Bal. *in l. vnica, §. ne autem. colu. 1. C. de cadu. tollen.* vnde idem Bal. *in l. 1. quæst. vlt. ff. de ver. deuis.* scripsit in materia feudi iuramentum fidelitatis non posse per procuratorem exhiberi: cum ipsa fidelitas sit per ipsummet clientulum, & feudatarium exhibenda. Huc etiam pertinet text. gl. & Domin. *in c. 2. de iuram. calum. in 6.* vbi patet, hæredem cogendum fore iurare de calumnia, etiamsi defunctus iam in eadem lite idem iuramentum præstiterit. Attamen ad huius quæstionis perfectam cognitionem vnicam conclusionē proponemus, præmittentes id, quod dubio procul certissimum est, nempe iuramentum per procuratorem nusquam præstari posse absque speciali mandato: cum tractetur de obligatione spirituali, quæ consensum specialem potissimè exigit, *cap. vlt. d. procur. in 6. cap. vnico. 30. q. 2.* nec enim absque speciali consensu obligari quis potest quoad grauissimum animæ & religionis vinculum, præsertim quod periurij crimē ex hoc immineat in iuramento promissorio, nec verisimile sit, quenquam, etiamsi velit aliquid promittere, eam promissionem fortissimo iuramenti vinculo & religione stabilire, in iuramento vero assertorio id facilius apparet: quia procurator nulla ratione potest iramento nomine Domini præstito asserere, vt verū aliquid, nisi specialiter habeat in mandatis formulam istam: cùm alioqui dubius & incertus sit, an dominus id verum esse sciat: item, an sub iuramēto requisitus id verum esse asseueraret: atq; ideo cùm vinculum iuramenti assertorij certam veritatem exigat: ea planè non potest per procuratorem nomine domini iuramento in eius animam prestito adseuerari.

Sit igitur vnica conclusio: Iuramentum vere præstari potest per procuratorem aut nuncium habentem speciale mandatum ad iurandum id, de quo in iuramento tractatur, hæc conclusio probatur *in cap. vlt. de iuram. calū. in 6.* vbi *cōmuni omnium sententia* idem receptū est, & *in leg. qui bona. §. si alieno. ff. de dam infect.* quo in loco Bartol. & Doct. hanc opinionem vt iure certissimam præmittunt, hoc autem iuramentum per procuratorem fit in animam domini: sicut probat text. *in cap. 2. de testib. in 6.* eandem sententiam probat text. elegans adhuc in materia & tractatu fidelitatis, *in cap. 1. §. verum. de statu reg. in 6.* qui probat, ex consensu domini posse vasallū iuramentum fidelitatis præstare per procuratorem, habentē ad hoc spiciale mandatum, quem text. ad hoc dicit *singul.* Romana. *in singul. 798.* quam ob rem idem Roma. & alij post
19 cum *in d. §. si alieno.* aduersus Bald. tenent, iuramentum † fidelitatis posse per procuratorē præstari: modò is habeat mandatum speciale. Quam opinionem communem esse asseuerant Iacob. de sancto Georgio *in tract. de feud. & inuestit. §. qui quidem inuestiti præstiterunt iuramentum fidelitatis. col. 3.* & Chassan. *in consuetud. Burgund. rubr. 3. §. 2. num. 3.* quam sententiam tenuerunt Arch. *in cap. sibi. Domino. 63. distinct.* & Bald. *in cap. 1. §. nulla. per quos fiat inuestit.* est tamen intelligenda hæc assertio, modò dominus ipse non contradicat: quemadmodū probat text. *in d. §. verum.* notat Iacobinus *in d. col. 3.* nisi vasallus sit ita iustè impeditus, quod non possit commode ad dominum ipsum accedere: tunc etenim poterit etiam domino inuito mittere procuratorem aut nuncium speciali mandato instructum ad præstandum iuramentum fidelitatis: quod notat Bal. *in cap. 1. §. nisi iusta. num. 6.* per gloss. ibi, *quo tempore miles.* Hæc verò conclusio à quibusdam adeo vera censetur, vt & eam intelligant etiam in eo casu, quo lex requirit iuramētum propria manu exhiberi: nam & tunc existimant sufficere, id fieri per procuratorem, habentem speciale mandatum, quibus obstat text. quem inibi ad hoc notat Panormitan. *in cap. licet. in 2. de testib.* ad idem text. *in cap. si vero. in 2. de sentent. excommun.* quem ad probationem huius conclusionis existimat *sing.* esse Felin. *in d. cap. licet. col. 2.* optima gloss. *in cap. 2. in verb. proprius. de hæret. in 6.* quę in hac ipsa specie eandem sentētiam probat. Sic & Ludou. Rom. *in d. §. si alieno.* meminit text. *in d. c. si vero.* ex eoque prædictam conclusionem notat: scilicet, iuramentum non posse fieri per procuratorem etiam habentem speciale mandatum, vbi lex requirit, quod propria manu id fiat. Attamen Alexand. *in d. §. si alieno. vlt. colu.* ita intellexit illum textum, vt censeatur non habere locū eius decisionē in procuratore habente speciale mandatum: quasi iuramentum in ea specie præstari per procuratorem non possit, nisi is habeat mandatum speciale. Quæ quidem interpretatio minimè placet, ob auctoritatem gl. *in clemen. 1. de vita & honest. cler. in verb. publice.* quę probat, non posse per alium fieri, quod ex lege vel canone agendum est à propria persona, idcirco aliter oportet in hac quæstione distinguere in hunc sanè modum, vt si lex exigat in aliquo actu propriū alicuius iuramentum, possit tunc iuramentum per procuratorem habentem speciale mandatū præstari & fieri: modò is actus eius conditionis sit, quòd per alium geri possit. Ioan. Domin. & Dd. *in c. vt circa. de elect. in 6.* text. opimus *in d. c. licet. de testib.* quo in loco apparet, testem nec testimoniū per alium dicere, nec iuramentum ad id necessarium præstare posse, etiamsi mandatum adsit speciale. Sed si lex requirat iuramentum fieri, aut prestari propria manu, illud planè per alium prestari, nec fieri poterit, etiam cùm speciali mandato, do[illegible] *cap. si vero.* quem ita intellexit Felin. *in d. c.*

licet. sensit Dominici. *in d. c. vt circa. §. penult.* atque ita resolutionem istam, eiusque distinctionem prætoriũ Rotæ seruat secundum Cassiodor. *decis. 1. de iureur.* vbi ipse eam sequitur, sensit eandem opinionẽ Cardin. *in clement. 1. de iureiur. notab. 21.* qui per text. ibi exist. *imat*, posse per aliũ fieri in his, quę nullius vel modici sunt præiudicij, quod iuxta iuris regulas propria persona, aut propriis manibus agendum. Idem notarunt Felin. *in d. c. licet. colum. 2. de test. b.* Dec. *in cap. cum parati. nu. 5. de appellationib.* & Ias. *in l. si is qui, pro emptore ff. de vsucap. num. 374.* qui hac de re latius scribit.

Est tamen satis frequens dubitatio, quod mandatum sufficiat † ad iurandum de calumnia: nam id speciale requiritur. Quidam etenim censent sufficere mandatum generale ad omnes causas, & speciale ad iurandum de calumnia: licet non exprimatur in specie causa, super qua iuramentũ hoc præstandum sit: nam in animã domini nihilominus poterit ex hoc mandato fieri calumniæ iuramentum, sicuti receptũ est in praxi, secundum Bart. & Alexand. *in d. l. qui bona. §. si alieno.* & Capellam Tholosanam 132. quæ quidem praxis iniusta videtur: siquidem propriè verum iuramentum in hac specie per hunc procuratorem in animã domini fieri non potest. Nam in ea lite, quæ inicio & ignorante domino tractatur, iuramentum hoc fieri non valet: quia nulla est certitudo, quod absit in eius litis difensione, aut prosecutione calumnia. Forsan enim eam dominus minime defenderet, hisve defensionibus nequaquam vteretur, si eius litis scientiã haberet, idcirco fatua est isthæc procuratoris iuratio: tamen & Mathesil. *notab. 150.* prædicti forensis vsus meminerit. Quamobrem iustius ac iure verius est, quod hoc mandatum non sufficiat, sed sit necessariũ mandatum speciale ad iurandum de calumnia in speciatim nominata causa, & lite: secundũ Bartol. *in d. §. si alieno.* eundem Bartol. *in l. 2. C. de iureiurand. propter calum.* Abb. & Barbat. *in cap. in pertractandis. de iurament. calum.* quorum *opinio magis communis* est: & probatur à simili, *in l. si quis mihi bona. §. sed virum. ff. de acquirend. hæred.* t. eandem sententiã tenet Alexand. *in d. §. si alieno.* Nam cùm hic procurator iurare debeat in animã domini, non poterit absque eius speciali consensu eam obligare: præsertim vbi agitur de periurio cõmittendo, quod grauissimum crimen est, nec procurator quibuscunque verbis constitutus, mandatũ habere videtur ad scelus aliquod nomine domini perpetrandũ, *l. 3. §. si procurator. ff. quod cuique iuris. l. procurator. ff. de cond. indeb.* His equidem probatis, nusquam posse iuramentũ per alium, nunciũ scilicet, aut procuratorem fieri, in animam domini, nisi ipse habeat mandatum speciale, posse tamẽ regulariter præstari, dato ad id mandato speciali, quod maxime obseruandũ est, vt miremur interim, plurima in iudiciis frequentissimè alieno nomine præstari iuramenta, quæ minime forent admittenda.

§. SEXTVS.

De iuramenti comitibus, & requisitis.

SVMMARIA.

1 *Iuramentum lege Euangelica prohibitum non est.*
2 *Iuramentum comites suos habere debet, & quos, & num. 7.*
3 *Qui iuramentum ab alio exigit, quandoque peccat.*
4 *Iuramentum quandoque officium est ad religionis virtutem pertinens.*
5 *Magistratus iuramentum aliquando exigere potest à ciui ob bonum publicũ.*
6 *Iuramentum quid, & eius vtilitas & dignitas.*
7 *De iudicio, quod iuramenti comes est: atque ibi de iurandi necessitate.*
8 *Iurare extra necessitatem, temeritas est.*
9 *Iurandi consuetudo periculosa, & indigna Christiano.*
10 *Periurium quid.*
11 *De veritate, quæ item est comes iuramenti.*
12 *Iustitia comes est iuramenti.*
13 *Iuramentum saluti æternæ contrarium non est seruandum.*
14 *Iuramentum malum implens, duplex malum est, & num. 17.*
15 *Iuramentum illicitum, & promissorium mali peccatum est, & non est adimplendum*
16 *Iuramentum res illicitas promittens, quando mortalem aut venialem culpam inducat.*
18 *Iuramentum si contineat promissionem non mutuandi, aut non fideiubendi, non est obligatorium.*
19 *Intellect. ad text. in cap. vlt. 22. q. 4.*
20 *Votum castitatis simplex non impedit nuptias futuras.*
21 *Iuramentum cui deficit iustitiæ comes, an vere sit periurium.*
22 *Pœna iuramenti temerarij.*

Post hæc autem operæ pretium erit de comitibus iuramenti agere, nam vt iuramentum honestè fiat, aliquot necessaria sunt, sine quibus id permissum non est, imo iure optimo improbatum. Huic vero quæst[illegible] opportune conuenit inquirere, an iuramentum sit actus licitus per se, & an fuerit lege Euangelica prohibita iuratio? & quibusdam videbitur, iuramentum prohibitum esse lege Euangelica, iuxta illud *Matth. c. 5.* quo in loco inquit Christus Redemptor noster: *Sit sermo vester, est est: non non: quod autem his abundantius est, à malo est.* Idem Iacobus Apostolus admonet *cap. 5. Epistolæ* scribens: *Nolite iurare.* Sic Hierony. *in d. cap. 5. Matthæi* asseuerat, Euangelicam veritatem non recipere iuramentũ: cùm omnis sermo fidelis pro iureiurando sit, *c. considera. 22. quæst. 1.* Et idem Hieronymus *in cap. 4. Hieremiæ* scribit, Euangeliũ nos prohibere iurare. Item & *Zachariæ cap. 8.* testatur, Dominum in Euangelio præcepisse, ne iuremus. Hoc ipsum & Theophylactus probat, dicens: In lege Mosaica non erat malum iurare: post Christum autem malum est, sicut & circumcidi, & in summa quicquid est Iudaicum, & præterea quod à malo est, illicitum esse videtur. *Matth. cap. 7. Non potest arbor mala fructus bonos facere*: sed iuramentum à malo est, vt constat in præcitato *cap. 5. Matthæi.* igitur illicitum esse apparet, & tamẽ nihilominus proponimus primam hac in controuersia conclusionem.

Iuramentum † lege Euangelica prohibitum non est. Hoc probatur auctoritate Pauli *ad Hebr. cap. 6.* vbi Apostolus inquit: Homines per maiorem se iurant, & omnis controuersiæ eorum finis est iuramentum. Deinde si iuratio peccatum esset, non ita frequenter iurasset idem Apostolus, *1. ad Corinth. cap. 15.* Quotidie morior per vestram gloriã fratres. Idem *2. ad Corith cap. 1.* Testem, inquit, Deum inuoco super animam meam, quia parcens vobis, nondum veni Corinthum. Et *ad Galat. 1.* Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior. Ad *Romam. 1.* Testis est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo. Hanc denique assertionem multis comprobat Diuus Augustinus *in sermone 28. de verbis Apostol. & in lib. contra mendacium. & in l. b. contra Manichæos. & de sermone Domini in monte. 22.* text. optim. *in c. si peccatum, quæst. 1. & in c. & si Christus in iureiur.* Nam quod ex Euangelio in cõtrarium adduximus, non est intelligendum de malo culpæ ipsius iuranti: sed de culpa ipsius exigentis iuramentum qui sit nimium incredulus, quemadmodum ipse Augustinus explicat *in d. lib. de sermone Domini in monte.* Romanus Pontifex *in d. c. & si Christus.* Thom. *in 2. 2. quæst. 89. art. 2.* Aut sanè ideo Christus dixit, quod amplius est, à malo est; quia iuramentum oriatur à malo pœnæ, sitque malum pœnę propter ingenium & conditionem mortalium, quibus post peccatum Adæ non est facile de rebus occultis fidem adhibere citra testes & iuramenta: etenim si status humanæ innocentiæ perduraſſet, nunquã concessum fuisset hominibus iurare, eo quod nulla tunc esset iurandi necessitas: sed simplici verbo præstarent homines mutuo sibi fidem. Cùm serpens ille hanc plagam humano generi impegerit: siquidem & ipse mendax semper fuit, vt habetur *Ioan. cap. 8.* inde auctoritas hominum læsa fuit adeo quidem, vt non facile homines sint, quibus adhibeatur fides, iuxta illud *Psalm. 15. Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax.* Sic & hanc interpretationem idem Augustinus & Romanus Pontifex *in d. cap. & si Christus.* ad Matthæi locum vt congruam admiserunt, *cap. ita ergo. 22. quæst. 1.* Quamobrem Diuus Chrysostomus in Commentariis super *Matth. cap. 5.* illum locum, à malo est, de Diabolo interpretatur; nimirum, vt ait Theophylactus, quod omnis infidelitatis Diabolus primus sit auctor. Et præterea Iesus Redemptor noster, licet *in d. cap. 5. Matth.* per creaturas iurare prohibuerit, nusquam tamen vetuit iurare per creatorem, secundum Hieronymum inibi, & Innocentium III. *in d. cap. & si Christus.* Aptior tamen est auctoritati Euangelicæ, & Iacobi Epistolæ ea interpretatio, vt constituamus, iuramentum tunc illicitum esse, ac semper fuisse, cùm † ei desint comites illi, & circumstantiæ, quæ solent id reddere licitum, nonnunquam honestum religionis officium: quod si fiat iuramentum, adhibitis eius comitibus, nulla ex parte illicitum esse potest, iuxta communem sanctorũ virorum traditionem. Explicat diligenter Sixtus Senensis in bibliotheca. *libro 6. annotatione 26.* Deinde, vt obiter Hieronymi auctoritati satisfaciamus, forsan voluit Christus ostendere maximum discrimen, quod latissimum patet inter antiquam Synagogam, & nouam Ecclesiam. Nam cum Iudæi, auctore Paulo *ad Galat. 4.* veluti paruuli essent in fide, nihil à seruis differentes, aliqua eis pro eorum imbecillitate indulgebantur, quæ prouectioribus iam Christianis, & tanquam filiis ad legitimam ætatem adultis, atque his

bis, qui hæreditatem per mortem Christi adiuerunt, non sunt cum tanta licentia concedenda. Quamobrē iuramēto rum vsus multo turpior est Christianis, quam Iudæis. Christiani enim deberent illa sanctimoniæ, & religionis veræ opera præstare, quę vbique illis absque omni iuramento fidem & iustam cōparent auctoritatem. Nam etsi Deus antiquitus iurasse legatur: tamen Magister noster Christus nunquam iurauit. vtitur equidem his verbis, *Amen, Amen.* quæ à iurandi significatione sunt aliena, idemq; significant, ac si dicerēt, vere vere, seu firmiter dico vobis: quemadmodum constat apud Lucam, *cap.* 5. ex quibus illud plane verum est, iuramentū non esse prohibitū lege diuina, imò permissum. Quod Augustinus probat: & sequuntur eū Innocentius III. *in d. cap. & si Christus.* & ibi Doct. S. Thom. *in d. q.* 89. *art.* 2. Ioan. Arboreus *lib.* 9. *Theosophiæ, c.* 17. Nec tamen † hinc necessario sequitur, etiamsi admittamus primam interpretationē Euāgelici testimonij, peccare omnino eum, qui iuramentū ab altero exegerit, nec enim vbiq; peccat: cum possit iusta ex causa iuramentū ad maiorem promissionis vel assertionis confirmationem exigere absq; vllo crimine. Extat hac de re Diui Augustini testimoniū elegans *in Serm.* 28. de verbis Apostoli, *c. qui exigit. 22. quæst.* 5. Qui exigit, inquit, iurationē, multum interest, si nescit, illum iuraturum falsum, an scit. Si enim nescit, & idem dicit, iura mihi, vt fides ei fit, non est peccatum, tamen humana tentatio est. Si autem scit, eum fecisse, & cogit eum iurare, homicida est. Ille enim se suo periurio interimit: sed iste manum interficienti & impressit, & pressit. Hæc Augustinus apud Gratianum, sed *in dicto Sermone* 28. de verbis Apostoli ita etiam legitur apud Augustinū: qui de malo ipsius exigentis iuramentum præfatus hęc subdit verba: tene ergo linguam & consuetudinem, quantum potes, non quomodo quidam, quando illis dicitur: verum dicis, non credo, non feci̇sti, non credo, Deus iudicet, iura mihi, & ipse qui exigit iurationem, multum interest, si nescit illum falsum iuraturū, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit, iura mihi, vt ei fides fiat: non audeo dicere, non esse peccatum, tamen humana tentatio est. Si autem scit, eum fecisse, & nouit fecisse, videt fecisse, & cogit iurare, homicida est, ille enim suo se periurio perimit, sed iste manum interficienti & impressit, & pressit. Hactenus Augustinus, cuius verba libuit referre, vt planior esset eius sensus, qui apud Gratianum non ita patēs. Et tamen illud erit prænotādum, non statim peccare eum, qui iuramentū exigit ab eo, quem scit falsum iuraturū; Nam si hoc exigat publico fungens officio & munere, iuxta ordinē iuris minime peccat, secundum Thom. 2. 2. *q.* 98. *art.* 4.

Imò si rem istā penitus inspexerimus, manifestū erit, iusiurandum † nonnunquā officium esse non modo licitū & honestum, verum & religiosum, ac laude dignū. Nam etsi, quod scriptum est *Deuteron. cap.* 6. per nomen Dei iurabis, ad permissionem quandam tacitam habentem prohibitionem iurandi per falsos deos potius, quam ad præceptionē referēdum sit, attamen sæpenumero vsu veniet iusiurandū præceptum esse: nempe dum potestas † publica exigere à ciue potest iuramentū ad detegenda coërcendaq; mala, quę vergunt in Reipublicæ dispendiū: imo quandoq; tenetur quis non requisitus iusiurandum offerre ad confirmationē testimonij, quod dicere tenetur ad liberandum innocentem à damno aut pro alio magno Reipublicæ commodo: sicuti colligitur ex traditis *in c. intimauit. de test. lib.* & per Thom. 2. 2. *q.* 70. *artic.* 1. Atque secundum hanc interpretationē illud Psalmistæ obtinet: *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo, scilicet in Deo.* Hoc ipsum probatur ex propriis iuramenti † causis, quæ duę sunt: altera de ratione finis, cum iuramentum sit omnis controuersiæ finis ad confirmationē, teste Paulo *ad Heb. c.* 6. idem tradit Iurisconsultus *in l.* 1. *ff. de iureiur.* Maximū, inquit, remedium expediendarū litium in vsum venit iurisiurandi religio. Altera vero causa, quę iuramentū honestū, ac laude dignum reddit, est honor, qui Deo à iurante defertur: dum illum confitetur esse fontem primum veritatis. Nam sicuti reliquas humanarum scientiarum veritates per sua prima principia Philosophi demonstrant: siquidem, auctore Aristotele 1. *Physic.* tunc arbitramur scire vnamquamque rem, dum principia prima cognoscimus vsque ad elementa; ita dubia omnia rerum contingentium, quæ aliter constare nō possunt, per diuinum testimonium, quasi per primū maximumq; veritatis principium merito cōfirmamus. Hinc denique fit, iurandi virtutē, vbi ea legitima sit, ad religionem pertinere; cum ad cultum Dei pertineat; quē iurantes cōfitentur infallibilem omnium veritatē & scientiam habere, cui omnia etiā cordiū abditissima sunt in conspectu, *c. nouit. de iud.* sic *in d. l.* 1. *ff. de iureiur. & in l.* 2. *C. eod. tit.* iurandi officiū religio nuncupatur; quę quidem ad secundū præceptū prioris tabulæ referenda est. Etenim dum in eo cauetur vsurpatio diuini nominis in vanum, significatur diuinā veneratione esse & religionē, iuramentū exhibere, vbi iurandi adsit necessitas. Vnde *Hierem. cap.* 5. conqueritur Deus de filiis Israel, quòd eū dereliquissent, iurassentq; in his, qui non erant dij. *Deuteronom. c.* 6. scribitur, Deum tuum timebis, & illi soli seruies, acdeinde subditur; per nomē illius iurabis. Aristoteles 1. *Metaphysic. c.* 3. Res, inquit, honorabilissima est iuramentū; cuius ideo veneratione nunquā antiqui tribuerūt, nisi illis, quos pro deis colebant. Sic deniq; Diuus Thomas *in quæst.* 89. *artic.* 3. probat, iuramentum actum religionis esse. Hęc verò virtus non est de genere illarū, quę ex obiecto proprio, & per se sunt virtutes, quæ nihil aliud desiderant, vt bene fiant, quam vt nulla illis adsit, aut apponatur circumstantia praua; sed de genere earum, quæ nō sunt omnino virtutes, nisi proptor necessitatem; sicuti pœnitentia, virtus, quę in statu innocentiæ minimè fuisset virtus; sed propter necessitatem peccati virtutis nomē habuit: etenim sicut sunt virtutes quædam ad tuendam bonā valetudinē animi, ita sunt & aliæ virtutes ad eam reprobandā, si quando fuerit amissa. Sic & hominis natura integra non exigebat vindicationem; at si mali sint, & præuaricatores, virtus necessaria est nam non vindicamus, nisi malefacta. Et sicut vindicatio sceleris alieni supponit vitiū in alio, sic vindicatio sceleris proprij supponit vitium proprium, quam ob rem pœnitentia virtus dicitur, etiam si distincta sit ab aliis virtutib. quēadmodum explicat Thomas *in 4. sentent. distinct.* 14. *q.* 1. *artic.* 1. *q.* 3. & ibi Paludan. *q.* 3. *colu.* 3. idem Thomas 3. *part. q.* 85. *artic.* 2. eruditissime Melchior Cano *in Relectione de pœnitentia, part.* 2. Iuramentum igitur virtus est ad religionem pertinens, non equidem per seipsam, sed suppositā necessitate expetenda. Conuenit etenim inter authores Catholicos, iuramentum non esse ponendum inter ea, quæ sua natura bona sunt, sed inter necessaria; sicuti explicant Augustinus de verbis Domini in monte, *lib.* 1. & Ioannes Chrysostomus *Homilia* 26. ad populum Antiochenum: *Propter multam,* inquit, *incredulitatem non hominem volunt sponsorem, sed Deum.* Hinc sanè, quod Diuus Thomas scripsit 2. 2. *quæst.* 89. *art.* 2, dicens, iuramentum secundum se esse licitum, & honestum; intelligendum est secundum indiuiduos Comites suę honestatis; atque ideo non est iuramentum bonum per se appetendum; tametsi per necessitatem sit honestum, adhibitis aliis eius comitibus; sicuti hæc & alia id genus elegāter scribit Dominicus à Soto, *in Relect. de iurament. part.* 1. *cap.* 2. hanc verò Diui Thomę interpretationem idem Thomas tradit *ead. quæst.* 89. *artic.* 5. Igitur de comitibus iuramento necessario hac in parte agēdum erit: vt etiam obiter interpretemur textum *in d. cap. & si Christus.* quo in loco Innocentius III. asseuerat, iuramentum per se malum non esse. Nec enim, inquit, iuramentum per se bonum esse: quod si dixisset, posset id intelligi eo pacto, quo Diui Thomę sententiam intelleximus: sed Romanus Pontifex inibi testatur, iuramentum nō esse de his actibus, qui sunt per se omnino mali, nec possunt aliquo casu licere: vt furtum, adulterium: sed de his actibus, qui non sunt per se mali, imo possunt esse liciti iuxta quasdam circumstantias, & ornatus, mali autem itidem ex causa. Nam iuramentum prohibetur sæpissimè ex eo, quid fiat, non adhibitis eius comitibus, quibus id potissimum honestatur. Primus † iuramenti comes ipsum iudicium traditur, à quo ipsa iurandi necessitas est, tres etenim sunt eius comites, iuxta illud *Hieremiæ, cap.* 4. Iurabis, viuit Dominus in veritate, & iudicio, & in iustitia. Quem locum Hieronymus interpretatur, ita scribens: Animaduertendum, quod iusiurandum hos habet tres comites: veritatem, iudicium, atque iustitiam. Et addit, si ista defuerint, nequaquam erit iuramentum, sed periurium, *cap.* 2. 22. *quæst.* 2. *ca. vlt.* 22. *quæst.* 4. gloss. *in d. cap. & si Christus. verſ. iuſtitia.* Diuus Thom. 2. 2. *quæst.* 89. *artic.* 3. horum autem comitum quemlibet separatim tractabimus, nec temerè primum esse diximus necessitatem ipsam iurandi: quia hunc potesſimum existimamus iuramenti ornatum, nempe quod id fiat iudicio comite, siquidem primus hic comes, quoad iudicium attinet, alios complecti videtur. Ex quo [illegible]icitur, fieri non debere iuramentum, nisi

ex causa necessitatis, vt tandem id fiat maxima cum circũspectione in re quidem graui, & vbi iuratio necessaria est ad persuadendum id, quod iuramento asseueratur, est enim
8 temeritas quædam, & † planè irreuerentia diuinæ maiestatis citra necessitatem pro quibuscunque rebus, etiam minimis iurare. Nam id est adsumere nomen Dei in vanum, cũ frustra fiat iuramentum, suoq; fine careat, finis autem iurisiurandi est ipsa necessitas persuasionis & fidei, vt veritas confirmetur, ac credatur asserenti & promittenti. Hic autem statim deficit, si iuramentum fiat, vbi nulla adest ad persuadendum iurandi necessitas. Quanta verò necessitas ad iurandum sit requirenda, maxime admonuit Isocrates apud Ioannem Stobæum, *Sermone*, 25. Sacramentum, inquit, oblatũ tibi duabus de causis iurato, velut teipsum turpi suspicione liberes, vel vt amicos ex magnis periculis eripias. Pecuniarũ verò gratia, & si iustã causã habeas, nullum Deum iuraueris. Sin minus, aliis periurus, aliis auarus videberis. Hæc Isocrat. Sed & Pythia Lacedæmonijs vnũ genus iurisiurandi proponens, respondit: Satius ac melius illis fore, si absque iureiurando affirmassent, teste Plutarcho in problematis Rom. *ca.* 27. qui ex Phauorino tradit, veteres iussisse pueris Herculẽ iraturis exire domũ, & sub dium progredi: idque de industria, vt moram efficeret ea solennitas, & deliberandi daret spaciũ, ne pueri sic temere peierare insuescerent. Præterea iuramentũ caret iudicio, si id frequẽtius fiat: cùm ex frequenti iuratione magnũ sit peierandi periculũ, sæpeque periuriũ inde contingat: legitur enim *Ecclesiastici* c. 23. Iurationi nõ assuescat os tuum, multi enim casus in illa. Et iterũ: Vir multũ iurans replebitur iniquitate, non discedet à domo eius plaga, retulit text. *in d.c. & si Christus*. Est
9 igitur iurandi † consuetudo periculosa, quippe quę viã periuriis sternat. Necessitas autẽ iurandi tunc vere contingit, quando illa veritas, quę iuramẽto firmanda est, nequeat alia via comprobari: eaq; iuratio necessaria sit tuendæ charitati: siquidẽ Deus non est qualibet ex causa in testẽ vocandus. Quia & prudẽtia huius comitis ratione ad iurandũ requiritur: nempe vt iuramentũ fiat præuia consultatione, maturoq; iudicij examine. Dicitur autẽ iuramentũ, quod hoc comite caret, à Diuo Hieronymo periuriũ in præcitatis locis; non ex eo, quòd verè periurij crimen hinc possit omnino deduci, sed quia sit hæc incauta iuratio, quæ admodũ exponit gl. ibi *cõmuniter* recepta *in ca. tua nos de iure iurand.* incauta vero iuratio quodadmodo periuriũ dici poterit; quia iurans exponit se periculo peierandi ob incautã iurationẽ, vt tradit Thom. 2.2. *quæst.* 98. *art.* 1. *&* 2. qua ratione vbi de periurio, quoàd eius propriam vim & significationẽ tractabitur, de hoc improprio periurio nulla erit ratio habenda. Est etc-
10 nim proprie † periurium, mendacium iuramento firmatũ, secundum Thom. *in d. art.* 1. *quæst.* 98.

11 Secundus † iuramenti comes veritas est. Nam actus morales ex fine speciẽ sortiuntur; finis autẽ iuramenti est confirmatio dicti humani, huic verò confirmationi falsitas opponitur, quæ dubio procul finẽ iuramenti extinguit, atque tollit omnino, atq; ideo à falsitate præcipuè constat peruersitas iuramẽti; deq; ratione periurij falsitas est, vt docet sanctus Thom. 2.2. *q.* 98. *artic.* 1. quo fit, vt veritas sit necessarius comes iuramenti, quæ quidẽ si deficiat, periuriũ proprium efficit; quia veritas penitus requiritur in iuramento; vt id, quod asseritur, verũ omnino sit, atque id, quod negatur, sit vtique falsum, in promissorio autem iuramento, vt id, quod promittitur, tempore & loco impleatur, abest etenim à iuramento omnis eius substantia, si veritas deficiat, adsumiturque nomẽ Dei in vanũ. Qua ratione veritas est mẽdulla & substantia honestatis iuramenti. Peccatũ ergo, & mortale est omne assertorium iuramentũ, si veritas desit, etiãsi id ioco fuerit factũ, imo maiorem irreuerentiam cõmittit in Deum, qui ioco falsum iurat, vt docet Thom. *de q.* 98. *artic.* 3. sic periurus grauiter punitur iure humano, præter diuinã punitionẽ, quod statim à nobis latius tractabitur *in §. quo pœnas aduersus periuros statutas.* explicabimus. Nec de hoc iuramẽti comite amplius hic tractare libet: quandoquidem res sit omnino expedita, absque veritate iuramentum periurium quidem esse grauissimumque, & mortale crimen.

12 Tertius † iuramenti comes à iustitia pendet: & verè requirit ad iuramenti honestatem, quod sit licitum, aut decẽs id quod iuratur, quemadmodum constat ex his locis, quæ paulò ante adduximus ad comites iuramenti, vnde sequuntur plura.

Primum, quod iuramentum † vergens in dispendium salutis æternæ, nullo pacto seruandum est, *cap. non est obligatorium. de regul. iur. in 6. cap. si vero. cap. quidem §. vlt. cap. sicut. de iureiuran. cap. in malis. c. qui sacramento. cum multis aliis eiusdem. quæst.* 22. *quæst.* 4. impia etenim est promissio, quę scelere adimpletur. Nam vbicunque † aliquid promittitur, quod impleri non potest, ita ideo quia illicitum sit, vel dedecens, aut iure prohibitũ, vel diuinis consiliis contrarium, nulla contrahitur obligatio: cum Deus neminem ad aliquod ex his obliget. Qua ratione *in cap. nerui.* 13. *distinct. & in cap. duo mala. eadem distinct.* scriptum extat, minus malum esse iuramentum, noxium frangere, quam implere, imo verè nulla est hic iuramenti violatio, quandoquidem ex supradictis non sit huic iuramento vlla obligandi vis, quod & sanctus Thom. explicat, 2.2. *quæst.* 98. *articul.* 7.

Secundo hinc sequitur, omne iuramentum promissorium, quod rem † illicitam vel indecentem, aut diuinis consiliis contrariam contineat, peccatum esse, vsurpat enim otiose quis nomen Dei in vanum, si iuramento id promittat, quod non licet, vel non debet soluere, ex causis modò expositis, derogat etenim venerationi diuinæ maiestatis, qui eam in huiusmodi promissionum testimonium adducit, atque sta hæc iuramenta temeraria dicuntur, *cap. definitio. 22. quæst. 4. cap. sicut nostris. de iureiur.* notatur *in cap. Florentinum. 85. distinct.*

Tertio patet ex his, hæc iuramenta † temeraria tunc ad
13 peccatum mortale pertinere, cùm id, quod sub iuramento includitur, & promittitur, crimen est mortale, secundum omnes, *in d. cap. si vero.* gloss. *in d. cap. sicut in nostris. & in d. cap. Florentinum.* Nam si obseruatio huiusmodi iuramenti crimen est mortale, idem peccatum admittitur, quando iuramentum præstatur. eadem equidem ratione, qua prohibetur res, etiam interdicitur iuramentum promissoriũ eiusdem rei patrandę. Et præter alia, quæ ad grauitatem huius peccati adduci possunt, constat maximam irreuerentiam cõtra maiestatem diuinam committi, si quis Deum ad rei illicitæ, & sub mortalis criminis reatu prohibitę promissionem, testẽ aduocauerit. Deinde si ita iurans animum habet agendi, quod iuramento promisit, planè constat, eam intentionem peccatum esse mortale, quod si animus desit faciendi, consequitur manifestè itidem mortalem culpam contrahi, quia nomen Dei in vanum iurans adsumpsit, Deum ipsum in testem adsumens falsæ promissionis: quod iam in hac relectione in specie adnotauimus, idcirco, peccatum hic mortale constituitur.

Quarto deducitur iuramentum, & tunc temerarium esse, cùm aliquid promittitur, quod venialem culpam habet, gloss. *in cap. si aliquid.* 22. *q.* 3. Ioan. Andr. Dom. & Franc. *in hoc c. quamuis de pact. 6.* vbi Georg. Natan. *notab.* 7. idem notat & Ioan. de Selua *in tract. de iureiur.* 3. *part.* 4. *limit.* Nam cùm veniale peccatum opponatur feruori charitatis, cõsequitur ex hoc, nullam posse etiam præstito iuramento constitui obligationem ad id agendum, quod venialem habet culpam: atque ideo maximam esse temeritatem iuramento promittere rem hac culpa dignam, notant Abb. & Felin. post alios *in d. cap. si vero.*

Hinc & quinto constat, iuramentum promissorium venialis actus & culpę. peccatum esse veniale, Quia etsi iurans adimpleat, quod promisit, solùm venialiter peccat: & qui iurat veniale opus facturum, non se illaqueat, ne iuramentum implere possit, nisi tantùm sub reatu veniali: vnde non peccat, dum iurat, nisi venialiter: atque ita in specie notat Caiet. *in d. quæst.* 89. *artic.* 7. *in respons. ad* 2. & Seluest. *in verb. Iuramentum. 4. quæst.* 1. *& in verb. Iuramentum.* 2. *q.* 7. idem ipse Caiet. *in summa. verb. periurium promissorium.* tametsi Catharinus admonuerit, cauendum esse ab hac opinione.

Sexto adhuc ex præmissis patet, si ad amussim hanc materiam expendamus, non satis sufficientem esse argumentationem istam: Iuramentum quodcunque vergens in dispẽdium salutis æternæ, seruandum non est: igitur iuramentum quodlibet, quod non tendat in detrimentum salutis æternæ, seruandum erit. Hæc etenim collectio minime valet. Sunt † sanè quędam iuramenta promissoria, quę etiamsi
17 possint seruari, quia ex eo nullum dispendium salutis spiritualis sequitur: attamen nulla est obligatio ex ea promissione deducta, quæ iurantem cogat ad seruandum id, quod iuramento promisit. Sunt ad hęc pulchra verba sancti Thomæ *in d. q.* 89. *art.* 7. *ad secundum.* in hunc equidẽ modum: Si quis

autem

autem iurat, se facturum aliquod peccatū, & peccat iurando, & peccat iuramentum seruando. Si quis verò iurat, se non facturum aliquod melius bonum, quòd tamen facere tenetur, peccat quidem iurando in quantū ponit obicem Spiritui sancto, qui est boni propositi inspirator, non tamen peccat iuramentum seruando: sed multo melius faceret, si non seruet. Hactenus Thom. Idē adnotauit ipse Tho. *lib. 3. q. 14.* & Panorm. *in d. c. si vero. colu. 3.* & colligitur ex Gratiani resolutione, *in cap. vlt. §. vlt. 22. quæst. 4.* vnde si quis iurando † promittat, non mutuare pecunias, non fideiubere: certe in casibus, quibus id officium impendere tenetur sub mortalis aut venialis culpæ reatu, dubio procul peccabit, si iuramentum seruet, & peccabit item iurando. Sed vbi non tenetur id officium in alterum exercere, sed est opus optimum: profecto peccauit iurando, & venialiter, vt ex Caietano in summa, & in Commētariis ad Thomam adnotauimus: non tamen peccabit seruando iuramentum, nec illud violabit, si mutuā pecuniā alteri dederit, aut pro eo fideiusserit: quod satis cōstat ex Thoma, Gratiano, & Abb. in præcitatis locis. Ex quibus opinor manifestum esse Hippol. lap- 18
sum, qui *in repet. rubric. ff. de fideiussoribus.* opinatur, *nu. 28.* post hoc iuramentum, cuius modo meminimus, de non fideiubēdo emissum, iurantem nō posse fideiubere: nec valere fideiussionem: quod, ni fallor, falsissimum est. Sic & dum Oldrad. *in consil. 90.* sensit, iurantem in hac specie nec posse fideiubere, nec mutuare, nisi existenti in extrema necessitate: itidem labitur, quia non obstante iuramento poterit, qui iurauit, mutuare cuicunque, & pro quocunque fideiubere, etiamsi is non sit extrema in necessitate constitutus. Hinc etiam patet, non recte rationem huius quæstionis perpendisse Catharinum, dum aduersus Caietanum falsum esse censet, quod modo diximus, in hoc iuramento veniale, nō mortale peccatum committi.

Hinc etiam expendendum est, quod Gratianus † docet *in* 19
d. cap. vlt. 22. quæst. 4. Est etiam, inquit, quod iuratur aliquando vitiosum non in natura sui, sed ex causis extraenientibus, veluti cum aliquis post votum castitatis iurat alicui, se habiturum eam in coniugem. Coniugem namque habere, in seipso malum non est: tamen huic ex voto perniciosum est: hoc autem iuramentum, etiamsi illicitum sit, non tamē seruari prohibetur: sed de violatione voti poenitentia sibi iubetur indici. Hactenus Gratianus, qui parum sibi constās, multa quidē hac in propositione & sentit, & asseuerat, quæ nullo pacto defendi simul possunt. Idem auctor paulo ante inquit: Aliquando namque iuramento deest iustitia, veluti cum quispiam post votum castitatis ducit vxorē iuramēto firmans, nunquam se ab ea discessurum, quod quamuis illicitum sit, quia iustitia sibi probatur deesse, tamen auctoritate Augustini seruari præcipitur, ad quorum verborū perfectam interpretationem præmittendum est præcitatum *cap. vlt. 22. quæst. 4.* deductum esse ex Diuo Ambrosio, *lib. 3. de Officiis, cap. 10. vsq; ad versic. illicitum ergo iuramentum.* quo Gratianus ipse in Epitomen quæstionem colligit. Deinde illud est 20
considerandum, post simplex † votum castitatis, si quis vxorem ducat, etiam absque iuramento, matrimonium tenet, teneturq; cum vxore cohabitare, ac debitum coniugale reddere, aut ante copulam, & matrimonij cōsummationem religionem ingredi & profiteri. Imo plane si nondum matrimonium fuerit consummatum, tenebitur religionē ingredi, & profiteri ea ratione, qua tenetur votū iuxta vires proprias seruare, & effugere periculum votum violandi, si cum vxore cohabitet. Nam licet teneatur exigenti debitū reddere, non tamen potest exigere absque voti iniuria & violatione, itaque si matrimonium nondum sit consummatum, ad hoc, quod modo diximus, tenetur. Et nihilominus matrimonium tenet, ac firmum est. *cap. consuluit. & cap. rursus. qui cleric. vel vouent.* tametsi contrahens matrimonium post votum castitatis mortaliter peccet, quippe qui contra votum egerit, seipsum adstringens debiti coniugalis reddition, quæ castitati aduersatur, vt *in d. cap. vlt.* satis probatur. Præter hæc profecto si iuramenti vim consideremus, nullo pacto negari potest, hoc iuramentum de matrimonio contrahendo emissum post votum castitatis, illicitū esse, & minime obligatorium, sicut patet rationibus paulo ante adductis, & ipsius Gratiani testimonio qui testatur, hoc iuramētum illicitū esse, ac perniciosum, & voto contrarium. Mirū igitur videbitur quibusdam, quod statim subdit Gratianus, non esse prohibitum, quod iuramētum hoc seruetur. Nam si per hoc iuramentum, & eius obseruationem votum violatur, non potest id inssurandum obligare ad rem in quam illicitam, & sic ad voti violationem. Quamobrē vel Gratianus maximè errat, vel eum habere debet sensum, vt intelligamus non de iuramento ducendi vxorem, siquidē hoc iuramentum seruandum non est post votum castitatis præstitum, imo prohibetur omnino seruari: quia voto castitatis contrarium est, & tendit in violationem voti, sed de iuramento habendi, & tractandi vt vxorem eam fœminā, quam per verba, quæ de præsenti dicimus, in vxorem acceperat, etiam post simplex votum ipse, qui iurat, vel modo tempore iuramenti accipit. Sic sanè duas hac in controuersia constituimus conclusiones, quarum prior dictat iuramentum post votum castitatis præstitum de accipienda aliqua fœmina in vxorē per verba, quę de futuro dicimus nec iuramentem obligare, nec seruandum fore, imò id illicitū esse, & mortale crimen committi, si seruetur. Posterior cōclusio exponit, iuramentum post votum castitatis præstitū de habenda fœmina in vxorem, matrimonio cum ea contracto per verba perfectum coniugij consensum significātia, seruandum fore quoad debiti coniugalis redditionem; licet id incauté & illicite præstitum fuerit ante matrimonij contractum: & teneatur iurans religionem aliquam ante coniugij consummationem ingredi, ac profiteri. Hoc etenim est, quod Gratianus sensit. dum *in d. cap.* vtitur verbis significantibus contractum matrimonij perfectum, saltem *in vers. vnde datur intelligi.* quamuis, an sit perfectus matrimonij contractus per illam promissionem, qua quis aliquam fœminam pollicetur se in vxorem habiturum (quibus verbis vtitur Gratianus *in parte vlt. d. cap.*) satis dubium sit: secundū ea, quę notauimus *in Epitome ad 4. libr. Decret. 2. part. cap. 4. §. 1. nu. 5.* & vere in casu huius posterioris conclusionis nihil iuramentum operatur, nisi quoad maiorem transgressionis culpam propter periurium, siquidem etiam absque iuramento contractus coniugalis iam perfectus indissolubilem inducit cohabitandi obligationem, quamuis votum simplex castitatis præcesserit.

Hæc autem † iuramenta, quibus iustitia deficit, periuria 21
appellantur, *in cap. sicut nostris. de iureiurand. in cap. qui sacramento. 22. quæst. 4.* nullo etenim in futurum expectato tempore iuramenta iusta, dum emittuntur, periuria sunt propter iustitiæ & iudicii defectum, secundum Thom. *2. 2. quæst. 98. artic. 2. ad. 2.* Nam requiritur ad honestatem iuramēti, quod sit licitum & honestum id, quod iuratur: atque ideo, qui iurat se adulterium commissurum, statim periurus est, licet re vera sit completurus iuramētū, non quidem ex eo, quod iuramentum non seruauerit, sed quia iurauit id, quod fas non erat, perficere, aut non tenebatur etiam post iuramentum facere. Idcirco in ipso iurandi actu periurium perpetratur, frangiturque iuramētum, cum id fiat promittendo id, quod seruandum necessario non est, nec vllam seruandi obligationem inducit, vel quod absque crimine & culpa seruari non potest. Qua ratione multis canonibus statutum est, pro his iurationibus incautis pœnitentiam iurantibus iniungendam fore.

Hinc sanè definiri poterit quæstio illa, an hæc † iuramenta temeraria, quæ quandoq; periuria dicuntur, sint punienda ea pœna, quę aduersus periuros statuta est? Nam text. *in cap. sicut nostris. de iureiurand. & in cap. grauis admodum. de censi.* probat, pro his incautis iurationibus congruam poenitentiam fore indulgendam, nec priuandus est quis beneficio ecclesiastico: quemadmodum pro vero periurio priuaretur, gl. *in cap. definitio. 22. quæst. 4. & in cap. Florentinum. 85. distinct.* Ex contrario sese offert responsio text. *in cap. tua nos. de iureiurand.* vbi si quis iuramentum illicitum primo præstiterit, ac deinde contrarium fecerit iuramentum, beneficio ecclesiastico priuatur. Idcirco Doctores quidam Iuris canonici interpretes existimant, decisionem text. *in d. cap. tua nos.* ita esse intelligendam, vt priuatio beneficij nō fiat in ea specie propter iuramentum illicitum, sed quia, quoad vulgi opinionē, contrarium præstans iuramentum constituit se iurans in periurio, quod vitare non poterat, eo ipso, quod duo aduersa, & contraria iuramento pollicitus fuerit, atque ita eum text. interpretantur Innocent. Ioan. Andr. Abb. Imol. & Doct. *magis communiter, in d. cap. tua nos.* qua in re vulgi opinio & scandalum consideratur: cum periurium vulgus existimet necessariò committendum fore, ex ea iuratione; sicuti post alios admonuit Ald. in *d. cap. tua nos.* quem text. ita intellexē- 22
eum

re eum commendantes Roman. *singul.* 510. & Ripa *in cap. 2. de reſcript. colum.* 3. Sed licet hęc opinio communis ſit, mihi tamẽ nuſquam placuit, video etenim prius iuramentum nullam habuiſſe obligandi vim, nec habere: atque ideo non poſſe verè & proprie periurium contingere, ſametſi non fiat id, quod in eam iurationem deductum fuerat, id verò, quod poſteriori iuramento promiſſum eſt, abſque vllo periurij reatu fieri quidem potuit. Nec eſt abſolutio neceſſaria à priori iuramento, cum ex eo nullum iurationis vinculum proceſſerit. Quamobrem aliter intelligi poterit reſponſio text. *in d. cap. tua nos.* Nam prius iuramentum, cuius inibi mentio fit, de ſoluenda penſione maiori, potuit, ac poterat ab ipſo iurante abſque periculo ſpiritualis ſalutis ſeruari ad eius vitã: & ideo in hoc ſenſu iuramentum illud validum fuit, quoad obligationem ſaltem ante abſolutionẽ, quæ neceſſaria eſt, & omnino præſtanda, ex eo quod inique fuerit iuratio extorta de penſione ſoluenda, non quidem inſtituta Epiſcopi auctoritate, nec ſolita, ſed noua: vt conſtat ex *d. c. ſignificauit. & cap. grauis. de cenſib.* & quia ante abſolutionem iſtam in ſpecie, *cap. tua nos.* contrarium iuramentum præſtitit clericus, ac ſeipſum conſtituit in certo periurio, niſi abſolutio fuerit obtenta, punitur pro periurio priuatione beneficij: quemadmodũ ibidem adnotarunt Card. & Fel. *colum penult.* quia ſiue ſeruauerit prius, ſiue poſteriusiuramentũ, manifeſta eſt periurij culpa; ſi prius, ex eo quod violat poſterius: ſi poſterius, ex eo quod violat prius, quod ante abſolutionem ſeruare tenebatur. Atque hæc dicta breuiter ſint de comitibus iuramenti, reliqua verò ad hanc quæſtionẽ pertinentia, non admodum recondita, nec difficilia ſunt, & quæ diximus, ea tantũ ratione tradidimus, vt propoſitæ materiæ quoad qualemcunque cognitionem ſatisfaceremus.

§ SEPTIMVS.

De periurio, blaſphemia, & falſo.

SVMMARIA.

1 *Periurij grauitas, & an ſit maius crimen homicidij.*
2 *Periurium lege Pontificia & ſæculari puniri poteſt.*
3 *Periurus qualiter iure canonico puniatur.*
4 *Collatio beneficij periuro facta eſt ipſo iure nulla.*
5 *Periurus, an ſit infamis infamia iuris?*
6 *Falſi teſtis ratio, criminis grauitas & pœna.*
7 *Teſtis falſum teſtimonium dicere poteſt in 10. prædicamentis.*
8 *Atticus teſtis, Attica fides, Græca fides.*
9 *Teſtis in iudicio falſum dicens teſtimonium, quo pacto ſit puniendus.*
10 *Periurus ratione iuramenti de calumnia, an ſit puniendus.*
11 *Blaſphemia quid ſit, & eius grauitas.*
12 *Blaſphemiarum ſpecies, & explicantur in ſpecie verba regiarum conſtitutionum, quæ de blaſphemis puniendis tractant.*
13 *Deuotare quid.*
14 *De blaſphemia in virginem Mariam, & Sanctos.*
15 *Blaſphemia in fidem Catholicam.*
16 *Blaſphemi qualiter puniendi ſint, & qua pœna veteribus legibus fuerint puniti? & num. ſeq. maxime num. 19.*
17 *Iracundia impetus non excuſat blaſphemiam.*
18 *Infidelitatis quæ ſigna.*
19 *Lateranenſis Synodus quid ſtatuat de blaſphemis.*
20 *Pœna iudicum blaſphemos non punientium.*
21 *Iure ciuili quæ pœna in blaſphemos.*
22 *Iure regio qua pœna ſit aduerſus blaſphemos ſtatuta.*
23 *Linguarium inſtrumentum pœnæ, quo lingua blaſphemi premitur, Hiſpanice mordaza.*
24 *Blaſphemus an repellatur à teſtimonio, tanquam infamis.*
25 *Conſuetudo an excuſet à blaſphemiæ pœnis, & ibidem multa de conſuetudine mala.*
26 *Illicitum conſuetudine licitum non fit.*
27 *Fornicatio conſuetudine excuſatur, & quare.*
28 *Iracundiæ calor frequenter ſolet excuſare à blaſphemiæ pœnis.*
29 *De proceſſu in blaſphemiæ crimine.*
30 *Blaſphemia an hæreſis ſit.*
31 *Obedientia promittitur ſub pœna iuramenti præſtiti, id eſt, niſi obediatur vt periurij pœna teneatur.*
32 *Rectoris vniuerſitatis alicuius præceptis non obediens, an periurus.*

His omnibus ad huius materiæ cognitionem prænotatis, de ipſius periurij poena tractandum erit: cuius equidem grauitas multis conſtat, quæ tamen conſulto miſſa facimus. [Lectorem admonentes, maximam fuiſſe apud omnes gentes iuramenti religionem, quod Cic. *lib. 3. Officior.* palam aſſeuerat. Nullum, inquit, vinculũ ad aſtringendam fidem maiores noſtri iureiurando arctius eſſe voluerunt. Id indicant leges in x i i. tabulis, indicant ſacra, indicant fœdera, quibus etiam cum hoſte deuincitur fides, indicant nationes, animaduerſionesque Cenſorum [illegible] nulla de re diligentius, quam de iureiurando iudicabant. Hæc Cicero. Cui addam id, quod de periuro quodam Iuuenalis ſcribit, de periuro, inquam, qui in animo conceperat, re ipſa nondum animo admiſerat:

Extinctus tota pariter cum prole domoq́,
Et quamuis longa deductis gente propinquis,
Has patitur pœnas peccandi ſola voluntas.

Heſiodus idem de periuro:

Τὸ δὲ ἐμμορέσσει χθονὶ μετοπίσσω ἠλιτόβαι
Ἀνδρὸς ὅ τ' ἐθέλων γ' ὤμοσε μετὰ δεῖπνα ἑκών.

Vnde & apud Gentes, qui Chriſti leges non profitebantur, receptum eſt, non ſolùm qui peieraſſet daturũ Deo pœnas, ſed & eius etiam poſteritatem pro tanto ſcelere diuino iudicio puniendam eſſe. Qua de re multa alij tradidêre, quæ poterant adduci ad huius criminis notã.] Satis etenim eſt, crimen iſtud grauiſſimũ eſſe, multisque nominibus à Republica extirpandũ. Nam † id eſſe grauius homicidio, ſanctus Thomas exiſtimat *in quodlib. 1. art. 18.* rationibus ſane vrgentiſſimis. Siquidem periurij eſt tranſgreſſio præcepti prioris tabulæ, & ex eo honori, ac reuerentię Dei Optimi Maximi detrahitur: ideoque iniuria Deo fit, quæ maior eſt omnibus aliis, quibus proximus offenditur. Deinde, vt ait Paulus, omnis controuerſiæ finis eſt iuramentum. Quod ſi ita eſt, conſequitur plane, maius eſſe crimen periurium, quam homicidium, alioqui homicidæ, nec adulteræ nuſquã iuramentum deferretur; quoniam coniectura eſſet, quod per periurium, tamquam per exilius peccatũ maiora contingerent, & celarent crimina. Quo argumento Thomas vtitur *in dicto articul. 18.* mihi tamen non ſatis placet; quia ex eadem collectione tantùm deducitur, maiori pœna homicidiũ puniri, quam periurium, quod veriſſimũ eſt regulariter. Quamobrem cum tractatur in foro exteriori de puniendis criminibus, deque eis quoad punitionẽ detegendis: tunc argumentatio Thomæ in praxim deducitur: in foro etenim interiori nulla eſt huiuſmodi conſideratio. Nam ſi accuſatus homicidij crimen id non commiſerit, nullum adeſt in iuramento periculũ, nec periurij timor eſt: ſi verò illud ſcelus perpetrauerit, per periurium, quod forſan timetur, non effugit homicidij culpam. Idcirco argumentatio iſta quoad culpã peccati, non admodum vrget. At in foro exteriori, vbi de poena tractatur, ſolùm de maiori vel minori ſupplicio eſt controuerſia. Nam ſi maiori poena puniretur periurium, quam homicidium, optima conſtitueretur coniectura, quod reus homicidij delatus, minimè auderet interrogatus ſub iuramento crimen negare, ob timorem maioris poenæ: ſi verò minori poena periurium, quam homicidium puniendum foret, præſumeretur quidem reum iuratum, vt vera de crimine homicidij reſponderet, negaturum quidem homicidium timore maioris poenæ, ſibi propter homicidiũ iungendæ. Sic ſanè dum ſanctus Thomas argumentatur ex authoritate Pauli Apoſtoli, tantum ſequeretur ex eius conſideratione, quod ſi maiori poena puniretur homicidium, quam periurium, non eſſet iuramentum omnium controuerſiarum finis: ſed ſi iuramentum eſt omnium controuerſiarum finis, vt verè Paulus teſtatur, eſſet profectò grauior pœna pro periurio, quam pro cæteris criminibus infligenda, ex argumentatione Diui Thomæ, ne quis ob timorem maioris pœnę pro alijs criminibus ſubeundæ periurũ committere auderet. Hoc autem adhuc non ſufficeret: quia detecto periurio vtrumque crimen detegitur: nempe periurium, & id crimen, cuius quis apud iudicem accuſatur. Igitur non omnino conuincit argumentatio Thomę, præſertim quod ſunt aliquot crimina euidẽter maiora periurio: vt hęreſis, idololatria: & tamen vbi agitur de his detegendis, reus ipſe periuramenti religionem interrogatur. Omnium equidem controuerſiarum finis eſt iuramentum, teſte Paulo, quia id exigitur ad veritatem inquirendam: nec præſumendũ erit, quod reus alicuius criminis delatus velit periurij crimen committere, illudque iam commiſſis addere: atque ita paſſim videmus reos in iudicium delatos, & de criminibus periurio maioribus interrogatos, palam fateri culpã; quia non ita audent iam perpetratis ſceleribus periurij addere; cuius quidẽ nulla eſt congrua ſatisfactio cæu, quo tenentur interrogati reſpondere, niſi Reipublicæ & proximo damnum illatum reſtituerint; reſtitutio autem plerunque, quoad Rempublicam, minimè fieri poteſt, niſi reſponſio iurata, quæ periurium induxit, retractetur. Vnde

fit,

sit, vt existimem aliis rationibus grauitatem periurij prodendam fore: quæ dubio procul constat ex prima, quam modo adduximus, ratione: & ex aliis, quarum meminit Guielmus Peraldus *in Summa de vitiis & virtut. 2. Tomo, tract. 9. 2. part. 4.* quo in loco duodecim rationes adducit, quæ grauitatem huius criminis ostendunt, præter quas illud est potissime obseruandum, quod periurium funditus euertit humana commercia, omnium enim actionum humani contractus firmissimum stabilimentum est dictorum & conuentorum fides, quæ simpliciter violata maximum damnũ infert, quanto magis idem continget, si iuramento stabilita violetur? Igitur de pœnis huius criminis acturi primum de pœna simplicis periurij, secundo de punitione periurij in iudicio contingentis circa veritatis assertionem, tertio de blasphemijs tractabimus.

Primo deniq; loco præter culpam, quam periuri quo ad criminis reatum contraxerunt, cuius ratio apud diuinũ tribunal examinanda est, † puniendi sunt à iudicibus, & legibus publicis, non tantum ecclesiasticis, sed & sæcularibus, quod probat text. *in libr. si quis maior. C. de transactio.* not. optime Rom. *in consil.* 512. cuius & nos meminimus *in Epitome ad 4. Decret. lib. 2. par. c. 6. in prin. nu.* 20. Nam etsi Cæsarea constitutio *in l. 2. C. de reb. credit.* dixerit, iurisiurandi contemptam religionem satis habere vltorem ipsum Deum: id tamen vel obtinet, vbi nulla ex periurio fit iniuria proximo: vt Accurs. & Docto. ibi existimant: vel non conuincit, non posse à principe laico periuria puniri in hoc sæculo præter diuinam Dei punitionem: quemadmodum & plura delicta in Republica puniuntur, quæ tantũ pertinent ad offensam diuinæ maiestatis: quod satis est manifestum. Aut sane Imperator, vt ratione redderet, cur periuria non puniantur grauissime, pœna inquam corporali, præmisit hoc crimẽ maximam vltionẽ à Deo expectare, quamuis ab hominibus non ita seuere fuerit punitum.

Punitur tandem † periurium simplex priuato præiudicium irrogans iure Pontificio pœna depositionis ab ordine. 3
tex. & ibi Dd. *in c. cum non ab homine. de iud. c. notat. Panormita. in cap. tua. de iureiur.* quinimo & periurus beneficio ecclesiastico priuandus est per sententiam, non tamen est ipso iure priuatus. tex. optimus vbi gl. & eius interpretes ita opinantur, *in c. querelam. de iureiur. gl. in c. illud de excessib. prælat. gl. in c. quicunq; 6. quæst. 1.* Abb. *& alii in c. 2. de rescrip.* quo in loco Felin. Dec. & Ripa fatentur hanc opinionem cõmunem esse; idem asseuerant, eam sequuti Ioan. à Selua *de iureiur. qu. vlt. & in tract. de beneficio. 3. par. q. 2.* Ioan. Bernar. *in sua pract. c. 86.* Cæsar Lamber. *de iur. patr. 1. par. 2. l. quæst. 9. art. 15.* eandem veram esse censet. Andr. Alciat. *in d. c. cum non ab homine, & probatur in cap. in nostra. de procurator.* licet Rebuffus *in tract. de pacificis possess. num.* 218. velit tenere, periurum priuatum esse ipso iure beneficiis ecclesiasticis, quæ iam tempore periurii obtinebat, quæ quidẽ opinio communi omnium sententiæ refragatur. Existimat tamen ipse Rebuffus collationem beneficii † factam periuro 4
esse nullam ipso iure: cuius opinionis authores sunt Abb. & Doct. *in d. querelam. de iureiur.* Aufrerius in Capella Tholosan. *q. 17.* Deci. *in c. dilecti. col. 2. de except.* Feli. *in c. 2. de rescrip. col. 3.* Nicol. de Mylis *in verb. periurium. ex. optim. in c. accedens. de accusa.* Frede. tamen *in cons. 50.* tenet contrariam sententiam: imo quod hęc collatio non sit nulla ipso iure: sed rescindenda. Priori vero opinioni suffragatur, quod periurus sit infamis: vt paulo post tradetur, collatio autẽ beneficii facta infami, sit nulla ipso iure: *reg. infamib. de reg. iur. in 6.* Ego quidẽ opinor non omnino verũ esse, quod collatio beneficii facta infami sit nulla ipso iure: nam eam validam ante sententiã fore tenuerunt Freder. *in d. consil. 50.* Cardin. & Fel. *in d. c. querelam. de iureiur.* idem Fel *in dict. cap. 2. de rescript. col. 3.* & præmittit Calde. *cons. 20. iit. de præben.* probat. text. vbi Innocen. *in ca. inter dilectos. de excess. prælat.* nisi ea collatio fiat infami notorio infamia quidem iuris: tunc etenim collatio est nulla ipso iure: quẽadmodum explicant Abb. *nu. 5. in dict. cap. inter d lectos.* Abb. *in c. super eo. ad fin. de electio.* Fel. *in d. cap. 2 nu. 4.* Ioan. de Selua, *in tract. de beneficio. 3. part. q. 3. col. 5* hęc de infamia iuris: nã de infamia facti tradit Cald. *in dict. consil. 20. de præbend.* & post eum optime Martin. Ab Azpilcueta *in cap. si quando, de rescript. col. 52.* Idcirco caute dixit Rebuff. vbi supra *nu. 221.* eius opinionem, & aliorum, quos modo citauimus, procedere, quando quis esset per sententiam declaratus periurus: & postea fieret ei collatio, tunc sane collatio ista nulla est ipso iure; non alias. Quasi velit, tunc demum collationem factam periuro, & infami nullam esse, cum infamia notoria sit. Atq;, vt rem istam tãdem definiamus, ego existimo, collationem beneficij periuro factã nullã esse ipso iure, quando infamia hæc ex periurio notoria sit: non alias. Itẽ in alio & secundo casu, nempe cum collatio beneficij periuro facta fuerit authoritate literarum Apostolicarum ad beneficia: harum siquidẽ literarum præcipua ratio est, quę à morum honestate procedit, idcirco non est collatio beneficii valida, imo nulla ipso iure censetur, si fiat harum literarum authoritate ei, qui infamis sit: secundum Calder. *in d. cons. 20. & cons. 4. de accusa.* Fel. *in d. c. 2. col. 3. de rescript. & in c. inquisitionis. de accus. col. 2.* Rebuff. *in d. tract. de pacificis possess. nu. 222.* his accedit, quod alienũ est à mente Rom. Pontif. infames ac periuros sub literis ad beneficia contineri, cum potius ea velit clericis bonis moribus præditis conferri. Vnde placet profecto Calder. sententia in infamia iuris, item & in infamia facti.

Periurium † item vtroque iure Pontificio, & Cæsareo pu- 5
nitur poena infamiæ. *l. si quis maior. C. de transactio. c. infames. 6. q. 1. gl. in d. c. querelam de iureiur.* modo periurium promissoriũ sit, atque in iuramento promissorio contigerit: nam ex periurio assertorio, infamis quis non efficitur, gl. *in l. Lucius ff. de inofficio. famibus. gloss. in d. cap. quicunque 6. q. 1.* notat sanctus Tomas. *2. 2. q. 98. art. 3.* Bald. *in Rub. de iureiurando.* Abb. *in c. testimoniũ. colu. 8. de testib.* vbi Felin. *num. 20.* & Lambert. *de iure patrona. 1. part. 2. lib. q. 9. artic. 15.* & Lanfrancus *in c. quoniam contra. de probationib. in verbo. testes. num. 135.* testantur hanc distinctionem *cõmunem* esse: quæ tamen intelligenda est, vt periurium promissoriũ circa contractum infamiam irroget: iuxta *dict. l. si quis maior.* quæ in hac specie expressim hanc poenam infert, cui conuenit Regia *lex. 26. tit. 11. par. 3. & 2. tit. 5. part. 7.* quod si quis in specie *cap. debitores. de iure. iurand.* periurus fuerit: quippe qui non soluerit vsuras, quas præstare promiserat, infamis non erit: vt notant Felin. *in dict. cap. testimonium. num. 21.* & Lambert, *in dict. artic. 15.* Periurium autem assertorium rei præsentis, vel præteritæ, iure ciuili punitur poena criminis stellionatus, & ideo periurus ad tempus exulat. *l. vltim. ff. crimm. stellionat.* At periurium promissoriũ hanc etiam iure ciuili poenam habet, vt præter infamiam periurus contractus poenam soluat, & actionem, omneque conuentionis cõmodum amittat. *dict. l. si quis maior.* vbi Docto. *communiter* hoc adnotarunt, & *in dict. l. 2. Codic. de rebus credit.* Iason *in § item si quis in 2. num. 63. de actionibus idem in l. si duo patroni. ff. de iureiurando.* Ioan. à Selua. *de iureiurand. quæstio. vltim.* tradit vndecim periuri poenas Chassanæ. *in consuet. Burgun. Rubric. 10. §. 12.* quas apud ipsum lector facillime legere poterit. Iure quidem Regio quiiuramentũ promissorium violauerit, omnia bona amittit, eaque fisco Regis adiudicantur. *l. 1. tit. 6. lib. 8. ordinat.* [*l. 1. tit. 17. lib. 8. Recopil.*] Ex quibus præter alios intellectus quos paulo ante tradidimus ad *l. 2. C. de reb. cred.* apparet, posse eandem constitutionẽ intelligi quo ad pœnam ordinariam: nam quantum ad extraordinariam frequenter periuria per humanos iudices puniuntur: sicuti not gl. *in Authen. scenicas, non solum si fideiussores præstent.* quem dixit *Sing.* Curt. Iunior *in l. si quis maior. C. de transact. colum. vltim.*

Secundo agendum erit de periurio, quod in iudicio circa veritatis testimonium cõmittitur. Si † quis etenim in iu- 6
dicio interrogatus alicuius controuersiæ causa, dixerit testimonium aduersus veritatem, dubio procul falsum committit, falsique reus efficitur. *l. 1. ff. de falsis. in princ. cap. 1. de crim. falsi. l. nullam. Cod. de testib.* Nec solum cõmittit falsum testis qui responderit contrarium eius, quod vere ipse sciebat: sed & is qui interrogatus de aliqua re veritatem tacuerit, dixeritque se nihil scire, quod probat text. *in dict. cap. 1. cap. quisquis. & ibi gloss. 1 1. quæst. 3.* Bald. *in l. data opera. num. 29. C. qui accusare non possunt.* gloss. *in capit. cum dilecti. de accusat. verb. plenam. & in verb. meram.* Felin. *in capit. 1. de testibus cogen num. 3.* Regia *libr. 42. tit. 19. part. 3. & l. b. 1. tit. 7. parte 7.* tacere siquidem vbi loquendum est, & loqui vbi tacere oportet, & est necessarium, peccatum esse secundum Thomam. *2. 2. quæstio. 73. artic. 1. & Floren. 1. part. tit. 2. cap. 4. §. 5.* Quod si testis interrogatus veritatem tacuerit forsan absque dolo, quippe qui homo integrę famæ, & opinionis de actu post longũ tempus, interrogetur, excusabitur plane ex præsumpta quadam simplicitate, licet constet illius actus scientiam eum habuisse: sicuti adnotarunt Rimin. *in lib. qui accusare. C. de edendo. colum. 2.* & Anton. Rube. *cons. 16.* potest autem testis † falsum dicere testimonium in de- 7
cem prędicamentis, quæ commemorat Azo *in prooemio Cod.* eleganter Bald. *in l. data opera. num. 31. C. qui accusat. non possunt,* &

sane testis falsum dicens testimoniũ, multis nominibus est execrandus. Nam & antiquitus qui apud Romanos falsum testimonium dixissent, e Saxo Tarpeio deiiciebantur, vt auctor est Gellius *lib. 20. Noct. Attica. capit. 1.* quo loco Sex. Cæcilius magno Reipublicæ malo existimat legem hanc duodecim tabularum obsoleuisse. Acerbitas, inquit, plerunque vlciscendi maleficij: bene atque caute viuendi disciplina est. Item & Athenis in Areopago grauissimum exercebatur iudicium ψευδομαρτυριῶν, id est, *falsorum testium*: authore Demosthene: tametsi Cicero in oratione pro L. Flacco Græcorum fidẽ in dandis mutuis falsis testimoniis maxime improbet. Quibus concinit quod Euripides in Iphigenia Taurica scribit: Græcia nequaquã nouit fidem. Etiam si Atticus † testis prouerbio dictus sit is, qui probatissimus, & incorruptissimus est. Sicuti & Attica fides: etenim Velleius Paterculus, adeo, inquit, certa Athenienſium in Romanos fides fuit, vt semper & in omni re quidquid syncera fide gereretur, id Romani Attica fide fieri prædicarent. Sic Græca fides pro certa fide adsumitur apud Ausonium ad Paulum, & de Philone villico suo inquit: mutuatur ad Græcam fidem, apud Plautũ in Asinaria, Græca fides dicitur vbi non verbis, nec stipulationibus, sed præsenti pecunia res agitur. Diem, Aquã, Solem, Lunam, noctem, hæc argento non emo. Cætera, quo volumus vti, Græca mercamur fide: id est numerata pecunia. Quæ forsan deflecti possunt in id, vt per ironiam dicta esse censeantur: idque existimemus præsenti pecunia rem agi, quod fides Græca parũ constans sit, & improbatissima. Pœna autem deiectionis è saxo Tarpeio iam pridẽ obsoleuit: siquidem & Modestinus respondit *in l. si diutino §. vlt. ff. de pœnis.* non posse quem sic damnari, vt de Saxo præcipitetur. Titus Liuius *lib. 29.* scribit, Marcum Liuium, C. Claudiũ collegam Censorium equum vendere iussisse, quod summæ notæ erat duarum rerum causa, quarum præcipua fuit, quod aduersus eum falsum testimonium dixisset. De poena item falsi testis tradit Strabo *lib. 15.* apud Indos falsum testem extremis decurtari. Iosephus etiam auctor est *lib. 4. Antiquit. c. 6.* Mosaica lege cautum fuisse, vt testis falsus ea pateretur, quæ is contra quem falso testificatur passurus esset, eadem lex constat. *c. 19. Deuter.* Primus autem omnium Charondas testi falso mulctam indixit: quemadmodum meminit Aristot. *lib. 2. Ethico. capit. 10.* huius criminis grauitatem ostendit Salomon. *Prouerb. cap. 6.* testem, inquit, fallacem odit Dominus. Et rursus *cap. 25.* Homo qui contra proximum suum loquitur falsum testimonium, iaculum est, gladius, & sagitta acuta. Quod si testis verum dixerit, pecuniam tamen ea causa acceperit, vt scilicet testificaretur, falsi adhuc poena tenebitur. gl. *in l. §. 1.* & ibi Bart. *ff. de falsis.* Abb. *in c. 1. de crim. falsi.* idem Abb. & Feli. *nu. 30. in c. licet. de probatio.* Hippol. *in d. l. 1. §. 1. de falsi.* Iaſ. *in l. Diuus. nu. 27. ff. de re iudic.* Dd. *in cap. 1. de testi.* quorum *opinio magis communis* est: mihi tamen non omnino placet: video etenim crimen falsi non posse conuenire his, qui verũ dixerint: atque ideo testis, qui falsum absque pecuniæ munere, & corruptione testificatus fuerit, falsi crimine notabitur: non sic testis: qui licet pecuniam, vt testificaretur recepit, nihilominus verum dixerit, nam falsi reus non erit. Sic Philip. Decius *in d. cap. 1. de testibus.* tenet, hunc testem non esse puniendũ falsi poena: sed alia extra ordinẽ arbitrio iudicis: cuius opinio. *l. Styli 115.* probatur, non inficior grauius esse crimen, si quis simul pecuniam acceperit, & falsum dixerit, quam si pecuniam tantum acceperit, verũ autem fuerit testificatus, aut falsum absque pecuniæ receptione: attamen vt locus sit crimini falsi, & eius poenis, oportet quod testis falsum dixerit testimonium. Sed & si quis testimoniũ dixerit in iudicio, contrarium tamen ei, quod iuratus extra iudicium dixerat, falsi item poena tenebitur secundum Bart. *in l. eos, vlti. colum. ff. de falsi.* Tyndarum *in tract. de testibus. cap. 11.* Matth. de Affli ct. *in constitut. 3. Neapol. t. libr. 3. tit. de periuriis. num. 14.* quorũ opinio admodum est dubia: imo mihi falsa videtur. Nam si quis extra iudicium etiam cum iuramento contra veritatem responderit, non punitur ordinaria poena falsi, sicuti notat Alber. *2. parte Statu. quæstio 147.* idẽ contra Bartol. tradit Hippol. *in d. l. eos. num. 11.* Bald. *in cap. 1. §. si enim. quid sit inuestit. in feudo. colum. 2.* atque Alexand. *in consil. 74.* scribit communem opinionem esse Bartol. contrariam. Felinus etiam à Bartol. discedit *in consil. cum in tua. testib.* vbi extra iudicium responsio data est absque iuramento: nam si quis iuratus respondisset falsum etiam extra iudicium, ipse Felin. Bartol. sententiam defendit, vt poena falsi locum habeat.

8

Ego vero fateor, periurum hunc esse: & poena periurii puniendum fore, non poena falsi, quasi ea tantum admittenda sit contra testem in iudicio falsum: quod Alberic. *in d. q. 147.* significare videtur, tametsi Alexand. Hippol. & alii, qui Barto. sententiam improbarunt, expressim loquantur, quando extra iudicium absque iuramento quis respondisset contrarium eius, quod modo iudicio testificatur. Nec me præterit, in hac specie quoties quis contraria responderit, primo quidem extra iudicium iuramento præstito, ac demum in iudicio per solenne testimonium coram iudice, hoc posterius responsum non esse admittendum, nec fidem ei adhibendam propter manifestum periurium, quemadmodũ ipse tradidi *lib. 2. Varia. Resolut. c. 13. nu. 7.*

Testis autẽ, † qui falsum dixerit testimoniũ, punitur iure Pontificio, si clericus sit, depositione, & detrusione in monasterium, vt ibi poenitentiam tanti sceleris agat, secundũ Panor. *in c. 1. de crim fal.* text. optimus *in c. si Episcopus. 50. distin.* nisi clericus ex officio iudicis tunc puniendus sit nulla constituta contra eũ accusatione: quia in hoc casu puniturpoena extraordinaria iudicis punientis arbitrio. text. & ibi gl. *in §. presbyteri. 5. q. 6.* Sic & iure ciuili dicens falsum testimonium, si puniatur à iudice ex officio circa accusationẽ: quia apud eũ dixit falsum testimoniũ, extra ordinẽ arbitrio iudicis punitur: non ordinaria poena. *l. nullum. & ibi gl. C. de testib. l. vlt. tit. 16. par. 3. not.* Ioan. Fer. *in Pract. in Rub. de forma. iuram. testis. col. 3.* quod si iudicio ordinario accusationis actũ sit cõtra testẽ falsum, punitur is falsi criminis poena, quæ traditur *in l. 1. §. vlt. ff. de falsis. prob. tex. in l. eos. ff. eo ti. l. 13. ti. 8. l. 2. For.* vt tandẽ poena falsi in homine libero sit deportatio, & omniũ bonorũ publicatio, seruo autẽ vltimũ suppliciũ. Sed si quis in causa capitali falsum aduersus reũ testimoniũ dixerit, puniendus erit eadẽ poena: qua puniretur reus, ipse, si criminis conuictus foret. text. *in l. 1. §. 1. & ibi Bar. ff. de sicariis.* cuius meminere Bal. *in c. 1. in pri. de pace. ten. & eius violatori. col. vlt.* Iaſ. *in l. etsi leg. C. si contra. ius vel vtili. pub. & in l. si duo patroni. §. vlt. ff. de iureiu.* Fel. *in c. sicut. de test.* Chassanæ. *in consue. Burgun. Rub. 10. col. vlt.* text. optimus *in c. satis. 33. q. 5.* cuius mentionem fecit Aret. *in c. sper his. de accusatio. n. 24.* idem gl. sensit *in c. Rex. debet, 22. q. 5.* est & in regnis hac de re egregia decisio *in l. 83. Tauri.* [hocie l. 4. tit. 17. lib. 8. Recop.] cuius & nos obiter meminimus *lib. Variarum resolutio. 2. c. 9.* probat hoc ipsum text. *Deutero. c. 19.*

Pœnæ vero statutæ aduersus falsos testes non admittentur, nec admittẽdę sunt vbi testis falsum dixerit in his, quæ accessoria sunt, nec ad substantiam actus pertinent: tunc etenim poena extraordinaria punienda est falsitas ista, quẽadmodum not. Spec. *tit. de test. §. 1. versic. item quod aliquid de sanu. 87.* & ibi Ioan. And. Ang. *in l. Lucius. ff. de hu, qui not. infamia.* Hippol. *in sing. 76.* Innoc. *ante alios in c. fraternitatis. de hæret.* cui sententię suffragatur quod falsitas minime punitur, si contingat in his quæ siue vera siue falsa sint, nemini nocere possunt. gl. *in l. damus. C. de falsis.* quam Docto. inibi sequuntur, & Socin. *cons. 104. lib. 1.* Hippol. *in l. 1. §. præterea. ff. de sicariis. num. 14.* idem & Soc. *in consil. 185. lib. 2.* qui hanc *opinionem testificatur communem* esse. Est & ad hoc ipsum gl. Abb. Imol. & Dd. *in c. quanto. de iureiur. in verbo, nomine patris.* notat. Anton. Rubr. *cons. 16.* Item punitur pœna falsi is, qui testem ad dicendum falsum testimonium induxit, aut testẽ munere & dono corrupit, vt aduersus veritatem testificaretur. *l. 1. ff. de falsi. Regia lex 1. tit. 7. part. 7.* vbi expressim hoc probatur. Nec tamen ex hoc causam amittit: siquidem is tantum ius litis & causæ perdit, qui falsum committit circa, acta causę: non qui circa testes ipsos, aliaue instrumenta, quę ad causę acta non attinent text. *in l. in fraudem. §. quoties. ff. de iur. fisc.* quem ita Bartol. ibi intellexit quem sequitur Benedict. à Plumbino. *in leg. quæ agnitis. ff. de except. rei iudic. colum. 15.* tradit Hippo. *in Rubr. Cod. de probationib. numer. 186. cum sequentib.* & est hæc *opinio communis* secund. Alexand. & Iaſ. *in l. diuus. col. 4. ff. de iudic.* & Dec. *in c. cum venerabilis. de excep. nu. 30.* qui tamen conatur aduersus Bart. distinctionem disputare.

Lege Regia testis falsum dicens testimoniũ, punitur pœna quadã satis extranea. Nam ei extrahuntur dentes, non quidẽ omnes, sed quinta eorum pars, etiam si hoc testimoniũ dixerit in causis ciuilibus. *l. 3. tit. de Falsis Lib. 4. For.* quã legẽ ipse video in praxi admissam esse, siue iudex ad punitionem istam procedat ex officio, siue ad accusationem alicuius. Quidã opinatur lege veteri huius regni, testi falso omnes dentes extrahendos fuisse: atque ita legem obtinuisse in hæc verba. *Qui tenle los dientes.* Idque iustissimum fuit:

& tan-

& tãdẽ adiectis literis paululũ corrupta dictione scriptũ fuisse. *Quare ac dos dientes.* Qua de re nihil certũ affirmare audeo.

His vero quæ de puniẽdis periuris diximus, illud est adiiciendũ, quod periurus ratione iuramenti de calumnia non † potest † puniendus, nec aduersus eum procedi potest per viam inquisitionis, nec per modũ accusationis: quia satis Deum vltorem habet, qua in specie intelligenda est *l. 2. de reb. cred.* secundum *gloss. in prin. Institut. de pœna temere litigant. in verb. religione.* quod expressim adnotarunt Bald. *in consil. 299. lib. 5.* Freder. *cons. 23.* Rebuffus *in tract. de pacificis possess. nu. 219.* quorũ ratio ea potissima est, quod sit fragilis humana cõditio, etiã in factis propriis: atq; ideo licet quis iuramentũ in iudicio præstiterit de calumnia, & victus fuerit, non ex hoc arguitur, eum periurum fuisse. Imo si locus foret accusationi, aut inquisitioni ad punitionẽ periurij ex iuramento de calumnia cõmissi, profecto mille quotidie proponerẽtur accusationes aduersus periuros, totidemq; inquisitiones à iudicibus ex officio instituerentur: quæ quidem res satis esset in Republica pernicioſa, quippe quæ daret ansam multis calumniis & delationib. Non inficior periurũ à iuramento calumniæ procedens puniendũ fore, quoties per ipsius iurantis confessionẽ aut per euidentem probationẽ constaret iurantem vel in iuratione ipsa, vel aduersus eam calumnia vsum fuisse *c. vlt. de iureiur. in 6.* [Sed & olim periurũ à litigante cõmissum amputatione linguæ puniri solere tradit Harmenopolus *lib. 1. tit. 7.* Iustinianus item huius pœnæ meminit in legibus contra periurium latis *tit. 13. l. pen.* & Lucian. *in Toxari.*]

Tertio de blasphemiis agendũ erit, nam eas ad periuria, & temeraria iuramenta quidam existimant pertinere: cum plerumq; potius sint execrationes quædam. Est autẽ † blasphemus qui negat aliquid de Deo, quod ei conueniat: aut tribuit Deo aliquid, quod ei nequaquam conuenit, quemadmodum S. Thom. explicat. 2. 2. q. 13. *art. 1.* & ibi Caiet. Sylvest. *in verb. blasphemia. q. 1.* Nam blasphemiæ nomen significare videtur quandam derogationem alicuius excellentis bonitatis, maxime diuinæ. Atque ideo blasphemus est, qui diuinæ maiestati derogat, eius potestati aut bonitati detrahens. Et hæc quidem proprie: improprie etenim quodlibet conuitiũ in Deum prolatum, & itidem contumelia maledictiove in ipsum Deum, aut virginem matrem, aut sanctos, blasphemiæ nomen habẽt. Probatur equidẽ hæc ad blasphemiæ crimen pertinere *in c. 2. de maledic.* notant Anania ibi, Barto. *in l. item apud Labeonem. §. ait prætor. ff. de iniurijs.* idem *in consil. 274. quidam Pellinus.* Soc. *cons. 102. lib. 1.* Matth. Afflict. *in const. Neapolit. de blasphemis, colu. 3.* Thom. Grammat. *decis. 50.* Barth. Soci. *cons. 119. lib. 4.* quorum *opinio communis* & eam rationem habet, quod maledictio, aut imprecatio Deo minime conueniat, quippe cui nullum possit malum contingere aut nocere. Idem de conuitio respondendũ erit: cum id tendat in derogationem diuinæ maiestatis, & excellentiæ. Præsertim hoc constat ex blasphemiæ definitione, quam tradit Hugo de sancto Victore, *lib. de fructu carnis, & spiritus. c. 6.* ita scribens: Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate, & diminutione honoris diuini vituperium, aut conuitiũ. Diximus autem priorem difinitionem ex Sancto Thom. ad blasphemias proprie pertinere: quæ vel negant aliquid de Deo, quod ei maxime conueniat, vel tribuunt Deo, quod ab eius excellentia est omnino alienum: & item distinximus proprias blasphemias ab impropriis: quæ etsi maximis pœnis sint puniendæ admodumque blasphemiæ nomen habere debeant: non tamẽ veræ blasphemiæ sunt: quia directe non tendunt ad derogationem diuinæ potestatis, & eius excellentiæ: vt quidam existimant, tametsi ego censeam, eas blasphemias in Christiana republica eodem iure, eisdemq; constitutionibus cũ aliis adæquandas fore. Nam eas vere blasphemias esse opinor, quidquid alij dixerint, etiam iuxta Thomæ definitionẽ: siquidẽ nec maledictio nec conuitium Deo possunt aliqua ex parte conuenire. Ex his oportet aliquot speciales examinare vulgi in iram excãdescentis sermones, qui multis nominibus sunt execrandi: sed tamen refert censere, an sint veræ blasphemiæ, vt locus sit Regiis pragmaticis constitutionibus, aliisque pœnis iure communi aduersus blasphemos in Deum statutis: quod satis vtile apparet.

Primo quidem deducitur, an blasphemus sit qui dixerit: hoc fiet *à despecho de Dios*: [in despectum Dei:] sicuti Doctores Itali referunt? & Bal. *in consil. 476. lib. 3. incip. ille qui dicit.* † in ea est sententia, vt opinetur hęc verba ad blasphemiam non pertinere: quia potius sunt iniuriosa verba, cumque sensum habere videntur: quod sicut multa mala fiunt Deo nolente speciali concursu, & quæ diuinæ maiestati displicent: ita & hoc malum fiet, etiam si Deo displiceat, quibus verbis non derogatur immensæ Dei potestati: atque ita sequitur Bald. Alexand. *in additionib. ad Bart. in dict. l. apud Labeonem. §. ait prætor.* & Felin. *in proœmio Decretal. col. 4.* idem notauerat Angel. *in l. his verbis. §. 1. ff. de hæred. institut.* contrarium tamen plerisque visum est iure verius esse. Nam isthęc verba nullo pacto possunt à culpa blasphemiæ excusari: siquidẽ manifeste tendunt in derogationem potestatis diuinæ: quasi blasphemus velit, id agendum esse, etiam si Deus omnipotens noluerit; quo quidem sensu omnipotentis Dei maiestas læditur. Et præterea etiam si hic sensus abesset, non potest aliter his verbis aptari interpretatio, quin in contemptũ diuinæ maiestatis, eiusque potestatis pronunciata censeantur: quo fit, vt Baldi sententiam falsam esse existimauerint Imol. *in d. l. his verbis. §. 1. ff. de hæred. institut.* Socin. *in d. cons. 102. lib. 1.* Boerius *decis. 301.* Thom. Grammaticus *in decis. 50.* quo in loco testatur ita in Regio Neapolitano Prætorio pronunciatum fuisse. Quibus accedit Pragmatica huius regni constitutio, quæ prima est: & inter alia quæ ad blasphemiam pertinent, hęc verba connumerat, *à despecho de Dios.*

Secundo, vt ad alia verba accedamus, quæ in eadem constitutione continentur, hoc possumus considerare, an illa verba, *abnego Deum, non credo in Deum:* sint blasphema? & dubio procul si ad falsam affirmationẽ, aut negationẽ referantur, Apostasiæ crimen inducunt. Nam qui ait, se non credere in Deum, nisi id quod falsum, verum sit, iam Deum diffitetur. Imo & si hęc execratio ad verum referatur, minime cõgrua iuratio est. quoniam Deus sub hac forma non allegatur in testem, sed potius eius nomen blasphematur. sceleratissimũ enim crimen est, Deum, cuius nutu conditi sumus, cuius prouidentia gubernamur, abnegare: &, quod prodigiosum est, Deum ipsum renegare. aduersantur sane hęc verba confessioni fidei atque ideo etiam si ad veritatis confirmationẽ his vteretur verbis, blasphemus est iudicandus, quippe qui Deum in testem non adducat illius veræ negationis, aut assertionis: sed potius diuinæ maiestati tribuat, quod aliquo casu ea temere negari possit.

Tertio, in eadem Regia constitutione subsequitur aliud verbum, nempe, *mal grado suya Dios:* [inuito Deo] quod manifestum habet blasphemiæ culpam: tribuit enim blasphemus hic Deo id, quod est omnino ab eo alienum: quia Deo nihil mali potest contingere.

Quarto eadem constitutio subdit idem de hac imprecatione: *No ha poder en Dios.* [Non habet potestatẽ in Deo.] Quæ potestati Dei omnipotentis aduersatur: ideoque blasphemia censetur, pœnisque eius punitur.

Quinto, idem inibi dicitur de hac ratione, *Pese à Dios, Deum tædeat: displiceat Deo:* non enim conuenit displicentia Deo, nisi de his, quæ ab hominibus praue, & aduersus eius præcepta committuntur: qua ratione detrahit excellentię diuinæ qui hos humanos affectus illi tribuit. Et præterea hoc verbum hominis est ægritudinẽ sui animi respuentis in Deũ, quasi Deus nostris afficiatur perturbationibus: & odium quis Deo aduersus homines tribuat, quos diligere maxime præcepit. Hę sane quinque imprecationes in d. constitutione Regia maxime improbantur, & puniuntur, vt blasphemiæ.

Sexto, hinc deducitur, quid dicendum sit de ea oratione, quæ irascenti animo in hunc modum pronunciatur, *per Dei vitam:* Hispanice, *por vida de Dios.* Nam apud Toletum Carolus Cæsar anno 25. statuit hanc orationem eandem habere pœnam quæ per pragmaticam constitutionem fuerat contra blasphemos statuta. Et profecto hęc oratio non habet eum sensum, quem illa, *viuit Deus:* quia cum dicimus *per Dei vitam,* non inuocamus simpliciter Deum in testem: sed est execratorium verbum quemadmodum & illud *per vitam patris.* Etenim salutem patris quis in pœnam adstringit, & vltionem, si aliter res est, quam is affirmat. Vnde blasphemia est maxima per Dei vitam iurare, aut execrari. Quia ipsam Dei vitam designat, qui ita execratur vltroni, ac si Deus de seipso supplicium sumere posset. Deinde ex his verbis significatur, vitam Dei posse finiri, & eum mortalẽ esse, quod admodum blasphemum est.

Septimo patet, cur ad blasphemiã referẽda sint verba illa: *deuoto Deo, deuoto à Dios,* quorũ eadem Toletana constitutio, & Regia responsio meminit ea exequans præcedentibus.

Nam

Nam hæc verba fere eundem sensum habent, quem illa *de secreto: non credo in Deum: abnego Deum.* Forsan ista verba *renuodo à Deos.* Latine reddi debent, *renuo eo Deum*, id est, *maledico Deum.* Nã
13 Augustinus *li. quæst. omnium super Numeros, c. 40. Deuotare* † maledicere interpretatur ex vulgi vsu, & interpretatione. vt *Anathemizare* apud Marcum *cap. 14.* Petrus cœpit anathemizare, & iurare: quia non noui hominem. Iurauit n. Petrus pro execrationem maledict one sibi imprecatus, si nouisset hominẽ. Quod iuramentu grauissimum est, vt testis est August. super *Psalm. 7.* illa autem oratio, voueo Deo, non tã ad iuramentũ, quam ad expressum votũ pertinet. quamobrẽ cum hæc verba ad futurum aliquid referuntur, quod pollicemur, voti formam, & speciem habent; ideoq; tunc ad voti materiã attinet: & inspiciendum est, quid fuerit promissum. At si nihil promittatur futurũ, sed velut iuratoria verba proferantur assertionis, aut negationis ineptissima loquutio est: cum Deus in testem minime allegetur.

Octauo, eadem Regia responsio sub eisdem pœnis prohibet iuramenta per membra Christi. Quia hic potius blasmia contrahitur, quam iuramentum. quemadmodum etenim eum quis per Dei vitam iurat, execrationis forma vtitur in eum sensum, vt Dei vita in diserimine constituatur, si quod affirmatur verum non sit: ita & quando quis vtitur his verbis, *per caput Christi.* & similibus: Capiti Dei malum imprecatur, si falsitas assertioni subsit. atq; hæc formula execrandi vel ad blasphemiam attinet, vel ineptissima est plurimum maiestati diuinæ derogans. de hac vero iuratione paulo ante diximus, cum tractauimus eam quæstionem: an liceat iurare per membra Dei.

Nono, hinc patet qua ratione huius regni pragmatica
14 constitutio, quæ prima est, easdem pœnas † inflixit his, qui de Virgine intemerata, Deiparaque Maria eadem verba dixerint quæ de Deo ipso dicta blasphemiam inducunt. Nã, vt scribit S. Thom. *in 2.2. q. 13. art. 1.* Sicut Deus in sanctis suis laudatur, in quantũ laudantur opera, quæ Deus in sanctis efficit, ita vt blasphemia, quæ confertur in sanctos, in Deũ consequenter tendit, præsertim si in beatissimam virginẽ Mariã. Vnde maxima ratione prefata cõstitutio stabilita est ad coercendas improbissimorum hominũ linguas. Nã & *l. 3. tit. 28. par. 7.* duplo maiorẽ pœnam statuit in blasphemantes sacratissimam Virginem, quam ceteros sanctos.

Decimo, eodem iure constat iurationem istam, per intemeratam Deiparæ virginitatem, esse omnino improbam. Nec enim Deus hic in testem adducitur alicuius veritatis: sed execratio est linguę temere in iram excandescentis. Vnde Carolus Cæsar Hispaniarum Rex apud Madricium *anno 1528. l. 68* sanxit, hanc temeritatem puniendam esse pœnis statutis aduersus blasphemos *in d. pragm. 1. & in constitutione Toletana anno 25.*

Vndecimo, eadẽ Madricia lege improbantur iurationes istæ, & blasphemiæ eiusdemq, pœnis veteris pragmaticę, ac Toletanæ legis puniuntur: videlicet, *Abnego fidem* aut *chrisma, quod recipi: Renego de la fe: o de la chrisma, que recibi.* quæ quidem verba ad manifestam blasphemiam pertinent, & ad infidelitatem. Item illa eadem lege ad hunc & eundem modũ puniuntur. Sicuti Deus est veritas: vt Deus est filius virginis Marię: hę siquidẽ æquiparationes nostrarum veritatum cũ diuinis, blasphemiæ nomen habere videntur. Quamobrem dum falsitas sub his rationibus affirmatur, fœdissimum est periurium cum blasphemia coniunctum. quo si affirmatio veri veritate polleat, adhuc non fugiunt, qui hisce verbis vtuntur, blasphemiæ crimen, & culpam, quemadmodũ hęc eleganter explicat Dominic. à Soto *in Relectione de iuramento. c. 6.* scribens in hunc sane modum: Nam quamuis veritas, vt aiunt philosophi, eo quod adęquatio rei intellectum in rem diuisibili consistit, non recipiat magis, nec minus: tamen quia veritates æternæ, & diuinæ ipsissimæ sunt, inaccessæque veritates, ac subinde principium, & finis creaturarum omnium, nulla nostrarum veritatum cum illis est comparanda. Imo est quædã hæc non infima blasphemiæ species, quę vel à nostra superbia procedit, vel nostra inflammatur iracundia: dum tantam nobis fidem præstari affectamus, qui & decipi solemus, & decipere, quanta inuertibili debetur veritati diuinæ.

Duodecimo, † vere ex his colligitur, verũ esse quod Soc.
15 respondit *in cons. 119. l. 4.* dicens blasphemiam esse, si quis in Christianã fide aliquid iniurioſe obiecerit, quod eius authoritati, & certitudini deroget: quasi vere i. Deum ipsum fidei authorem, & patronũ dictum esse videatur. Cum fides Catholica ab auctore ipso certitudinem infallibile habeat.

Blasphemi autem † olim veteri lege pœna mortis puniebantur. *Leuit. c. 24.* Qui blasphemauerit nome Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Sic & propter blasphemiã Sennacherib, angelus Domini vna nocte totum exercitum percussit: ipseque à filiis postea interfectus est 4. *Reg. cap. 19.* varias autẽ punitiones diuinæ vindictæ blasphemis illatas cõmemorat Chassanæus *in cons. 1. nu. 68. & seq.* & Boerius *dec.* 301. tametsi quandoque possit crimen hoc culpam habere venialem: nempe cum quis non aduertens verba, quæ pronunciat, esse blasphemia, ex aliqua passione in ea prorupat, eorum significationẽ minime considerans. Nam hoc casu peccatũ veniale tantum committitur. Quod si quis aduertat verba, quæ effutit, blasphemiam esse, minime excusatur à peccato mortali ex Iracundiæ † impetu: sicut nec ille, qui v eadem affectus passione aliquẽ occideret, secundũ Thom. 2. *2. q. 13. art. 2. ad fin.* Habet autem blasphemia grauitatem infidelitatis: vt scribit idem Thom. *d. q. 13. art. 3.* opponitur etenim confessioni fidei, & tamen, quemadmodũ inibi explicat Caiet. *de ratione blasphemiæ*, non est sentire in intellectu, aut dicere ex eodem intellectus errore aliquid falsum de Deo. Qui enim blasphemat, licet non sentiat, nec intellectu perceperit, falsum esse, quod dicit, dicendo tamen induit personam sentientis sic esse, vt ore pronunciat. & deinde quia sentire falsum de Deo, & dicere de Deo falsum, contingunt super materia indebita, & habent obiectum ipsam fidem: vtrunq; sentire, & dicere ad grauitatẽ infidelitatis pertinẽt: tametsi dicere falsum de Deo nõ sit vera infidelitas, sicut est sentire de Deo falsum: habet tamẽ grauitatẽ ex materia & hęc grauitas pertinet ad infidelitatẽ propter obiectũ fidei: & præterea eo quod eadẽ ratione actus hic sit per se malus, atq; opponatur perfectæ cõfessioni fidei. Proprie autẽ, & vere vt sit blasphemia infidelitas, necessario exigit intellectus errorẽ, nẽpe, quod quis sentiat falsum de Deo: cũ possit blasphemia contingere salua fide absque falsa opinione de Deo, exercendo solam detestationẽ voluntatis. Nam sicut in fide duo contingunt, sciliter assentire articulis fidei: & dicere exteriori liquutione, vel interiori ea, quæ sunt fidei: quorũ primum pertinet ad ipsam fidem: secundũ ad confessionem fidei, iuxta illud; *Cred. d. propter quod loquutus sum*: ita in † infidelitate inueniuntur duo: primũ quidem dissensus ab his, quæ sunt fidei: secundum dicere intus, vel exterius contraria his, quæ sunt fidei. Prius horum spectat proprie ad infidelitatis vitium, & illius species est, atque in errore intellectus consistit. Posterius autem ad blasphemiæ vitium attinet: ita quod blasphemia proprie contingit dicendo intus, vel exterius aliquid contra Deum. Deinde quia in materia morali cum de actibus est sermo, intelligitur de voluntariis: idcirco blasphemia consistit in dicendo voluntate, & sponte cõtra Deum. Quemadmodũ Caietan. explicat *in d. q. 13. art. 1.* qui ad maiorem huius quæstionis elucidationem scribit, posse blasphemiam cum fide, & sine fide contingere: atque vtroque modo non tantũ actu, & verbo exteriori, sed etiam interiori. Potest siquidem quis credens Deum omnipotentẽ esse, velle dicere secum, vt iniuriam Deo faciat, quod Deus non potest aliquid, & in hoc mendatio delectari. Quia potest oppositum eius, quod scit & credit, concipere, quamuis non possit tali oppositio assentire. Omnis autem blasphemia, quia est voluntaria, procedit à voluntate mala: non tamen omnis blasphemia contingit cũ voluntate affecta ad derogandũ diuinæ excellentiæ, & maiestati. Sicut & credere in Deũ est voluntariũ, non tamen semper procedit à voluntate affecta charitate Dei. Vnde malitia ista, & effectus derogandi per blasphemiã diuinæ excellentiæ se habet ad blasphemiã, sicut charitas ad fidem. Hinc sane fit, vt blasphemia possit contingere exterius, & interius secundũ solam voluntatem simplicẽ absque affectu derogandi maiestati, & excellentiæ diuinæ. Hanc appellat Diuus Thomas blasphemiam secundũ solam opinionẽ intellectus. Alter etiã blasphemia datur cum affectu detestandi Deũ, & inferendi ei iniuriam, ac derogandi maiestati diuinæ, & eius excellentiæ: & sic cum affectu detestationis: & hæc à præcedenti distinguitur ex ipsa malitia. Vtraque autẽ blasphemia si exterius non erumpat, cordis tantum est: si vero actum exteriorem habet exterior blasphemia censetur: quod ipse Thom. explicat *in d. art. 2.* blasphemia vero non credentis in

Christum,

Christum, id est, Sarraceni, Turcæ, alteriusve infidelis, est solum blasphemia secundum se. quia quando blasphemus credit contra Deum se dicere, solu est blasphemia ex parte Dei blasphemati. Blasphemia sane illius qui credit in Christum est blasphemia secundu se & secundum blasphematem: ac per hoc perfectior est blasphemia sine infidelitate, quam cum ipsa infidelitate coniuncta. Nam vt inquit Petr. 2a. 2. melius erat eis veritatem non agnoscere, quam post agnitam retroire. atq; ita Caieta. adnotauit *in d.q. 13. ar. ic. 3.*

Iure Pontificio blasphemia punitur publica pœnitentia: & si fuerit blasphemus laicus, iniungitur iudici sæculari, vt eum puniat pœna pecuniaria. text. *in cap. 2. de maledi.* Synodus autem Lateranensis sub Iulio secundo cœpta, & deinde sub Leone decimo continuata, *sessione 9.* aduersus blasphemos crimen hoc maxime detestata pœnis grauissimis insequitur, his quæ sequuntur verbis.

19 † Abolendam vero execrabilem blasphemiam, quę in maximũ diuini nominis, & sanctorum contemptũ supra modum inualuit, statuimus, & ordinamus, vt quicunq; Deo palam seu publice maledixerit, contumelioſisq;, ac obscœnis verbis Dominum nostrum Iesum Christum & gloriosam virginem Mariam eius genetricẽ expresse blasphemauerit, si munus publicum iurisdictionẽve gesserit, perdat emolumenta trium mensiũ pro prima, & secunda vice dicti officii: si tertio deliquerit, illo ẽo ipso priuatus existat.

Si clericus vel sacerdos fuerit, eo ipso quòd de delicto huiusmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum, quęcunq; habuerit fructibus applicandis vt infra, vnius anni mulctetur. Et hoc sit pro prima vice, qua blasphemus ita deliquerit. Pro secunda vero si ita deliquerit, & conuictus fuerit, si vnicum habuerit beneficium, eo priuetur. Si autem plura, quod Ordinarius maluerit, id amittere cogatur. Quod si tertio eius sceleris arguatur, & conuincatur dignitatibus, beneficiis omnibus quæcunq; habuerit, eo priuatus existat, ad eaq; vlterius retinenda inhabilis reddatur: eaque libere impetrari, & conferri possint. Laicus vero blasphemus, si nobilis fuerit, pœna vigintiquinq; ducatorũ mulctetur, & pro secunda vice quinquaginta fabricę Basilicæ Principis Apostolorum de vrbe applicandorum, & aliis, vt infra deducitur. pro tertia vero nobilitatem perdat. Si vero ignobilis ac plebeius fuerit, in carcerem detrudatur. Quod si vltra duas vices publice blasphemus deprehensus fuerit, mitra infami per integrum diem ante fores ecclesiæ principalis mitratus stare cogatur. Si vero pluries in hoc ipsũ peccatũ lapsus fuerit ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad iudicis deputati arbitrium. In foro autẽ conscientiæ nemo blasphemiæ reus absq; grauissima pœnitentia seueri cõfessoris arbitrio iniuncta, ossit absolui. Qui vero sanctos reliquos blasphemauerit arbitrio iudicis rationẽ personarum habituri mitius aliquanto puniri volumus.

20 Statuimus etiã, vt sęculares iudices, † qui cõtra tales blasphemię cõuictos nõanimaduerterint, eosq; iustis pœnis minime affecerint quantũ in eis fuerit, quasi eidẽ sceleri obnoxii eisdẽ quoq; pœnis subijciãtur. Qui vero in illis inquirendis puniendisq; diligẽtes, & seueri fuerint, pro qualibet vice decẽ annorũ in dulgentiã consequantur, & tertiã partem mulctę pecuniarię habeant. Quicunque vero blasphemantẽ audierint, eũ verbis acriter obiurgare teneãtur, si citra periculũ suum, id fieri posse cõtinget. eundemq; deferre, vel notificare apud iudicem ecclesiasticum seu sæcularẽ intra triduum debeant. Quod si plures dictum blasphemantẽ simul audiuerint, singuli accusare teneantur, nisi forte omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungatur officio.

Quos omnes in virtute sanctæ obedientię hortamur, & monemus in Domino, vt pro diuini nominis honore, ac reuerentia in suis domib. ac cæteris premissa omnia seruari, & exactissime exequi mandent, ac faciant, vberrimã ab ipso Domino Deo tam boni operis ac pii mercedẽ habituri. Similemq; annorum decẽ indulgentiam ab Apostolica sede consequuturi cum tertia parte mulctæ, qua dictus blasphemus plectatur, quoties tale scelus puniendum curauerint: quam quidẽ indulgentiam, & reliquam tertiæ mulctę partem accusatori blasphemi nomẽ deferenti similiter concedi, & assignari volumus: aliis pœnis contra huiusmodi blasphemos per sacros conones expressis nihilominus in suo robore manentib. Hactenus Synodus ipsa Lateranensis.

Sed quia pœnam *dictic. 2. de maledic.* laici tantum non clerici subire debent, secundũ Ioannem Andræam, & Abb. ibi, & Hostiens. *in summa, de maledicis §. blasphemantes. versi. grauior etiã.* sciendũ est, quod Clerici blasphemi deponendi sunt ab ordine ecclesiastico, & clericali, textus optimus *in ca. si quis per capillũ. 22. q. 1.* quę quidẽ pœna vel obtinuit, vel obtinere debet data incorrigibilitate, vel consuetudine blasphemandi quẽadmodũ notat Hostiens. *in d. versic. grauior.* & Alex. *in consil. 72. lib. 1. col. 4.* aut sane cum ita grauis fuerit blasphemia, quod maximam inducat diuinę maiestatis iniuriam: sicuti Panormitanus *in d. c. 2.* existimat, quem sequitur Ioannes Bernard. *in practica criminali, cap. 103.* cum alioqui pœna dicti canonis sit iam olim antiquata per desuetudinem: sicuti idem Hostiensis testatur *in d. §. blasphemantes.*

Iure autem ciuili † blasphemi olim pœna mortis puniebantur. text *in authen. vt non luxuri. contra natur. §. præterea.* cuius quidem constitutionis pœna tunc locũ habet, cum quis ex consuetudine, & incorrigibilitate Deum blasphemauerit: quod adnotauerunt Petrus, Cynus, Bal. & Salycet. *in libr. 2. de reb. creditu.* Alex. *in cons. 233. lib. 6. col. 1.* Anani. *in d. cap. 2. de maledic. col. 8.* Nicol. Boeri. *in deci. 301. nu. 11.* Ias. *in l. si duo patroni. §. vlt. & in l. 3. §. iurati. ff. de iureiuran.* & tamẽ adhuc ea pœna in desuetudinem abiit: sicuti asseuerat Luc. de Pen. *in l. omnes iudices. C. de delatoribus lib. 1. colum. 3.* 21

Iure † Regio varie blasphemus punitur, præsertim iure Partitarum, quod *7. Partit. tit. 28.* continetur. Quo in loco Alfonsus Rex diligentissime pœnas aduersus blasphemos distinxit. & statuit. Præsertim quod plebeius pro prima blasphemia verberetur, pro secunda notetur in labris ferro cãdenti signo crucis: pro tertia, lingua mutilis fiat, eiq; abscindatur. ita sane *l. 4.* statutum est [quibus *adde l. 17. tit. 14. lib. 10. Recopil.*] Sic & apud Gallos prę ter alias pœnas blasphemo pro sexta blasphemia labium superius, pro septima inferius abscinditur, ita quidẽ vt dentes appareant: pro octaua vero blasphemia lingua amputatur: sicuti statutũ fuit per Carolũ octauum, & Ludouicum duodecimum, teste Nicolao Boerio *de decis. 30. 1. n. 15.* qui hanc labiorũ & linguæ abscissionẽ ad Ludouicũ duodecimum refert: cum tamen & Carolus octauus sanxerit aduersus blasphemum, quod is pro secunda blasphemia puniatur pœna abscissionis superioris labii: pro tertia inferioris: pro quarto linguæ: aliis itẽ pœnis per eum statutis: sicuti refertur in stylo Parlamenti sub constitutionibus Regiis, *tit. de maledicis, & blasphemi.* alias vero pœnas aduersus blasphemos statutas iuxta varias prouinciarũ leges, refert ipse Nicolaus Boerius *in d. decis. 301.* vbi etiam tractat de his, qui non lingua, sed manibus offendunt diuinam maiestatem, eius imagines, aut verginis, Mariæ, aut Sanctorum lædentes, qua de re Regia *lex 5. tit. 28. part. 7.* itidem agit. blasphemus etiam iure Neapolitani regni abscissione linguæ punitur iuxta constitutionem de blaiphemantibus. tametsi ea pœna per vsum commutata sit in linguæ perforationem, quæ clauo publice fiat: secundũ Thomã Grãmaticũ *dec. s.* 50. iure deinde huius regni postmodũ constitutũ est, quod blasphemus in curia Principis, aut intra quinq; leucas puniatur pœna verberũ, & amputationis linguæ: extra curiam autem puniatur pœna amputationis linguę, & amissionis dimidiæ partis bonorũ, *l. 2. tit. 8. ordinat.* Attamẽ nouis constitutionibus praxis aliam recepit huius criminis punitionẽ: siquidẽ blasphemus pro prima blasphemia puniatur carcere vnius mensis: pro secunda exilio sex mensiũ à loco habitationis, & mille quadrantũ pœna in tres distribuenda partes: quarũ vna accusatori, alia iudici, tertia pauperib. cõpetit: Pro tertia vero blasphemia clauo lingua perforabitur, nisi blasphemus sit ex his, qui Scutiferi apud nos appellantur. vel maioris cõditionis homo: qua is pro tertia blasphemia punitur exilio vnius anni, & mulcta duorũ milliũ quadrantũ: quod in Pragmatica prima constitutũ est, & deinde per Carolũ Cæsarẽ Toleti *anno* 1525. Prędicta tamen linguæ fixio, aut perforatio, † quę clauo fit, aliquot in locis in desuetudinẽ abiit, ac mutata est in eã pœnã, qua ligno premitur lingua. Hispani lignũ hoc *Mordaza* appellamus. Seneca vero id lignũ lingnariũ Latine dixit *lib. 3. de beneficiis, c. 36.* damno, inquit, castigabo promittentis temeritatem. Ecce, vt doleat tibi, vt postea consideratius loquaris, quod dicere solemus, linguariũ dabo. Ita enim eum locũ legit noster Pincianus, vir Latine Græceq; peritissimus. & præter hæc in emendandis veteribus Latinæ linguæ auctoribus felicissimo præditus iudicio. is inquam in suis ad Senecam adnotationibus linguarium interpretatur lignum, quo blasphemantium premitur lingua. Nam & veteres Senecæ codices linguariũ 22 23

ea ita

ea in parte agnoscunt: tametsi varie locus à viris doctissimis legatur. [His adde amputatione linguæ punitū fuisse iuste quidem hoc crimen, vt per ea membra quis puniatur per quæ deliquerit. *l. 3. C. de seru. fugit.* vbi Accurs. adnotauit.]

His equidem præmissis pœnis aduersus blasphemos statu-
24 tis non est prætermittendum, † blasphemum à testimonio repellendum esse in his causis, quæ testes exigunt omni exceptione maiores: quemadmodum placet Alexand. *in cons. 153. lib. 5. col. 4.* Deci. *cons. 163. num. 10.* Thom. Grammatic. *voto 22. num. 5. & 6.* modo blasphemus fuerit semel saltem etiam pœna pecuniaria pro hoc crimine damnatus: quod not. Nicolaus Boerius *in dict. decis. 301. num. 13.* post gl. Superantij in constitutionibus Neapolitan. tit. de blasphematoribus. quibus refragatur quod blasphemus iure ciuili infamis non sit, auctore Baldo *in cons. 152. lib. 1. col. 1.* quem sequitur Aymon Sauillian. *cons. 6. col. 2.* textus optimus *in l. famosi. ff. ad leg. Iuliam maiest.* Lubricum, inquit Iurisconsultus: linguę non debet facile trahi in pœnam. Sed nihilominus hac in quæstione, etiam si verum sit, blasphemum infamem non esse infamia quidem iuris: attamen ipse censeo posse vnicā huius criminis condemnationem non esse hunc idoneū testem in his causis, quæ requirūt testes omni exceptione maiores. quod probatur ex *c. licet causam. de probation.* vbi in causa ardua non admittitur testis, cuius fides aliqua ex parte diluitur. Nec negare possumus blasphemum posse condemnationem esse infamem: saltem infamia facti. Atque ideo non est omnino testis idoneus. de quo ipse tractaui *in Epitome ad 4. libr. Decret. §. vltim. num. 7. & 8.*

Quid de consuetudine blasphemandi: an ea excusetur à
25 pœna exteriori? & † quibusdam forsan videbitur, consuetudinem prouinciæ excusare blasphemos à pœna exteriori & temporali, iuxta glos. *in c. cum venerab. lis. de consuetud.* quæ probat, prauam consuetudinem excusare à pœna exteriori, licet ea non excuset à peccato, & culpa. similis glos. *in cap. denique. 4. distinctione.* quas cōmendat Roma. *in singul. 19.* & Cremens. *in singul. 149.* est etiam glos. *in c. sane de tempor. ordinat.* tradit multa hac de re Rochus Curtius *in c. vltim. de consuetud. fol. paruo. 14.* notat Cardina. *in cons. 132. colum. 2.* Roman. *consil. 467.* multa tamen, quæ ad huius conclusionis comprobationem citantur, pertinent ad consuetudinem, quæ dubium actum interpretatur, eum inquam licitum esse dictans. Si quid etenim fiat, quod in dubio est, an sit illicitum iure consuetudinis, vel licitum est, vel impunibile: quod Barto. sensit *in l. si quis sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædilit. edict.* cuius nos alibi mentionem fecimus, eius opinionem examinantes. hoc ipsum Bartol. *in l. singularia. ff. si certum petatur.* significare videtur. quo in loco Iaf. & alij idem explicant. quod si aliquid vere illicitū sit, ac legi diuinæ, vel naturali contrarium, profecto
26 consuetudo vtcunq, † sit longi temporis, minime excusat: à pœna temporali, & exteriori saltem à tota: licet excuset ab aliqua parte pœnę: quemadmodū adnotarunt Præpositus. *in d. c. denique.* Iaf. *in d. l. singularia.* Hippol. *in l. 1. limitatio. 19. ff. de ficar.* Decius *in c. nam concupiscentiam. 2. lectu. de constit.* senserat Innoc. *in c. sane. de offic. ordin.* tametsi contingat quibusdā rationibus minime puniri in Rupublica actum aliquem, qui legi
27 naturali, & diuinæ contrarius sit: vt simplex fornicatio † in meretricibus. Nec tamen id accidit ratione consuetudinis excusantis à pœna: Sed quia Reipublicæ interfit ob morum prauitatem eam fornicationē dissimulatione quadam permittere ad maius malum euitandum. Blasphemia vero, cum sit maximum crimen legi equidem naturali, diuinæ, & humanæ contrarium, minime debet ob vsum & consuetudinem prouinciarum impunita dimitti: idque senserunt Iaf. *in l. ait prætor. §. iurari. 5. col. ff. de iureiur.* & Gerard. *singu. 83.* Thomas Grammat. *decis. 50. col. 2.* excusatur tamen frequenter ad
28 mitiorem punitionem blasphemus qui iracundiæ † calore blasphemauit. Archi. *in c. quid ergo. 23. q. 4.* Deci. *cons. 163. num. 10.* modo calor iracundię à iusta causa oriatur: secus si ex iniusta: sicuti explicant Abb. & Anan. *in c. 2. de maledic.* Iaf. *in l. filiam tuam. C. de inoffic. testam.*

29 Crimen autem † blasphemię absque vllo discrimine puniri potest per iudicem ecclesiasticum, & secularem. *c. 2. de maledic.* tradit late & eleganter Barth. Soci. *cons. 119. lib. 4.* & an aduersus blasphemos possint procedere inquisitores hęreticę prauitatis, pendet ab ea quęstione, qua tractari solet, Sitne
30 blasphemia hæresis, † quam obiter paulo ante tetigimus, & latius exponit Alfonsus à Castro *lib. 1. de iusta hæreticorum punitione. c. 12.* etenim vbi blasphemia attentus eius circumstantiis vel hæresis sit, vel præsumi possit error intellectus, aut denique adsit suspicio hæresis, poterunt inquisitores eam punire: sicut de sortilegiis cauetur *in c. accusatus. §. sane. de hæretic. in 6.* qua de re multa tradit eleganter pro eius iuguieruditione Iacobus Septimanensis in institutionib. Catholicis aduersus hæreses. c. 8.

Postremo, solet dubitari quem sensum habeāt illa præcepta, quę plerunque iniunguntur à prælatis subditis, qui iuramento obedientiam † promisere, his quidē verbis: Sub pœna præstiti iuramenti. & satis constat hæc significatio, quod id præcipiatur sub pœna periurii: nempe quasi dixerit quis, hoc tibi præcipio sub iuramento mihi præstito, ita vt si non feceris, periurus sis. Nam pœna iuramenti præstiti periurium est & eius supplicium: quod solet periuris infligi. Nec enim iuramentum præstitum est pœna nec periurium ipsum absolute, quia culpa est: sed sensus huius loquutionis est sub pœna præstiti iuramenti: id est, sub pœna quę debet ei imponi, qui iuramentum violauerit. Vnde Genitiuus ille, præstiti iuramenti, nō stat intransitiue: id est, sub pœna, quæ est præstitum iuramentū, quod explicat Ioan. Driedo *in Christiana libertate. pag. 172.* quo in loco scribit omnia mandata Rectoris † vniuersitatis alicuius, vt interfint scholastici alicui congregationi, Missarum celebrationi, non esse dure accipienda, etiam si fiant sub pœna præstiti iuramenti, quasi mandator ipse voluerit ita vocatos ad mortale periurii crimen obligare, si non fecerint quod eis mandatum fuerit. Ita enim præsumendum est attenta pia mandantis intentione, quod in his communibus congregationibus quæ magni ponderis non sunt, tantum voluerit ad memoriam iuramentum reuocare, ne per contemptum omittant subditi obedire eius præceptis: non tamen, vt periurium ab his cōmittatur, quod maxime est obseruandum, ne passim quis temere periurij reus damnetur: etiamsi omisit facere quod superior mandauerit. Hæc de prima huius Relectionis parte.

Finis Primæ Partis.

SECVNDA RELECTIONIS PARS: DE VIRIBVS IVRAMENTI CONFIRMATORIJ, QUO AD CONTRACTUS, CÆTEROSQ; ACTUS HUMANOS.

Ex secundæ partis initio hæc colliguntur.

SVMMARIA.

1 *Actus contrarius bonis moribus iuramēto non firmatur, & traditur ratio & intellect. ad text. in regu. non est obligatorij. de reg. iur. cū n. seqūen. & nu. 5.*
2 *Bonis moribus contrarium est aliquid duplici modo.*
3 *Ciuilibus moribus contrarius actus an iuramento firmetur, & nu. 6.*
4 *Moribus contrarium esse, & bonis moribus repugnare, diuersa sunt.*
7 *Turpia quæ sunt, iuramento non firmantur.*
8 *Pactio futuræ successionis quatenus sit contraria bonis moribus.*
9 *Pœnalis stipulatio apposita promissioni de non reuocando testamentum: & item de contrahendo matrimonium, contraria est bonis moribus.*
10 *Stipulatio matrimonij contrahendi pœnalis non valet, nec iuramento firmari potest.*
11 *Promissio de testamento non reuocando turpis non est, ideoq; iuramento confirmatur.*
12 *Promissio turpis actus iuramento firmari non potest.*
13 *An sit necessaria absolutio à iuramento præstito contra bonos mores?*
14 *Iuramentum charitati contrarium turpe est, & iuramento non confirmatur.*
15 *Iuramentum reuerentiæ contrarium est turpe, nec iuramento firmatur. & num. 25.*
16 *Pactum, vt quis contra priuilegium conueniatur in solidum est turpe, nec iuramento firmatur.*
17 *An nobilis vel hidalgus possit renunciare beneficio, quod habet, ne in carcere pro debito mittatur? cum nu. sequentibus vsque ad finem.*
18 *Renuntiatio priuilegiorum iurata, quatenus valeat.*
19 *Nobilitas quid.*
20 *Beneficio cessionis bonorum, an possit renunciari?*
21 *Debitor dilationem soluendi petens, videtur renunciare beneficio cessionis.*
22 *Renunciatio priuilegiorum speciatim fieri debet, alioquin vnius renunciatio non tollit aliud.*
23 *Carceratio debitoris quando fieri possit.*
24 *Mater tutrix an possit in carcerem mitti pro pecunia debita filijs.*
25 *Reuerentialis iure an possit quis renunciare, & vbi de intellect. ll. ad egregium. ff. de iureiur.*
26 *Priuilegia nobilitatis quatenus renunciari possit.*
27 *Priuilegio, ne testimonij dicendi causa quis domo extrahatur, quod egregij personis & fœminis concessum est, an renunciari possit.*
28 *Priuilegio iuris an renunciari possit.*
29 *Priuilegio fori clericus renunciare ne iurato quidem potest. & eadem intellectus & ratio textus, in capit. si diligenti. de foro competent.*

fn

IN huius operis partitione pollicit: sumus hac in parte de iuramento confirmatorio contractus inualidi tractare: atque ideò necesse est quæstionem istam ita examinare, vt eius resolutio facilius percipi valeat. Bartol. etenim *in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss.* conatus est rem istam distinctè ad perfectam quandam cognitionem, vtipse opinatur, deducere. Attamen quia passim eius conclusiones vel improbantur, vel in dubitationem reuocantur, conabimur ex Bartol. commentarijs adnotare quid ipse hac in re senserit, deinde eius assertiones in specie examinabimus ad amussim perpendentes, an veræ sint, vel frequentiori Doctorum sententiâ probentur.

Prima igitur conclusio sit: Actus, vel contractus bonis 1 moribus contrarius minime cõfirmatur iuramento. † Hæc probatur *in regul. non est obligatorium. de regu. iur. in 6. Non est*, inquit regula, *obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum*, atque ita hanc conclusionem proposuit Bartol. *in d.l. si quis pro eo. num. 6.* Quam tamen quidam conantur hunc in 2 modum intelligere, vt de contractu, vel actu † contrario bonis moribus naturalibus, vel canonicis accipienda sit: nõ autem de actu contrario bonis moribus ciuilibus: quasi vellint hi Doctores, actum contrarium iuri naturali vel canonico, non posse iuramento confirmari, nec posse iuramentum quenquam obligare ad agendum id, quod iure naturali, vel canonico vetitum sit: actum vero † aduersum iuri 3 tantum ciuili posse iuramento confirmari: quam quidem interpretationẽ probant Panor: *nu. 5.* & Im. *nu. 33. in c. cum contingat. de iureiu.* Corn. *in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. num. 28.* Bald. & Paul. Cast. *in l. pacta, quæ contra. C. de pactis.* Abb. *in cap. si vero, de iureiur.* Quorum *Opinio communis* est, & probatur: quia quælibet lex ciuilis aliquem actum prohibens habet fundamentum in bonis moribus: atque ideo actus erit is contrarius bonis moribus ciuilibus: & tamen dubium non est iuramento confirmari actum lege ciuili prohibitum, saltem plerunque & frequentissime, sicut paulo post latius tractabitur.

Verum hæc communis interpretatio non est omnino admittenda: quippe quæ aliena sit a vera verborum significatione. Siquidem diuersa sunt hæc duo: quod aliquid sit prohibitum, quia bonis † moribus repugnet: & sit vetitum, quia moribus contrarium. Primum enim significat eam prohibitionem habere rationem à iure naturali: ita vt contrarius actus sit iuri naturali aduersus. Nec in hoc aliqua est differẽtia inter bonos mores naturales, canonicos, & ciuiles. Nam boni mores ciuiles non distinguũtur à bonis moribus naturalibus aut canonicis: quandoquidem boni mores simpliciter dicantur qui à ratione naturali procedunt, & ab ea rationem habent. Iuris enim canonici, & ciuilis eadem sunt principia & prima præcepta iustitiæ: quod probatur *in proœ. Gregoriano. & in l. iustitia. ff. de iusti. & iur.* idemque finis ex eiusdem principijs constat. Idcirco boni mores ciuiles, id est, quos lex ciuilis dictat esse bonos mores, non possunt distingui à bonis moribus naturalibus, aut canonicis, & præterea vtriusque iuris est præceptum honeste viuendi: qua ratione si quid lex ciuilis censeat esse cõtrarium bonis moribus, id pertinebit ad bonos mores naturales, & canonicos: si vero quid esse contrarium moribus lex ciuilis responderit, hoc ad ciuiles tantum mores referendum erit. Mores etenim simpliciter, consuetudines appellantur. *l. morib. ff. de valg. l. more. maiorum. ff. de iurisd. omn. iud. Est receptum. ff. eodem tit.* quod si quid sit contrarium bonis moribus naturalibus, erit plane contrarium bonis moribus ciuilibus, cum lex ciuilis non possit in hoc differre à naturali. Igitur quoties lex ciuilis respondet, aliquid esse contra bonos mores, non aliud sentit, quam quod illud sit turpe, & à ratione naturali alienum. *l. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de leg. 1. l. mercalem. C. de condict. ob turp. caus.*

Vnde illud deducitur, hanc primam Barto. conclusionem, & iuris canonici regulam, quę asseuerat, non esse cõtra bonos mores obligatorium præstitum iuramentum: 5 intelligendam esse de bonis moribus naturalibus, † vel canonicis, & ciuilibus, quatenus hi conueniunt naturalibus: quod in dubio ex verborum significatione, & vsu Iurisconsultorum ita est interpretandum: quemadmodum distinguit Fortunius *in tractat. de vtil. fine iuris illat.* 12. qui expressim existimat, & asserit non posse iuramento confirmari actum, quem lex ciuilis ex eo tantum prohibuerit, quod sit contrarius bonis moribus.

Secundo hinc constat, non esse ad intellectum huius regulæ distinguendum inter legem ciuilem, & canonicam: sed esse considerandum an boni mores sint fundati si per ratione naturali: tanquam † ex causa proxima. Nam 6 in hoc casu iuramentum contra bonos mores non est obligatorium: secus si boni mores sint fundati super ratione naturali, tanquam causa remota: tunc etenim iuramentum confirmabit actum his bonis moribus contrarium: quod in specie adnotauit Alci. *in d. c. cum contingat. num. 47.* cui ipse libenter addiderim, bonos mores nusquam distingui ab immediata ratione naturali: atque ideo siue fiat mentio de his à lege canonica, siue à ciuili, semper intelligerem hos bonos mores ita ad honestatem pertinere, quod eis contrarium turpe sit: quemadmodum ex his, quæ statim tradentur, constabit.

Tertio constat, non rectè à Doctoribus hac in quæstione dici, secundum Canones id tantum esse contra bonos mores, quod peccatum inducat. Quia ratio peruersa est: imò id est peccatum, quod est contra bonos mores; idcirco contrarium bonis moribus vtroque iure canonico & ciuili turpe quidem est, & peccatum: quia est contra rationem immediatè naturalem: sicut *in d. l. illat. 20. col. 3.* admonet Fortunius.

Quarto apparet, Dynum *in d. reg. non est obligatorium.* recte sensum eius percepisse, dum tenuit, non confirmari † iura- 7 mento ea quæ sunt prohibita propter sui turpitudinem. Hic etenim verus est præfatæ regulæ sensus.

Quinto ex his constat intellectus ad text. *in l. non dubium. Cod. de legibus.* cui probat, contractum lege prohibente factum, iuramento non confirmari. Etenim decisio præter alias interpretationes habet hanc, vt procedat quoties à lege contractus prohibitus est propter turpitudinem, quia sit bonis moribus contrarius.

Sexto patet, pactionem † futuræ successionis factam 8 absque consensu eius, de cuius hæreditate agitur, non confirmari iuramento: quia turpe sit, ac bonis moribus contrarium, pactum fieri super viuentis hæreditate absque eius cõsensu. Nam hæc solicitudo turpis censetur, *l. vlt. & l. pactum. C. de pactis. & l. pactum quod dotali, C. de collat.* nec tamen ea sola ratio turpem efficit hanc pactionem, quòd detur votum captandæ mortis: quamuis hæc *in d. l. vlt.* expressa sit: siquidem ob hanc solam rationem non efficitur pactum turpe. quod patet, quia ex consensu eius, de cuius hæreditate agitur, hæc pactio licita est: & tamen occasio captandæ mortis non tollitur per consensum istum. atque ita est intelligendus text. *in d. l. vlt.* & ei similis, *in l. ex eo. C. de inutil. stipul.* quod ipse adnotaui *in rub. de test. 2. part. num. 15.*

Septimo, ex eadem prima conclusione probatur, pœnalem stipulationem † appositam promissioni de non reuo- 9 cando testamentum, contrariam esse bonis moribus nec iuramento confirmari. Eam etenim contrariam esse bonis moribus, probat tex. elegans *in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. obl.* Non confirmari iuramento probatur ex prædicta 1. conclusione, ex qua Bart. *in d. l. si quis pro eo.* hanc illationem fecit. Siquidem illicitum, & inhonestum est, pœnæ adiectione quenquam velle alterum adstringere ad certam hæredis institutionem. Cui equidem ambitioni eorũ, qui ita anxiè matrimonia, & hereditates habere contendunt, occurrit lex ciuilis, existimans ac decernens, hanc nimiam sedulitatem, & curiosam cautelam contrariam esse bonis moribus, & ideo turpem. Quamobrem iuramento minime confirmatur.

Octauo, eadem radice constat intellectus ad text. *in l. Titia. ff. de verb. obl.* vbi Iurisconsultus scribit, contrariam esse bonis moribus pœnalem † stipulationem appositam pro- 10 missioni contrahendi matrimonij propter eximiam libertatem, quam contractus coniugalis requirit. *c. gemma. c. cum locum. de spons.* Etenim hæc promissionis pœnalis stipulatio nequaquam iuramento confirmatur propter eam rationem, qua dixi mus, bonis moribus contrarium esse, quod in specie Bartol. not. *in d. l. si quis pro eo. nu. 6.* idem Bart. & Dd. *in d. l. Titia. num. 11.* cui nos accessimus *in dict. rubr. de test. 2. par. num. 16. & seq.* tametsi quidam contrarium responderint quorum inibi mentionem fecimus.

Nono, solet ex prænotata regula deduci, promissionem non reuocandi † testamentum, vtpote contrariam bonis 11 moribus, minimè confirmari iuramento: quã quæstionem nos examinauimus late *in dict. 2. part. rubr. de testamen.* quo in

loco respondimus, promissionem istam iuramento confirmari in hunc sensum, vt testator, qui contra iuratam promissionem testamentum reuocauerit, periurus planè sit, licet valeat secundum testamentum: ita equidem post multa hanc opinionem probauimus, *numer. 15.* Nec vere dici poterit ex *d. l. stipulatio hoc modo concepta.* promissionem non reuocandi testamentum contrariam esse bonis moribus. Nam ea iurisconsulti responsio locum habet in pœnali stipulatione: non in simplici promissione. Sicut & in simili licet promissio pœnalis matrimonij contrahendi contraria est bonis moribus. *d. l. Titia. & cap. gemma.* non tamen simplex promissio coniugalis contractus: sicut satis manifestum est *in ca. cùt. & in cap. ex litteris Syluan. de sponsalibus.* quod & Ioan. Imol. *in d. c. cum contingat.* 1. Bartol. in membro explicat. Sic licet promissio simplex, aut iurata non reuocandi testamentum non sit bonis moribus contraria, erit tamen aduersa bonis moribus pœnalis stipulatio & promissio non reuocandi testamentum. *d. l. stipulatio hoc modo concepta.* Sic denique Bart. *in d. l. si quis pro eo. nu. 6.* dum explicat exempla text. *in d. l. stipulatio hoc modo concepta. & in d. l. Titia.* ad hunc modum est intelligendus. Nec voluit Barto. simplicem promissionem matrimonij contrahendi, & simplicem item promissionem non reuocandi testamentũ, contrarias esse bonis moribus, quidquid alij hac in quæstione scripserint, non rectè examinantes Bart. sensum.

12 Decimo † ab eadem prima conclusione palam infertur, promissionem actus turpis, contractumue turpitudinẽ continentem minimè confirmari iuramento: quod iuris est apertissimi. Nam & superius satis probauimus, iuramentũ, quo turpe quid promittitur, minime seruandum esse, nec obligare: cum ei desit comes necessarius, nempe iustitia. Quamobrem satis constat nullã hinc oriri obligationem: quod Bartol. *in d. l. si quis pro eo.* notat *numer. 6.* quem alij fre-

13 quentissimo suffragio sequuntur. Nec † est necessaria absolutio à vinculo huius iuramenti secundum communem omnium opinionem *in dict. cap. cum contingat.* Quibus obstat. text. singularis *in cap. cum quidam. §. vltim. de iureiur. an.* quo probatur, necessariam esse absolutionem à iuramento præstito de non loquendo patri, vel matri, sorori, vel fratri: aut non exhibendo eis humanitatis subsidium: cum tamen, vt ibidem expressim asserit summus Pontifex, hoc iuramentum illicitum sit, & contrariũ rationi. Etenim non loqui proxi-

14 mo est contra charitatem † erga extraneos: erga patrem est

15 contrarium paternæ † Reuerentiæ: item non subuenire repugnat rationi naturali. *capit. inter cætera 22. quæst. 4. l. si quis à liberis. §. si parens. ff. de lib. agnos.* ideo prædicta respõsio *in d. §. vltim.* cum præmittat, iuramentum esse illicitum ex parte iurantis, & nihilominus absolutionem requirat, eum debet habere sensum, vt absolutio ad cautelam potius in ea specie, quam necessario requiratur. quemadmodum illum text. intellexêre gloss. Hostiens. Imol. & Panorm. ibique hic est verus huius responsionis intellectus: tametsi Cardin. Innocent. & Felin. ibi Andr. Alciat. *in dict. cap. cum contingat. nume. 80. & Anton. in dict. cap. cum quidem. §. vltim.* conentur intelligere præfatum text. ita quidem, vt necessaria sit absolutio à iuramento, quoties in aliquo casu poterit seruari absque interitu salutis æternæ: licet eius obseruatio peccatum inducat aliquo casu. Sic sane si promissio iurata contineat id quod bonis moribus repugnat regulariter, aliquo tamen casu promissum sit, erit necessaria absolutio ad hunc effectum, vt etiam in eo casu non habeat iuramentũ vim obligandi. Cuius rei exemplum est *in d. §. vltim.* si quis iurauerit non alloqui parentes. potest enim contingere, quod obseruatio illius iuramenti non sit peccatum, & possit omittere loquelam istam absque vllo vitio & culpa: nempe cum parentes non indigerent hac familiaritate, nec esset oportuna, aut conueniens: atque ideo quo ad istos casus, quos iuramentũ potuit iuste comprehendere, & comprehendit, absolutio necessaria est. Ego vero hanc interpretationem censeo non esse admittendam, quippe qui videam in eo tex. præmitti iuramentum illicitum fuisse: & contrariũ bonis moribus: vnde ex ea parte, qua iuramentum illicitum est, non potest congruè vera absolutio ab ea contingere, quemadmodum superius dictum est. *§ 6. nu. 6.*

Verũ quo manifestius ostendamus prænotatam interpretationem falsam esse, oportet in specie *dict. §. vltim.* tria considerare. Primum quoties filius qui ita temerè iurauit, patrem tenetur alloqui, aut alere sub peccati reatu, & isto casu dubio procul absolutio à iuramento necessaria non est: quia iuramentum nullam quo ad hoc induxit obligationẽ: quod fatentur omnes. Secundũ, quod hic constitui potest, eum continet casum, quo absque læsione Reipublicæ, vel offensa diuina filius non potest parentem alloqui, aut ei subuenire: & hac in specie absolutio minimè datur à iure, nec ab homine huiusmodi iuramenti, quod in hoc sensu rem iustissimã, & necessariam comprehendit: qua ratione non potest responsio *d. §. vlt.* in hoc casu intelligi: dum absolutionem à iuramento concedit. Tertio contingere potest filio ita iuranti, quod non teneatur patrem alloqui, nec ei alimẽta exhibere aut subuenire: multis quidẽ de causis, quæ ipsum ab obligatione excusare possunt: & adhuc in ista specie opinor, iuramentum istud non obligare iurantem, nec teneri eius vinculo, nec esse absolutionem necessariam. Si quis etenim iuret, non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur: peccat quidem iurando, in quantum ponit obicem Spiritui sancto, qui eius boni proposito inspirator: non tamen peccat iuramentum seruando: sed multo melius facit, si non seruet, secundum Thom. *in 2. 2. q. 89. articu. 7.* cuius sententiam latius examinauimus *in dict. §. 6. numer. 7.* Quis autem ita proteruè impius erit, quod neget melius esse, filium patrem alloqui, eique subuenire etiam vbi nec loqui, nec subuenire tenetur, quam ab his operibus piis abstinere? certe nemo. Quamobrẽ absolutio ab hoc iuramento, cuius meminit Rom. Pontif. *in d. c. cum quidam. §. vltim.* etiam si in eo accipiatur sensu, quem Anton. Card. & alii comminiscuntur, necessaria non est. Poterit forsan ea responsio in hunc modum intelligi, vt absolutio requiratur ibi non à iuramento, sed à peccato, quo iurans commiserit ita temere iurando: siquidem manifestum est, iuramentum illud fuisse temerarium: cum fuerit illicitũ *cap. inter cætera. 22. q. 4.* idcirco peccatum qui iurauit, iurando cõmisit. Vnde text. ille interpretandus est hoc sane modo dum dixit, absoluendi sunt ab illius obseruantia iuramenti id est à peccato, quod cõmiserunt iurantes, cum promiserunt seruare id quod in dispendium salutis æternæ manifestè vergebat. Igitur iuramentum præstitũ contra bonos mores obligatorium non est, nec confirmat contractum gestum contra bonos mores, aut contra legis prohibitionem à bonis moribus procedentem.

Postremo ex hac 1. Bar. conclusione procedit intellectus ad tex. *in l. alia. §. vlt. ff. solu. mat.* vbi iurisc. scribit, pactum, quo tolliter priuilegium † alicui competens ob reuerentiam & honestatem personæ, ne conueniatur vltra quam facere possit, esse contra bonos mores. Nam ea pactio iuramento minime confirmabitur: quia est priuilegium illud deductum à iure naturali, quo illis personis debetur mutuus amor, & reuerentia: atque ita hanc opinionem tenent gl. Bar. Imo. Alex. & alij magis communiter *in d. l. alia. §. vlt.* Alcia. *in d. c. cum contingat. nu. 99.* [69.]

¶ Hinc sane disputari poterit quæstio elegans, quã semel in hoc Granatensi Prætorio memini controuersam *in* specie fuisse apud iudices eruditissimos, ac iuris vtriusque consultissimos, ipsumque huius Curiæ Præsidem D. ab Alaua & Esquinel Abulensem episcopum, diuini & humani iuris insigni disciplina, maxima ac non vulgari in expediendis negotiis dexteritate percelebrem, quorum quidem tribunali contigit ea controuersia, an † nobilis, quem Hidalgum Hispani dicimus, & qui iure saltẽ Regio ob debitam pecuniam seu æs alienum in carcerem mitti non potest ob nobilitatis priuilegium, possit huic speciali fauori renuntiare: ita sane, vt propter hanc renunciationẽ Hidalgus in carcerem ratione æris alieni ducatur deficiẽtibus bonis in quibus sit locus executioni? tandẽ definitum fuit, prædictam renunciationẽ validam fuisse, & eius causa posse nobilem ob æs alienũ non obstante eius priuilegio, in carcerem mitti, si nõ habeat bona, ex quibus possit debita pecunia solui. Huic definitioni multa obstãt, & suffragantur, quæ eius examen dubium efficiunt: qua ratione aliqua hic repetemus, quæ in simili tradidimus *in lib. 2. variar. resolut. cap. 1.* Et quia hæc sentẽtia in sui fauorem habet regulã † iuris, quæ per- 18 mittit posse quemlibet renunciare his, quæ in sui commodum statuta sunt. *l. si quis in conscribendo. Cod. de pact. cum similibus.* oportet hoc in loco primum ea tradere, quæ refragari videntur, ac simul si quid responderi obiectionibus possit.

Primum etenim obstat, quod nobilitatis iura ad sanguinẽ pertineant, quasi iura sint sanguinis *l. 2. §. ita omnia C. ver.* int.

iur. enucl. l. 1. C. de iure aureo. adul. l. 1. in princip. ff. de censibus. l. stemmata. ff. de gradib. quod & Inuen. ostendit, dum dixit:

Stemmata quid faciunt? quid prodest Pontice longo
Sanguine censeri?

Iura verò sanguinis nec renunciatione, nec vlla humana lege tolli possunt. *l. iura sanguinis. ff. de reg. iur. l. ius agnationis. ff. de pact. l. abdicatio. C. de patria potest.* Igitur iura nobilitatis tolli non possunt renunciatione. Vnde cum inter alia nobilitatis iura & priuilegia hoc non sit vulgare, quod nobilis sanguine vel priuilegio, ob æs alienum in carcerem mitti non possit. Bald. *in l. 1. ad fi. Cod. qui bonis ced. poss.* Alexand. *in l. centurio. num. 25. ff. de vul.* l. as. *in l. miles, col. 2. ff. de re iud.* qui extendunt Iurisconsulti responsum *in d. l. miles.* à milite ad nobilem. Idē colligitur ex distinctione Guliel. de Cuneo *in l. pen. ff. ex quib. caus. maior.* quam refert & sequitur Ioan. Baptista de S. Seuerino *in tract. de debit. suspect. & fugit. quæst. 5. princ. q. 5.* text. opt. *in simil. in l. medicos. C. de profes. & med. lib. 10.* Regia eademque expressa constitutio *in l. 4. & 5. tit. 2. lib. 4. ord. l. 79. Tauri* [*l. 4. 5. 6. tit. 1. lib. 6. Recop.*] quarum & ipse memini *in d. c. 1. nu. 4. lib. 2. Varia. resolut.* constat sane, non posse nobilem apud nos renunciare huic iuri nobilitatis, & priuilegio, quo cautum est, ne in carcerem ob æs alienum mittatur. Huic tamē rationi facillime respondetur, si consideremus, priuilegia iure data nobilibus nō esse, nec posse dici iura sanguinis, sed iura ipsius
19 nobilitatis. nobilitas † autem sanguis non est, sed sanguinis, & generis qualitas, quod notissimū est. Quod si & hæc iura sanguinis vere dici possent, non tamen de his intelligitur tex. *in d. reg. iura sanguinis.* Quandoquidem illa est intelligenda de iuribus à sanguine iure naturali procedētibus: qualia sunt ipsa agnatio, consanguineorū amor & dilectio, hisque similia, quæ nulla ciuili constitutione tolli possunt. *Iuuelas. ff. de cap. dimin.* not. Bart. *in l. hos accusare. §. omnib. ff. de accus.* iura verò quæ sanguini aut agnationi iure humano tributa sunt, tolli poterunt, & possunt lege humana. *gl. in §. quod autem ver. cognationis. Instit. de cap. dimin.* Bal. *in l. 1. in fine. §. ius naturale. ff. de iust. & iur.* Rom. *con. 82.* Dec. *in d. l. iura sanguinis. col. 1.* qua ratione constat, priuilegia data iure humano nobilibus, posse tolli iure item humano: nec ideo renunciationē eorum inualidam esse, quòd iura sanguinis tolli non possint.

Secundo, eidem sententiæ obesse videtur communis
20 omnium opinio, quæ probat † renuntiationem cessionis bonorum, minimè valere ex eō, quod cum ipsa sit beneficium, ne quis ob æs alienum in carceribus detineatur, videtur sane renunciantis consensus parum ei obesse quoad perpetuam captiuitatem, & detrusionem in carcerem, aut sane temporalem, donec soluat. Quod humanæ libertati plurimum refragatur: siquidē hæc renunciatio esset quasi perpetua obligatio ad carcerem publicū, & præcise seruitus, ad quam liber homo se adstringere nequit. *l. 2. de lib. homin. exhib. l. Titius. §. Titia. ff. de cond. & demon. not.* gloss. & Doctor. *in l. antiquas. Cod. de vsu fruct. in l. post certi. Cod. de liber caus.* atque ita renunciationem beneficij cessionis bonorum esse nullam, tenuerunt Richar, Malumb. Bartol. Imol. & Alber. *in l. alia. §. eleganter. ff. solut. matrim.* Cyn. *quæst. 6. & Salyce. num. 9. in l. 1. Cod. qui bonis ced. poss.* Ioan. Faber. *in §. vlt. de actio. in l. vlt. C. qui bonis ced. poss.* Alexand. *consil. 37. num. 6. lib. 2.* post Dynum *in d. §. eleganter.* Abb. *& alij in c. Odoardus. de solutio.* quorum *opinio communis* est secundum Albe. *in rub. C. qui bonis ced. poss. colum. vlt.* & Alciat. *in c. cum contingat. num. 69. de iureiur.* ipse etiam idem annotaui *in d. lib. 2. variar. resolut. cap. 1. num. 7.* Quamobrem si renunciatio beneficij cessionis bonorum, quod debitor liberatur à carceribus, non tenet: nec tenebit renunciatio facta per nobilem eius beneficij & priuilegij, quo liberatur ob æs alienum à carcere. Eadem etiam ratio vtrobique adest: nempe quod quis nō possit per pactum se adstringere ad præcisam carceris inclusionem, nec possit renunciare his beneficijs, quæ iure concessa sunt ad effugiendos carceres, etiam publicos. His etiam accedit, quod notant omnes *in cap. ex rescripto. de iureiur.* tenentes, non posse hominem liberum inuitū detineri pro ære alieno soluendo, etiam ex conuentione: hoc etenim notant gloss. *in vlt. responsione in dict. cap. ex rescripto.* & ibi Abb. & Imol. Idem Imol. & Aretin. *in l. obsides. ff. de testam.* Francis. de Ripa *in l. obligatione. nu. 12. ff. de pignor. gloss. in cap. vt pridem. 33. quæst. 8.* Regia *lex 3. tit. 13. part. 5.* Ergo cum per hanc renunciationem priuilegij, quod nobilibus datū est, ne ob æs alienum possint in carcerem mitti, in effectu fiat obligatio ad carcerem pro ære alieno soluendo, & hæc inualida sit, consequens est, non esse renūciationem istam à nobilibus factam admittendam, imo ea nō obstante seruandum fore priuilegium nobili, ne in carcerem ducatur pro ære alieno soluendo. Verum huic argumentationi multipliciter responderi poterit: & denique quibusdam videbitur, eam non procedere quia communis sententia, à qua argumentatio colligitur, falsa sit, cum renunciatio beneficij cessionis bonorum valida censeri debeat: sicuti in specie tradiderūt Frideric. *con. 70.* Rota *antiq. 565* Felin. *post alios in d. c. ex rescripto. nu. 11.* idem Fel. *in c. si diligenti. de foro compet. col. 2.* Ram. Alecan. Imo. & Ripa, quorū memini *in d. c. 1. num. 7. lib. 2. variar. resolut.* & Alciat. *in d. c. cum contigat. num. 69.* Nec enim ista renuncatio iuri publico præiudicat, nec bonis moribus contraria est, nec præcisam, & absolutam seruitutem inducit: atque ideo nihil impedit huius renunciationis vim & effectum. Præsertim quia tacite & expressi idem est iudicium. *l. cum quid. ff. si cert. peta. & in l. vlt. C. qui bonis cedere. poss.* statutum est, debitorem, qui cedere bonis volebat, nisi creditores ei dilationem † ad soluendum concessissent, 21
non posse postea cedere, si dilationem ad soluendum à creditoribus acceperit. Nam tacite renunciare videtur debito beneficio cessionis bonorum eo ipso, quod dilationem ad solutionem acceperit.

Deinde etiam si vera sit communis opinio, quæ probat, renunciationem cessionis bonorum minime validam esse adhuc opinor non omnino ex hoc sequi, itidem nullam esse renunciationem priuilegij, quod nobilis habet ne in carcerem propter æs alienum mittatur: manifesta etenim est ratio discriminis, sequidem sublato beneficio cessionis bonorum, nullum supereret remedium ad effugiendam carceris captiuitatem, quod apertissimi iuris est: at etiam si renunciatio † nobilis tollat beneficium & priuilegium, 22
quod habet, ne in carcerem pro ære alieno mittatur, superest ei remedium cessionis bonorum, quo poterit effugere carceris captiuitatem. Dicet forsan quis, hanc rationem non esse congruam quia nobilis non tenetur bonis cedere: id etenim & ipse fateor, sed tamen satis erit, quod possit hoc cessionis auxilio, & remedio nobilis ipse, qui priuilegio nobilitatis renūciauit, carceres ipsos ex causa æris alieni effugere. Ex quibus constat, non esse pares has duas renunciationes, scilicet cessionis bonorum, & priuilegij nobilibus competentis, ne in carcerem pro debito ciuili ex causa contracto, mittantur.

Præterea, ne quis ratione carceris inhumanas existimet esse has renunciationes, considerandum est ab ipsis æquissimis legibus non censeri impium, quod quis ob solutionem æris alieni in carcerem mittatur: id etenim æquū ius ciuile censuit, præmissa prius bonorum & rerum ipsius debitoris † excussione: imo quandoque etiam si debitor bona 23
habeat, iure in carcerem mittitur, donec pecuniam debitam soluat: nempe vbi æs alienū ad fiscum, Principem, aut Rempublicam pertinet: sicuti explicuimus *in d. lib. 2. variar. resolut. c. 1.* id vero, quod adduximus ex *communi omnium sententia in c. ex rescripto. de iureiu.* pertinet ad carceres priuatos, qui multis ex causis à iure odio habentur: ideoque ab ipsa Republica extirpandi sunt, etiam ex priuato consensu, ac spōtanea conuentione. Nos autem de publicis carceribus agimus, qui iure ipso probantur adhuc in ea specie, quam tractamus, ob æs inquam alienum soluendum: maximè quia non desunt qui velint iure defendere pactionem illam, ex qua homo liber obligatur, vt retineri possit pro ære alieno, & debito ad effectum seruandi conuentionem initam inter debitorem & creditorem: ita sane gloss. tenuit *in d. cap. ex rescripto. l. solutione.* & inibi Hostiens. Henric. Card. & Felin. *colum. 3.* Baldus *in l. 2. C. de patribus qui filios distra. col. vlt.* quorum mentionem fecimus & nos *lib. 2. variar. resolut. cap. 1. num. 1.* eorum sententiam reprobantes: hic verò eam adducimus, non vt eam veram esse censeamus, sed quo manifestū sit, non esse ita sine controuersia id quod modo præmisimus.

Tertiò principaliter eidem sententiæ oberit, quod cum fœmina ob æs alienum in carcerem mitti non possit. *authent. sed nouo iure. C. de sustod. reor. l. 1. cum authen. ibi posita. C. de officio diuers. iud. l. Regia. 62. Tauri.* [*l. 62. tit. 3. lib. 5. Recop.*] attamen † etiā 24
ob causam tutelarum filiorum appositis, quibuslibet renūciationibus, mulier adhuc priuilegium habet, ne cōueniatur vltra quam facere possit, & ne in carcerem mittatur: quod ipse colligo ex Bart. *in l. si quis sub conditione. ff. de test. tut. nu. 20. ex l. patronatus. ff. de re iudic.* notant in specie Præpos. *in c. ex M. de app. lib.* Bar. *cap. 2. num. 4. de pig.* Ioan. à Monte

Sperelo *in l. plerique. ff. de in ius voc.* Hippol. *in practica criminali. §. attingam. num. 64.* Ludo. Gomez. *in c. 2. de iudic. in 6 nu. 22.* Andr. à Pomate *in addit. ad Bart. in authent. matri & auiæ. C. quando muli. tut. offic. fungi possit.* quod longius ipse probaui *in d. lib. 2. variar. resolut. cap. 1. num. 3.* quo in loco multa hac de re tradidimus. Igitur nemo potest renunciare priuilegio, quod habet, ne in carcerem mittatur pro debito aut ære alieno. Sed tamen huic rationi primum respondetur, quod Bart. ipse *in eadem l. si quis sub conditione. num. 18.* contrarium in matre tutrice adnotauit: cui consentiunt plures, quos ipse retuli *in d. cap. 1. num. 3.* & sane hæc posterior *opinio receptior* est. Attamen quia prior à me probata fuit *in d. cap. 1.* secundò respondeo, eam opinionem procedere in renunciatione generali, cũ mater omni legum auxilio renunciauit: quasi aliud dicẽdum sit, vbi mater specialiter huic priuilegio renunciasset, vt in hac quæstione patet, quæ de speciali renuntiatione tractat. Adhuc verò quia hæc responsio non omnino tuta est ob eandem rationem, quę eadem videtur esse in renunciatione generali, & in speciali, opinor hanc tertiam obiectionẽ parum obesse: quia specialem rationẽ habet ex causa pietatis & reuererentiæ, amorisque paterni: quæ omnia inter parentes & filios contingentia impediunt hanc in carcerẽ detrusionem ob æs alienum, & huius beneficij renunciationem efficiunt inhumanam, bonisque moribus contrariam text. singul. *in dict. l. alia. §. eleganter. ff. sola. matri.* Quamobrem non est congrua argumentatio ea, quæ fit in præsenti controuersia à renunciatione beneficij & priuilegij hac ratione competentis parentibus erga filios, ad renunciationem beneficij nobili competentis. Quarto illud magis nobilibus fauet, quod nobilibus maiores deferuntur honores, quam plebeijs. *cap. de præbend. l. nobiliores. Cod. de commer. & merca. not. Iason. per text. ibi in §. item Seruiana. num. 26. de actio.* latè Andr: Tiraquel. *in tract. de nobilitate cap. 20.* honor autem reuerentiam præmittit. *l. honori. & l. pares. ff. de oper. liber.* Bald. *in l. liberti. 4. colum. C. de oper. liber. & in cap. licet de probatio.* vnde & in decalogo præceptum est, *Honora patrem & matrem.* † Iuri autẽ & priuilegio reuerentiæ causa indulto quis renunciare nõ potest, textus optimus *in l. vlt. C. de bonis libert.* Rom. *in sing. 480.* Alexand. & Iaso. *in l. penult. C. de pact. 5. col.* Dec. *in l. venia. col. vlt. C. de in ius voc.* quamobrem in specie & priuilegio *l. ad egregias. ff. de iureiur.* nobilibus & egregijs personis concessio, quod ei non possit quis renunciare, notant. Rom. *in sing. 169.* Cynus *in l. nec honorem. C. de episcop. & eleri.* Alber. & Alex. *in d. l. ad egregias.* Felin. *in cap. si qui testiũ de testibus. col. 1.* à quibus fere adducitur text. *in c. 2. ad fin. de iudic. in 6.* quo probatur, non posse muniales renunciare priuilegio à iure sibi concesso, ne teneantur ad iudicem accedere causa dicendi testimonium: quia, vt Doctor. præcitati existimant, id cõcessum fuit reuerentiæ iure & ratione: quem textum commendant Domini. *in cap. indemnitatibus. §. vt autem. de elect. in 6.* quamobrem & Ludouic. Gomez. *in dict. cap. 2. numer. 45.* quoad *l. ad egregias.* eundem intellectum probat. Igitur cum hoc priuilegium nobilibus concessum, ne in carcerem ob æs alienũ mitti possint, datum eis sit reuerentiæ, & honoris causa: constat, ei per nobiles renunciari non posse text. opt. *in dict. leg. alia. §. eleganter.* quo probatur non posse pacto partium tolli priuilegium, quod reuerentiæ causa datum sit. Ego verò, vt huic rationi satisfaciam, considero, † nobilibus multa priuilegia iure concedi, quorum aliquot directè tendunt ad reuerentiam, & honorem eis exhibendum: qualia sunt locus sublimior inter plebeios, item quod plebeis præferantur in honoribus: & in his fortasis obtinebit quod renunciatio admittenda non sit, quia hæc nõ potest renuncianti nocere, quin & toti noceat nobilitati: idcirco renunciatio non procedit ex eo, quod reliquis nobilibus & toti nobilitati præiudicat. *arg. text. in cap. si diligenti. in foro compet.* alia quidem nobilium priuilegia licet ea concessa sint, vt honos deferatur nobilitati: non tamen tendunt immediatè & directè ad exhibitionem reuerentiæ publicam: vt sunt immunitas à publicis oneribus, quod in carcerem publicum ob æs alienum non mittantur nobiles, & his similia: in his profectò renunciatio admittenda est. Nec quicquam oberunt ea, quæ in contrarium fuêre adducta. Primum etenim text. *in l. vlt. §. vlt. C. de bonis libert.* non probat id, quod ex eo adnotatur: siquidem tantum inibi constat, non censeri remissum ius ingratitudinis, nec ius reuerentiæ exhibendæ patrono à liberto, etiam si remittatur ab eo ius patronatus.

Quia per hanc remissionem generalem iuris patronatus, nõ videtur patronus remisisse ea iura, quæ ratione beneficij accepti in remunerationem, & reuerentiam libertus patrono exhibere tenetur: hæc etenim pertinẽt ad gratitudinem libertatis à patrono datæ, & reuerentiam ei debitam, atque ad euitandam ingratitudinem: idcirco præsumendum non est, patronum velle per remissionem iuris patronatus, quod libertus possit libere ea agere aduersus eum, quæ ingratitudinem inducerent: atque hic est illius constitutionis sensus: cũ tamen de renunciatione speciali nihil ibidẽ responsum fuerit. Quod si renunciatio specialis patroni etiam contineret ea, quæ sibi reuerentiæ & honoris causa debentur: profecto prodesset renunciatio quoad pœnas iure humano statutas aduersus libertos, qui patronis non exhibent honorem ac debitam reuerentiã: has etenim, si ad patronum pertineant, is remittere posset, non tamen prodesset hæc renunciatio quantum ad culpam, & vitium, quod ratione ingratitudinis contraheret libertus omittẽdo officiales operas: atque in hoc sensu futura culpa remitti potest quoad pœnas ingratitudinis contra patronũ commissæ. Vnde mihi non placet, quod Bal. *in dict. l. vlt. ad fin. C. de oper. lib.* scribit, asseuerans, non posse patronũ remittere renunciatione expressa ius reducendi libertum in seruitutem ob ingratitudinem. Nam ex hoc non remittit reuerẽtiæ iura, quæ ex causa datæ libertatis sibi debentur: sed pœnam iure humano aduersus ingratum libertum statutam. Et nihilominus condigna quidem alia pœna pro delicti culpa libertus ingratus à iudice puniendus erit.

Ea vero responsio Iurisconsulti, quæ refertur *in d. l. alia. §. eleganter.* ideo renunciatione tolli non potest, quia rationem habet non tantũ à reuerentia simplici, sed ab ea, quæ simul est pietati paternæ coniuncta: quæ duo efficiunt eã pactionem contrariam bonis moribus, atque nullam, & iniquam.

Quod autem † ad comprobationem tradidimus circa intellectum *l. ad egregias.* profecto minimè probatur *in d. c. 2. de iudic. in 6.* quia ea decisio specialis est in monialibus, æquissima quidem ratione: non solum ex eo, quod reuerentiæ, honoris causa id priuilegium concessum sit, sed ne detur occasio vagandi monialibus, quibus iure pontificio, & plerisque ex voto necessario conuenit ea inclusio, vt non possint honestè monasterium exire, etiam ad iudicem proferendis testimonijs, sic denique Felin. *in cap. si diligenti. de foro compet. num. 24.* ad illum text. respondet sentiens posse renunciari beneficio. *l. ad egregias.* quod magis in specie adnotarunt Roman. & Aret. *in ead. l. ad egregias.* Angel. *in d. l. alia. §. eleganter. fortasse glos. in l. inuiti. C. de testib.* optimus tex. *in d. c. 2. de iudic. in 6.* dum dicit, fœminas inuitas ad iudicium trahi non posse: igitur sponte per illius beneficij renunciationem poterunt ad iudicium accedere & trahi. Maximè fatentur Cynus *in d. l. nec honorem.* Felin. *in d. c. si diligenti. num. 24. & Iaso. in d. l. ad egregias. nu. 1. & Ludo. Gomez. in d. c. 2. num. 51.* dum approbat Feli. distinctionem, quod licet huius beneficio *l. ad egregias.* non possit quis in vniuersum renunciare: poterit tamen quodam in casu eadem renunciatione vti: quod probat *l. quamuis versicul. inuitus. ff. de in ius vocand. iuncta l. vnica. C. eod. tit.* Ego autem & si videam hanc vltimam Cyni sententiam passim admitti, & eam plurimum suffragari huic sententiæ, quam defendere conamur: nempe posse nobilem quodam in contractu renunciare nobilitatis priuilegio, quo nobiles gaudere debent, ne pro ære alieno mittantur in carcerem: attamen ex Cyn. Iason. Felin. & alijs ita intelligo eorum distinctione in specie *dict. leg. ad egregias. & ex dict. l. quamuis. & ex dict. cap. 2. in princip.* vt quis tacitè renunciare valeat huic priuilegio, si in aliqua causa sponte velit ad iudicem accedere pro testimonio ferendo absque expressa quidem renunciatione. Idque mirum non est: nam *in d. cap. 2. de iud. in 6.* hoc significatur ex priuilegio egregijs personis & fœminis concedi, quod inuitæ non trahantur ad iudicem: quasi certissimum sit, nihil priuilegio nocere, si sponte velint ipsi egregij ad iudicem accedere. Atque hic est sensus huius conclusionis. Nam quoties priuilegio ob reuerentiam concesso renunciari non potest, eaque renunciatio à iure improbatur vt bonis moribus contraria, certè nec in quodam peculiari, & speciali casu admittenda est, quod expressim probatur *in d. l. area. §. eleganter. ff. sol. matrim.* cui decisioni nulla congrua responsio dari poterit: quod vero Iason, Felin. & alij post Cyn. tradidêre, nempe renunciationem generalem *l. ad egregias.* quoad omnes causas non valere: mihi nõ placet, quia nobilitati publicæ nulla ex hoc iniuria irrogatur, quod

quòd aliquis, licet egregius sit, polliceatur se accessurum ad iudicem pro ferendo testimonio, quoties ab eo in quacunque causa vocatus fuerit: qua ratione, etiam si articulus iste non attingat nostram quæstionem, opinor aduersus Cyn. & alios hanc renunciationem admittendam fore, nisi forsan quis existimauerit, ex hoc iniuriam irrogari, ac præiudicium fieri toti nobilitati, quod ipse minimè censeo. Sic denique renunciatio specialis priuilegij *d. l. ad egregium*, etiam expressa valida iudicabitur, secundum Rom. Fel. & alios huius partis auctores, quicquid alij dixerint.

Quintò, aduersus præscriptam sententiam facit tex. *in d. §. alegamer.* quo probatur, non valere pactionē, qua quis renunciat beneficio † à lege dato, ne conueniatur vltra quā facere possit, quod in effectu concessum est, ne pro debito quis in carcerem mittatur: sed ea responsio procedit in his personis, quibus ratione reuerentiæ simul, & pietatis, aut naturalis dilectionis priuilegium hoc conceditur, ratione quidem deducta à bonis moribus, idcirco non idem erit in militibus aut nobilibus, qui hoc priuilegium alia ex causa habuêre. quam solutionem iam obiter hac in disputatione attigimus.

Sextò, fortiter hac in controuersia argumentor. † *ex cap. si diligenti. de foro compet.* quo apparet, clericum etiam cum iuramento non posse renunciare priuilegio fori, vt apud iudicem laicum conueniatur, non alia ratione, quam quod hoc priuilegium concessum sit ordini clericorum, & dignitati status ecclesiastici. Eadem ergo ratione nec nobilis poterit renunciare priuilegio nobilitatis, ne is in carcerem publicum pro soluendo ære alieno mittatur, cum hoc priuilegium nobilium statui & nobilitati iure datum sit, eiusque renunciatio, ac denique missio in carcerem alicuius nobilis, totius nobilitatis deroget excellentiæ. Ego quidē non inficior hanc esse vrgentem argumentationem: sed tamen animaduertendum esse censeo, disparem esse rationem, quandoquidem priuilegium clericorū ob sacras res, quæ ab ipsis tractantur, magis spectat ad ius publicum, quā priuilegia nobilium. *l. 1. §. huius studij. ff. de iust. & iure. c. contingit. l. 1. de sent. excom. vbi gloss. & in cap. parochianos, eod. tit.* Nam & priuilegium clericorum, cuius modo mentionem fecimus, partem adsumit à lege diuina, quod alibi tractabimus. Nec potest renunciatio in eo casu admitti, quin tendat in derogationem honoris status ecclesiastici, cum clerici sæcularia tribunalia non possint absque dedecore ordinis totius frequentare, apud eaque litigare, iuxta rubri. *ne clerici vel monachi.* maxime *in c. 1. 2. & c. sed neque.* & ideo lex, cui renunciatur, continet publicam & priuatam vtilitatem omnino inseparabiles: quod post alios notat Fel. *in d. c. si diligent. num. 16.* Non sic in præsenti quæstione. quamuis etenim aliquis nobilis in carcerem pro ære alieno ducatur, non ex hoc iniuria fit cæteris nobilibus, nec eorum honori derogatur, cum frequenter nobiles criminum causa in carceribus sint. Deinde nobilis, qui huic priuilegio renunciauit, poterit carceris molestiam effugere, si bonis cedere velit: quæ sane cessio ignominiosa non est, modo ea simpliciter absque actibus infamibus fiat. Sic denique videtur iure pronunciatum fuisse in hoc Regio Prætorio, renunciationem à nobili Hidalgo factam eius benefieij, quo nobiles non possunt pro ære alieno in carcerem mitti, validam fuisse. Multa hic missa facimus, quæ possent hanc sententiam comprobare, quia ea pertinent ad tacitam renunciationē ipsius nobilitatis: siquidem in hac quæstione agimus de renunciatione expressa alicuius priuilegij nobilibus concessi, quæ fuerit facta manente ipsa nobilitate.

Non me latet, hanc opinionem dubiam esse. & tamen eam æquissimam existimo, ne causa nobilitatis ipsi nobiles luxui, ludis, & commessationibus dediti, absque vllo delectu res alienas, præsertim pecunias mutuo acceptas, temerè consumant. Quod si ex renunciatione alicuius priuilegij derogaretur nobilitati in vniuersum, tunc non foret renunciatio ista admittenda: nempe quoad aliquod ignominiosum supplicium nobili inferendum, quod maximè obseruandum erit in his similibus renunciationibus:

§. PRIMVS.
De Iuramento confirmatorio actuum.

SVMMARIA.

1 *Iuramentum non confirmat actum prohibitum propter fauorem publicum.*
2 *Ius publicum remitti non potest pacto priuato.*
3 *Agricultura causa publica est, ideoque pactum vel iuramentum ei contrarium non valet. & ibidem intellect. ad text. in l. 2. & l. quemadmodum. Cod. de agri. & censit. lib. 11. & inibi explicatur, qui sint coloni censiti, adscriptitij, & originarij.*
4 *Colonorum vari a species, & adscriptitij qui.*
5 *Originarij coloni & ciues qui.*
6 *Incolarum & ciuium differentia.*
7 *Censiti coloni qui.*
8 *Ædificiorum publicus in ciuitate fauor, & an ei renunciari possit, & ibidem intellect. ad l. senatus. ff. de contrah. empt.*
9 *Instantia an pereat triennio, non obstante pacto partium, etiam iurato.*
10 *Prorogari instantia litis ex pacto partium contra leges an possit.*
11 *Statuto de soluenda pecunia pro frumenti debito, an possit renunciari.*
12 *Donatio concubinæ à clerico facta, etiam iurata non valet.*
13 *Iuramentum confirmat contractum prohibitum principaliter in fauorem priuatum.*
14 *Alienatio fundi dotalis iuramento validatur.*
15 *Fauor publicus & priuatus quo pacto considerētur in legibus constituendis.*
16 *Finis rei cuiusque duplex: principalis & secundarius.*
17 *Iuramentum adeo confirmat contractum ob priuatum fauorem prohibitum, vt non tantum sit ipsum seruandum, sed ipse contractus.*
18 *Iuramentum an habeat hanc vim confirmandi contractum prohibitum à lege ciuili: quoties lex ipsa hanc confirmationem expressim impedit.*
19 *Dotalia quomodo alienari deberent, si quidem alienandi necessitas premat.*
20 *Alienatio rerum paraphernarum fieri potest absque iuramento.*
21 *Paraphernа quomodo differant priuilegijs à bonis dotalibus.*
22 *Donatum propter nuptias non potest alienari à marito. & quomodo alienatio debeat fieri vt valeat: ibidem intellect. auth. siue à me. C. ad Vellia.*
23 *Iuramentum habet vim duplicis & repetiti consensus.*
24 *Iuris ciuilis finis præcipuus animarum salus.*

EADEM Bartol. commentaria secuti secundam constituimus conclusionem, † Actus in fauorem publicum 1
principaliter prohibitus, iuramento confirmari non potest. Hæc probatur *in cap. si diligenti. de foro compet. cap. cum ad Apostolicam. de reg. l. ius publicum. ff. de pactis.* quibus satis expressum est, idemque ratione manifesta constat, nō † posse ius pub- 2
licum pacto priuatorum remitti. Sic sane hanc conclusionem tenuit Bartol: *in d. l. si quis pro eo. num. 7.* quem sequuntur Doctor. inibi Anton. Abb. & alij *in d. c. cum contingat.* quo in loco Andr. Alciat. *num. 83.* & Corneus *in rep. authent. sacramenta puberum. num. 29. C. si aduers. vendit.* fatentur hanc *opinionem communem* esse eam secuti. Idem fatetur. Ioan. Imol. *in d. c. cum contingat. num. 35.* Qui tamen ab ea discedit ex eo, quod licet ius ciuile aliquem actum prohibeat in fauorem principalem Reipublicæ: non per hoc idem actus iure Pontificio prohibitus est: ius autem canonicum est equidem considerandum quoad iuramenti vim & effectum; qua ratione videtur, actum iure ciuili tantum prohibitum principaliter ob Reipublicæ fauorem, posse iuramento confirmari. Cui rationi non admodum est difficile responsionem accommodare. Nam vtcunque actus aliquis iuratus sit, nemini præiudicat, nisi iuranti; quod satis expressum est *in dict. cap. cum contingat. in fin.* sed si priuato præiudicium non fit ex actu ab alio etiam iurato: multo fortius Reipublicæ minimè debet præiudicium inferri: atque ita sat iure probatur, Bart. opinionem veram esse, quicquid Ioan. ab Imola contrariū voluerit. Denique *l. non dubium. Cod. de legib.* quæ respondet, actum iure ciuili prohibitum iuramento non confirmari, adhuc poterit iuxta hanc secundam conclusionem intelligi, vt tandem ea responsio procedat, quoties prohibitio legis tendit in fauorem Reipublicæ, & principaliter.

Primò ex hoc infertur † intellect. ad text. *in l. 2. & in l. quē- 3
admodum. Cod. de agricol. & censit. lib. 11.* quibus constitutionibus statutum est, non posse quem vendere prædium, & retinere colonos agriculturæ prædij adscriptos. Ea etenim prohibitio, vt patet *in dict. l. quemadmodum.* publicam vtilitatem respicit, ne agricultura detrimentum patiatur in grauæ Reipublicæ dispendium: idcirco ille contractus nec iuramento confirmabitur. Cui quidem decisioni præmittendū erit, olim cum maior cura agriculturæ habebatur, fuisse colonos quosdam, qui † adscriptitij dicebantur. Et hi per 4
contractum priuatâmve conuentionem adstringebantur agri alicuius culturæ, vt perpetuò operam in eo agro colendo impenderent. De his agit titulus *Cod. & agricol. & censit.* vbi gloss. *in rubr.* tex. opt. & ibi Panor. *eleganter in cap. iudicatū. de immuni. eccl.* tradit Ludo. Cælius *lib. 4. lect. antiq. cap. vlt.* vnde qui agricolationi recens adscribuntur cum alijs colonis ibidem originarijs, adscriptitij dicuntur: quod etiam explicat Oldendorpius *3. actionum classe. actio 9.* Alij autem dice- 5
bantur † coloni originarij: & hi sunt, qui ex adscriptitijs nascuntur & procreantur. *l. colonos. C. de agr. & censi.* Quoniam colo-

colonarium ius in eo fundo contrahunt principaliter origine, seu natiuitate in persona sua. Sic originarij ciues dicuntur, qui ex parentibus ciuibus alicuius oppidi oriundi sunt, ad differentiam incolarum, qui nuper ipsi municipa-
6 tum contraxerunt. Ciues † quidem origo facit: Incolas domicilium. *l. ciues. C. de incol. & in rubr. C. de municip. & orig. l. adsumptio. l. vlt. §. penult. ff. ad municip.* Cicero pro Archia, *venit*, inquit. *Heracliam, quæ cum esset ciuitas æquissimo iure, ac fœdere, adscribi se in*
7 *eam ciuitatem voluit.* Alij coloni † censiti appellabantur, eo quod eorum agris census publicus esset constitutus, vt quidam existimant: quæ quidem expositio minimè conuenit *l. 2. C. in quib. causis colon. domi. accus. poss.* Quamobrem ex eadē cōstitutione arbitror dici colonos censitos eos, qui adscriptitij quidem sunt, perpetuo adstricti culturæ agrorum, & tamen præter hoc ex conuentione tenentur aliquē censum domino soluere ex ipsis agris, eorumque fructibus. Hoc ipsum Hostiens. & Abb. adnotarunt. *in d. c. iudicatum.* Quibus sane præmissis, quia coloni solebant agros deserere: & in ciuitates fugere: aut ipsi domini prædiorū eos colonos sibi retinebant in venditionibus agrorum maxima cū iactura Reipublicæ: cuius tunc intererat agros & prædia coli, vt ex eorum fructibus esset Reipublicæ consultum in frumentaria inopia, sancitū est, quod prædia minime possint alienari sine ipsis colonis *d. l. 2. l. quemadmodū. l. omnes profugi. l. originarios. C. de agricol. & censit.* eaque prohibitio non aliam quam publicam vtilitatē præcipuè spectat. Hodie sanè dubitarem ipse, an in praxi foret attendendus fauor hic publicus, cum non immineat illa necessitas colonorū ad colendos agros, quæ olim ob militiæ præmia Rempublicam vrgebat. Et tamen satis sit, conuētionem reprobatam *in d. l. quemadmodum.* non confirmari iuramento, quod Bartol. communiter receptus *in d. l. si quis pro eo. num. 7.* expressim notat.

Secundò ex eadem conclusione infert Bart. intellectum
8 ad† *l. senatus. ff. de contrahend. empt. & l. cætera. ff. de leg. 1.* quibus prohibitum est, ne quis vendat marmora, aliasque res affixas ædibus, ea ratione quod interfit Reipublicæ publica ædificia, item & priuata minimè deformari, ne ciuitates ipsæ deformentur. Idem tradit Regia *lex. 16. tit. 5. part. 5.* Nam cū ea prohibitio nullam aliam præcipuè vtilitatē afferat præter publicam: constat non posse venditionem earum rerū, quæ ædibus affixæ sunt, iuramēto confirmari, quemadmodum Bartol. quem alij sequuntur *in d. l. si quis pro eo. num. 7.* in specie not. Sed vt liberè, quid hac in re sentiam, respondeam, non admodum tuta est hæc conclusio nostris temporibus: & fortassis in iudicialibus controuersiis, si hæc incideret dubitatio, non admitteretur ad sententiam pronūciandam. Multa etenim iure veteri statuta fuerunt, quæ vel per desuetudinem, aut contrariū vsum sublata plane sunt.

Tertiò Bartol. idem *in d. num. 7.* intulit ex hac secunda conclusione ad interpretationem text. *in l. properandum. §. sed*
9 *& siquidem. Cod. de iudi.* vbi statutum est, † instantiam litis per triennium extingui. Nam ea constitutio ratione præcipuā habet ab vtilitate publica, ne lites fiant immortales. *cap. finem litibus. de dolo & contuma.* Idcirco Bartol. censet non posse iuramento confirmari pactionem, quæ inter litigantes fa-
10 cta sit super † prorogatione instantiæ, vt ea duret vltra triennium. Idem notant ipse Baltol. & ibi Iason *num. 21. d. l. properandum. in princip.* Panorm. *in cap. penult. de iudic. num. 15.* quorum opinio manifestè probatur *in d. l. properandum. in princip.* vbi lex ipsa omnino aufert potestatem ipsis litigantibus ad prorogationem instantiæ, ac iudici mandat, quod non obstante litigantium consensu perempta instantia per triennij lapsum minime procedat in causa: atque ita hæc est *communis opinio*, de qua Bartol. idem dubitasse videtur *in l. Seius. ff. ad l. Falcid.* & contrarium tenuerunt Felin. *in d. c. penult. numer. 13.* Imol. ibi, idem *in c. cum contingat. in 2. casu, & membro principali*, ea ratione, quod ista conuentio iurata non sit contraria iuri canonico: imo secundum id omnino permissa iuxta text. *in dict. cap. penult.* quo probatur, iure pontificio instantiam nō perire per triennij lapsum: vnde iuramentum obligatorium est, & conuentio valet. Ego vero etsi sciam à plerisque traditum fuisse, iure pontificio non perire instantiam per triennium, per text. *in d. c. pen. & in c. vlt. de probat. & cap. cum olim. verb. iudices. de priuileg. gloss. in d. cap. penult. & in c. finem litibus. de dolo & contum. & in c. anteriorum. §. ad hoc. sanximus. 2. q. 6.* quarum *opinio communis* est secundum Felin. *in d. c. penult. colum. 1.* & Ias. *in d. l. properandum. num. 27.* atque ita fere in praxi recepta: attamen opinor, nullam in hoc esse constituendam differentiam inter ius pontificium, & Cæsareum: imo respondendum erit, etiam iure pontificio instantiam triennio finiri. Nam text. *in d. c. pen.* qui fortius cæteris vrget, plane tantum probat, iurisdictionem iudicis delegati non finiri, nec extingui per triennij lapsum, quo lis apud eum cœpta, finita non est: atque in hunc sensum accepit gloss. inibi illam decisionem, eandemque opinionem Doctor. ibi sequuntur *communiter*, Rota *noua. 96.* denique quod iure pontificio instantia per triennij lapsum pereat, adnotarunt Fulgos. & Ias. *in d. l. properandum. in princ. fi. col.* & Rom. *in consil. 220.*

Sed & si quis contendat adhuc constituendum fore discrimen inter ius canonicum, & ciuile: non ex eo sequitur iuratam conuentionem posse præiudicare iuris ciuilis sanctioni, quoad ciuile forum propter publicam vtilitatem, a qua fundamentum & rationem habet iuris Cæsarei constitutio. Nec mirum cuiquam videri debet, aliquid esse vtile foro ciuili, & sæculari, quod non ita vtile sit foro pontificio. Illud equidem verum erit, quod Bartol. sensit *in d. l. ius.* & tenent ibi Imol. & Alexand. conuentionem istam de proroganda instantia iuramento confirmatam, etiam si ea valida sit censenda, id tantum inducere, quod non possit inter ex litigantibus proprio nomine & ratione priuati cuiusmodi opponere exceptionem instantiæ finitæ, licet triennium sit transcursum: atque hæc dicta sint de prorogatione instantiæ. Qua de re poterit lector legere Bonifacium in *clemen. quamdiu. de appell. 3. col.* Roman. *in singul. 276.* Bald. Nouel. *de dote. part. 9. priuileg. 14.* Alexand. *in l. 4. §. hoc autem iudicium. col. 5. ff. de damno infecto.* Capicium *in decisione. Neapol. 11.*

Quarto ab eadem secunda conclusione deducit Bartol. *in d. l. si quis pro eo. num. 7.* non posse † à priuato renunciari tuto, quo debitor frumenti liberatur soluendo certam pecuniæ quantitatem pro qualibet frumenti debiti mensura: quoties id statutum ex ea causa sancitum fuit, vt ciuitas vel prouincia plures ciues & rusticos habeat, qui possint onera subire, indictam à Republica pecuniam soluere, aliaque in communem vtilitatem expedire. Et licet Ioann. & Imol. *in d. c. cum contingat.* dubitet de hac sententia Bartol. & dubitari possit: quia vtilitas publica in hoc versatur, quod ciues non cogantur inuiti præcise frumentum soluere, sed liberentur præstando certam eius æstimationem: nomen ex hoc vtilitas ista publica tollitur, aut diminuitur, si sponte ciues velint in quibusdam contractibus huic fauori renunciare: attamē opinio Bart. verior est propter expressam in eodem statuto publicam vtilitatem, absque vlla ipsius tuentium fraude: sicuti Alciat. adnotauit *in d. c. cum contingat. num. 88.* & quia si locus foret renunciationi, facillime tolleretur vis ipsius statuti: siquidem passim debitores eidem renunciarent mille præstitis iuramentis.

Quinto, ipse ex hac conclusione deduco, minimè valere donationem à clerico factam † concubinæ, etiam si ea non rata sit: sicut in hac specie latè probant Aymon *in consil. 229. lib. 2.* & Ripa *in l. miles. ff. de re iudic.* Nam huius donationis prohibitio fauore publicæ vtilitatis & honestatis facta est, vt constat. De ea vero tractant præter alios Ant. *consil. 14.* Ias. *consil. 37. lib. 3.* Afflict. *dec. Neap. 102.* Bermondus Chaueronus *de concubinarijs, pag. 242.*

¶ Tertia principalis conclusio. † Iuramentum omnino confirmat actum, seu contractum prohibitum iure ciuili præcipuè, aut sanè principaliter propter priuatam vtilitatem, etiam si minus principaliter, & vt aiunt, secundario publicam vtilitatem contineat. probatur hæc conclusio *in d. c. cum contingat. de iureiur. & c. licet. eod. tit. in 6.* Nam etiam si Reip. interfit, fœminarum dotes augeri, saltem conseruari potius quàm minui. *l. 1. ff. fol. matr.* atque ideo lex ciuilis prohibuerit alienationem fundi dotalis: vt tradit Iurisconsultus *in rubr. ff. de fund. dot.* Quia tamen ea prohibitio præcipue priuatam vtilitatem & fauorē spectauit: etiam si nihilominus & publicum commodū respexerit, minus tamen principaliter, nihilominus alienatio † fundi dotalis iuramento confirmatur: sicuti probatur *in d. c. cum contingat.* à quo potest adsumi prima huius conclusionis illatio: ipsa etenim conclusio omniū ferè consensu recipitur, & ea ratione *communis* est: vt testantur eā secuti Corn. *in d. auth. sacrament. puberū. n. 30. & Alciat. in d. c. cū contingat. n. 92.* vbi Abb. *n. 5.* & Imola *num. 36.* in eandem conclusionem veram esse cēsent, & probari etiam *in d. auth. sacramenta puberū.* huius sententiæ ea est ratio, quod ne quis periurus sit, satis esse constat, eum, cuius favorem principaliter lex respexit, eidem renunciasse tacitè vel

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

expresse. Nam vbi aliqua constitutio in fauorem edita est, semper consideramus fauorem, quem præcipue, ac principaliter lex ipsa inspectat, non eum, qui secundo loco ab ea significatur, iuxta gloss. celebrem *in hoc cap. quamuis. de pact. in 6.* cuius statim mentionem faciemus ad intellectum decimum huius constitutionis *in 3. Relectionis parte.*

Cæterum Fortu. Garsias *in l. 1. §. huius studij. ff. de iustit. & iure.* maxime improbat hunc dicendi modum: quo nostri iuris vtriusque interpretes existimãt † legem aliquam quandoque principaliter ob fauorem priuatum conditam fuisse, & secundario propter fauorem publicum: qua consideratione vtuntur passim Doctor. sed præsertim in hac quæstione Bartol. & alij hanc distinctionem tradidêre, quę ex eo falsa videtur, quod finis præcipuus in rebus agendis attendendus sit: qui quidem in legibus constituendis semper est ad commune bonum tanquam ad potentius & præclarius. Ea etenim, quæ ad communem vtilitatem pertinent, aliquo modo principaliter, & ex priori causa introducta sunt ad commune bonum, non secundario. deinde quælibet lex, in sua dispositione quacunque principaliter tendit ad publicum commodũ. *cap. erit.* vbi Archi. *cap. facta. 4. distinct.* Thom. *1. 2. quæst. 90. articul. 2.* Quod si aliqua dicuntur in humanis legibus ad priuatam vtilitatem constituta fuisse: idcirco id dictum est, quia hæc iura non disponunt super rebus publicis, & ad omnes in communi pertinentibus: & tamen quia necessariũ est, quod particulares regantur ad regimen totius, ideo iura prædicta, quæ priuatam vtilitatem continere videntur, adhuc spectant ad cõmune bonum, & hic respectus principalis est, non secundarius. Igitur opinio Bartol. & sequacium non est omnino admittenda, cum iuxta prædictam considerationem etiam actus contrarius humanis legibus priuatam vtilitatem spectantibus, aduersus omnino est constitutionibus ad publicam vtilitatem pertinentibus principaliter non secundario, sicuti modo probauimus. Hic tamen modus dicendi defendi poterit, si animaduertamus, finem † cuiusque dispositionis dupliciter accipi principaliter: nempe vel quo ad intentionem, vel quo ad executionem: finis autem principalis communi significatione dicitur, qui propinquior est in executione, quamuis remotior sit in intentione legis. lex igitur, quæ de priuatorum rebus disponit, principaliter intendit commune bonum: sed quia ex lege ista prius bonum ad priuatos defertur, dicendum est, legem hanc principaliter fauere priuatis: principaliter inquã executione: secundario autem intentione. Vnde cum Accursius *in d. l. 1. §. huius studij.* dixit, leges quasdam secundario tendere ad fauorem publicum, & principaliter ad priuatum: est intelligendus secundario non quo ad intentionem, sed quoad exequutionem, qua ratione quælibet lex, etiam de priuata vtilitate tractans, intentione quidẽ principaliter ad commune bonum spectat: illa vero lex quæ de rebus publicis disponit, principaliter intentione, & executione ad commune bonũ, & fauorem publicum spectare videtur. priori sane legi finis principaliter conuenit quo ad priuatam vtilitatem respectu executionis: atque item quo ad cõmune bonum respectu intentionis: quemadmodum in specie docet eleganter Martinus ab Azpilcueta, *in cap. inter verba. 11. quæst. 3. colum. 85.* sensit Bart. *in l. ambitiosa. num. 19. de decre. ab or. fac.*

¶ Quarta conclusio ex Bar. colligitur *in d. l. si quis pro eo. num. 8.* dum ad declarationem præcedentis conclusionis scribit, in ea specie & casu † non tantum iuramentum seruandum fore, sed & contractũ ipsum alioqui inualidum, iuramenti religione confirmari, & firmum fieri. Hæc sententia patet *in d. cap. cum contingat.* ibi, *omnino & in hoc c. quamuis.* ibi, *seruari debet.* vbi gl. hoc expressim notat: & rursus *in c. licet, de iureiur in 6. & in auth. sacramenta puberũ.* ibi, *inuiolabiliter.* quibus quidem auctoritatibus hæc sententia probatur, quam sequuntur Calder. Anchar. Cardin. Abb. *num. 8.* & Imola. 18, *in d. c. cum contingat.* Bald. Bart. & Doct. *in d. auth. sacramenta puberum.* vbi Corn. *nu. 56.* scribit, non esse ab hac opinione recedendum in iudicando, & consulendo: eandem fatentur *communem* esse. eam secutus Abb. *in d. cap. cum contingat. num. 8.* Ias. *in d. auth. sacramenta puberum. num. 36.* Curt. Iunior. *cons. 47. colum. 2.* & Aret. *cons. 22. colum. 3.* idem fatetur Alciat. *in d. c. cum contingat. num. 113.*

Contraria sententia quibusdam placuit, nempe quod in hoc casu iuramentum seruandum sit: non tamen confirmetur contractus ratione iuramenti, nec validus fiat: huius opinionis auctores sunt Anton. *in d. c. cum contingat.* Cuman. *in d. l. si quis pro eo.* Ioan. Faber. & ibi Porcius *in prin. Instit. quibus alienare licet, vel non.* idem Porcius *in §. extraneo. Instit. de hæredit. quæ ab intesta. defer.* Ias. *in d. auth. sacramenta puberum. num. 37.* Fortu. *elegantes in tract. de vlt. fine. illat. 9.* late Ioan. Igneus *in l. 1. §. si vir. aut vxor. ff. ad Sylla. num. 145.* sensit eandem opinionem Bart. *in l. qui superstitis. ff. de acquir. hæredi.* ex quibus Andr. Alciat. *in d. c. cum contingat.* dicebat nõ esse admodum certum, quod prior sententia communis sit, & posse istam vltimam iure defendi.

Posterioris opinionis ea est ratio præcipua, quod contractus iuramento quidem confirmatur ad hunc effectum, vt non obtenta absolutione à iuramenti vinculo, seruandus is sit: non ita si absolutio fuerit obtenta. Præter hæc multa alia pro hac assertione traduntur, quæ dubiam efficiũt priorem sententiam, & tamen ego censeo, non esse aliquo pacto ab opinione Bartol. *in d. l. si quis pro eo.* recedendum in iudicio, nec in priuatis responsis. Sunt etenim adeo fortia verba text. *in d. auth. sacramenta puberum.* & aliis similibus constitutionibus vt nullam ex æquo patiantur congruam responsionem: idcirco existimo non esse locum disputationi huius controuersiæ quoad tribunalia, tametsi non inficior dubiam esse quæstionem quoad priuatam disputationem.

Quidquid sit de hac quæstione, refert tamen plurimum, quæ harum opinionum sit recipienda propter varios cuiusque effectus. Nam si communis, & prior opinio admittenda est, primum sequitur falsam esse glos. *in d. c. cum contingat.* dum asserit in eo casu tenere, ac validum esse accessorium, id est, iuramentum: non principale, id est, contractum. valet etenim contractus iuramenti iuxta Bartol. sententiam: atque ita Areti. *in d. consil. 22.* reprobat glos. *in d. c. cum contingat.*

Secundò, si vera est communis opinio, plane constat, hæredes mulieris, quæ præstito iuramento rem dotalem alienauit non posse rem alienatam vendicare, aut petere: quia contractus valuit, eiusque vis ad hæredes vtrinque transmittitur, quod si contractus minime confirmaretur iuramento, sed tantum iuramentum foret seruandum, eiusque vis inspicienda, profecto hæredes iurantis, minime abligarentur stare iuramento, nec contractui iurato, cum ad eos vis iuramenti non transeat, sicuti superius adnotatum est *in prima huius relectionis part. §. 5. num. 4.* in specie autem huius illationis hoc tenent Imola *in dict. cap. cum contingat. numer. 18.* & ibi Alciat. *num. 120.* tradit optime Paul. Paris. *consil. 75. col. 1. & vlt. lib. 3.* quorum *opinio communis* est: licet Panorm. *in d. cap. cum contingat. numer. 8.* velit tenere, ac probare, quod etiam si contractus non confirmaretur iuramento, tenerentur nihilominus hæredes iurantis stare contractui: quod falsum est, nec iure probari vere poterit. Nam & rationibus Panorm. respondet Alciat. *in d. cap. cum contingat. num. 120.*

Tertiò, si admittenda esset opinio Fabri, & aliorum contra communem, posset equidem mulier, quæ rem dotalem alienauit, eandem rei vendicatione petere à tertio possessore, qui non haberet causam ab emptore. siquidem iuramentum, quod seruandum est in hac specie, solum habet vires in fauorem emptoris, cui præstitum fuit: atque ideo is, qui non habet causam ab eo, nequaquam poterit se defendere ratione iuramenti: sicuti in hoc casu adnotarunt Imola *in d. c. cum contingat. col. 9.* & ibi Alciat. *num. 128.* Ioan. Faber, *in prin. Inst. quib. aliena. lic, vel non.* quod si communem opinionem sequamur, contrarium est dubio procul respondendum. Nam ex quo contractus alienationis iuramento fuit confirmatus, satis apparet dominium rei dotalis ab alienante in emptorem translatum fuisse, nec vllum ius remansit penes mulierem ad petendam rem dotalem, quod Doctor. communiter fatentur.

Quartò ex communi sententia infertur, contractum istum alienationis fundi dotalis, & ei similes iuramento præstito confirmatos adhuc manere validos etiam præstita absolutione à iuramẽto ex aliqua iusta causa: atque ideo oportere, quod iudicio ordinario agatur ad contractus rescissionem. Prædicta etenim absolutio tantum concessa videtur ad effectum agendi: quamobrem Panorm. *in cap. 1. de iureiurand. columm. penult.* hanc illationem probat: idem tenuit Angel. *consil. 160.* Nam contractus ab initio iuramento confirmatus non ex hoc irritus est, quod postmodum cesset iuramenti vinculum: *reg. factum legitimæ. de regul. iur. in 6.* tamen Panorm. *in d. cap. cum contingat. numer. 9.* & Felin. *in d. cap. 1. eiusdem tit. numer. 26.* Card. & Anton. *in c. debitores. eodem*

titul. contrariam sententiam veriorem esse censent, existimantes contractum irritum manere præstita absolutione à vinculo iuramẽti, quoties is contractus à solo iuramento robur accepit. Quod si contractus alioqui etiam sine iuramento validus sit: tametsi aliquem effectum ex iuramento accipiat, vt in specie *leg.2.C.de rescinden.venditio.* tunc fatentur Abb. & alij, adhuc manere ius firmum ex contractu, etiam obtenta absolutione à iuramento. Sed in hac controuersia expedit tres distinguere casus. Primus quidem constituendus est, vbi contractus est omnino nullus, nec iuramento confirmatur, sed iurans tenetur tantum seruare iuramentum, vt *in cap.debitores.de iureiur.* & in hac specie data absolutione à iuramenti vinculo contractus manet omnino nullus absque vlla rescissione, secundum Abb. *in cap.cum contingat.* notauimus & nos *in libr.1.variarum resolut.cap.4.numer.5.* Secundus casus est, cum cotractus iure validus censetur, etiam absque iuramento : & tamen propter iuramenti vim, is qui iurauit, non potest aliquo iuris remedio aduersus eundem contractum agere: vt in specie *l.2.Cod.de rescind. vendit.* tunc sane obtenta absolutione à vinculo iuramenti, nihilominus contractus vim aliquam habet: sed qui iurauit, agere poterit aduersus contractum eo remedio, quod si non iurasset, sibi iure competeret. ita Panorm. *in dict.cap. cum contingat.num.9.* atque tunc in eo iudicio tractabitur de remedio, & actione contra ipsum contractum competentibus. Tertio considerandum erit, quid dicendum sit, vbi contractus alioqui omnino nullus, ex solo iuramento confirmatur: & denique Angel. *in dict.consil.160.* & qui eum sequuntur, tenent data absolutione à iurumento adhuc contractus vim superesse, vt nihilominus de eius viribus agendum sit, & præcipue an ex iuramento omnino fuerit confirmatus: iuxta notata per per Abb. *in dict.cap.1.de iureiur. colum.penult.* & Socin. *in l.hæc scriptura.ff.de condit.& demonstrat.* ex cuius commentarijs tres hi casus distinguuntur, tametsi eius, & aliorum, quos modo citauimus, mente ad amussim examinata, præsertim his obseruatis, quæ Alciat. *in dict. c. cum contingat.* scribit, *n.125.* & quæ nos tradidimus *in d.c.4.* huius quæstionis resolutio in hoc vertitur, an absolutio concessa fuerit ad effectũ agendi: quod constabit ex ipsa negotij serie, vel ex modo procedendi, quia summarie actum fuit de ipsa absolutione præstanda, in hoc etenim casu vtcunq; sit contractus, manet firmus, eamque vim habet, quam haberet nondum data absolutione ab ipso iuramento: tantum sane est iuranti concessum, vt non obstante iuramento possit in iudicio tractare de viribus contractus, & an aliquod robur ex iuramento acceperit. Hoc tamen locum obtinet in omnibus casibus per Soc. traditis. Sed si absolutio data sit non tantum ad effectum agendi: sed omnino ab ipsa iurati contractus obligatione: quod apparebit ex modo agendi, & cognoscendi, definiendique de præstanda absolutione quæstionem: tunc omnino absolutione data nulla supereſt contractus vis: nec de eius viribus iterum agi potest.

Cæterum si lex ciuilis, quæ contractum prohibet, non tantum simpliciter prohibitionem continet, sed & iuramentum contractui appositum, præstitũ, adscriptum irritum facit: tunc equidem obtinet opinio eorum, qui tenuerunt † contractum prohibitum lege ciuili non confirmari iuramento. Lex etenim ciuilis velle videtur in hac specie, quod contractus iuramento non cõfirmetur: tametsi de obseruatione iuramenti nihil tractauerit: illud siquidem seruandum est, qua ratione si iurans à vinculo iuramenti fuerit absolutus quacunque ex causa, quæ potissima erit, quia ita aduersus legis vrgentem prohibitionem contraxerit, non tenebitur stare contractui, nec contractus manet confirmatus: quemadmodum in specie ita visum est Ferde. *consil.272.* Paulo Castrensi, & Corneo *in d.authen.sacramenta puberum.num.54.* Imol. *num.45.* & Alciat. *num.135. in d.c.cum contingat.auth.in c.canonum statuta.de consti.fol.11.col.4.* idem voluisse videtur Fort. *in tractat.de vltimo fine, illat.19.&.20.* Nam etiam si lex ciuilis non possit iuramenti vim tollere, poterit profecto impedire iusta ex causa, ne fiat contractus prohibiti confirmatio per iuramentum, secundum ea, quæ late tradita fuere *in prima huius relectionis parte.§.3.num.7.* Nõ obstant quæ Panor. docet *in d.cap.contingat.nu.11.* quem sequitur Ioann. Baptista de sancto Seuerino *in repet.l.omnes populi co-num.33.ff. de iustit.& iur.* quibus vterque conatur probare, legem ciuilem non posse tolere vim iuramenti, nisi in eo actu, in quo lex ipsa iusta ex causa præsumat fraudem, metum, aut deceptionem. Hæc enim vera sunt quantum ad vim, quam iuramentum habet ex lege diuina, & naturali vt seruandum omnino sit, nisi iusta ex causa fuerit data ab eo absolutio: non quantum ad confirmationem contractus humani, cuius vis, & robur legibus humanis subijcitur, ad quas totius Reipublicæ cura spectat.

Sic sane cum quotidie apud Regia tribunalia videamus controuerti super alienationibus rerum dotaliũ, quæ præstito iuramento iam ita passim fiunt, vt nullus locus sit legi ciuili, quæ fundum dotalem alienare vetuit: fiunt etenim hæ alienationes, sicuti ex ipsis iudicialibus quæstionibus apparet, frequentissime absque mulierum libero consensu: quæ etiam secluso metu non audent maritis alienationi volentibus refragari ob reuerentiam & amorem, quem eis exhibere tenentur: alioqui non admodum tranquillam vitam cum eis acturæ, præsertim quia multoties metus grauissimus infertur, qui probari non potest, constat multis exemplis, & alienationibus rerum dotalium causam dedit responsum Romani Pontificis *in d.c. cum contingat.* atque oportere ad tot lites vitandas, totque maximè reprobas alienationes extirpandas, remedium aliquod à legislatoribus adhiberi: ne tandem ita temere dotibus fraudentur fœminæ, quas Reipublicæ interest, non manere indotatas. Forsan foret admodum vtile † Reipublicæ legem ciuilem constitui, quæ statueret, res dotales, etiam per mulieres non posse alienari: nisi consensu ab ipsa vxore apud iudicem præstito, & itidem iuramento, quo asseueret, se libere, & absque vllo metu alienare, & alienationi consentire: & per iudicem ipsum receptis testibus fide dignis super vtilitate ipsius alienationis, vt tandem iudex comperta vtilitate viri & vxoris, decretum decernat, quo alienationem cum vxoris iuramento permittat: alioqui absque hac solennitate alienatione facta etiam cum iuramento, ipsum contractum nullum esse propter fraudem, & metum à iure in hac specie præsumptum, nulla probatione in contrarium super libero consensu admittenda. Posset iam lex statuere, contractum alioqui celebratum, ratione solius metus reuerentialis, rescindendum fore, ac si metus cadens in constantem virum causam contractui dedisset. Nam per hæc constitutioni pontificiæ satisfit maxima cum Reipublicæ vtilitate, ob mille fraudes, quæ hodie à viris vxoribus fiunt super rerum dotalium alienationibus.

Verum quia hac in parte, dum Bart. assertiones examinamus, adducitut præcipue decisio text. *in d.ca.cum contingat.* oportet, vt illius capitis responsio apertiùs intelligatur, aliqua adnotare ad expeditiorem eius interpretationem.

Primum equidem obseruandum erit, an ea constituto † sit necessaria in alienatione rerũ paraphernarum, ita quidem, vt res paraphernæ possint alienari per vxorem absq; iuramento. & Ioan. Faber *in princ. Instit. quib.alien. licet vel non. num.* 11. tenet prohibitionẽ alienationis fundi dotalis minimè obtinere in rebus paraphernis, quarum alienatio prohibita iure non est: idem respondit Angel. *in l.iubemus C. ad Vellian.* citatur à Fabro, Innocen. *in cap.ex parte. de consti.ad finem.* quasi is sit huius opinionis auctor, & tamen Innocen. solum tractat, an teneat alienatio rerum paraphernarum facta per maritum: ac distinguit, an sit translatum dominium in ipsum maritum, an non, vt priori casu teneat alienatio: posteriori verò sit nulla. Sed in fauorem opinionis Ioan. Fabri sunt duo consideranda. Primum quantum differant in priuilegijs res † paraphernæ à rebus dotalibus: et cum res paraphernæ etiam si habeant priuilegium hypothecæ, non tamen habent priuilegium prælationis: quemadmodum ipse adnotaui *lib.1.variar.resolut.cap.7. in princip. glossi.in l.si ego.in ver.sed condici.ff.de iure dot.* secundum, quod huic sententiæ plurimum patrocinatur, deducitur ab ea conclusione, quæ dictat, constãte matrimonio procedere præscriptionem contra vxorem in rebus paraphernis: licet ea non procedat in rebus dotalibus: sicut distinximus *eod. lib. variar.resolut.cap.8. num.8.*

Secundò † est adnotanda constitutio *authent.siue à me. Cod. ad Velleian.* vbi probatur, res vxori donatas propter nuptias, non posse alienari per maritum, etiam ex consensu vxoris, nisi vxor ipsa post biennium à tempore contractus iterum alienationi consentiat, & eo tempore marito supersint alia bona, quæ sufficiant solutione dotis. Hæc etenim decisio admodum distincta est ab his, quæ fundi dotalis

alienationē prohubuerunt cum in alienatione fundi dotalis minime sufficiat cōsensus post biennū geminatus, ac repetitus in rebus immobilibus, secundū glossē & Doctor. *in authent. siue à me.* Barto. *in l. 1. ff. solut. matrimon.* & ibi Alexand. *column. 7.* vbi Ripa. *numer. 103.* scribit, hanc *opinionem communem* esse: idem fatetur Bald. Nouel. *in tracta. de dote. 7. part. priuileg. 1. column. 4.* At in rebus propter nuptias donatis procedit alienatio facta per maritum consentiente vxore, modo post biennium consensus repetatur, & eo tempore supersint bona, quæ sufficiant solutioni dotis: quemadmodum tradit Imol. *colum. 4. in d. c. cum contingat.* Dd. *in d. authen. siue à me.* & *in d. c. perueni. de emptio. & vendit.* vbi Anton. Burg. *column. 1. & vlt.* eandem resolutionē probat. Attamen alienatio rei donatæ propter nuptias, si fiat vxore consentiente, & iurante, valebit profecto: sicut valet alienatio rei dotalis, facto iuramēto, secundum glossē & communem *in d. c. cum contingat*, vbi glossē sentit, iuramentum † habere vim duplicis, ac repetiti consensus: eandem glossē & eius conclusionem quo ad alienationem arrhatum, & donationis propter nuptias tenent Hostiens. & Imol. *in d. c. peruenit* Bald. & Salic. *in d. auth. siue à me. & in auth. si qua mulier. Cod. ad Velleia.* Ioan. Lupi *in rub. de donat. inter vir. & vxor. §. 17. num. 14.* tametsi vlterius ista consideratio examinada sit. Nam maiorem vim habet iuramentū, quam repetitus cōsensus: cum tempore repetiti consensus necessarium sit, vt alienatio rei donatæ propter nuptias valeat, maritum habere bona, quæ sufficiunt solutioni dotis: non sic in alienatione iurata, quæ valida omnino est, etiam si tempore iuramenti non supersint hæc bona apud maritum: sicut Doct. *communiter* fatentur. Deinde errat glossē. *in d. c. cum contingat.* dum notat alienationē fundi dotalis prepetuo non prohiberi, eiusque prohibitionem non esse perpetuam, ex eo, quod valida sit ex consensu vxoris, modo is fuerit post biennium repetitus. *Auth. siue à me. C. ad Velleia.* quæ quidem constitutio tantum locum obtinet in alienatione rei donatæ propter nuptias: non in alienatione fundi dotalis: sicuti paulò antè explicuimus.

Tertio animaduertendum est glossē. *in d. c. cum contingat.* dum conatur soluere obiectionem *l. non dubium. C. de legib.* errare quidem primo cūm constituit hac in re discrimen inter ius pontificium & Cæsareum, quod constituendum non est: siquidem & apud forū sæculare iurata dotis alienatio valida est, & seruari debet, *capit. licet. de iureiur. in 6.* Nam & ius ciuile hanc vim iuramento tribuit. *auth. sacramenta puberum Cod. si aduers. vendit.* præsertim quod licet glossē. asseueret, finē principalem iuris canonici tendere ad animarum salutē: finem autem principalem iuris ciuilis ad humanam felicitatem, & Reipublicæ quietem, & tranquillitatem, idemque adnotauerint Cald. Abb. & alij *in proœmio Gregoriano*, non omnino incertum est. Nam & finem principalem † iuris ciuilis dirigi in animarum salutem contendit. Fort. *in tract. de vltimo siue iur. colum. 4. & seq.* ex Aristot. Cicerone, & alijs: atque item ex eo, quod humana ac ciuilis lex sit correctio peccatorum *l. 2. ff. de legibus.* Thom. *1. 2. quæst. 92. articul. 1. & quæst. 95. articul. 1.* Iustiniano *in authe. vt non luxu. contra nat. collat. 6.* quæ quidem opinio maxime conuenit legibus ciuilibus principū Christianorum: quandoquidem leges ciuiles principum gentilium, & eorum, qui nondum cognitionem habuēre summæ illius felicitatis supernaturalis, quæ Christi fidē colentibus promissa est, tantum in hoc tēdunt, vt quieta ac tranquilla Respublica sit, bonisque moribus instituta: & vt moraliter bona opera præmium consequantur, illud quidem quod naturaliter intelligi, ac cognosci potest. Sic denique temperanda sunt, quæ de hac re pro Fortunio, & aduersus eum adduci possunt. Præmium vero salutis æternæ, & illius felicitatis, quæ æterna gloria Christianis promissa extat, sola lege naturali cognosci non potuit, quod eleganter disputat egregius vir Domin. à Soto *lib. 2. de natu. & grati. c. 11.* & Melchior à Cano eiusdem professionis, eruditione & censura celebris *in 2. part. relect. de sacramentis.* atque hæc quidem sufficiant de quarta Bartoli conclusione.

§. SECVNDVS.

De iuramento confirmatorio alienationem rei dotalis.

SVMMARIA.

1 Contract. à lege prohibitus conceptis prohibitionis verbis in ipsam personam latis, non firmatur iuramento.
2 Alienatio rei dotalis iurata non confirmatur iuramēto, vbi mulier [illegible] dotem non alienare. & inibi expenditur glossē. *in c. licet. de iureiur. in 6. & per totum §.*
3 *Iuramento promittens non reuocare procuratorem, si eum reuocauerit, reuocatio tenet licet periurus sit, & num. 9.*
4 *Intellect. c. intellecto. de iureiurā. & an rex possit alienare res ipsius regni.*
5 *Alienatio iurisdictionis aut Reipublicæ quæ non comprehendat.*
6 *Appellandi ius non tollitur, etiamsi expressum sit in alienatione alicuius ciuitatis aut iurisdictionis,*
7 *Posterior actus præfertur priori.*
8 *Iuramenti interpretatio fit secundum naturam actus cui adhibetur.*
9 *Actus spiritualis contrarius iuramento an valeat.*
10 *Actus spiritualis contrarius iuramento an valeat.*
11 *Statutum canonicorum de certo numero præbendarum iuratum, an possit irritari possit, cum num. sequentibus.*
12 *An possit quis renunciare clausulæ decreti irritantis in eius fauorem appositæ, cum num. 13.*
13 *Statutum cum clausula irritante in quicquid contrarium actum sit obseruandum est.*
14 *An agens contrarium prohibitioni legis humanæ peccet mortaliter vel venialiter, an non: & ibi rursus de opinione Bart. quoad primam huius §. conclusionem.*
15 *Promissio arrharum vltra summam lege præfinitam non confirmatur iuramento.*
16 *Fideiussio prohibita accedere promissioni dotis restituendæ, iuramento confirmatur.*

EAdem Bertol. commentaria examinaturi quintam ex eo conclusionem adnotamus in hunc quidem sensum. 1 Iuramentum nequaquam confirmat contractum prohibitum à lege, qui prohibitionem in ipsam contrahentis personam dixerit. Hæc colligitur conclusio ex Bartol. *in d. l. si quis pro eo. ff. de fideiussor. numer. 9. versicul. aduerte.* vbi Angel. idem tenet Barto. *in auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vend.* Calder. & Ancha. *in d. cap. cum contingat.* rursus ipse Angel. *in consil. 160.* quorum opinionem sequuntur Legistæ *communiter* secundum Imo. *in d. c. cum contingat. numer. 36.* & Roderic. Zuares *in l. 1. titu. de las arrhas lib. Fori quæst. 3.* Huius opinionis ea est ratio, quod in hac specie agens contra legem istam mortaliter peccet: quia legislatori refragatur, cui obedire tenetur, *c. 2. de maiorita. & obed.* atque ideo cum iuramentum non debeat esse vinculum iniquitatis, constat plane, non confirmari contractum lege prohibitum ex iuramento inique præstito. ad huius sententiæ confirmationem adducit Bartol. glossē. *in c. licet mulieres. de iureiuran. lib. 6.* quæ † asseuerat alienationem rei dotalis, etiam præstito iuramento factam minimè valere, vbi mulier prius iurata promiserat se non alienaturam dotem, nec aliquam rem dotalem: non alia ratione, quam quod hoc secundum iuramentum iniquum sit, nec possit seruari absque interitu & periculo salutis æternæ. Eam glossē. sequuntur Doct ibi, præsertim Francus, & Imol. *in d. c. cum contingat. num. 81.* & inibi Alciat. *num. 43.* Chassa. *in consuetudinibus Burgund. rub. 4. §. 16. nu. 5.* & Abb. *per tex. ibi in c. intellecto. de iureiur.* quorum *opinio communis* est, sicuti testatur Imol. *num. 81.* & And. Alciat. *in d. num. 43.* Ioan. Crot. *in l. filius familias. §. diui colu. 25.* & ibi Ferdin. Loazes. *nu. 431. ff. de legat. 1. eandem opinionem sequitur* Ioan. Lup. *in rubric. de donatio. §. 45. num. 6.*

Verum vt hæc opinio Bart. diligentius examinetur, oportet primum expendere rationes, quibus eam Barto. probare conatur: maxime statim erit congruum perpendere glossē. *in d. cap. licet.* cui plurimum obstat altera gl. *in cap. vltim. de procura. in 6.* quæ asserit promittentem † cum iuramento non reuocare procuratorem ab eo constitutum, posse nihilominus eum reuocare ad hunc sensum, vt reuocatio teneat, licet periurus sit qui reuocauerit. Hanc glossē. plurimum commendant eam secuti Abb. Felin. *numer. 12.* & Dec. *numer. 7. in cap. cum accessissent. de constit.* idem Felin. *in cap. si diligent. de foro comp. colum. 6.* Iaf. *in l. si non sortem. §. si centum. ff. de condi. indeb. colum. 3.* Soc. *consil. 58. lib. 3.* Dec. *in cap. ad nostram. de constr. vtili. colu. vlt.* Rochus Curt. *in tract. de iure patro. verb. honorificum q. 12.* quorum opinio dubio procul. *communis* est. Igitur actus contra primum iuramentum gestus valet & tenet, tametsi periurus sit, qui actum illum egerit: idcirco & in casu gl. *in d. cap. licet.* secunda alienatio rei dotalis valida censeri debet, aduersus vulgo receptā sententiam. his accedit text. *sing. in c. sicut ex literis. de sponsal.* quo apparet, sponsalia quæ de futuro dicuntur, etiam iurata dissolui per sponsalia de præsenti. Cuius decisionis nos meminimus *in Epitome de sponsalibus. part 1. cap. 5. num. 9.* ergo iuramentum primum non impedit, quin actus contra ipsum postea factus validus sit. Quamobrem admodum dubia redditur conclusio glossē. *in d. c. licet.* Præsertim quia ea nullo modo probatur *in d. cap. intellecto. de iureiuran.* quod manifestissimum fiet, si animaduertamus in specie illius cap. non ideo reprobari [illegible] dictam à rege rerum

quidem

quidem ad ipsam Regiam dignitatem pertinentium, quod ea facta fuerit contra primum iuramentum à Rege præstitum de non alienandis rebus ad Regiam dignitatem pertinentibus. Nam actus contrarius iuramento primo, etiam si iuratus non sit, valet ac tenet, tametsi agens periurus sit, & peccet: vt colligitur ex gloss. *in dict. cap. vlt. de procur. in 6. & ex dict. cap. sicut, de sponsalibus.* deinde illud est apertissimi iuris,
4 quod in casu *capit. intellecto*, alienatio, † etiam iurata non valeret, quamuis rex ipse nullum præstitisset iuramentum de non alienandis rebus ad Regiam dignitatem pertinentibus: meminit ergo Romanus pontifex inibi prioris iuramenti ad periurium notandum in ipso Rege: & ad criminis maiorem culpam; non quod rationem potissimam constituerit propriæ decisionis in priori iuramēto. Est etenim alienatio facta à Rege rerum ad Regiam dignitatem pertinentium in maximum præiudicium Reipublicæ, cuius ipse administrator est, non dominus: atque ideo etiam iurata alienatio in præiudicium tertij non tenet: *cap. cum contingat. de iureiuran.*

Quod autem rex non possit alienare bona, & res ipsius Regiæ dignitatis, quia ipsa potius sunt regni, quàm Regis, notant latè Abb: & alij *in d. c. intellecto.* Hosti. & Feli. *in c. dilecti. de maiorit. & obed.* Ioan. Lup. *in c. vestræ. 2. not. ab. §. 1. nu. 40.* Regia. *lex. 1. tit. 7 1. & l. 4. tit. 15. par. 2. l. 2. & 3. tit. 9. lib. 5.* ordinamen. [*hodie l. 1. 3. & 10. lib. 5. Recop.*] quæ omnia intelligenda sunt, vbi alienatio tenderet in maximum præiudicium regni; alioqui si in modicum, profecto valeret secūdum Abb. & *communem in d. c. intellect.* Bart. *in l. prohibere. §. plane. ff. quod vi aut clam.* Corset late *in tractat. de excellen. regis, q. 4.* Fel. *in c. ad audientiam. 2. col. de præsumpt.* Matth. Afflict. *in constitut. Neapolit. in princip. q. 24.* ad quam distinctionem multa referri possunt, quæ hac de re tradit Franciscus à Ripa *lib. 1. respons. c. 1. num. 51.* Io. Igneus *in repet. l. donationes, quas diuus, n. 26. C. de donat. inter virum & vxorē.* Et Aymon Crauetta *cons. 241. lib. 2.* huc etiam pertinet, quod quidam adnotarunt, nempe posse regem causa remunerationis rem aliquam ad dignitatem Regiam pertinentē donationis titulo in aliquem transferre, qui de ipsa Republica sit benemeritus. optimus textus *in l. cum plures. §. cum tutor. ff. de administrat. tutor.* Sic etiam obtinet Regia *lex 9. tit. 4. part. 5.* statuens, quod si rex aliquam ciuitatem, vel castrum Regiæ
5 dignitatis iusta ex causa † alienauerit, excepta intelliguntur iura exigendi gabellas, publica vectigalia, atque puniendi aliquē sanguinis pœna: nisi & hæc iura expressa fuerint: atque tunc adhuc suprema iurisdictio, & quod ad re-
6 gem appelletur, † exceptum intelligitur. Imo si quis superiorem in temporalibus recognoscens habeat villam, aut ciuitatem cum iuribus regalibus, non poterit iura illa regalia alienare: sicuti respondit Socinus *in cons. 7. in 3. lib.* ciuitas autem, aut villa alienari non potest, inuitis hominibus ipsius ciuitatis: & si dominus ex causa necessitatis velit eā alienare, admittendi sunt homines hi ad emptionem libertatis, si tantundem domino dare velint, quantum ab alio emptore pollicitum fuerit: quod tradunt Hostiens. & Felin. *in d. cap. dilecti, de maiorit. & obed.* & Hippoli. *in l. 1. §. cum quidam deponere. num. 10. ff. de quæstio.* qui alios huius opinionis auctores allegant. Hæc tandem obiter adduximus, vt ostēderemus, non probari gl. *in c. licet. in d. c. intellecto, de iureiur.* atque ea ex causa dubiam reddi eius conclusionem, nisi ex radice amplius eius intellectus requiratur.

Est igitur concilianda gloss. *in d. cap. vlt. cum gloss. in d. capit. licet.* eo quidem modo, vt quoties quis promiserit iuramento præstito se non acturum id, quod iure facere non poterat, procedat gloss. *in d. cap. licet.* & ideo actus contrarius huic iuramento, etiam si iuratus sit, non teneat: quia est contrarius iuri, & præterea priori iuramento, quod fuit omnino conforme iuri communi. at si proponamus iuramentum prius continere id, quod erat iuri cōtrarium, imo quod iuramento promissum est, ne fieret, fieri poterat iure permittente, saltem non refragante: tunc obtinebit gloss. *in dict. cap. vlt. de procur. in 6.* hanc distinctionem videntur vtrique opinioni aptare Franc. *in d. c. licet.* Imol. *in d. cap. cum contingat. num. 81.* & ibi Alciat. *num. 43.* Iaso. *in authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. num. 60.* idē *in l. non solum. §. vlt. 7. colum. ff. de noui operis nunciat.* Alexand. *consil. 16. lib. 3. 2. colum.* Ioā. de Selua *in tract. de iureiur. 3. par. 15. fallent.* Io. Crot. *in d. l. filiusfamiliæ. §. diui. ff. de legat. 1. colum. 25.* & ibi Ferdinand. Loazes, *num. 431.* quorum interpretatio communis est: & tamen vlterius aperienda. Nam cum lex ciuilis prohib[illegible] talis, si mulier iuxta hanc prohibitionem promiserit, & iurauerit non alienaturam dotem, nec rem aliquam dotale, addit iuramenti vinculum ipsius legis prohibitioni, quæ meritam facit alienationem in contrarium factam. idcirco ne secundum iuramentum legi prohibenti, simul & priori iuramento præiudicet, actus posterior non valet. Nam etiam si legis prohibitioni principaliter priuatum fauorem concernenti cum iuramento renunciare quis possit, priori tamen iuramento quod Deo præstitum fuit, nullo pacto nec renunciare, nec refragari valet. Huic tamē distinctioni obijcitur adhuc textus *in cap. sicut de sponsal.* vbi actus contrarius priori iuramento validus est, & tenet: quamuis iuramentū prius idem contineat, quod ius commune, & denique fuerit iuramento promissum, iurantem ipsum non acturum, quod iure prohibitum est fieri. Etenim post sponsalia iure prohibetur matrimonij contractus cum alia, quam sponsa, licet contractus teneat: quod satis manifestum est. Et tamē si sponsus iurauerit sponsalia, & iuramento promiserit, se non cōtracturum cum alia matrimonium, quàm cū sponsa: posteàque matrimonium cum alia contraxerit, etiam sine iuramento, tenet hic vltimus contractus, qui quidem contrarius est priori iuramento, quod fuit conforme iuri communi eandem prohibitionem continens. Vnde prædicta interpretatio ad gloss. *in dict. cap. vlt. de procurat. in 6.* non omnino congrua videtur. Et ne quis dicat, id speciale esse in matrimonio, quod semel contractum rescindi non potest, illud item adducitur, quod idem sit in alijs quibuscunque contractibus: in quibus valet quidem quod posteriori loco † actum est, etiamsi sit contrarium priori iuramento, quod erat conforme iuri communi: vt in casu *l. quoties. Cod. de rei. vendit.* cuius ipse mentionem feci in Epitome. *de sponsa. 1. part. cap. 5. num. 10.* denique si quis rem istam penitus consideret, nonne comperiet, iuramentum continens idē quod ius commune, etiam si Deo præstitum sit, continere itidem fauorem priuatum iurantis, si lex ipsa, cui consonat iuramentum, priuatā vtilitatem respiciat? profecto id satis aridet: & tamen iuramentum quamuis Deo præstitum semper sit, remitti potest ab eo, cuius fauore fuit iuramentum, cuiusque intercessore Deus ipse fuit constitutus. Ergo sicut per iuramentum appositū alienationi fundi dotalis remitti potest, & remittitur fauor priuatus ipsius legis, ita remittitur priuatus iurantis fauor ei per prius iuramentū adquisitus. Quamobrem quidam existimarunt, gloss. *in dict. cap. licet,* tunc procedere, cum iuramētum prius fuit alicui, cuius, intererat, præstitum: alioqui si præstitum sit ipsimet iuranti mulieri, vel alteri, cuius non interfit res dotales non alienari, valebit secunda alienatio cum iuramento, aut seruādus erit contractus alienationis iuramento secundo cōfirmatus: quod visum Bald. *in l. duobus. §. vlt. ff. de iureiur. & in c. veniens. in fin. eod. tit.* Alexand. *in consil. 16. lib. 3. num. 16.* Dec. *in consil. 536. num. 13.* Alciatus *in dict. cap. cum contingat, nu. 46.* ea ratione, quia per prius iuramentum nemini sit ius quæsitum, *l. si repetendi. C. de condict. ob causam. & l. filiusfamilias. §. 1. diui. ff. de lega. 1.* vnde solet deduci intellectus ad textum *in d. c. cum contingat.* dum dixit, iuratam alienationē dotalis rei validam esse, & seruandam fore, modo alteri, quā iuranti non præiudicet: potest equidem hoc præiudicium considerari eo casu, quo mulier prius promiserat præstito iuramento eandem rem alteri vendere. Imo & si hæc promissio facta fuerit absque iuramēto idem erit dicendū. Quia venditio alteri facta cū iuramento non teneat ea quidē ratione, quod contraria sit priori promissioni, & alteri præiudicet: quod in specie tenent Imola *nu. 17.* & Alciatus *4. not. ab. in d. cap. cum contingat. & n. 45.* qua in re illud est animaduertendum, quod per priorē promissionē tantum fuit acquisitum ius personale: nec ille, cui est facta promissio, aliam actionem quam personalem habet aduersus mulierem promittentem: aduersus vero rē ipsam, aut emptorem secundū nullum ius habet reale nec personale: quod argumēto fortiori cōstat *in l. quoties. C. de rei vend.* quamobrem hæc opinio Imo. & Alciat. dubia videtur.

Cæterum, quo res ista apertior fiat, est adhuc considerandum, alienationē rei dotalis alioqui prohibitam iure ciuili, tunc confirmari per iuramētum auctoritate iuris pōtificij: cū iuramentū eiusmodi sit, quod possit seruari sine interitu salutis æternæ, tex. hoc ipsum probat *in d. cap. cū contingat.* iuramentū autem contrariū nō tantū priori iurationi, sed promissioni simplici seruari nullo modo potest ab[illegible]ue animæ [illegible]ulo, & peccato mortali, *c. veniēs.* vbi Imo. [illegible] *de iure.*

Ergo

Ergo licet alioqui alienatio facta contra promissionem aut contra aliam alienationem teneat, quia iure prohibita non est ipsius rei alienatio: quamuis qui alienat male faciat, *l. quotiens Cod. de rei vendic.* attamen alienatio iure prohibita non potest confirmari iuramento, quoties qui alienat, id iuramentum non potuit, nec potest seruare absque salutis spiritualis periculo, & detrimẽto: ficuti *in dict. capitul. cum contingat.* probatur: non enim æquũ est iuramentum iniquum hanc vim habere, vt contractũ iure prohibitum cõfirmet. Vnde inferuntur duo.

Primum, vera decisio glo. *in d. c. licet mulieres* nam cum secundum iuramentum illicitũ sit, non poterit confirmare alienationem iure prohibitam, quod in hac specie adnotauit Rip. *in c. cum M. de const. num. 83.*

Secundũ, eandem gloss. opinionem dubio procul veram esse, vbi primum iuramẽtum præstitum fuerit in fauorem alicuius, cuius interea, non alienari rem dotalem, atque hoc probari *in d. cap. cum contingat.* vbi Imol. & Alciat. hoc ipsum adnotarunt, ex eo text. dum excipit præiudiciũ alterius, quam iuratis. Sed & idem erit, vbi mulier iuramentum sibimet præstiterit, quasi timẽs viro requirendũ fore consensum, & iuramentum ipsius ad alienationem rei dotalis, cupiens iuxta iuris ciuilis prohibitionem dotem conseruari, & salua manere, iurauerit se non alienaturam dotem, nec rem aliquam dotalẽ. Hoc autem iuramentum Deo tantum præstitum fuit, nec ei poterit iurans refragari absq; absolutione. Siquidem licet iuramentum præstitum in fauorem alicuius priuati remissum esse cẽseatur eo ipso, quod ipse priuatus illud remiserit: tamen vbi iuramentum nullius quam iurantis proprium commodũ spectat, à Deo principaliter remissum est: nec potest iurans absque absolutione eidem refragari, saltem vbi præter vtilitatem principalem ipsius iurantis, ex ipso iuramento attendi, ac deduci possit vtilitas aliqua, etiam minus principalis, quæ sufficiens erit ad hoc, vt iuramentum libere non possit à iurante violari, maxime quia hæc iuramẽta de nõ alienandis rebus dotalibus, etiã fieri videntur propter vtilitatem heredum ipsius mulieris, parentum, filiorum, & consanguineorum, qui alioqui non præstito hoc iuramento minime forent censendi inter eos, quorum inter est. Sic sane Alexand. *in d. l. duobus. §. vlt. ff. de iureiu.* dubitat de sentẽtia Baldi ibidem, & merito: Nam si vera est gl. *in dict. cap. licet mulieres.* profecto non video, qua ratione defendi possit Baldi distinctio: tametsi existimem eam communem esse.

Satis etiã controuertitur, an opinio glos. *in d. c. licet mulieres.* procedat, quando ille, cui est facta secunda venditio rei dotalis cum iuramento, ignorabat tempore contractus, prius iuramentum à muliere præstitum fuisse. non enim æquum est, in hac specie opinionẽ prædictæ gloss. admitti, ob iustam ignorãtiam emptoris: quod responderunt Imol. *in l. cum vir. ff. de vsu cap. penult. fol.* Alexand. *in d. consil. 16. lib. 3. colum 2. & 3.* Bald. *d. c. cum contingat. colum. 5. numer. 14* idem Bald. *in repet. l. 2. ff. de iureiur. colu. 41. & consil. 133. lib. 1.* Ias. *in l. duobus. in fin. ff. de iureiur.* Idẽ Iaso *in l. non solum. §. morte. ff. de nou oper. nunc.* quem Ripa allegat *in cap. cum M. de constitutio. nume. 83* quorum opinio magis recepta est: sed apud me falsa, si vera est opinio gloss. *in d. capitul. licet mulieres.* parum enim refert scientia, vel ignorantia secundi emptoris, si iuramentum oppositum alienationi, non potest eam confirmare: quia seruari non potest absque interitu salutis æternæ: vnde Andr. Alciat *in dict. cap. cum contingat. nu. 48.* ab opinione Imolæ discedit veriorem existemans contrariam sententiam, nisi mulier dolose fecerit primum iuramentum, vel id tacuerit tempore alienationis, causa circumueniendi emptorem: nam in his casibus valet secunda alienatio cum iuramento: quod etiam notat Imo. *in d. c. cum contingat. nume. 82.* ita intelligens quæstionem istam & eius resolutionem.

Sed & gloss. *in dict. cap. vltim. de procurat. in 6.* non videtur habere congruam decisionis rationẽ eam, quam illi interpretes aptare conantur: scilicet vt procedat, quia quod quis per iuramentũ non facere pomisit, poterat opinione agere iure permittente. Etenim id verum est ante præscriptam promissionem: postea vero iure non licet absque periurij crimine id agere: imo nec liceret, si simpliciter promisisset, vt *incam. vemens. de iureiuran.* & ibi Innocent. & alij, quemadmodum & paulo ante adnotauimus. idcirco gloss. ratio est, quod simplex promissio & iuramentum † eum habent intellectum, quem ex iuris sanctionibus actus ipse patitur, vt tandem iuramentum, qua ex parte id fieri possit, habeat interpretationem secundum naturam actus cui apponitur, quod latius alibi probatum fuit. Sic sane qui iurat † non re- 9
uocare procuratorem, periurus erit si eum reuocauerit, & tamen reuocatio tenet: quia hæc est huius actus conditio, & natura, vel libera sit procuratoris ad negotia, vel lites reuocatio: cum nemo possit me inuito nomine meo quidquam agere. nusquam enim procuratoris constitutio perfecta, & irreuocabilis est, si propriam eius naturam consideremus. Item si promisero cum iuramento domum Titio vendere, non alteri & demũ alteri eam domũ vendidero, eique tradidero: profecto male feci, ac periurii reus sum, & tamen nihilominus secunda venditio valet: quia hæc est natura huius actus promissi, vt ante traditionem nullam perfectionem habeat, quæ irreuocabilis sit, saltem in hoc sensu vt contrarius actus teneat, si is perfecte fiat, *l. quotiens Cod. de rei vendicat.* eadem est ratio in casu, *capitul. sicut. ex litteris. de sponsal.* Nam si quis etiam iuratus promiserit Sempronium in vxorem ducturũ, & demũ accipiat in vxorem Mariam, periurus est, & nihilominus matrimonium cum Maria sponsalia prima omnino dissoluit. Eodem modo qui testamentum fecit, & iurauit illud non reuocare: ac tandem secundum testamentum condiderit, per quod prius reuocatur: certe periurus erit, & tamen secundũ testamentum præfertur primo: qua de re latius disputaui *rubr. de testamen. 2. part.* Idcirco hac in controuersia oportet distinguere vtriusque gloss. conclusiones, & vnicuique veram atque congruam rationem aptare, quo facilius quæstio dissoluatur: & intelligantur multa, quæ ad hoc tradit Iason *in l. si quis promiserit. ea lege. numero 23. ff. de verborum obligationibus.*

Prædicta vero conclusio gloss. *in d. cap. vltim. de procur. in 6.* quæ voluit actum contrarium iuramento validum esse, licet agens periurus sit, procedit, vbi iudex adiri non debet ad illum actum: alioqui si actus ille requirat iudicis auctoritatem, aut quod ipse sit præsens: tunc iudex ipse non debet admittere, nec probare actum contrarium iuramento: imo illum omnino reprobare tenetur, & potest: quod Paul. Castr. respondit. *in consi. 361. numer. 9. & consil. 339. num. 11. lib. 1.* inferens ex hoc, ad patroni quandam præsentationem. Etenim patronus quidã iurauerat non reuocare præsentationem cuiusdam clerici ad beneficium ecclesiasticum per eum factam. Nam licet alioqui posset variare, in hac tamen specie variatio non est admittenda: quippe quæ apud iudicem, & superiorem fieri debet: eamq; ipse reprobabit ex eo, quod contraria sit iuramento. Idem notant Roch. Curt. *in tract. iuris patrona. in verb. honorificum. quæst. 12.* & Cæsar Lãpertinus *de iure patro. 2. lib. par. 1. q. 4. prin. art. 13. & 2. par. eiusdem li. quæst. 7. princip. artic. 6.* Idem quod Paul. scripsit, sensit Bart. *in l. si quis in princip. ff. de legat. 3. column. vltim.* licet Alex. Imol. *in d. consil. 16. lib. 3.* contrarium senserit. cuius opinio obtinebit, si iudex, coram quo secunda præsentatio sit, eam præsentationem expresse, vel tacite receperit & probauerit: alioqui opinio Pauli æquissima est, & iure verior.

Secundo potest intelligi opinio gloss. *in d. ca. vlt.* in actu temporali. Nã † actus spiritualis factus contra iuramentum 10
non tenet: imo nullus est, secundum Innocent. *in cap. dilecto. de præb.* per text *ibi*: quo in loco Hostiẽsidem tenet. & Anton. *in cap. cum M. colum. 2. de constitu.* pro qua sententia adducit text. *in dict. cap. dilecto. versicul. nisi forte.* vbi constat canonicos ecclesiæ cathedralis non posse, etiam communi consensu augere numerum cononicorum statuto præfinitum: nisi id statutum fuerit iuramento confirmatum. Hoc etenim casu minimè possunt agere contra iuramentum: nec valet actus iuramento contrarius, etsi iure ordinario mutatio numeri, subsit voluntati, & consensui canonicorum ad hoc, vt eum possunt augere: præsertim hoc probatur *ind. versicul. nisi forte,* qui paria facit statutum de certo numero iuratum, & habens clausulam decreti irritantis: & tamẽ absque vlla controuersia, actus factus contra clausulam decreti iurantis etiam alioqui subiectus libere agentis voluntati nõ tenet, igitur nec tenebit actus contrarius iuramento: Et quia Panor. *in d. c. dilecto,* tenet contra Innoc. dicens eius opinionem communi omnium sententia reprobari. & quia text *in c. sicut ex literis de sponsalib.* tractat de actu spirituali: quidam conantur intelligere opinionem Innocent. in actu spirituali, qui tantum clericis non autem laicis conueniat. Qualis est actus cuius mentio sit *in dict. cap. dilecto,* & huic similes. Sic etc. Innocen. inter[illegible] Anton. *in d. c. cum M. colum. 2.*

Rota

Rota *in antiquis* 104. Alexand. *in d. consil. 16. lib. 3. colum. 2.* Imola *in d.c. dilecto. colum. 7. idem in d.c. cum contingat. de iureiur. numer.* 81. quorum distinctio ea ex parte, quæ Innocentij assertioni conuenit, auctoritatem habet à prædicto *cap. dilecto. versicul. nisi forte.* Idem notat Deci. *in cap. cum accessissent. de constitu. nu. 7.* Nihilominus Panorm. *in d.c. dilecto*, etiam quoad actum spiritualem clericis tantum conuenientem testatur opinionem Innocent. communiter esse reprobatam: idem asseuerat Andr. Alciat. *in dict. cap. cum contingat. num.* 180. vterque quidem hanc communem aduersus Innocent. secutus. Eandem sequitur Ioan. de Selua *in tractat. de beneficio. 3. part. quæst. 27.* dicens ex ea, quod si quis iurauerit beneficium ecclesiasticum, cuius libera collatio ad eum pertinet, digniori se daturum, & postmodum id contulerit alicui, digniori prætermisso, periurus erit: collatio tamen valet huius sententiæ nos meminimus *in relectione Reg. peccatum, de regulis iuris in 62. part. §. 7. num. 4.* ad textum autem *in dict. capit. dilecto.* respondetur, eam esse allegationem litigantium, non Romani pontificis responsionem; quod mihi non placet. Est etenim ea pars illius capitis, quæ opinionem Innocent. probat, præcipua ratio responsionis Romani Pontificis: atque ideo non potest congrue tolli obiectio *illius capit.* quæ pro Innocent. aduersus communem sit.

Ego vero non omnino sequar in huius quæstionis resolutione Innocentij opinionem, vt ea vniuersalis sit, ac sensum habeat vniuersalem: siquidem iuxta communem sententiam opinor, actum contrarium iuramento, etiam in spiritualibus, quæ laicis non conueniunt, validum esse: tametsi agens periurus sit: quoties per iuramentum non est sublata libera disponendi potestas, quo ad actus vim, & perfectionem: quod in dubio præsumendum est: aut quoties natura actus dictat, adhuc manere potestatem apud iurantem etiam si cum periculo periurij. Sed existimo distinguendum fore, an ex natura actus, & eius qualitate appareat, vel præsumi possit, non fuisse per iuratam promissionem sublatam potestatem iuranti agendi actum contrarium iuramento, licet periculum periurij, si egerit, ei immineat. An ex contrario possit colligi ex inspectis circumstantijs, & negotiorum qualitatibus, penes iurantem nullam agendi contrarium mansisse potestatem, atque ab eo abdicatam fuisse: vt tandem priori casu procedat communis sententia, ex qua actus contrarius iuramento valet, ac tenet, etiam in spiritualibus: tametsi agens periurus sit. At in posteriori specie vera est opinio Innocentij: imo in vniuersum hoc in sensu procedit: idcirco tunc actus contrarius iuramento nullus omnino erit. Quod probatur expressim *in dict. cap. dilecto. de præbend. versicul. nisi forte.* ad cuius interpretationem oportet animaduertere, statutum canoni-
11 corum † de certo numero præbendarum iuramento confirmatum eam vim habere: vt canonici vnanimi etiam consensu minime valeant contra iuramentum ire, nec aliquem admittere in canonicum vltra numerum: atque ideo si admiserint, periuri sunt, & est receptio nulla, textus est ita communiter intellectus *in dict. cap. dilecto.* qui probat, idem esse si certus sit numerus canonicorũ statutus, & cõfirmatus à Romano pontifice, cum clausula decreti irritum decernentis quicquid actum fuerit in contrarium. vtriusque quidem considerationis, & conclusionis ea est ratio: quod statuentes per statutum simul & iuramentum sibi ipsis abdicauerint potestatem agendi contrarium: eodemque modo eandem potestatem Romanus pontifex apposita clausula prædicta decreti censetur ab eis tollere, statutumque ipsum in vtilitatem ecclesiæ, non ipsorummet canonicorum cedere significans: quorum prius Andre. Alciat. obseruauit *in dict. cap. cum contingat. num.* 181. posterius autem Decius adnotauit *in dict. capit. cum accessissent. numero 3.* Ex quibus deducitur, etiam in spiritualibus actum contrarium iuramento, etsi agens periurus sit, validum fore secundum communem, licet is clericis tantum, non laicis conueniat: nisi materia subiecta, aut ipsius negotij qualitas dictet, per iuramentum ipsum iurantem potestatem agendi contrarium sibi ipsi abdicasse.

Infertur item ex hoc, quod licet alioqui statuentes pos-
12 sint renunciare, † & agere contra statutum in eorum fauorem conditum, etiam confirmatum per Romanum pontificem: textus optimus, vbi Abbas & Doctor. *in capit. cum ac-*
13 *cessissent. de constitu. Omnium. Cod. de testament.* attamen † si confirmatio habeat clausulam [illegible] decreti decernentis irritum quidquid in contrarium actum sit: non poterunt statuentes ab statuto recedere, quamuis id in eorũ tantum fauorem tendat: quod probat textus elegans *in dicto capit. dilecto, versicul. nisi forte. & ibi gloss. in versicul. clausula.* quem inibi multũ ad hoc extollunt Abbas, Anton. & Imola, Felinus *in dict. cap. eum accessissent. colum. 4.* idem *in capit. vltim. §. is autem. de offic. delega.* Corsetus *in singul. in versicul. clausula.* Quorum opinio communis est, & in hoc tendit vt sciamus, neminem posse renunciare his, quæ in eius fauorem statuta sunt, si statutũ, aut lex habeat clausulã decreti irritũ decernentis quicquid in contrarium actum fuerit. Huic vero sententiæ primum obiicitur textus celebris *in l. filio præterito. ff. de iniust. rupt.* vbi consensus filij præteriti testamentũ patris comprobat & impedit, ne omnino extinguatur ex iure ciuili in eius fauorem statuto, & habente clausulã istam, & decretum, cuius modo meminimus. Item oberit textus *in c. vlt. §. 1. de offi. delega.* vbi constat posse quem renunciare formæ inductæ in eius propriũ fauorem: & tamen quicquid est inductum pro forma, decretũ hoc omnino habet iuxta notata *in cap. cum dilecta. de rescript.* atque ita Abbas, Imola & Doctor. *in dict. §. 1.* ex eo adnotarunt, posse formæ renũciari, etsi data sit in priuatam vtilitatem: & licet gloss. *in cap. quamus. de præben. in 6. in verb. in pensione.* voluerit, non posse quemquam renunciare formæ mandati, etiã si ea data sit propter eius fauorem ex auctoritate illius textus. & ad hoc eam dixerit notab. Aretinus *in l. nemo potest. columna quarta. ff. de legat. 1.* profecto parũ obstat illa glossa quippe quæ falsa sit, dum existimat formam, cuius ibi mentio fit, dari in priuatam vtilitatem: cum vere data sit, ac concernat fauorem Ordinariorũ, & Ecclesiarum. Litteræ etenim ad beneficia restringendæ sunt ob præiudicium Episcoporum & Ecclesiarum.

Tertio communi opinioni refragatur ratio, quæ dictat, præceptum factum alicui in eius tantum vtilitatem consilium esse proprius quam præceptum, *l. cum pater. §. mando. ff. de legat. 2. l. 2. §. vltim. ff. mandati.* Paulus Castrens. hoc notat *in l. legis virtus. ff. de legibus.* Quibus tandem rationibus hæc pars verior apparet, vt statuto, vel his, quæ sint in fauorem alicuius statuta, possit is renunciare, etiam si habeant clausulam decreti, vt aiunt, irritantis. Cui sententiæ suffragatur textus *in capit. statutum. §. in nullo. & §. vltim. de rescript. in 6.* vbi licet ea constitutio decreti huius clausulam habeat, attamen consensu illorum, quorum fauorem respicit, permittitur eius derogatio, aut illius formæ remissio. Sic denique hanc opinionem, quod quis possit renunciare clausulæ decreti irritantis in eius fauorem appositæ, tenuerunt Aretinus *in dicta l. nemo potest. columna quarta*, Felinus *in capitul. cum dilecta, numero septimo. de rescript.* Decius *in capitul. cum accessissent, numero tertio, de constitu.* idem *in capitul. olim. de exceptio.* idem *in l. posthumo. nu. 9.* & ibi Curtius Iunior, *nu. 46. C. de bonorum possess. contra tab.* Ludouic. Gomez. *in cap. 1. de rescript. in 6. numer. 59.* Quibus accedit gloss. *in d. cap. statutum. §. 1. in verb. committatur.* ea in parte, qua sentit, secus esse, si in fauorem partium illud esset statutũ: possent enim ei fauori renunciare, tametsi ea cõstitutio clausulam istam decreti irritantis habeat. Vnde Petrus Anchar. *in dict. cap. statutum*, in fine eandem opinionem, quam hic contra communem probamus, expressim tenet. Et idem Andr. Tiraquel. *in l. si vnquam in verb. reuertatur. C. de reuoc. and. donat. numer.* 282. optima gloss. quam sequuntur Abb. & Felin. ibi *in c. cum olim. de offi. de leg. in verb. protinus.* quæ probat, posse iudicem ex tacito consensu partiũ mandati formam excedere. Non obstat text. *in d.c. dilecto de præb.* nam eo ipso, quod Papa confirmet statutum de certo numero canonicorum & præbendarum: atque addit clausulam istam decreti irritantis, videtur facilitati canonicorum, qua vti solent in augendo numero, occurrere, & ecclesiæ vtilitati consulere, atque ideo in ecclesiæ vtilitatem clausulam præscriptã addidisse, vt explicant Abb. *in dict. cap. dilecto.* & Decius *in dict. capitul. cum accessissent. numer. 3. de constitution.*

Hæc equidem dicta sint de secunda ratione Barto. *in d.l. si quis pro eo.* dum allegat notata per gloss. *in d. cap. licet mulieres. de iureiur. in 6.* id enim procedit his rationibus, quæ modo traditæ fuerunt & ideo nihil conducit ad opinionem Bart.

Prima igitur Bartol. ratio semper fecit dubiam quæstionem istam: siquidem eius causa Andr. Alciat. *in d.c. cum contingat. num. 94.* sex retulit responsiones, quibus vtuntur qui Bartol. opinionem conantur improbare. ipse tamen breuius hac de re agere conabor. Primum etenim, ni fallor, existimo in præsenti controuersia parum conducere, quod

lex

lex prohibens contractum fieri, dirigat prohibitionem in rem, aut in personam. Causa enim prohibitionis potius, quam verba consideranda est. Quis enim obsecro, poterit vnquam dubitare, minime confirmari iuramento contractum à lege ob publicam vtilitatem principaliter prohibitum, etiam si prohibitionis verba in rem, non in personam contrahentis dirigantur? certe nemo, qui sano sit præditus intellectu. Cum hic tractemus de publica vtilitate, cui priuatorum iuramenta nec obstant, nec obesse possunt. Sic plane; quoties lex contractum prohibens principaliter priuatam vtilitatem respicit, etiam si minus principaliter publicum commodum respexerit, profecto nihil huius qualitatis curat, si concipiat prohibitionem directam in rem, vel in personam contrahentis. Siquidem principalis ratio, quæ legislatorem mouit, quoad vtilitatem à lege inductam, nequaquam mutatur ex verborum conceptione per Bart. tradita. Et plane fateor, me nullo pacto posse percipere quid discriminis, quoad effectum iuramenti, inducat forma verborum, qua Bart. distinctionem inducit. tametsi fortassis alia in specie hæc verborum distinctio possit effectum aliquem afferre, quemadmodum idem Bart. docet *in l. cum lex. ff. de fideiussor.* vbi Paulus Castren. & Fortun. *in l. veluti. ff. de institu. & iur. 4. colum.*

Secundò illud est considerandum, iuramentum tunc confirmare contractum iure prohibitum: cum id seruari possit absque periculo salutis æternæ. textus est singul. *in d. c. cum contingat.* Nec enim par est, ius canonicum, nec ciuile hanc vim tribuisse iuramento illicito, aut quod seruari absque peccato minime posset. Maxime enim esset inconueniens, hanc virtutem & hunc effectum concedi, vt iuramentum seruetur, ei iuramento, quod secundum Canonicas sanctiones seruandum non est. Hoc ipsum obiter superius admonuimus. & id Bart. recte admonet *in d. l. si quis pro eo. n. 9.* in quo quidem minime reprobatur. Tertiò hinc constat, non tantum contractum lege prohibitum non confirmari iuramento, quoties qui contrahit, & legi aduersatur, mortaliter peccat, quod Bartol. scripsit, hanc considerationem magni faciens: sed etiam vbi qui contrahit, venialiter peccaret: non enim potest actus, venialē habens culpam, iuramento comprobari, & ex eo vires adsumere: eum iuramentum inducens venialē culpam, & habens pro materia actū venialis culpæ, minime sit seruandū, nec seruari possit absque periculo animę, sicuti tradidimus in hac relectione, dum examinauimus, iustitiā comitē esse iuramēti.

Quartò illud apud me nullam habet dubitationem, scilicet, in specie, *c. cum contingat.* & sic in alienatione fundi dotalis, mulierem alienantem nec mortaliter nec venialiter peccare: nam si venialiter peccaret, minime hic actus, venialem culpam habens, confirmaretur iuramento, nec quidem valeret: non ratione ipsius simplicis alienationis: quia ea per legem prohibentem efficitur nulla, nec ratione iuramenti: quia id non est seruandum præmissa saltem culpa veniali in eius obseruatione.

Quintò aduertendum est: idem respondendum fore, si 14 lex† defundo dotali verba conciperet directa in mulieris personam: eadem etenim ratione confirmaretur alienatio per iuramentum, & minime peccaret alienans etiā venialiter. cuius rei ea est ratio. Nam licet ex verbis præceptiuis ipsius legis soleat præsumi legislatorem voluisse obligare transgressores ad peccatū quandoque mortale, quandoq; veniale: quemadmodū elegāter explicat Alfonsus à Castro *lib. 1. de potest. legis pœnal. c. 4. & 5.* attamen prius, ni fallor, attenda est materia legis, quæ si principaliter pertineat ad publicum commodū, transgressor eius peccabit mortaliter, vel venialiter, attenta ac perpensa qualitate, vel quantitate vtilitatis, aut damni publici: sicuti colligitur *ex clem. exiui. versic. item quia præter. de verb. signif.* Decio post alios *in c. nam & concupiscentiam. de constit. vlt. col.* Thom. 1. 2. *quæst. 96. art. 4.* & ibi Caietan. Anton. & Abb. *in c. 2. de maiorit. & obed.* præsertim ex Adriano *quodlibet 1. art. 2.* & Io. Driedonio *in l. 1. de libert. Christ. pag. 166.* qui late improbat opinionem Gersonis scribentis, ratione transgressionis legis humanę non posse committi peccatū mortale: quā etiam sentētiam reprobat post alios Alfonsus à Castro *in dict. lib. 1. c. 4.* & tamē quoties lex humana principaliter priuatā vtilitatē respexit, atq; ea ex causa nullum esse censet actū prohibitum contrariū: nihilominus considerans, minus principaliter publicū commodū, priuatus is, qui legem in eius vtilitatē principaliter statutam violauerit, nullum contrahit peccatū: quod probatur *in d. c. cum contingat.* at satis erit tunc legi actum ab ea nullum censeri ob illam minus principalem Reipub. vtilitatē: siue lex vtatur verbis directis in rem ipsam, vel in contrahentis personam. quamobrem aliquot ex his inferenda sunt.

Primum, falsam esse Bart. opinionem *in d. l. si quis pro eo.* de qua modo disputamus: imò respondendum fore in hac cōtrouersia, iuramentū contractum confirmare, etiā prohibitū lege humana dirigente verba prohibitionis in ipsam personam: modo lex fuerit statuta principaliter in vtilitatē priuatam: quā opinionē aduersus Bart. veriorē esse existimant Anto. Abb. *n. 6.* & Imol. *n. 36. in d. c. cū contingat.* Anchar. *in c. 1. de constit. in repet. fol. 12. col. 1.* Felin. *in c. 2. de maiorit. & obed.* Dec. *in c. nam concupiscentiam. de const. 1. lect.* Paul. Castrens. *in d. l. si quis pro eo.* idem *in auth. sacramenta puberū. C. si aduer. vend.* quā sententiam etiam sequuntur dicentes *Communem* esse, Corn. *in d. auth. sacramenta puberum. n. 23. & 25.* ibi Ias. *n. 51.* Alex. *in cons. 22. l. 1.* fatetur eam communē Alc. *in d. c. cū contingat. n. 94.* dubius quidē de eius veritate: & tandem eam sequitur propositis quibusdā interpretationibus, quę sunt apud ipsum legēdæ.

Secundum, ex his infertur, Antonium Butrium. Paul. Castrens. Abb. & alios huius opinionis auctores optime respondisse rationi Bartol. dum existimant in hoc casu contrahentem minime peccare: ea quidem ratione, quod lex humana etiam præcepti verba in personam dirigens, respiciens tamen ipsius priuati vtilitatem principaliter, non obligat in vim præcepti ipsum transgressorem, cuius vtilitatem lex inducit, *arg. l. cum pater. §. 2. ff. de legat. 2.*

Tertiò patet minime posse defendi, quod Imol. *in d. c. cum contingat. n. 36.* scripsit existimans, legē humanā ciuilem etiā præceptiuam nusquam obligare transgressorem ad peccati culpam, saltem mortalem: cū hæc obligatio propria sit legis naturalis, vel diuinæ, aut pōtificiæ, nō ciuilis. Quæ quidem opinio Gersonis fuit: à quo, vt modo adnotaui, cæteri Theologi, & Canonistę cōmuni omniū cōsensu discessēre.

Quartò constat, Panorm. non recte Bart. rationi respondisse, cum dixit, iuramentum contractum confirmare in præsenti quæstione, etiam si contrahens mortaliter contrahendo peccauerit: contrahendo, inquam, id est, aduersus prohibitionem legis alienando rem dotalem. Nam etiam si verum sit plerunque contractus humanos validos fore, etiam in vtilitatem eorum, qui contrahendo peccauerint: quod modo non vacat examinare: attamen id verum est, quoties contractus ipsi ex propria vi & natura vim, ac valorem habent: at vbi contractus minime valet ex propria vi, imo prohibitus & nullus est, nisi iuramento vim, & cōfirmationem accipiat: tunc non aliter confirmatur iuramento, quam si iuramentum ipsum pro materia habuerit, & pro subiecto actum immunem à culpa mortali, vel veniali. Nam vt iam in hac disputatione nō semel admonuimus, hic effectus confirmandi contractum non conuenit iuramento, quod seruandum non est, nec seruari debet aut potest absque periculo salutis spiritualis. Quale quidē esset iuramentum istud, si prætermitteremus alienantē peccasse mortaliter alienando rem ipsam lege alienari prohibitam: atque ita paucis verbis, ac breuius quidem Andr. Alciat. *in d. c. cum contingat. num. 96.* Abbatis opinionem reprobat.

Quintò libet ex hac controuersia inquirere intellectum Taurinæ constitutionis, quæ quinquagesima est: & de arrhis tractat, prohibens post veteres huius regni leges, maritum vxori arrhas† constituere excedentes decimam partem bonorum mariti: addit, huic legi maritū minime posse renunciare, puniens grauissimis pœnis tabellionem, qui hanc renunciationem contractui arrharum adscripserit. Est etenim hac de re *lex Fori. 1. tit. de las arrhas. lib. 3.* & dubitatur, an si fuerit arrharum promissio & constitutio iuramēto præstito facta: valeat vltra decimam bonorum partem, & teneatur renunciatio? & Ioan. Lupi *in rubric. de donat. inter vir. & vxor. §. 124.* in ea est sententia, vt opinetur, hanc arrharum promissionem, etiām vltra quantitatem lege Regia præfinitam iuramento confirmari, ac validam esse. Nam Regia lex, quæ prohibuit hunc contractum, principaliter prohibitionem cōstituit in fauorem mariti: tametsi minus principaliter publicum fauorem respexerit, vt constat: ergo cum iuramento potuit optime fieri hic prohibitus contractus iuxta Bart. *conclusionem communiter omnium consensu probatam in dict. l. si quis pro eo. num. 8.* Et præterea donatio inter virum & vxorem constante matrimonio prohibita iuramento

confirmatur: quemadmodũ ex communi resolutione nos tradidimus *in rubr. de testam. 2. part. num. 10.* Ergo & constitutio arrharum quacunque in quantitate, licet prohibita sit vltra decimam bonorum partem, iuramento confirmabitur: cum nulla sit maior ratio prohibitionis arrharum, quàm donationis inter coniuges, Sed contraria sententia,
11 quod constitutio arrharum vltra decimam partem minime confirmetur iuramento, tenent Vincentius Episcopus Montaluus, & Rodericus Zuares *in dict. l. 1. tit. de las arrhas. qu. 3.* præcipuam rationem adsumentes à decisione Bart. *in dict. l. si quis pro eo.* cuius veritatem paulò ante examinauimus: quia Regia lex verba prohibitionis dirigit in ipsum maritum: vnde iuxta sententiam Bartoli non potest contractus iuramento confirmari. Hæc verò ratio cessat ex eo, quod opinio Bartoli non potest iure procedere, sicuti paulo antè tractauimus: & tamen nihilominus ego censeo hanc interpretationem Vincentij & aliorum ad legem Regiam veriorem esse duabus rationibus, quarum prior adsumitur ab ea conclusione, quam probauimus superius *in §. præced. num. 8. versic. cæterorum.* dum diximus minime confirmari in iuramento cõtractum prohibitum iure ciuili principaliter ob vtilitatem priuatam, quoties ipsa lex non tantùm prohibet contractum, sed etiam prohibet eidem apponi iuramentum, ac tandem eundem contractum adhuc apposito iuramento improbat, & decernit nullum esse. Sic sane Regia lex *tit. de las arrhas, lib. 3.* Foro Luzgo. expressim statuit, promissionem aut constitutionem arrharum vltra quantitatem Regia lege præfinitam, etiam apposito iuramento prohiberi. idem de renunciatione non iurata, sed simplici, sancitum extat dicta Regia & Taurina lege 50. Idcirco nec iuramentum cõtractum istum confirmat. Posterior ratio procedit ab eisdem cõstitutionibus Regijs, quæ prohibentes dationem arrharum vltra præfinitam quantitatem contractum hunc nullum esse decernunt in fauorem non ipsius promittentis arrhas, sed eius consanguineorum, quibus Regia lex defert ius repetẽdi arrhas istas, quæ fuerint promissæ, aut datæ vltra quantitatem lege definitam. Qua ratione locus est vltimæ parti responsionis Romani Pontificis *in dict. cap. cum contingat. de iureiuran.* dum ab hoc iuramento contractum prohibitum confirmare, excepit cuiuscunque alterius à iurante præiudicium. Vnde apparet, hanc vltimam opinionem veriorem esse.

Sextò ex præmissa resolutione deducitur veritas illius opinionis, quam *in d. l. si quis pro eo num. 9.* Bart. explicat, dicẽs,
16 non posse confirmari iuramento contractum fideiussionis dotis receptioni accedentis: ea quidem ratione, quod lex prohibens dationem fideiussoris pro dote restituenda, verba direxerit in ipsam personam, non in rem: atq; ideo hic contractus iuramento minime confirmabitur. Eandẽ opinionem sequuntur Anton. & Andr. Alciat. *in d. cap. cum contingat. de iureiur. num. 218.* qui aliam item rationem addidêre, censentes esse dationem istam fideiussoris contrariam bonis moribus propter perfidiam, quæ inter coniuges oriri posset: contingeret etenim odium viri in vxorem ex eo, quod ipsa, vel eius parentes minimè existimauerint eum idoneum esse, eiusque fidei, vt ei posset tutò dos committi & credi. Eandem opinionem præsensit Bald. *in repet. l. 2. ff. de iureiur. col. 48. versic. sed contra.* Cæterum quo res ista penitus intelligatur, ipse opinor, prohibitionem istam, ne dentur, fideiussores à viro pro dote restituenda, processisse quidem à quadam honestate congrua, & æquitate, quę dictat ab eo, cui vxor committitur, cuiusque potestati traditur absque vlla alia cautione, quam quæ à natura inest, non esse fideiussoriam cautionem dotis, & rerum dotalium exigendã: cum hæc sint multo minoris æstimationis, quàm ipsius vxoris persona. Item ne forsan contempta viri fides causa sit, vel saltem occasionem præbeat alicuius odij inter maritum & vxorem. Quæ sane rationes non adeo vrgent, quin à Republica contrarium statui posset, ac fortassis ita fieri oporteret, præsertim eo tempore, quo facillime vxores ob maritorum culpam dotibus iniquissime spoliantur. Etenim prior ratio congrua licet sit, non tamen est necessaria. Siquidem vxoris persona apud virum tuta est ob cõiugalem dilectionem, & ob timorem punitionis imminẽtis viro à Republica si male vxorem tractauerit. Deinde secundæ rationi satisfit, dum quilibet recto præditus iudicio existimauerit, neminem vlla esse dignum culpa, si proprium patrimonium absque tutiori cautela nolit alteri tradere. Atque ideo arbitror, non esse bonis moribus contrarium, quod à viro dentur fideiussores pro dote restituẽda, & conseruanda. Idcirco licet æqua sit prohibitio, honestati & dilectioni coniugali conueniens: non tamen ita est in Republica necessaria, vt non possit lex in contrarium statui: & deinde sit bonis moribus contraria datio fideiussorum pro dote restituenda. Sic denique cessat ratio Antonij de Butrio, & Alciati. ratio autem Bart. vera non est: nec conuenit huic quæstioni: quia lex non direxit prohibitionis verba in fideiussores, sed ipsum in virum: vnde quod datio fideiussorum pro dote, seu ipsa fideiussio iuramento præstito confirmetur, notant Abb. *in fin.* & Imol. *in 10. & vltimo membro in d. c. cum contingat. versic. circa secundum aduerte.* Angel. & Paul. *in d. l. si quis pro eo.* Salicet. Fulgos. & Corn. *in auth. sacramenta puberum. quæst. 17. vers. tertio in l. iuris gentium. §. si pactum. ff. de pact.* Bald. Nouel. *in tractat. de dote. 6. part. priuil. 21. limitat. 7.* Ioan. Campegi. *de dote in 3. part. quæst. 174.* quorum opinionem dicens communem esse sequitur Ioan. Lupi *in repet. cap. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. 5. notab. num. 10.* quo in loco tractat late intellectum *l. 1. C. ne fideiuss. dot. dentur.* post Baldum, vulgo Nouellum *in d. priuileg. 21.*

§. TERTIVS.

De Iuramento comfirmatorio contractus prohibiti.

SVMMARIA.

1 *Contractus à lege in odium creditoris prohibitus minime confirmatur iuramento: licet ipsum iuramentum seruandum sit.*
2 *Late examinatur intellectus cap. debitores. de iureiurando.*
3 *Iuramentum de vsuris soluendis & non repetendis, & de absolutione iuramenti non petenda, non impedit quo minus peti possint.*
4 *De vsuris soluendis iuramentum quatenus obliget.*
5 *Intellectus cap. significante. de pignorib. & inibi de pacto legis commissoria in pignoribus, an iuramento possit confirmari?*
6 *Filiusfamilias, qui iuramento præstito mutuum contraxit: an possit opponere exceptionem Senatusconsulti Macedoniani?*
7 *Fœmina an possit esse fideiussor iuramento præstito, non obstante beneficio Senatusconsulti Velleiani?*
8 *Velleiani beneficio mulier iurato renunciare potest in iudicio, & si quid extra iudicium?*
9 *Contractus prohibens fauore debitoris, concepta tamen prohibitione in persona creditoris, an confirmetur iuramento?*
10 *Prohibitus exigere, an censeatur prohibitus accipere ab sponte soluente?*
11 *Contractus prohibitus alioqui cum prodigo, an eiusdem prodigi iuramento confirmetur?*

SExta principalis conclusio ex Bart. *in d. l. si quis pro eo. num. 10.* in hunc modum colligitur. Contractus à lege in odium creditoris, aut eius, cuius vtilitatis causa fit, prohibitus, minime iuramento confirmatur: licet iuramentum ipsum seruandum sit. probatur hæc conclusio *in cap. debitores. de iureiur. cap. 1. eod. tit. cap. significante. de pignor.* Nam si quis vsuras soluere creditori promiserit, in cuius odium ratione naturali vsuræ prohibentur, & denique iurauerit, soluere tenetur: licet ex iuramento contractus minime fuerit confirmatus. Hanc conclusionem Bartoli sequuntur Doctores *Communiter:* vt testatur Philippus Corn. *in d. authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. num. 31.* de eius tamen intellectu quo ad eius sensum agendum est, ne perperam intellecta præter iuris, & auctoris intentionem extensiones excipiat. Solet etenim Bart. in hoc sensu intelligi, vt velit iuramẽtum non confirmare contractum lege prohibitum: quoties ea prohibitio facta fuerit in odium creditoris: quia illicite, & inique ex eo contractu acciperet. hoc ipsum probant tex. *in d. c. debitores. & c. significante.* notant, & sic interpretari videntur Bart. verba Paul. Castren. & Ang. *in d. l. si quis pro eo.* Anto. & Imol. *in d. c. cum contingat. 4. casu principali, de iureiur.* & Corneus *in d. auth. sacramenta puberum. num. 31.* imo fortassis, vbicunque iuramentum ex parte eius, cui præstitum fuerit, illicitũ est, inique quidem extortum vel ratione materię subiectæ iniquitatem præmittens, profecto opinor alienum esse à mẽte Canonis, quod velit hoc iuramento contractum confirmari: tametsi ipsum ob religionem sacramenti à iurante seruandum sit. Quod rationem habet ab eodem *capit. cum contingat.* vbi hanc vim confirmandi contractum iure prohibitum noluit Romanus Pontifex tribuere iuramento, vi, metu, vel dolo extorto, idque maximam æquitatem habet.

Effectus autem, qui ex hac conclusione sequitur, optime explicatur à Bart. Nam, vt nos etiam adnotauimus *l. 1. Varia.*

Rofil.cap.4.n.5. qui iuramentū hoc præstiterit, poterit petere à iudice Ecclesiastico, quod compellat creditorem hoc iuramentum eiusque vinculum, & religionem iurāti remittere, text. *in cap.1. de iureiur.* Idemque peti potest à iudice sæculari secundum Freder. *cons.*272. Felin. *in dict. cap.1. num.*22. aut denique ipse, qui iurauit, † petet ab ipso Episcopo absolutionem huius iuramenti, quæ facillimè præstanda est eo ipso, quod iuramentum ex parte recipientis iniquitatē habet. *cap.si vero. de iureiur.* Abb. *in c.ad aures. de his, quæ vi.* Felin. *in d.c.1.num.*16. quod & Bart. not. *in d.l.si quis pro eo.n.*10. adiiciēs, quod obtenta hac absolutione manet ipse debitor liber à contractu omnino, nec tenetur ex eo quicquā soluere creditori: quod si ante absolutionem obtentam soluerit, potest pecuniam solutam repetere, nec ad hanc repetitionem est necessaria absolutio à iuramento: text. *in d.c.debitores.* nisi etiam iurauerit debitor non repetere vsuras etiam post earum solutionē: tunc etenim ad repetitionem præmittenda est absolutio: aut sane locus erit auxilio text. *in d.c.1. de iureiur.* vbi hoc notant gl. & Doct. text. itē & gl. *in c.tuas. de vsuris.* Sed & si debitor iurauerit, non repetere vsuras solutas, nec petere ab hoc iuramento † absolutionē: nihilominus potest absolutionē petere. Nec enim iuramentum, aut votum de non petenda absolutione, vel relaxatione ligat, quoties melius est, ac Reipublicæ, vel saluti priuatorum conueniat, eam peti. notant Felin. *in c.constit.4.col. de rescrip.* idem *in c.2.de sponsal.col.6.* Flor. *2.part. tit.*12.*c.*2.§.9.*col.*5. Et vt tutius res agatur, potest peti absolutio ab hoc iuramento præstito de nō petenda absolutione secundum communē. Imo præter hęc debitor, si nolit vti præscriptis auxilijs, denunciabit apud iudicem Ecclesiasticum peccatum creditoris vsurarij, denunciatione quidem Euangelica, *cap.nouit. de iud.* quod si iurauerit, non denunciare, id iuramentum minimè obligat tanquam illicitū. sicuti not. Tho. *in 3.sent.dist.*39. *art.*3. *ad fin.*

Hæc autem quæ de absolutionē, aut remissioni iuramēti præstiti circa solutionem vsurarum diximus, procedunt priusquam debitor periurus sit ex mora commissa in soluendis vsuris: nēpe quia dies nondum præterijt, intra quē soluere poterat. Nam si periurij crimine hac ex causa iam est irretitus, præcise soluere debet, ac demum poterit repetere: & præterea pœnitentiam aget commissi periurij, sicut notant Frede. *in cons.*300. *in fin.* Roman. *in sing.*489. *col.*3. Capola *cons.ciuili* 18.*col.*2. Nec ipse, cuius fauore præstitū est iuramentum, licet possit illius vinculum remittere, periurum tamen iam commissum remittere valet Bart. *in l. Labeo. ff. de iureiur.* Bald. *in authen. quod eis. C. de nupt.* Aym. *cons.*151. *col.*3. aduersus Socin. *in l.*1.*col.penul. ff. solut. matrim.* qui contrarium tenuit, cuius opinio posset obtinere quoad pœnam periurij, quæ ipsi parti remittenti competeret. Igitur debitor, postquam in soluendis vsuris periurium propter morā incurrerit, non obtinebit absolutionem, sed præcise soluere debet in pœnam periurij: ac postea repetet vsuras solutas: quod etiā tenet Abb. *col.*2. & 5. *in d.c.*1. vbi Feli. *n.*28. & Alex. *cons.*17.*col.*4. fatentur hanc esse *Communionē Opinionē*, eā secuti.

Quin & illud obseruandum erit in hac specie, quam tractamus circa intellectum *c.debitores. de iureiur.* de illo, qui vsuras soluere, & non repetere promiserit, iudicem posse nemine petente ex officio procedere aduersus creditorem, & eum compellere, vt remittat iusiurandum debitori, vel ei restituat vsuras extortas: aut tandem absolutionem eidem exhibere à iuramento. text. sing. *in d.c.tuas. de vsur.* vbi Abb. & Ana. idem Abb. Anton. & Felin. *in d.c.*1. *de iureiurand.*

Superest tamen examinare, quanam ratione qui iurauit † vsuras soluere creditori, teneatur omnino eas soluere sub reatu periurij, iuxta text. *in d.c.debitores.* Etenim non possumus diffiteri iuramentum istud ex parte iurantis licitum esse, ac seruari posse absque periculo salutis spiritualis. Vnde dubio procul in casibus, quibus vsurarum solutio esset crimen mortale, vel veniale, minimè teneretur debitor eas soluere: quod notatur *in c.super eo. de vsur.* atque eadem ratione si quis causa pactionis symoniacæ aliquid dare iuramento promiserit, nequaquam tenebitur seruare iuramētum: cum illud etiam ex parte iurantis illicitum sit: quem admodum in specie notat Ioan. Staphy. *de literis gratiæ & iustitiæ.f.*184. asseuerans iuramentū istud nullum esse, nec absolutione indigere. At iuramentū de vsuris soluēdis ex parte creditoris, cui præstatur, illicitum est: nec enim absq; peccato mortali potest is vsuras accipere: imo turpiter eas adstipulatur iuramentum & promissionē de eis soluēdis requisitum exigit. Qua ratione, si consideremus rationē text. *in l.si ob turpem. ff. de condict. ob turp. caus.* & prohibitionem iuris naturalis, diuini, & humani circa vsurarum exactionem ac conuentionem de eis soluendis, plane constabit ex hoc iuramento, nullam adquiri obligationem, nec actionem ipsi creditori. Nam & *in dict.c.cum contingat. de iureiur.* animaduertit summus Pontifex: vt iuramentum seruetur, nullam cōmissam fuisse turpitudinem in eiusdem iuramenti exactione. Ex ipsa verò promissione simplici absque iuramēto palam est creditori nullam acquiri obligationem, nec exactionē. Igitur iniquum videtur quod *in d.c. debitores.* respōnsum extat: nempe, cogendum fore debitorem petente creditore vsuras soluere, quas iuramento præstito promisit.

Idcirco aduertendum est, in hac specie ratione iuramenti obligationem & actionem Deo principaliter acquiri, in fauorem tamen, & vtilitatem creditoris: tanquam is fuerit solutioni adiectus. Hoc probatur *in d. c. debitores.* dum statuitur, debitorem reddere debere iuramentum Deo: ipse autem creditor, vt adiectus solutioni, Dei nomine eget quidem, vt iuramentum obseruetur: & poterit remittere illius obligationem, & vinculum. Siquidem adiectus solutioni ad propriam vtilitatem potest, si sibi fuerit quoquo modo satisfactum, remittere obligationem, *§. plane. instit. de inutil. stipulat.* ex quo apparet, posse fieri adiecto solutionem inuito stipulante: atque ita ratione ista procedit text. *in d.c. debitores. & in d.c.*1. *de iureiur.* sicut eleganter explicat Fortun. *in c.*1. *de pact. num.*72. ex quo possunt plura deduci.

Primum ex hoc intellectu constat nec principaliter, nec vt aiunt, secundario acquiri obligationē creditori ex promissione iurata de soluendis vsuris. quod notant Ant. & Imol. *2.col. in d.c.debitores.* Fortu. *in d.n.*27. tametsi Abb. *in d.ca.*1. *de iureiur.*1. *& pen.col.* Card. Felin. & alij frequentiori cōsensu existimauerint ex promissione iurata de soluendis vsuris Deo principaliter, secundario creditori acquiri obligationem, quod ex præmissa ratione nō potest congruè defendi.

Secundò infertur, Bartol. non rectè locutum fuisse hac in materia *in l.Seius Auger. ff. ad leg. Falcid.* dum dixit, contractū à lege prohibitum in odium creditoris, confirmari iuramento: licet detur debitori repetitio post solutionem: hoc etenim falsum est. Nam iuramentum in hoc casu minimè confirmat contractum: multis quidem rationibus. Et præsertum, quia iure naturali hic contractus nullus est omnino, nec vllam inducit obligationem, non tantum iure humano: atque ideo impossibile est, quod iuramento confirmetur. Deinde iuramentum illicitū ex parte eius cui præstatur, nusquam confirmat contractum: quod iam non semel admonuimus. Quod si contractus hic iuramento confirmaretur, nusquam esset locus repetitioni: & tamen Bartol. fatetur, dari debitori repetitionem. Sic sane rectius Bartol. idem *in d.l.si quis pro eo.* dixit iuramentum seruandum fore: non tamen contractum confirmari: atque ideo repetitionem post solutionem debitori competere.

Tertiò hinc tollitur difficultas, quæ circa text. *in d.c.debitores.* passim adducitur: nempe qua ratione ibidem accessorium, id est, iuramentum, non sequatur naturam principalis, cum contractus principalis ibi nullus sit, iuramentum autem omnino sit validum & seruādum. Etenim Hostien. Panor. & Dd. *Communiter* existimant *reg. accessorium. de reg. iur. in 6.* parum obesse decisioni text. *in d. c.debitores.* quia est diuersa ratio principalis, & accessorij: cum principale tendat in fauorem partis iniquè exigentis: accessorium in reuerētiam diuinæ maiestatis: cui reddenda sunt iuramenta. Hæc verò solutio etiam si vera sit, non tamen conuenit, nec est necessaria ad intellectum huius obiectionis. Siquidem in hac specie nulla datur principalis obligatio, cui iuramentum accedat, Nam & ipse Panorm. *in cap. de iureiur. col. penult.* scribit in hoc casu principalem obligationem Deo acquiri, secundariam parti. Ex quo, etiam si eius opinionem aliqua ex parte paulo antè reprobauerimus, colligitur, iuramentum esse hic principale, non accessorium. Quamobrem cum iuramentum hic principaliter extet, & valeat, frustra quæritur, cum accessorium non sequatur naturam principalis, quod Fortun. admonet *in d.c.*1. *num.*27.

Quartò ex hac interpretatione poterit lector facillimè plures tollere obiectiones, quæ à gloss. & Doctoribus opponuntur dict. decis. quæ *in cap. debitores.* continetur. omnia enim illi responsioni oppositā cessant, si consideremus, ratione iuramenti seruandi soluēdas esse vsuras absque alia

obligatione principali, nec posse ante absolutionem aut remissionem iuramenti ipsum debitorem aliqua congrua vti defensione, vt non teneatur vsuras creditori soluere.

Quinto ex his manifestum fit, text. *in dict. cap. debitores.* admittendum fore, etiam si constet contractum vsurarium esse, secundùm Carol. Felin. & Doct. ibi. imo si expressim debitor iuramento præstito promiserit pro decem sibi mutuatis dare, ac soluere creditori duodecim: vbi manifesta est vsura, obtinebit *illius cap.* deci. quod ita verum esse censent inibi Cardin. & Felin. *colum.* 1. quod si debitor iuratus asseuerauit in contractu se creditori debere duodecim pro decem sibi mutuo datis: tunc non est locus huic decretali responsioni: quia promissio censetur erronea, & impossibilis quo ad duo: est etenim impossibile, quod pro decem mutuo datis statim debeātur duodecim: atque ideo propter errorem præsumptum, non est in hoc casu admittenda decisio text. *in dict. cap. debitores.* quemadmodum visum est Aretin. 1. *colum.* & Franc. Purpur. *num.* 35. *in l. rogasti. §. si ibi. ff. si cert. petat.* potiùs equidē præsumendus error est, quam delictum vsuræ. *l. merito. ff. pro socio.* Hæc autem dicta sint de intellectu text. *in dict. cap. debitores.* quem Bartol. adducit pro eius conclusione comprobanda.

5 Adduxit † præterea idem Bart. decisio. text. *in c. significante. de pignorib.* quasi velit ex eo probare, quod pactū legis commissoriæ in pignoribus alioqui maximè improbatum, minimè confirmetur iuramēto: tametsi iuramentum seruandum sit, donec absolutio ab eo detur: vel remittatur à creditore. Et sanè de pacto legis commissoriæ qua ratione sit in pignoribus improbatum, tradidi latè *lib. 3. variar. Resol. c. 2. n. 6. & seq.* atque præter hęc adnotata, erit hoc loco animaduertendum, pactum legis commissoriæ in pignoribus minimè confirmari iuramēto: cùm id reprobatū sit in odium creditoris ex eo, quod vsuræ vitium habeat: sed tamen iuramentum hoc erit seruandū, donec vel remittatur à creditore, vel detur absolutio ab Episcopo, *arg. dict. c. debitores.* & est opt. text. *in dict. cap. significante.* quo in loco hoc adnotarunt Inno. Abb. & Doct. Bar. *in d. l. si quis ab eo nu.* 10. Guid. Papæ *q. 6. Delphinat.* Anton. Fanens. *de pignorib. 4. part. num. 4.* Andr. Tiraquell. *lib. 2. de retract. in fin. n. 119.* Fortassis iuramentum appositum in pignoribus pacto legis commissoriæ habebit eum effectum, vt res pignori data, maneat post redemptionis tempus penes creditorem vendita, non equidem pretio mutuatæ pecuniæ, sed iusto arbitrio boni viri definiendo: ita vt creditor possit rem ipsam retinere, adijciens eam pecuniam, quæ iuxta boni viri arbitriū deficiat, quoad iustam ipsius rei æstimationem: quod ipse colligo ex his, quæ Ant. Rub. scribit *in col. 114. ad fin.* Ex eadē principali conclusione

6 Bart. infert † ad Senatusconsultum Macedonianum, vt tandem si filius familias Macedoniano renunciauerit præstito iuramento, teneatur soluere mutuam sibi datam pecuniam creditori, vel absolutionem petere à iuramēto: tametsi non confirmetur contractus mutui iuramēto isto: imo post solutionem poterit à filio familias repeti soluta pecunia. Hæc sunt ferè Bart. verba, cuius ea est ratio, quia contractus mutui dati filio familias prohibitus est lege ciuili, in odium ipsius creditoris. *l. 1. ff. ad Macedon. l. 4. tit. 1. part. 5.* Huius etenim Senatusconsulti auctor fuit Vespasianus Imperator, vt Trāquillus testatur in Vespasiano *cap. 11.* Causam ei dedit Macedo, qui inter alias sceleris causas, quas illi natura administrabat, auctore Vlpiano, etiam æs alienū adhibuisset, & sæpe materiam peccandi malis hominibus præstaret, qui pecuniā, ne quid ampliùs dicatur, incertis hominibus crederet. Ea etenim ratione placuit, ne cui, qui filiofamilias mutuā pecuniam dedisset, etiam post mortem parētis eius, cuius in potestate fuisset, actio, petitioque daretur: vt scirēt qui pessimo exēplo fœnerarent, nullius posse filijfamilias bonum nomen expectata patris sui morte fieri. Hactenus Iurisconsultus *in dict. l. 1.* cuius authoritate Bart. præmissam adnotauit conclusionē, quæ quibusdā dubia videtur. Nam Pan. *in dict. c. cum contingat. n. 22.* censet iuramentū in hoc casu omnino nullum esse, nec indigere absolutione: ea ratione quod contractus hic occasionem peccādi præbeat. Anton. autem, & Imol. *in d. c. cum contingat. n. 67.* tenent, iuramentum validū esse, absolutionem tamen ab eo præstandam fore, vbi in ea prouincia multa mala, contingere soleant ex his mutuis, quæ filiisfamilias fiunt: præsertim circa vitam parentum, quib. insidias quandoque parauerint. idem notat Cor. *in authen. sacramenta puberum num. 31. C. si aduers. vendit.*

Ego vero difficilem esse existimo hanc Bartoli conclusionem, cuius examini præmitto iuxta communē sententiam, filiūfamilias absque iuramento non posse renunciare huic exceptioni, quæ sibi competit ex Senatusconsulto Macedoniano: cum ea exceptio non tantùm cōcernat vtilitatem ipsius renunciantis, sed etiā parentis, & denique publicam fere ob euitanda pericula, quæ parentibus soleat imminere ex his mutuis: quemadmodum constat *in dict. l. 1.* tametsi aduersus communem Zasius *lib. 2. sig. resp. c. 28.* conetur probare, posse filium-familias absque iuramento renūciare huic exceptioni, quæ ex Senatusconsul. Macedoniano sibi competit. Deinde illud sit hac in re constitutissimum, quod filiusfamilias, etiam si habeat hanc exceptionem; si tamen soluerit mutuo datam sibi pecuniā ipsi creditori, minimè possit repetere solutam pecuniam, *l. qui exceptionem. ff. de condi. indeb.* tex. insignis. *in l. sed & si pater. §. vlt. ff. ad Macedonia.* quia hi demum, inquit Vlpianus, solutum non repetūt, qui ob pœnam creditorum liberantur actione, non quoniam exonerare eos lex voluit. Ex quibus verbis item apparet, filiumfamilias non obstante Macedoniani exceptione, in animæ iudicio vere teneri ad solutionem mutuatæ sibi pecuniē, & quidem ipsi creditori. Est etenim manifesti iuris creditoribus denegari iure ciuili actionem in pœnam: non tamē ex hoc ipsos debitores ab ære alieno liberari, nec ipsos creditores propria pecunia à lege priuari: tantū sane actione apud iudicem exteriorem proponenda priuantur. atque ita hæc opinio verior est, & eam sensit Fortu. *in l. veluti. ff. de iust. & iur. col. 8.* vt certè hinc appareat quoad forū animæ, hac in quæstione plurimum à vero diuertisse Innoc. & Panor. *in c. quia plerique. n. 26. de immun. eccles.* Iason. *in §. actiones. num. 35. Inst. de act.* Adria. *quod lib. 7. versi. infertur primo.* & Alciat. *in c. nouit. de iud. n. 16.* qui quadā vtūtur distinctione in hac quæstione, quasi velint tunc in animæ iudicio filium teneri ad solutionem pecuniæ sibi mutuo datæ, cum nullum ex his malis, quę lex præsumit, ex mutui datione contigerit. Nam etiam si hoc euenerit, nō apparet creditorem à lege priuari propria pecunia: nec filiumfamilias debitorem ab eius solutione liberari. Sic & Bart. *in l. si pœnæ. ff. de condict. ind.* scribit, liberationem iure pœnæ causa contingentem minimè liberare debitorem in animæ iudicio. Cuius opinionem sequitur ibi Alexan. dubitat tamen de eius veritate Paul. Castr. in *ea l. si pœnæ.* & eam opinionem reprobant Panor. *in cap. si vlt. de præscript. col. 3.* idem *in cap. nouit. de iudic. n. 33.* Fortun. *in l. veluti. col. 7. ff. de iustit. & iur.* Nec tamen eorum opinio his, quæ modo diximus, aduersatur. Aliud etenim est, quod lex ciuilis in pœnam & odium creditoris ab actione iudiciali tantum liberet ipsum debitorē, & tunc nihilominus tenebitur in animæ iudicio debitam pecuniā soluere. Quia lex ciuilis noluit exonerare debitorem, licet actionem negauerit creditori in pœnam, & hoc casu obtinet sent. Bart. quæ in hunc sensum accipienda est. Aliud quod lex ciuilis debitorem in pœnā creditoris à debito exonerare voluerit, ac liberauerit, & plane in hac specie authoritate legis humanæ, iustè etiā in animæ iudicio debitor ipse liber erit, nec tenebitur quicquā creditori in conscientiæ foro soluere. vtroque tamen casu, si debitor creditori soluerit, minimè habebit ius repetendi per condictionem indebiti, quia per eā solutionem visus est renunciare legi pœnali, quę eum actione, vel debito liberat, nolleq; ea vti, quod *in dict. si pœnæ.* probatur, & explicat optimè Fortu. *in dict. veluti. col. 7.* ex quibus ad Bartoli conclusionem ipse infero falsum esse quod Bart. scribit, dum asseuerat, filiumfamilias qui mutuo sibi datam pecuniam soluere iurauerit, si semel is iuramentum seruauerit, ac soluerit, posse eam pecuniam repetere. Nam etsi absque iuramento soluerit, minimè habebit repetitionem: vt modo diximus: igitur fortiori ratione nec repetere poterit, si contractum iurauerit: cum multo maior sit tunc vis ipsius contractus: Et præterea non opinor esse congruam Bar. illationem ex eius conclusione principali: siquidē illa tunc vera est, quando creditor iniquè & illicitè ex cōtractu acciperet & contraheret. At in præsenti casu, etiā si creditor iniquè contraxerit ob prohibitionem Senatusconsulti: nō tamen inique accipit pecuniam à filiofamilias sibi mutuo datā. quod satis ex premissis cōstat. Vltimo existimo ab hoc iuramento non esse dandā absolutionē ad effectū, vt possit filiusfamilias opponere exceptionem Macedoniani: nisi admodū vtile esset quieti Reipublicæ propter multa mala, quæ ex his mutuis in ea prouincia contingere soleat, secū-

dum

dam Antonium, Imolam, & Corne. qui simul & alij absq; vlla controuersia fatentur, ante absolutionem obtentam non posse debitorem filium familias aduersus creditorem exceptionem Senatusconsulti Macedoniani opponere, Qua ratione perpensa, opus non est in hac quæstione tractare, an contractus hic confirmetur iuramento.

¶ Septima conclusio, quæ ex Barto. commentariis colligitur, eadem fere est, quam superius tertiam cõstituimus in hunc sane modum: Contractus lege ciuili prohibitus fauore debitoris, eius iuramento confirmatur, *Authent. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit.* quam conclusionẽ non aliter probare conabor, quã his, quæ ad probationẽ tertię principalis conclusionis adduximus. Ex ea vero Barto. infert ad 7 contractum fideiussionis per fœminam gestum, qui Senatusconsulto Velleiano improbatur in fauorem fœminarum, quas ob earum facilitatem noluit pro aliis intercedere fideiussionis causa. Nam si fideiussionis cõtractũ fœmina iurauerit, contractus is iuramento confirmatur. Huius quæstionis examinatio exigit, vt præmittamus, mulierem in iudicio posse renũciare expresse absque † iuramẽto beneficio Velleiani, si certa sit de eius auxilio, *l. vlt. §. penultim. ff. ad Velleianum.* extra iudicium autem non potest expresse adhuc renunciare, etiam si certa sit: quia eadẽ facilitate, qua inducitur ad fideiubendum, eadem & ad renunciandũ, *l. doli. §. diuersum de nouation.* notat Dd. *in l. vlti. Cod. ad Velleianum.* quam distinctionem dixit esse communem Imol. *in capitul. ex rescripto. de iureiurand.* quibus quidem præmissis illud certo constituendum est, etiam extra iudicium valere renunciationem expressam huius beneficij, si mulier hanc renunciationem; vel contractum iurauerit: quod communi omnium sententia receptum est. Imo secundum cõsuetudinem sufficit renunciatio expressa huius beneficij, etiã sine iuramento, etiam extra iudicium, vt testantur Imola & Felin. *in dict. capit. ex rescripto. colum. 4.* & Dd. *in l. vltim. C. ad Velleianum.* Dubium vero in hoc vertitur, an fideiussio mulieris iurata simpliciter absque renunciatione Velleiani, sit sufficiens ad hoc, vt huic beneficio renunciatũ esse videatur. & sane iuramentum hoc sufficere, & habere vim cessationis, vt aiunt, id est, certæ scientiæ apud fœminam, quod hoc auxilium habeat: tenuerunt Bartol. *in dict. l. si quis pro eo. numer. 11.* idem Bart. *in Authent. sacramenta puberum. C. si. aduersus vendit.* & ibi Angelus & Paulus Castrẽsis, Abbas, Imol. & Felinus *colum. 4. in dict. capit. ex rescripto.* idem Felinus *in cap. si diligenti. de foro competen.* post Antonium ibi, Alexand. & ibi Ias. *in l. repudiand. 2. ff. de acquirend. hæredit.* Roman. & Alexan. *in l. sciendum num. 30. ff. de verbor. obligation.* eandem opinionem sequuntur dicentes *Communem* esse Anton. Burgens. *in cap. penultim. numer. 36. de empt. & venditio.* Alexand. *in consil. 27. lib. 1. col. 3.* Curtius Iunior *consil. 47. col. vltim.* cui sententiæ & alij plures subscripsere, quorum meminit Andreas Tiraquell. *in l. si quam. C. de reuocand. donat. in princip. num. 131. & in tract. de legib. connubia. in gloss. 5. num. 148.* huius opinionis præcipua sumitur authoritas ex *dict. capit. ex rescripto.* vbi probatur, posse fœminam fideiubere iuramento præstito, atque hanc fideiussionem validam esse, non obstante beneficio Velleiani. eandem sententiam fatentur communem esse Iason *in dict. authent. sacramenta puberum. nu. 56.* & Imol. *in dict. cap. penult.* contraria tamen opinio nec authoribus, nec rationibus destituta est. Nam iure verius quibusdã videtur, fœminam etiã præstito iuramento fideiubentẽ non ex hoc renunciasse beneficio Velleiani, ea quidẽ ratione, quod iuramentũ minime extendatur ad incognita, vel incogitata, *c. veniens. c. quintauall. de iureiur.* propter defectum cõsensus, *l. vltim. C. de non numerat. pecun.* fœmina vero præsumptionẽ habet, quod hoc beneficium ignoret ob fragilitatẽ, *l. si. emãcipata. C. de iur. & fact. ignorant. l. in bonorũ. ff. eod. titul. not. in l. in rebus ignorãtia. C. qui admit.* Sic denique hanc posteriorem opinionẽ sequuntur Ioã. Andr. *in additionibus ad Specu. titul. de renunc. & conclu. colum. 3.* Imola & Aret. *in dict. l. sciendum. colum. 11.* Hippol. *in rubric. ff. de fideiussorum* 38. Imola *in dict. capit. penult. de empt & vendit.* Iason *in d. authen. sacramenta puberum. num. 56.* Imo & hanc opinionem secutus dixit communem esse Bald. *in consil. 47. lib. 1.* eandẽ & plures alij sequuntur, quos citat Andreas Tiraquel. *in dict. l. si quã. in princip. numer. 146.* à quo tamen cauendum est, nam in allegandis authoribus hac in quæstione quandoque fallitur. Et sane si vera est communis sententia, quæ adseuerat, extra iudicium non posse fœminam renunciare beneficio Velleiani satis operabitur iuramentum, vt confirmet expressam, & specialem renunciationem: nec tamen efficiat renunciationem vbique subintelligi, eamque valida fore: Nec oberit tex. *in d. cap. ex rescripto.* Etenim eo ipso, quo Romanus Pontifex inibi statuit fœminam compelli ad solutionem pecuniæ, pro qua fideiusserat, præsumendum est, fœminam vel expressim renunciasse beneficio Velleiani, vel eo tempore, quo fideiussit, certam fuisse huius auxilij. Quod ita verisimile est, si consideremus cautissime proprium negotiũ in specie illius c. creditorem egisse. quamobrem etiam si prior opinio communis sit, hæc tamen posterior magis iuri, & rationi consona est.

¶ Octaua conclusio ex Bart. colligitur. Contractus † ne- 9
quaquam iuramento cõfirmatur, quoties is prohibitus fuerit fauore debitoris, concepta tamen prohibitione in personam creditoris, cuius rei exemplũ sit, si lex ita prohibuerit: Nemo cum minore contractum faciat: nemo cum fœmina hunc, vel illum contractum gerat. Nam & si fœmina, vel minor iurauerint contractum istum prohibitum à lege: minime is confirmabitur: cum nec minor, nec fœmina prohibeantur contrahere: sed ipse creditor etiã fœmina, vel minore volente prohibetur accipere, adducit Bart. gloss. *in l. inuitus. §. vlt. ff. de regu iur.* quæ probat, prohibitũ 10
accipere, † nõ posse etiã à sponte soluente adsumere: quod frequentissimi iuris est in salariis, stipẽdiis, & sportulis iudicum, tabellionũ, & aliorum, qui publicis funguntur muneribus. optimus text. iuncta glosi. ibi *in verb. volente. in c. exigit. de censib. in 6. & in cap. statutum. §. assessorem. de rescript. in 6.* qua in re illud est obseruandum, regulariter prohibitũ exigere, posse recipere ab sponte soluente, tex. *in c. dilectus. in 2. ad fin. de simon.* nisi & is prohibitus sit accipere: tunc etenim verũ est, eum nõ posse. ab spõte soluente quidqua adsumere. text. *Singu. in l. 1. §. proinde. ff. de variis & extra cognit. gloss. in l. 2. in verb. sed præstari. ff. de orig. iur.* glos. *in d. c. exigit. in verb. volente.* Bart. & Deci. *in d. l. inuitus. §. vlt.* glos. & ibi Doctor. *in cap. 1. de simon.* Flor. *2. part. tit. 1. ca. §. 6.* Ioan. Maior. *in 4. sentent. distinct. 25. q. 4.* quod si ob publicã vtilitatẽ quis sit prohibitus exigere, profecto etiã ab spõte soluente accipere non poterit. Hoc etenim probatur *in d. §. assessorem. & in d. c. exigit.* notat Decius *in d. l. inuitus. §. vlt.* idem Regiis constitutionibus constat: quibus iudices; aliique publica munera obtinentes, prohibentur ob publicam vtilitatem exigere aliquid præter salaria, & sportulas consuetas, iureque definitas: atque eodẽ modo puniuntur, si ab sponte dantibus acceperint. Interest enim Reipublicæ, iudices, tabelliones, & quoscunque alios, penes quos iustitiæ cultus, & ministeriũ tractatur, omnino immunes esse à muneribus: vt quidquã etiam à volentibus minime accipiãt: ne iustitia periclitetur vel pretio præsenti, vel spe futuri, etiam sponte præstandi. Nõ diffiteor in animæ iudicio obligatione restituendi excusari eũ, qui post actum peractum aliquid à sponte, & omnino libere dante receperit, quoties lex humana exigere prohibuit ob quacunque causam: quod sensit Ripa *in tract. de peste. vltima part. §. de Medicorum. num.* 113. tametsi in foro exteriori hæc vltima opinio non admodum congrua sit, nec ita facile admittenda, quidquid ibidem Ripa, & in hoc casu senserit.

Verum quoad Bartol. opinionem, si lex in fauorem debitoris etiam creditorem ipsum contrahere prohibuit in ipsum prohibitionem dirigens: non tantum iuramentum contractui accedens seruandum erit, quod Bartol. fatetur: sed & contractus ipse confirmabitur. Etenim iuramento præstito debitor potuit, & visus est renunciare prohibitioni in eius fauorem inductæ: atque hæc renunciatio propter vim iuramenti effectum habet confirmandi contractum, *cap. cum contingat. cap. quamuis pactum.* de cuius interpretatione modo agimus. *Authent. sacramenta puberum, C. si aduers. vendit.* nec oberit quod Bartol. adducit tex. *l. inuitus. §. vltim.* quia in hac specie, quã modo examinamus, creditor in fauorẽ principalem debitoris prohibetur accipere: atque ideo virtus iuramẽti efficit, vt cõtractus cõfirmetur.

¶ Nona conclusio: Contractus † à prodigo gestus mini- 11
me confirmatur iuramento. Hæc assertio tractata fuit à Bart. obiter *in d. l. si quis pro eo. col. penul.* sed ab eodem expressim probata. *in l. is, cui bonis. ff. de verb. oblig.* vbi eam tenent Bald. Angel. Paul. Alex. & Ias. quorum potissima est, quia iuramentum præstitum à prodigo, iudicio quodammodo caret: atq; ideo non tenet, aut saltẽ nõ potest hunc effectum habere, vt confirmet contractum, quem lex ratione deficientis iudicij improbat, *cap. & si Christus. de iureiuran.* & præterea

contrahens cum prodigo certe in mala fide quasi constituitur, ex eo, quod contraxerit cum eo, qui ob defectũ iudicij, & discretionis contrahere prohibetur. atque ita hæc *Opinio Communis* est secundum Alciat. *in d.c.cum contingat. num.* 138. Alex. Ias. & Rip. *in d.l.is, cui bona. num.* 57. quo in loco late quæstionem istã disputauit. His accedit, quod prodigus, cui bonis interdictum est, furioso æquiparatur.. *d.l.is, cui bonis d.*1. *C.de cura.furiosi.l.Fulcinius. §.adeo.ff.ex quibus c.aus. in poss.eat.l.is.qui. §.Diuus.ff.de tutor.& curat.dat.ab his.§.furiosi.Institut. de curator.* sic sane Freder. *cons.* 39. eandem opinionem communem sequitur, ac Bertrandus *consil.*47. *lib.*2.

Contrariam sententiam, quod contractus à prodigo, cui bonis interdictum est, factus iuramento confirmetur, probare conantur Anton. à Butrio, & Imola *in c.cum contingat.* Romã. & Aretin. *in dict.l.is, cui bonis.* Capella Tholossana 498. ea quidem ratione, quod contractus prodigi prohibeatur in eius vtilitatem, & fauorem: ergo iuramento confirmari poterit: *authen.sacramenta puberum.* cum his, quæ ad idem solẽt allegari. Hæc tamen ratio parum vrget. Quia non tantum prohibetur prodigus cõtrahere propter eius fauorem: sed & propter defectũ iudicij: sicuti furiosus. Etenim in rebus propriis administrandis qui prodigus est, dubio procul quoad hoc, iudicio carere videtur. Adducitur & contra cõmunem altera ratio. Nam prodigus adulto curatorem habenti comparatur, *l.si curatorem.C. de in integrum restitu.* Sed adultus etiã curatorem habens iuramẽto obligatur efficaci quidem obligatione, *d.authent sacramenta puberũ.* igitur & prodigus. Huic argumentationi respondetur facillime: siquidem prodigus cum alienat curatoris authoritate, æquiparatur adulto habenti curatorem: at cum alienat absque authoritate curatoris, similis est furioso. Et ideo eius alienatio etiam cum iuramento indiscreta est, & iudicio caret: eaque ratione mirum non est, eam nec tenere, nec confirmari iuramento. Vnde cõmunis opinio verior est. Cui etiam suffragatur, quod cum non careat præsumpta fraude is, qui cum prodigo contrahit, *l.si quis cum sciret.ff. pro emptore.* videtur iuramentum ab eo præstitum dolo extortum fuisse: idcirco minime confirmat contractum, *d.c. cum contingat. cum similibus.* Et præterea contractus à lege prohibitus ratione fraudis præsumptæ non confirmatur iuramento, vt Bar. explicat, quem alij frequentiori suffragio sequuntur *in l. omnes populi.ff.de iustit.& iur.* 2 *q.*3.*q.princ.* Cardin, Imola & Panormit. *in d.cũ contingat.arg.l.vlti.C.de non numerata pecunia.* quasi dolus, & fraus consensum saltem liberum impediant. præsertim quia prodigo administratio interdicitur propter faciles, ac admodum frequentes deceptiones, quæ fieri possunt his, qui hoc vitio laborant ex defectu integri iudicij, qui contingit, ac procedit ab ipsa prodigi cupiditate, quæ eius iudicium cæcum reddit: quemadmodum & in hac specie Panormit. explicat *in d.c.cum contingat colum.* 12. *versic. in eo tamen, quod dom.Anton.* quibus tandem effectum est, vt opinio Bartoli æquior, ac verior semper visa fuerit.

§. QVARTVS.

De Iuramento confirmatorio pactorum & stipulationum.

SVMMARIA.

1 *Confessio absentis parte facta iure canonico præiudicat confitenti.*
2 *Promissio facta alteri per alterum iure canonico valida est, & numero* 4. *&* 9.
3 *Stipulationi, quæ alteri per alterum fit, an resistat ius ciuile, & an oriatur ex ea naturalis obligatio? & num.*4.6. *&* 10.
4 *Pœnæ adiectio nulla est, si principalis ipse contractus sit nullus.*
5 *Negatiua præposita verbo potest, impossibilitatem notat.*
6 *Naturalis obligatio dupliciter consideratur quoad intellectum iuris humani.*
7 *Humana lex potest contractus quosdam pro communitatis vtilitate prohibere, qui iure naturali non sint improbati.*
8 *Naturalis obligatio non oritur ex contractu quem lex prohibet.*
9 *Rei dotalis prohibita alienatio impedit naturalem obligationem oriri: & tamen alienatio iuramento confirmatur.*
10 *Naturalis obligatio an sufficiat ad impediendam repetitionem scienter soluti per iuris errorem?*
11 *Legata soluens non retenta Falcidia, non repetit quartam.*
12 *Falcidia à testatore prohibita an deduci possit?*
13 *Stipulatio quæ alteri per alterum fit, varie potest concipi.*
14 *Ius ciuile nec adstitit, nec restitit stipulationi quæ alteri per alterum fit.*
15 *Potest, dicto, præmissa negatione non semper præcise inducit negationem, aut tollit omnem potentiam.*
16 *Pupillus obligari non potest sine tutore.*
17 *Stipulatio alteri per alterum concepta iuramento valida sit, & confirmatur.*
18 *Pactum nudum quod sit, & vnde eo nomine appelletur?*
19 *Pactum nudum iure ciuili, nec obligationem nec actionem producit: quid sit iuratum? cum sequen.num. & num.* 26.
20 *Præsumptio quandoque datur de iure ad vnum, non ad alium effectum.*
21 *Præsumptio iuris & de iure admittit in contrarium confessionem illius pro quo præsumitur.*
22 *In omissis de iure ciuili standum est iuri Pontificio.*
23 *Donatio quando præsumitur ex promissione scienter facta.*
24 *Iure Pontificio pactum nudum obligationem & actionem habet: & nulli quid de pacto nudo à causa.*
25 *Pollicitatio an iure canonico obligationem & actionem inducat?*
26 *Iuramentum an operetur, quod ex pollicitatione oriatur iure ciuili obligatio, & actio detur?*

EAndem materiam Barto. examinans, proponit aliam conclusionem, quæ iuxta ordinem præscriptum decima est. Contractus, cui nec lex assistit, nec resistit, iuramento confirmatur. Huius conclusionis probatio ea est, quod in hac specie nec iuramentũ ex parte iurantis, nec ex parte illius, cui fit, vllam turpitudinem habeat: nullus etenim quicquam contra legem contrahendo committit: idcirco locus est regulæ traditæ *in d.c.cum contingat.* quam *in* 3. *conclusione* superius explicuimus. Quamobrem nõ video aliquam super hac Bartol. sententia tractari controuersiam: quæ ipsam dubiã efficiat: tametsi illationes à Bart. traditæ dubiæ plerisq; videantur: quas ob id oportet expẽdere diligẽtius.

Prima Bart. illatio fit ad intellectum *l.stipulatio ista.§.alteri. ff.de verbor.obligation.* Etenim stipulatio alteri per alterum facta, licet iure ciuili effectum non habeat: tamẽ si iuramentum ei accesserit, valida est, quia eidem ius non resistit, & si non adsistat. hanc opinionem Bart. probat gloss. celebris *in ca.quoties cordis oculus.* 1.*q.*8. quæ satis in specie vult, iure Canonico, maxime si accesserit iuramentum, stipulationem alteri per alterum factam validam esse. ex cuius gloss. verbis duo colliguntur. Primum, iure Pontificio stipulationem alteri per alterum factam præsenti actionẽ acquirere. atque ideo licet † alias iure ciuili confessio facta parte absente sit nulla in iudicio, siue extra iudicium non valeat quoad probationem plenam, *l.certum.§.si quis absente.ff.de confess.* glos. *in c.ultim.eo titu.* vbi Abb. *num.*15. & Doct. *Communiter in l. generaliter. C.de non numerat.pecun.* tradunt Felin. *in ca.si cautio de fide instrum.* Hippol. *in Rubr.C.de probation.nume.*89. idem *in singul.* 202. quoad semiplenam vero probationem valet, etiam facta extra iudicium. Bart. *in l. admonendi.num.*48. *ff.de iureiuran.* Abb. per tex. ibi *in c.vlti.de succes.ab intesta.* idem Abb. *num.*7. Imo. & Felin. *n.*30. *in d.c.si cautio.* Attamen iure Canonico hæc confessio etiam extra iudicium facta absente parte valida est, & quoad plenam probationem præiudicat confitenti, etiam si verba in absentem dirigantur: sic denique ex d. gloss. adnotarunt Anto. & Imol. *in d.c.si cautio.* vbi Felin. *num.*27. asserit, hanc opinionem tanquam plurium authoritate cõprobatam tenendam esse: quam etiam sequitur Hippol. *in d.nubri.C.de probation.num.*92. *&* in *d.singul.*202. & Alciat. *in d. cap.cum contingat.num.*228. fallitur tamen dum requirit, quod hæc cõfessio iurata sit. Procedit enim gl. & communis opinio ab ea deducta, etiam in confessione, quæ iurata non sit, nec id mirum cuiquam videri debet: quia confessio ius nullum tribuit: sed iam inductum probat, *l. Publia. ff. depos.* & ibi Paul. Castr. Nec tamen omnino deducitur ex d. gl. quia illa non tractat de confessione: sed de promissione & stipulatione: & præterea loquitur in eo casu, quo verba obligationis diriguntur in præsentem, licet executio in absentem concipiatur.

Ipsa autem conclusio principalis, quæ ex dicta gloss. colligitur: nempe † iure Canonico validã esse promissionem 2 alteri per alterum factam: recepta quidem est per Antonium & alios. *in d.c.si cautio.* Bald. *in l.illud.C.de sacrosanct. Eccles.* quibus accedit ratio gloss. *in l.*1 *ff. de pact.* quo in loco gl. & Bart. tenent, stipulationem alteri per alterũ factam, pactum quidem esse, etiam si nudum sit. Sed ex pacto nudo iure Canonico actio oritur *c.*1. *de pact.* igitur & ex hac stipulatione obligatio, & actio quæritur, atque ita hanc opinionem defendit Fort. *in d.l.*1 *ff.de pact.n.*23. qui late eius rationes cõsiderat, eam præcipue, quæ dictat naturalem obligationem acquiri stipulãti ex hac stipulatione alteri facta, sicuti probat gloss. *in d.l. stipulatio ista.§.alteri. in verbo interest.* vbi Bart. & Dd. eam sequuntur. idem Bart. *in l.cum lex. & in d.l.si quis vero colum.penult.ff. de fideiuss.* quorum opinio quoad hanc rationem cõmunis est, secundum Ias. *in d.§.alteri. nu.*20. & Fort. *in d.l.*1. *num.*24. *de pact.* qui pro hac communi, hac item ratione vtitur. Nam stipulationes in hoc ipsum iure ciuili inuẽtæ ac introductæ sunt, vt quis sibi stipuletur quod eius inter-

stipulatio. §. alteri. cum simil. de verbor. obligation. & ideo inutilem iura ciuilia esse censent stipulationem, quæ alteri per alterum fiat. Hæc verò ratio iure naturali ceſſat: ſecundum quam tantum in pactis, & conuentionibus conſideratur, quod fides data ſeruetur. Igitur iure naturali, & item iure Canonico ſtipulatio alteri per alterum facta valida eſt, & ius ſtipulanti acquirit: licet ius ciuile obligationem ciuilẽ & actionem ei negauerit, ne quid ſtipuletur, quod eius minime interſit. Multa poſſent in fauorem huius opinionis adduci, quæ miſſa facimus: quia omnino expedita nõ ſint, nec admodum vrgeant pro eius probatione. Illud tamen omittendum non eſt, quod huic diſputationi cauſam dedit: nempe ratio Bart. in d. l. ſi quis pro eo. dum ſcribit huic ſtipulationi ius ciuile nec adſiſtere, nec reſiſtere, imo ipſam vires iuris naturalis habere. quod adnotarunt gloſſ. in d. §. alteri. in verb. annumerat. gloſſ. in l. cum principalis. ff. de reg. iur. & in l. non dubium. in verb. ob id. C. de legib. vbi Bart. idem Bart. & Docto. Communiter eſſe Iaſone ibid. in d. §. alteri. numer. 16. quibus ſuffragatur text. in d. §. alteri. cum ſimilibus, quibus probatur ſtipulationem alteri per alterum facta validam eſſe appoſita pœna.

4 Et tamen ſi ſtipulatio prædicta eſſet contra legem, minime valeret adiectio pœnæ: nam vbi principalis contractus nullus eſt, & legi contrarius, etiam appoſitione pœnæ non tenet. l. Scius & Augerius. l. quod de bonis. ff. ad leg. Falcid. l. non dubium. C. de legib. l. vlt. de conſtit. pecun. c. P. & G. de offic. deleg. gloſſ. & Felin. in cap. ſignificantibus. col. vltim. eod. tit. vbi etiam hoc notant Abb. Bald. & Barbat. Felin. in c. 1. ua. col. 3. de iureiur. idem in cap. odia. de ſimonia. l. ſi homo mortuus. l. ita ſtipulatus. in magna. ff. de verbor. obl. vbi Rip. num. 36. Alex. conſil. 32. lib. 2. & ibi Carol. Molinæus. gloſſ. ſingul. in l. ſi patronus. §. patronum. ff. ſi quid in fraud. patron. Iaſ. in l. impoſſibilis, col. vlt. ff. de verb. oblig. ex quibus deducitur hæc Communis ſententia, quæ aſſerit, pœnæ adiectionem nullam eſſe, vbi & contractus nullus ſit, à legeque reprobatus. Vnde maximum ſignum eſt, ſtipulationem alteri per alterum factam non eſſe lege reprobatam, nec legi reſiſtenti contrariam: quia appoſitio pœnæ eidẽ ſtipulationi acceſſoria valida eſt. idem notant gloſſ. in l. pacta. quæ contra. C. de pact. & in reg. acceſſorium. de reg. iur. in 6. Inno. in 6. penult. de pact. Henri. in civlt. comm. 3. eod. titul.

Sed aduerſus hanc communem ſententiam, quod ſtipulatio alteri per alterum facta ſit contraria legi reſiſtenti, & omnino nulla, ita vt nec ex ea oriatur naturalis obligatio, probatur iuxta quorundam opinionem in d. §. alteri dum in eo dicitur; Alteri ſtipulari nemo poteſt. Etenim negatiua dictio præpoſita verbo, poteſt, præciſam inducit neceſſitatem, ac ſignificat actum eſſe impoſſibilem, gloſſ. celebris in cap. 1. de reg. iur. in 6. Abb. in cap. 1. not. ab. 4. de cauſ. poſſ. & proprier. idem in cap. 1. 2. not. ab. de fid. inſtrum. Bart. & Doct. Communiter ſecundum Ial. ibi num. 23. in l. Gallus. in princ. ff. de liber. & poſthu. late And. Tiraq. poſt leges connubiales. gloſſ. 2. in prine. & num. 8. Fortun. in d. l. Gallus. col. 14. Carol. Molin. in conſuet. Pariſi. tit. 1. §. 1. in gl. 3. Coraſ. in 2. col. 2. ff. de verb. oblig. Alciat. lib. 3. Par. d. c. 4. idem in l. Nepos Proculus. ff. de verb. ſignif. Ergo ſtipulatio iſta alteri per alterum facta nulla omnino eſt, & iure impoſſibilis, eoque reſiſtente concepta. Huic vero rationi reſpondet Bart. in d. l. cum le x. ff. de ſolutor. col. 3. eam eſſe admittendam, quoties lex dictionem negatiuam præmiſit verbo, poſſit, futuri temporis: quaſi aliud ſit, cum negatiua fuerit poſita verbo poteſt, præſentis temporis. Quæ quidem diſtinctio minime placet Iaſoni in d. §. alteri. n. 17. & d. l. Gallus. Et merito, non enim video rationem congruam huius diſcriminis: maxime, quia frequentiſſime negatiua præpoſita verbo, poteſt, præſentis temporis inducit præciſam neceſſitatem. l. nemo poteſt. ff. de legat. 1.

Deinde contra communem ſententiam ſunt verba reſponſionum iuris ciuilis ſatis aperta. in l. 1. §. quod ſeruus. ff. de ſtipul. ſeru. ibi, nullius momenti. Et in §. ſi quis alij. Inſtit. de inutil. ſtipul. & in l. 1. §. 1. ff. de ſtipul. ſeru. ibi nihil agit. & in l. ita ſtipulatus. §. Chryſogonus, ibi nullam obligationem. ff. de verb. oblig. quibus in locis Iureconſulti de hac ſtipulatione tractantes his verbis vtuntur, quæ videntur apertiſſime ab ea excludere naturalem obligationem, & oſtendere, eam iuri reſiſtenti contrariam eſſe. Quamobrem ſtipulationem iſtam, de qua diſputamus, eſſe contrariam iuri reſiſtenti contendit Iaſ. in d. §. alteri. nu. 16. idem Iaſ. in l. non dubium. C. de leg. col. pen. Nec oberit, ſi velimus tenere contra communẽ ratio, quæ de adiectione pœnæ valida quidam adducta fuit. Siquidem nõ ex eo valet in hac ſtipulatione adiectio pœnæ, quod ſtipulatio iſta non ſit contraria iuri reſiſtenti: ſed quia ratio iuris ciuilis denegatis huic ſtipulationi actionem, & obligationem deficit, vbi pœna eidem adiicitur. Etenim alteri ſtipulari nemo poteſt: quia eius non intereſt quod alteri detur. Hæc autem ratio ſatis deficit, ſi pœna apponatur ſtipulationi: nam illa pertinet ad ipſum ſtipulantem, & ei ſoluenda eſt, idcirco valet adiectio pœnę, licet ſtipulatio minime ſit valida, ſecundum Bald. in d. l. non dubium. 14. oppoſi. & ibi Iaſ. ſolum. penult. Bart. in l. ita ſtipulatus. in magna. 12. oppoſit. & ibi Rip. num. 38. ff. de verbor. obligat. Curt. Iun. in d. l. pacta. quæ contra. C. de pact.

Sic & quod ſtipulatio iſta nudam producat obligationem naturalem, in fauorem quidẽ ſtipulantis, tenent Rain. de Forliuio. Cuman. Paul. de Caſtr. & Alex. in d. §. alteri. quos ibi Iaſ. ſequitur, nu. 20. & Cuma. idem in l. 1. ff. de pact. quorum rationes aduerſus communem fere ſunt illæ, quas modo adduximus ad probandum huic ſtipulationi ius reſiſtere. Nec diffiteor quidem ambiguam eſſe hanc controuerſiam, multiſque difficilem viſam fuiſſe. Nam & iure Pontif. alteri per alterum ſtipulationem factam nullam eſſe probat text. in cap. quanquam. de vſur. in 6. vbi probatur non poſſe alteri quemquam acquirere, niſi perſona publica ſit, vt notarius, vel ſacerdos parochialis, qua ratione ſatis deducitur, naturalem obligationem minime ex hac ſtipulatione oriri: nam ſi ea oriretur, profecto iure Pontificio ſeruanda foret, cap. 1. cap. qualiter. de pact. cum his, quæ inibi traduntur.

Hanc opinionem, quod iure Pontif. ſtipulatio alteri per alterum facta non habeat maiorem effectum, quam habet iure ciuili: veriorem eſſe cenſent Panor. & Felin. nu. 23. poſt Anton. ibi in proœmio Gregor. idem Abb. in c. ſi cautio. 3. col. de fide inſtrum. & in cap. conſtitutus. de procur. & in cap. vlt. col. 7. de confeſſ. Ioan Faber. in §. alteri. Inſtitut. de inutil. ſtipulat. Imol. Roman. Alex. & Iaſ. in l. ſtipulatio iſta. §. alteri. num. 5. Roman. in Authent. ſimiliter. C. ad leg. Falcid. 5. ſpeciali pia cauſa inter contractus. quorum opinio, niſi & in hoc fallor, magis communis eſt. Quidam tamen, vt ex Felino conſtat, exiſtimant, iure canonico eſſe aduerſus promittentem locum remedio Euangelicæ denunciationis, iuxta c. nouit. de iud. & id habere locum quoties verba ſtipulationis fuerint directa in ipſum ſtipulantem: licet executionis formula concepta ſit in abſentem: quo caſu loquitur gloſſ. in d. cap. quoties. Eodem modo Alexand. & alij in d. §. alteri. cenſent eſſe intelligendam eam opinionem, ſi vera eſt, quam paulo ante retulimus: nempe, ex ſtipulatione iſta naturalem obligationem oriri. Quibus tandem effectum eſt, vt ſatis ſit hæc controuerſia difficilis, præſertim circa Pontificium, deinde ad intellectum legis Regiæ, quæ hac in materia ſolet adduci: idcirco aliquot exponam ad faciliorem huius quæſtionis expeditionem.

¶ Primum exiſtimo duplicem eſſe naturalem obligationem: vnam quidem quæ inſurgit ex honeſtate, ac debito morali: alteram, quæ ex legis ac iuris naturalis vinculo oritur. Hæc diſtinctio colligitur ex Bald. in l. 1. C. de ſacroſanct. Eccleſ. n. 55. & Thom. 2. 2. q. 106. art. 4. 5. & 6. Prior pertinet ad honeſtam quandam obſeruationẽ, quæ tamen neceſſaria non eſt ex vi legis, ſed ex vi honeſtatis moralis. Poſterior vero ex vi præcepti legalis neceſſaria eſt, nec abſq; peccati reatu omitti poteſt: quemadmodum Thom. ipſe tradit. Nos item admonuimus hanc diſtinctionem vtilẽ admodũ eſſe in c. cum in officijs. de teſt. n. 10. & in c. cum eſſes. eod. tit. nu. 9. qua ratione effectũ eſt, vt apud ius ipſum ciuile, prior naturalis obligatio effectus aliquot habeat, quippe quã repetitionem ſoluti ex errore iuris impediat, ſecundũ Fortun. in l. 1. §. ius naturale. ff. de iuſt. & iur. illat. 10. & ſufficiens ſit ad nouationẽ l. 1. ff. de nouat. atque alios, quos modo exponere nõ vacat. Poſterior autẽ maiorẽ vim habet: nam exceptionẽ & retentionem inducit, qui effectus maximi cẽſentur à iuris vtriuſq; interpretibus: atq; item in animę iudicio neceſſitatẽ ſoluẽdi & reſtituẽdi, omnino imponit ſub peccati pœna: quos equidẽ effectus prior illa obligatio nõ habet, quẽadmodum ex his, quæ in ſpecie ſtatim inferam, manifeſte conſtabit, etenim ad multa hanc primã aſſertionẽ prætermittimus.

¶ Secundò eſt maxime obſeruandum, legem humanam poſſe dubio procul quoſdam contractus, pacta quædam & conuentiones ita irritas facere ac prohibere, vt minime ex eis oriatur poſterior naturalis obligatio, quæ ex debito legali, ac legis vinculo procedit, prout Reipublicæ expedire viderint ipſi legum latores. Probatur hæc concluſio. Nã licet ius humanum tollere non poſſit iura naturalia, quoad prima principia, ſcilicet, ratione viuendum eſt: nec quoad ea, quæ ex primis principijs neceſſariò ſequuntur, qualia

sunt Decalogi præcepta:conclusiones tamen,quę ex primis principijs iuris naturalis oriuntur,frequentius,non tamen in vniuersum,iuris humani dispositioni,qua ex parte id vtile Reip. & communitati sit, submittuntur. Hoc ipsum & ratio naturalis dictat,vt leges humanæ, & hominum instituta mutentur iuxta vtilitatem ipsius humani conuictus. quod tradit Tho.1.2.q.54.art.5.& 22.quæ.60.art.5.& ibi sus 1.2. qu.96.art.4.Ex quo apparet, humanas constitutiones in his, quæ sunt præter ius naturale,id est, quæ necessariò non sequuntur ex primis principijs iuris naturalis,potestatem habere statuendi, quod in Reip. vtilitatem cessurum sit, siue præcipiendo, siue prohibendo. His accedit, quod humana lex,si ea iusta sit,etiá ciuilis obligat, & seruanda est in animę iudicio, & in diuino tribunali. gl. insignis *in c. quæ in eccl. de const.*cuius rationem, & alia, quæ ad eius comprobationę fuêre necessaria, ipse tradidi *in d.c.eum esses*. At si lex,quæ cõtractum prohibet,& ei resistit, iusta est,& in animæ iudicio seruanda:profectò necessario præmittit,naturalem obligationẽ iuxta posteriorem sensum non oriri ex eo cõtractu: nã si ea oriretur in animę iudicio, seruãdus foret cõtractus hic à lege prohibitus. Quod apertissimè repugnat ipsius legis virtuti, & iustitię. Deinde, vt ex Tho. colligitur *in d.q.60. arti.* 5.lex humana aut est iusta, aut iniusta:si iusta,omnino seruanda est,si iniusta, non alia quidem ratione iniustitiam habet, quàm quod sit legi naturali contraria. Igitur humana lex,si ea iusta sit,minimè repugnat, nec est contraria legi naturali. idcirco nequaquam vere dici poterit, eam tollere naturalia iura,nec naturales obligationes:tametsi impediat oriri obligationem istam nuturalem, quæ efficax sit ad excipiendum & retinendum, item & ad executionem in foro animæ exigendam : diceretur autem iniqua lex,si naturalem obligationem tolleret, quippe qui iure naturali refragaretur. Præterea, aut lex humana potest contractum aliquem prohibere,& ei resistere,aut non. Si potest, eadem quidem impedit naturalem obligationem ex vinculo consensus oriri: quia consensum illũ irritum facit in foro exteriori & interiori, vt superius dictũ est:Si non potest, tollitur profectò vbique gentium illa vera & hominum cõsortio necessaria Reipubl. institutio, quæ iuxta tempus & locũ debet aliquot conuẽtiones prohibere & improbare.

8 ¶ Tertio hinc constat,ex contractu † quem lex prohibet ei resistens, minimè oriri naturalem obligationem. quod not.Bart. *in d.l.si quis pro eo.colum.penult. & in l.cum lex.col.1.ff.de fideiuss.probat text.in l.non dubium.C.de legib.* quam opinionem latè defendit Fortun. *in d.l.voluti.col.7.ff.de iustit.& iur.*

¶ Quartò,ab eadem radice deducitur, posse contingere contractũ aliquẽ lege humana reprobari ita, vt ei lex resistat,nec ex eo producatur naturalis obligatio: & tamen ex eodẽ efficacẽ naturalem, & ciuilẽ obligationẽ oriri in his prouincijs, vbi eadẽ humana lex statuta non fuerit: potest etenim humanis constitutionibus contractus quidã prohiberi ob vtilitatẽ Reip. vel quia ita conueniat ea in prouincia statui,qui tamẽ cessante lege, aut in alijs prouincijs fieri commode posset, & factus valeret vtique, & haberet obligationẽ naturalem, & ciuilem. Saltem eam naturalẽ, quę ex consensu legibus non improbato sufficiens est:huius rei possunt proponi varia exẽpla. Apud Hispanos vxor non potest cõtrahere sine licentia mariti, & si cõtraxerit, contractus omnino nullus est, eique lex Régia, eademque iusta resistit:idcirco nec naturalẽ producit hic contractus obligationẽ : naturalem inquã in eo sensu, quo efficacem esse diximus, vt naturalis obligatio seruanda sit in animæ iudicio,ac procedit à debito legali.Et tamen hic cõtractus apud Italos, apud Germanos, atque apud ipsos Hispanos olim ante Regiã constitutionẽ vim haberet, & effectũ illũ quidẽ,qui pactionibus ex legitimo consensu gestis adesse solet:atque naturalẽ obligationẽ à legis naturalis vinculo productã:quod si dixeris,nõ tolli,nec impediri obligationem istã naturalẽ per l.Regiã:fateri oportet, apud omnes gentes contractũ istũ non producere obligationem naturalẽ,quæ procedat à legis vinculo:quod falsissimũ est. Ipse fateor obligationẽ naturalẽ lege humana proprie nõ tolli. sed impediri ne oriatur: cũ ea producatur à cõsensu pacisentium legitimo,id est,lege humana minime reprobato.

¶ Quintò, ex præmissis apparet maxime referre, quid humana lex in his & alijs conuentionibus discernendis cõstituerit. Nã si lex ipsa cõtractui resistat,& eũ reprobet, non producitur ex eo naturalis obligatio, quę vinculo iuris naturalis & legis fulcitur:tametsi quandoque adsit naturalis obligatio ab honestate morali procedens:text.ope *in d.l.1.ff.de nouat.* At si lex ipsa humana conuentioni & cõtractui non resistat,nec adsistat: quippe quæ nec ipsum cõtractum reprobet, nec expressim approbet ei actionẽ tribuens,& obligationẽ: imo quãdoque expressim eas denegauerit:tunc contractus hic manet destitutus auxilio iuris ciuilis sub fomento tantũ legis naturalis,atque ideo ex eo oritur naturalis obligatio: nõ tantũ ea,quę ad moralem honestatẽ pertinet,sed & illa, quæ à debito legis producitur.

¶ Sextò patet ex proxime dictis, † rei dotalis alienationi minime producere naturalem obligationem. Lex etenim iusta,quę de fundo dotali lata est,hunc contractum prohibet,eique resistit,nec tantum denegat actionem;quod patet *in l.1.ff.de fund.dot.* Quamobrem illa naturalis obligatio quæ à debito legis procedit, hic omnino impeditur: & tamen vbi lex ista lata non foret, valeret quidẽ hic contractus propter consensum vtriusque contrahentis minime lege humana impeditũ: quod si dixeris, ex hoc contractu naturalẽ obligationẽ oriri ex debito legali: fateri necesse est, alienãtẽ rem dotalẽ in iudicio animę teneri ad obseruationem cõtractus,& esse locũ exceptioni ac retentionis quę omnia procul à vero abhorrẽt, nec iure defẽdi possit.

¶ Septimò, hinc deducitur, non esse necessarium, vt contractus lege ciuili prohibitus possit iuramento cõfirmari, quod ex eo oriatur naturalis obligatio. Nã etsi contractus omnino nullus sit, eiq; lex resistat, & impediat oriri obligationẽ naturalẽ à debito legis procedentẽ: nihilominus confirmari poterit iuramento : quemadmodũ probatur *in d.c.cũ contingat.* iuncta proxima illatione. & in hoc. *c. quamuis pactũ.* atque ideo etiã non est omnino necessaria probatio Bar. *in d.l.si quis pro eo.* dũ agens, an stipulatio alteri per alterũ iuramento præstito sit valida, vtitur ea ratione:quia ex hac stipulatione absq; iuramento nascitur obligatio naturalis.

¶ Octauò, libet ad planiorem eorum, quæ iam præmisimus, intellectũ itidem adnotare, nec eã esse sufficientem argumentationem:qua quis probare conetur, † naturalem obligationẽ ex debito legali procedere ab aliquo contractu,si scienter facta solutio repetitionem non habeat iuris errore. Nam hunc effectum quandoq; operatur naturalis obligatio ab honestate morali procedens: quod probatur *in l.si pœna.causa.ff.de cond.ind.* Etenim *in §.præced.* diximus, liberatũ à solutione pecuniæ,quani soluere alioqui tenebatur causa pœnæ, & ad punitionem creditoris, minime teneri in animæ iudicio naturaliter ex debito legali ad illius pecunię solutionẽ:& tamen si soluat, non poterit condictione indebiti repetere.tex.*in d.l.si pœna caus.* Hic enim effectus procedit ab obligatione quadam naturali, quæ pertinet ad moralẽ honestatem.Sic & in eo, qui alteri remunerationis causa tenetur moraliter, obligatione naturali ad antidoti ficuti *in d.c.cum in officiis.de test.* probauimus. Eadẽ ratione cõstat intellectus ad *l.1.l.error.C.ad Fal.* cũ his, quæ notantur *l.1.ff.de cond.ind.* quibus satis manifestum fit, hæredem solẽtem integra † legata errore iuris nõ retenta falcidia, minime posse quartã repetere : id enim procedit propter illam naturalem obligationẽ, quę ab honestate morali procedit, quo plenior fides erga testatoris voluntatẽ seruetur. *d.l.1. C.ad l.Fal.* Nec enim hęres tenetur naturali obligatione, quę ex debito legali oritur, integra legata soluere, non retenta Falcidia. Cũ eum l. ipsa liberum efficiat à quarta, quæ lege iusta permittente per hæredem retineri potest: & poterat olim etiã testatore prohibente Falcidiã detrahi: vt iuris est apertissimi, ita equidẽ, quod nec pœna adiecta prohibitioni valida foret.*l.quod.de bonis.§.1.ff.ad l.Falc.* ex quibus duo subinfero:primũ,legem ciuilem permittẽtem Falcidiã, & prohibentem,ne testator eã vetaret, huic testatoris prohibitioni resistere.quod not.gl.*in d.l.stipulatio ista.§.alteri.in ver. conueniat.* quicquid ibi Iaſ.*nu.*18.dixerit. Secundũ, quod olim etiã testatore prohibente † deductionẽ Falcidię, hæres minime tenebatur naturaliter obligatione debiti legalis, legata integra soluere nõ deducta Falcidia, licet Iaſ.*in d.n.*18. contrariũ notauerit:& idem *in l.cũ quis.post gloſſ.C.de iur.& fact. ignor.* Est enim falsa Iaſ.opinio: vel intelligenda de naturali obligatione, quæ ab honestate morali procedit. Et sane si verũ esset, legẽ humanã in hoc casu nõ resistere prohibitioni Falcid.dubio procul daretur naturalis obligatio legalis vinculi. Quod si ea detur, necessario sequitur, hæredẽ in animę iudicio nõ posse Falcidiã olim retinere ea prohibita

per

per testatorẽ: posseque legatarios iure Falcidiæ prohibitæ rerentione vti. Quorum posterius falsum est etiam in iudicio exteriori, nisi hæres iuris errore legata integra soluerit. Prius verò itidem est à veritate admodum alienum: cũ authoritate legis iustæ legatarij à Falcidia excludantur, & hæres iam possit retinere. Deinde si hæres naturaliter teneretur debito legali soluere integra legata, prohibita Falcidiâ per testatorem, profectò non posset eam quantitatẽ, quam per errorem facti soluisset, repetere nec in foro exteriori, cum legatarij habeant exceptionem, ac retentionẽ ex dicta naturali obligatione, nec in animæ iudicio: & tamen falsum id est: quia si soluit hæres errore facti, existimans bona hæreditaria integris legatis soluẽdis sufficere, posset repetere, secundum *Communẽ in dict. l. error.* est & aliud huius illationis & conclusionis exemplum piũ in hærede soluente legata ex minus solenni testamento: illa etenim si soluerit per errorem iuris, repetere non poterit. *l. fideicom. C. de condict. indeb.* gloss. Bart. & Docto. *in dict. l. cum quis. C. de iuris & facti ignoran.* gloss. *in l. 1. ff. de condict. indeb.* opt. text. *in l. vlt. C. ad leg. Falcid.* Quibus in locis communi omnium cõsensu probatur, ex minus solenni testamento naturalem obligationem oriri. Hæc verò naturalis obligatio solum procedit à morali honestate, secundum quam deferendum est voluntati testatoris, iuxta *l. 1. C. ad leg. Falc.* atque ideo repetitionem impedit soluti per iuris errorem. Non tamen est hæc naturalis obligatio debiti legalis, quę retentionẽ & exceptionẽ habeat, & quæ omnino cogat in animæ iudicio ad solutionem: sicuti nos latiùs probauimus *in d. c. cum esses. de testament.*

11 ¶ Nono, præmittendum est, hanc† stipulationem alteri per alterum factam posse varie concipi. Nam si ita formula concepta sit, vt nomine absentis quis stipuletur, fiatq; tota stipulatio absentis nomine, tunc sane stipulatio valet, nec ita prohibetur *in dict. §. alteri.* quemadmodũ voluerũt gloss. & Dd. per text. ibi, *in l. huiusmodi. ff. de lega. 1. gl. in §. alteri. Instit. de inutil. stipul. & in l. pen. ff. de neg. gest. & in l. quæcunque gerimus. ff. de act. & oblig.* ex quibus illud apertè colligitur, hanc stipulationẽ validam esse, etiam nullo præcedente mandato: tenebiturque hic stipulator post ratihabitionem absentis, ei actiones cedere: quod probatur *in d. l. penu.* & hæc est *Opinio Communis*, vt constat ex Iaſ. *in d. §. alteri.* sub *l. stipulatio ista. n. 11.* cui addenda sunt quæ ipse notaui *lib. 1. var. Resolut. c. 14. n. 13.* Quandoque stipulatio cõcipitur simpliciter verbis principalibus directis in personam stipulantis, hunc in modũ: *Promittis mihi dare Titio centum?* Et in hac specie intelligẽda sunt iuris ciuilis responsa, quæ de stipulatione ista tractauerunt: idque multis necessario probatur. Siquidẽ vbi verba obligationis in absentem diriguntur: præsens nec dicitur stipulator, nec dicitur stipulari. Deinde in prædictis iuris ciuilis responsis, maxime *in d. l. stipulatio ista. §. alteri. & in d. §. alteri. de inutil. stipul.* hæc stipulatio improbatur eo, quod ipsius stipulantis nihil interfit: non autem ex defectu formulæ conceptæ. Qua ratione foret reprobanda, si verba ipsius promissionis nõ dirigentur in præsentem. text. *in d. l. stipulatio ista. §. si quis Insulã.* & est ab omnibus receptum. Præsertim quia gloss. *in d. §. alteri. & in l. 1. ff. de pact. in ver. in idẽ.* has Iurisconsultorũ authoritates ita intellexêre, vt verba promissionis in præsentẽ dirigantur: executionis autem in absentẽ. Idcirco ea, quæ de stipulatione alteri per alterum facta dicta fuêre, necessariò intelligẽda sunt, siue quoad ius canonicũ, siue quoad ciuile, in ea specie, qua verba promissionis in præsentẽ dirigũtur.

Tertiò, potest contingere, quod verba ipsius promissionis in absentem dirigantur: & in hoc casu nihil curandum est de iuris ciuilis responsis, quibus agitur, neminem alteri posse stipulari: aut sane & in hac specie receptis Iurisconsultorum sententijs, dicendum erit, hanc stipulationẽ omnino nullam esse, nec aliquem habere effectum, cum omnes fere iuris vtriusque interpretes naturalem obligationẽ, & iuris Ponti. æquitatem huic negauerint, atque senserint legem ei resistere, quod ex præmissis apparet. Potius forsan dicetur hæc promissio acceptilatio, de qua paulò posta gemus. Nam & gloss *in d. c. quoties cordis oculis.* præmittit in ea stipulatione, cui vires iure Pontif. tribui contendit, verba in ipsum præsentẽ quoad obligationem esse directa.

¶ Decimò, vt ad propositam quæstionẽ accedamus, ipse opinor iure Pontif. alteri per alterum posse stipulari verbis promissionis in præsentem directis: secundum authoritatẽ gloss. & eorum, qui eam sequuntur *in d. c. quoties cordis oculis.* Et præterea ratione quod iure canonico ex pacto nudo actio oriatur. *c. 1 de pact.* atq; ideo ob eandẽ æquitatẽ hæc stipulatio erit iure Pontif. admittenda in hoc sensu, vt valida sit, & secuta absentis acceptatione, eiusq; præstito consensu teneatur præsens stipulator ei actione cedere. Sic etenim intelligo gl. *in d. c. quoties.* ex his, quę ipse adnotaui *in d. c. 14. lib. 1. var. Resol. n. 13.* idemq; & iure Regio respõdendũ erit propter *l. 3. tit. 8. lib. 3. ord.* Nec quicquã oberit decisio tex. *in c. quanquã. de vsu. in 6.* quicquid enim alij respõderint, ille tex. exigit ad cautionẽ absentis personã, vt absenti, secuta ratihabitione, aut acceptatione, actio cõpetat & acquiratur sine cessione: sicuti de Notario tradidimus *in d. c. 14. n. 15.* vnde iuxta opin. istam non tantum denunciatio Euangelica est admitteda, sed & actio aduersus eum, qui alteri per alterum promisit.

12 ¶ Vndecimo, hac in eadem controuersia opinamur, † ius ciuile nec adsistere, nec resistere huic stipulationi, quæ alteri per alterum fit: quod vt iam tradidimus: communi fere omnium iudicio definitum est. Cui minimè oberũt quæ aduersus hanc sententiam adducta fuêre: ea etenim procedunt quoad ciuilem obligationem, non quoad naturalem: siquidem ne ciuilis actio, & ne obligatio ciuilis oriantur & dentur, verum est, ius ciuile hanc stipulationem prohibere: & quoad effectus ciuilis actionis & obligationis, sicut Fortun. explicat *in dict. l. 1. ff. de pact. num. 25.* Huic sane responsioni plurimum adstipulatur, quod dictio † *potest*, præmissa negatione non semper præcisam inducit necessitatem, nec tollit omnem potentiam, imo secundum subiectam materiam est intelligenda. text. opt *in cap. quanto.* & ibi Abb. & Felin. *de præsump. & in c. literas. de rest. spoliat.* Sic licet *in l. obligari. ff. de author. tutor.* dictum sit, pupillum † non posse obligari sine tutoris authoritate, intelligitur tantum de obligatione ciuili & legali quoad debitum præcisum, non tamen de naturali: nam quoad eam pupillus proximus pubertati obligatur. *l. 1. ff. de noua.* Sic quamuis ius ciuile dictet, neminẽ posse alteri stipulari: poterit ea negatiua oratio procedere quoad obligationem ciuilem, de qua lex ipsa tractat, nõ de obligatione naturali, quæ ex pacto nudo oritur, & quæ lege non resistente iustissima est. Denique hæc responsio colligitur ex his, quæ tradiderunt Iaſ. *num. 23.* & Fortu. *col. 18. in dict. l. Gallus. in princ.* Carol. Molin. *in consuet. Parisi. tit. 1. §. 1. in gloss. 3. in princ.* Deci. *in l. pacta. quæ contra. C. de pact. col. 2.* Ioan. Coraſ. *in l. si intercedat. §. si vsusfruct. ff. de seruit. ad finem.* Quibus in locis expenditur vis & potestas huius orationis, non potest. Nõ me latet, hanc vndecimam conclusionem satis dubiam esse, & fortassis posse facilius iure probari, & defendi ius ipsum ciuile resistere huic stipulationi, quæ alteri per alterum fiat: qua præmissa opinione & illud cõstabit, ex ea promissione minimè deduci naturalem obligationem, quę ad legale debitum pertineat: atque ideo nec iure canonico eam stipulationem validam esse, cum ei deficiat naturalis illa obligatio, à qua iuris Pontific. æquitas de pacto nudo procedit, itque maximum inter hæc duo discrimen: siquidem pacto nudo lex ciuilis nec adsistit, nec resistit, tantum actionẽ & obligationẽ ciuiles denegat. Attamẽ propter rei ambiguitatem lectoribus proponimus tutiores assertiones, ne tot authoribus refragemur: nihilominus quid hac de re sentiamus eidẽ significantes, quo lector ipse possit expẽdere, quã inuiti quandoque receptis iam diu opinionibus accedamus; quod verò attinet ad *l. 1. ff. de noual.* existimo legẽ ciuilẽ resistere obligationi pupilli absq; tutoris authoritate: & ideo etiã si is sit proximus pubertati, non oriri naturalẽ obligationem, quæ procedat à debito legali, & habeat ius accipiendi, ac retinẽdi, fitq; in animæ iudicio efficax: adest tamen huic contractui naturalis quædã obligatio, quæ ad moralẽ honestatẽ pertinet, cui cõpetunt effectus nouationis, de quo *in d. l. 1.* & non repetẽdi solutũ scienter per errorem iuris. *l. si pœnæ causa. ff. de cond. indeb. inde l. fideicommiss. C. eod. tit.*

¶ Duodecimò, ex suprascriptis consentaneum est, oriri naturalem istam obligationem, quæ ad honestatem pertineat ex promissione & stipulatione alteri per alterum facta. Qua ratione hæc stipulatio illos effectus habebit, quos habet naturalis obligatio ad moralem honestatem pertinens: nec in hac conclusione iure poterit controuerti, etiam si sequamur opiniones communi omnium iudicio contrarias, quarum paulò ante meminimus.

¶ Decimo tertio, inspectis communib. sententijs, & his, quæ maiori interpretũ suffragio receptæ sunt, apparet adhuc oriri naturalẽ obligationem debiti legalis ex stipulatione ista, quæ alteri per alterũ fit: cuius opin. authores hîc omittimus,

omittimus, quia superius eorũ mẽtionem fecimus. maximè est hæc conclusio vera in his regnis propter *l. 3. t. 8. lib. 3. ord.*

¶ Decimoquarto, vtcunque sit de his, quæ in præmissam disputationem inciderunt, mihi verissima videtur opinio
17 Bartol. existimantis † hanc stipulationem, quæ alteri per alterum fit, validam esse, etiam iure ciuili, si iuramentum accesserit: non enim est prohibita fauore publico, nec iuramẽtum ex parte iurantis, nec ex parte eius, cui iuratur, est illicitũ: cum possit seruari vtrinque sine dispẽdio salutis æternæ: sed eidẽ stipulationi lex ciuilis vel resistit, vel non adsistit, qua stipulãtis minime quicquam intersit. Quæ quidem ratio religione iuramẽti deficere quodammodo videtur propter diuini nominis interessionẽ. Sic denique Bart. conclusio *Communis* est: eam etenim tenuerunt gloss. *in d. cap. quoties cordis oculus. 1. qu. 7.* Bald. *in l. nam & postea. § iusiurandam. ff. de iureiuran.* Ant. & Imol. *in d. cap. cum contingat.* Alex. & Ias. *in d. § alteri. nu. 4.* Abb. *in proœm. Gregor. nu. 25.* quorum *Opinionem* fatetur *Communem* esse And. Alciat. *in d. c. cum contingat. nu. 221.* licet ipse & Panor. ibi de hac sententia dubitauerint, & contrarium tenuerint, Roma. *in cons. 440. col. vltim.* Ioan. Faber *in § si quis alij. Institu. de inutilib. stipulat. colu. 4.* Bald. sibi contrarius *in d. c. cum contingat. concluſ. 5.* atq; ita Philip. Corn. *in dict. Authent. sacramenta puberum num. 35.* multa aduersus cõmunem conatur adducere, quæ cessant, si ad amussim examinentur hoc in §. prænotata. Nec enim vbi agitur de obseruando iuramento, attendimus, interſit quicquam vel non ipsius, cui iuratum est. text. celebris *in c. debitores. de iureiuran.* Et præterea cum ex iuramento obligatio oriatur: sicuti in hac prima huius Relectionis parte admonuimus, §. 2. satis probatur, stipulationem istam iuramento confirmari, & validam esse. Quam sententiam in eo sensu accipimus, vt secuta absentis acceptatione cedenda sit ei actio per stipulantem: quod & paulo ante de iure Pontificio obseruandum esse diximus. Hæc de prima Bartoli illatione.

Secundo loco Bart. infert ad pactũ nudum, quod licet iure ciuili sit viribus equidem efficacibus ad agendum destitutum, tamen si iuratum sit, vires ad agendum habeat. Cui sane illationi aliquod item prænotanda sunt. Atque erit hæc illatio vndecima principalis conclusio.

18 ¶ Primum, pactum † nudum id dici, cui præter consensum, & conuentionem nihil extrinsecus accedit. Quasi ea pactio, quæ in proprium, & speciale nomen contractus minime transierit, nec aliquod extrinsecus fomentum acceperit, nuda sit *l. iuris gentium. § sed cum nulla & in princ. & in §. quinimo. ff. de pact.* idcirco pacta nuda apud Iurisconsultos dicuntur pacta conuenta. *d. l. iuris l. gentiũ § . prætor. ait. & in l. pacta conuenta. ff. de contrahen. empt.* Cicer. *lib. 3. ad Herennium.* & *lib. 2. d. Inuentione:* sunt enim inquit, pacta, quæ legibus seruanda sunt, sunt item pacta, quæ sine legibus obseruantur ex conuentu, quæ iure præstare dicuntur. Hæc Cicero, qui ea pacta iuri præstare dixit, quæ nuda sunt: & licet ius ciuile negauerit eis actionem, prætor tamen per exceptionem ea defendit. Optimus ad hæc text. *in l. si tibi. C. locat.* tradunt Bart. & alij *in d. l. iuris gentium. § sed cum nulla. verſ. igitur nuda.* Saly. *in l. legem. C. de pact.* Io. Corasi. *in lib. 1. Miscellan. c. 1.* Sic & conuentiones, quæ proprium atque speciale nomen non habẽt, pacta proprie dicuntur, atque in dubio appellatione pacti de conuento, & sic de nudo intelligendum est, secundũ Bald. & Dec. post alios *in Rubr. C. de pact.* vbi And. Alcia. hanc opinionẽ scribit *Communem* esse. Dicuntur hæc pacta nuda, per metaphoram, quia simplicia omnique legum auxilio, viribusque sint destituta. His autem solent extrinsecus multa accedere, quæ hanc nuditatem tollunt: nempe, vborum solennis forma, id est, stipulatio, causæ expressio: vt causa donationis, aut alicuius rei agendæ, aut contractus aliquis præcedens, cui pactum nudum ipsum ex conuentu tantum accesserit. Ex quibus actio vtroque iure datur, & oritur similiter obligatione ciuili cõstituta: quod late explicat gl. *in d. §. igitur nuda.* & ibi Dd. Pano. *in c. 1. de pact. col.* 2. quibus in locis hæc traditur materia.

19 ¶ Secundo principaliter constituendum est, iure † ciuili ex pacto nudo nec nasci ciuilem obligationẽ, nec itidem actionem ciuilem dari, *l. iuris gentium. §. sed cum nulla. verſi. igitur nuda pactio obligationem non parit. ff. de pact.* cuius loci authoritate iam diu est hæc opin. recepta. Rationem autem huic iuris ciuilis responsioni conantur quidã aptare ex eo, quod lex ciuilis præsumat animo indeliberato, & ex leuitate pactum istud nudũ processisse: atque ideo noluit ius ciuile ei actionem dare. *l. sciendum. §. eo autem. ff. de ædil. edict.* Huius rationis post alios meminit Alex. Imol. *in Rubric. ff. de verb. oblig.* eritque hæc præsumptio iuris, & de iure, quia lex ciuilis sic per hac præsumptione statuit denegans actionem *d. § sed cum nulla.* qua ratione adhuc actio minimè dabitur, etiam si constiterit, deliberato animo pactum conuentum fuisse nuxta communem omnium sententiam. Verum huic rationi plura obstant. Primum quidẽ, quod istæc præsumptio cõstituatur, & colligatur à iure ciuili ad denegandam actionẽ: contraria verò, nempe animi deliberati ab ipso prætore ad exceptionem, retentionem, & alios similes effectus, vt constat ex *d. §. sed cum nulla.* Sed tamen id mirum videri non debet: quandoque etenim præsumptio † datur à iure quoad vnum effectum, non tamen quoad alium: sicuti colligitur ex notatis *in cap. afferte. de præsump.* præsumitur equidem delictum quoad pœnam extraordinariam, non tamen quoad ordinariam. Nec item inconuenit ex eodem facto aliquid præsumi iure Pontificio, quod non præsumatur iure Cæsareo: imo contrariũ potius ius ciuile ex cohabitatione maris & fœminæ data æqualitate matrimonium præsumit. *l. in liberæ. ff. de ritu nuptiarum.* non sic ius canonicum, quod ex ea cohabitatione præsumit fornicationem. *cap. 30. quæst. 5.* cuius discriminis nos meminimus in Epitome *de sponsal. 2. par. c. 1. num. 5.* Adhuc tamen hæc ratio Alexan. & aliorum minimè satisfacit: quippe quæ conuinceret, si vera foret, actionem iure ciuili dari ex pacto nudo, vbi per pacisc ẽtis confessionem cõstaret animus deliberatus: cum præsumptio † iuris, & de iure in contrarium admittat confessionem illius, pro quo præsumitur, secundum *Communẽ in capi. is, qui fidem de sponsal.* gloss. *in authen. de æqualit. doti. § . aliud. versic. scribat. & in l. in contractibus. versic. nullo modo. C. de non numerat. pecun.* & vere, si communi omnium sententiæ standum est, & ipsis quidem iuris ciuilis responsis, plane dicendum erit, etiam in hoc casu actionem ex pacto nudo minimè dari, nec obligationem ciuilem oriri. Præsertim ratio Alexand. ex eo deficit, quod ius ipsum ciuile fatetur ex pacto nudo oriri naturalẽ obligationem debiti quidem legalis ad retinendum, ad excipiendum, & compensandum. Quæ profectò minimè oriretur præsumptione constituta non deliberatæ promissionis. Nam prætor ipse aduersus iuris ciuilis præsumptionem nõ defenderet pacta nuda ratione consensus minus perfecti, non præmissa animi integra deliberatione: imo præsumpta leuitate quadam, quo casu si de hoc constet, nec iure Pontif. nec in animæ iudicio pacta nuda seruanda sunt, cũ deficiat consensus ad conuentionẽ necessarius. *l. 1. ff. de pact.*

Quidam autem aduersus communem opinantur, etiam iure ciuili ex pacto nudo obligationem ciuilem nasci, & actionem competere, idque probare conantur: primò, quia materia peccati adhuc in foro ciuili standum est iuri Pontificio, quo datur ex pacto nudo actio, non ciuili, *c. vlt. de prescrip. c. nouit. de iud.* at in obseruãdis pactis nudis agitur de peccato mortali, quod committitur ab eo, qui pactum nudum violat: gloss. *Communiter* recepta *in d. c. 1. de pact.* vbi Fortu. non semel hanc opinionem tenet, quam fatetur communẽ esse And. ab Exea. *de pact. n. 374.* aliquot friuolas rationes aduersus eam inducens, qui tamen à *num. 354.* multa tradit in fauorem communis sententiæ, cui palã suffragatur ratio naturalis obligationis à debito legali procedens, quæ cogit præcisè ad pacti nudi obseruationem in animæ iudicio: cui iure naturali teneatur quis eidẽ pacto stare. Igitur & in foro sæculari apud iudices laicos nõ est actio negandæ ex pacto nudo agenti. Huic rationi respondetur, verum esse iuri Pontificio in vtroque foro standum esse, quando tractatur, an aliquid sit permittendum approbatione quadam: nam si ius canonicum id prohibeat ea ratione, quod peccatum sit, ius ciuile non poterit id permittere: & si permiserit, iuri Pontificio cedere debet. At in præsenti tractatu pacti nudi, non permittit ius ciuile approbatione quadam, quod promissor licitè retineat quantitatẽ, aut rem pacto nudo promissam, nec admittit peccatum illud, quod ipse promissor commiserit pactum ipsum infringens. Quid ergo ius ciuile hac in re statuit? profecto id explicabitur ad rationem huius propositæ quæstionis. Ius etenim ciuile, etiam si prætor pacta nuda per exceptionem, retentionem, & compensationẽ defenderit ex æquitate iuris naturalis, noluit actionem pactis nudis ciuilem tribuere: imo eam negauit ad vtilitatem Reipublicæ, vt tot lites, quæ ratione pactorũ simplicium contingere frequentissimè possent, foris cederẽt,

& ab his exterminarentur: hoc palam est ex ipsis Iurisconsultorum responsis, multaque similia exempla possunt huic negotio aptari: maxime illud, quod ex tractatu *l. 2. C. de rescindend. vendit.* obuium est, & singulare, Etenim licet decepto iusta iuris pretii dimidiam, teneatur alter læsionem illam refarcire in animæ iudicio sub peccati mortalis reatu & culpa: lex tamen ciuilis actionem decepto negauit ad huius læsionis reparationem, qua de re nos multa tradidimus *lib. 2. variar. Resolut. cap. 4. num. 11.* Deinde & his accedit, quod fornicatio simplex, atque item ea, quę in publicis lupanaribus exercetur, peccatum est mortale: & tamen nec lex ciuilis, nec Pontificia huic malo medetur, nec eam pure curat: quod in Epitome in quartum explicuimus. 1. *part. cap. 3. nu. 9.* Sic & licet quis quadoque teneatur sub peccati mortalis culpa benefacienti remunerari: attamen humana lex ciuilis nullam actionem aduersus ingratum dicit ad hanc remunerationem, nec ea iure competit: sicuti meminimus *in c. cum in officiis de testam.* Hæc sane sunt, quæ possunt comprobare similitudine quadam rationę istam, quam exposuimus, ad humanas ac ciuiles leges pacto nudo negates actionę. Vnde manifeste errare videtur Andr. Alciat. *in Rubr. ff. de verbo. oblig. at. nu 13. & lib. 5. Parad. c. 5.* dū scribit, ex pacto nudo iure etiam ciuili actionem oriri in his casibus, quibus eiusdem pacti violatio mortalem culpam habet. Falsa siquidem est hæc opinio ex præmissis.

Secundo, aduersus communem Fortun. *in d. c. 1. nu. 10.* alia vtitur ratione, existimans adhuc iure ciuili post iuris Canonici statuta ex pacto nudo actionę dari. Nam si quid omissum sit iure ciuili, standum est in eo iuri Pontificio: quemadmodum *Communi sententia* traditum est *in c. clerici. de iudic. ca. 1. de noui oper. nunc. Authen. quomodo oporteat episcopos. collat. 7. in princ.* Sed licet iure ciuili omissus sit casus pacti nudi, cui actionem dare iura ciuilia omiserunt: ius tamen Canonicum palam eidem actionem dedit: igitur actio in foro Cæsareo pacto nudo cōpetit. Sed hæc ratio manifeste deficit, quippe quæ falsum præmittat, cum hic casus non sit à iure ciuili omissus, imo expressim decisus: siquidem *in d. §. sed cum nulla.* responsum est, nudam conuentionem minime parere actionem ciuilem. Etenim si ius ciuile actionę dedisset pactis solennibus, omittens pacta nuda, potuisset dici, hunc casum omissum fuisse: at cum palam responderint Iurisconsulti, pacta nuda non habere actionem ciuilem: sequitur statim, non esse hunc casum omissum, sed omnino decisum.

Tertio nihilominus, quod de iure ciuili pactum nudum actionem producat, probatur hac argumentatione: Pactū nudum præsumitur animo donandi conceptū & itidē donationis causa *l. Campanus. ff. de oper. liber.* vbi constat, quod qui sciens se non teneri, promittit centum alteri, donasse videatur. Sicuti ex eo loco adnotarunt Abb. *in c. si cautio. 3. col. de fide instrumen.* gl. *in l. 2. §. circa. ff. de doli exceptio.* Ias. *in §. si minus. nu. 8. de actio.* idem Ias. *in l. iuris gentium. §. sed cum nulla. ff. de pact. num. 28.* donatio autem hodie fieri potest pacto nudo. *l. si quis argentum. §. vlt. C. de donat.* Ergo quodlibet pactum nudū iure ciuili producit actionem. Huic argumentationi respondetur, donationem tunc præsumi ex promissione scienter facta, quando ea fit per solennem stipulationem, secundū Paul. de Cast. *in d. §. sed cum nulla.* vbi Ias. refert alios idem tenentes: non autem vbi facta fuerit per pactum nudum. Et præterea, *d. l. si quis argentum.* obtinet in donatione vera, non in præsumpta, qualis est ista: ne dentur duo specialia in vna, & eadem re aduersus *l. 1. C. de dotis promiss.* Sic denique fit, vt iure sit constitutissimum, lege ciuili actionem pacto nudo negari, idque fieri potuit, cum actiones iure ciuili fuerint inductæ. *l. 2. §. ex actis. ff. de origin. iur.*

¶ Tertio, hoc in tractatu constituendum est, iure Pontificio pactum nudum actionem efficacem ad exigendum producere, text. est ita omnium consensu intellectus *ca. 1. de pact.* quam *illius c.* interpretationē Fortun. in eius relectione omnium latissime defendit aduersus aliquot rationes, quæ solent adduci in cōtrarium, maxime per Fel. *in d. c. 1.* & Ias. *in d. c. §. sed cum nulla.* Quibus illud est obiter adijciendū, quod ad apertiorem intellectum eorum, quæ ab ipsis tradita fuere: nempe, pactū nudum iure Canonico actionem producere, si causam expressam habeat: alioqui pactū nudum, a causa etiam iure Pontificio actionem minime producit, secundum Abb. *in c. si cautio. col. 2. de fide instru.* Bald. *in l. si de iunione. ad fin. C. famil. hercis.* Feli. *in d. ca. 1. de pact. col. vlt.* Fortu. *inibi. nu. 34.* & Ias. *in d. §. sed cum nulla. 3. col.* text. opt. *in d. ca. si cautio.* Et probatur ratione: Nam pactum nudum iure canonico non habet maiorem vim, quam habeat stipulatio iure ciuili: sed stipulatio sine causa non habet actionē, quoad effectum. *l. 2. §. circa. ff. de doli except.* igitur nec pactum nudum. Deinde promissio nuda ab expressione causæ, si promissor scribat se nulla ex causa debere, donatio præsumitur, modo probetur hæc scientia: si vero constet ipsum promittentem credidisse causam subesse, quæ non inerat, aut simus in dubio, an ita crediderit, vel ne, præsumitur promissio indeliberata, & emissa absque animo donandi, & obligationis, ioco potius quam serio: atque ideo etiam iure canonico non obligat, nec iure naturali, nec Regio, quia deficit consensus, quod *in d. c. si cautio.* frequentissimo omnium consensu explicatur: maxime per Abb. quamobrem plurimum est aduertendum, an donatio in his promissionibus & pactis nudis, aut simplicibus præsumatur, de quo late Ias. *in dict. §. sed cum nulla. 2. colu.* idem Ias. *in l. tale pactum. in princ. 2. col. ff. de pact. & in l. diuortio. ff. de verb. obliga.* Bald. & Ias. *in l. sicut. C. de repud. hær.* Hippo. *in l. 1. §. præterea. ff. de quæstion. nu. 83.* idē *Rubri. de fideiuss. nu. 45.* Fortun. *in d. cap. 1. de pact. nu. 34.* Dec. *in consil. 632. nu. 4.* late Barbat. *in l. generaliter. col. 15. ff. de verb. obliga.* Fel. *item in d. cap. si cautio.* quod si verum est, iure Pontificio pactum nudum a causa actionem non producere, parum aut sane nihil refert, & conducit asseuerare, iure canonico pacta nuda producere actionem, cum si causam habeant, iam non nuda, sed vestita sunt, vt interim loquēdi formula vtar. Nihilominus non obstat hęc consideratio: etenim etsi verū sit, pacta nuda ab expressione causæ nec iure canonico actione producere, & vtroque iure, ciuili etiā pacta habere actionē exadiectione causæ, constat discrimē maximū inter iura Pontifica, & ciuilia: quia iure ciuili tunc demum pactum alioqui nudum fomentum à causa recipit, cum eius sit effectus secutus, non ex simplici tantum eius, appositione: & sic fouetur pactum nudum ab effectu causę, *d. l. iuris gentium. §. sed etsi. & §. & ideo.* vt si tibi dem pallium, vt eas pro me Romam, vt des mihi equū: hoc casu iure ciuili actio oritur: at si absque excutione simpliciter adiiciatur causa, in hunc modum; *Dabo tibi centum. vt eas pro me Romam.* & hoc pacto iure ciuili actio non oritur, bene tamen iure Pontif. sicuti explicat Fort. *in d. c. 1. de pact. nu. 34.* Erit & aliud huius distinctionis exemplum. Nam iure canonico actio oritur, si quis ita promiserit: *Promitto donare centum*: est etenim hæc promissio nuda donationis, non donatio, sed tamen iure Pontificum actio ex ea oritur secundum Abb. *in d. c. si cautio. 2. colu. arg. c. 1. de donat.* Iure autem ciuili ante *l. si quis argentum. §. vlt. C. de donat.* non habebat, nec producebat actionem: Barto. & cōmunis *in d. l. iuris gentium. in princip.* Ias *in §. in personam. de action. num 60.* Est item & exemplum non incongruum, si quis sciens se nihil alteri debere, centum ei promittat: est namque tunc causa donationis præsumpta: iure autem canonico actio ex hac donatione præsumpta oritur, licet pacto nudo concepta, non sic iure ciuili. Siquidem iure Pontif. non contingunt hic duo specialia, cum iure canonico ex pacto nudo donationis regulariter actio constituta sit: atque ita hoc exemplum collegimus ex Felin. *in d. cap. 1. de pact.* licet Fortun. inibi *num. 34.* existimet, etiam iure ciuili in hac specie dari actionem.

¶ Quarto, principaliter est hic adnotandum, iure Pont. actionem oriri, & dari ex pollicitatione, quæ est vnius promissio absenti, non præsenti facta. Hæc conclusio probatur secundum Abb. *in cap. qualiter. de pact.* dum D. Gregorij responsio transcripta ex *lib. 8. Epist. 38.* generalis est. ad idem est opt. tex. *in c. iuramenti. 22. quæst. 5.* pollicitatio enim promissio est. *l. sciendum. §. dictum. ff. de ædili edict.* Quam sententiā late defendit Fortun. *in d. l. 1. de pact. col. 2. &* 3. auctoritate text. *in c. si tibi absenti. de præbend. in 6.* cui facillime poterit responderi, si consideremus, eam decisionem agere de collatione beneficiorum, quæ certa debet esse, ac necessario à prælatis & episcopis faciendā: idcirco non est ad exemplum donationis iudicanda, valetque collatio absenti facta, nemine pro eo acceptante, nec reuocari potest: quod ipse tradidi *lib. 3. variar. Resol. cap. 16. in prin.* quamobrem non recte adducitur ad hanc controuersiam tex. *in d. c. si tibi absenti.* Deinde, ne quis existimet certam esse Panor. sententiam de acceptilatione, quam modo retulimus, aduertere oportet iure Ponti. ex pacto: id est, ex duorum consensu actionem oriri. *c. 1. de pact. l. 1. ff. de co.* at acceptilatio non habet duorum consensum, sed

vnius

vnius' ãtum. Nec D. Gregorij authoritas quicquam vrget: quia is loquitur de pacto conuento ex duorum consensu, vt constat ex *d. Epist.38.* Sic sane Panor. parum sibi constans *in c.cum inter vniuersas.col.vlt.de elect.* asseuerat, quod iure canonico ex pollicitatione actio minime oriatur.cuius opin.sequuntur Ias.*in d.l.iuriurgent. §.sed cum nulla.* Idem Ias.*in Rubr.ff. de de verb.oblig.col.3.& 4.* vbi Lancelot.Galiaul.*fol.12. col.3.* & Alciat.*num.7.*idem probant asserentes, hanc opin. esse *Communem.* Cui suffragatur gloss.*in c.scimus.12.quæst.1.* dicẽs esse speciale, quod ex pollicitatione facta Deo, vel Reip. oriatur actio.Igitur regulariter etiam iure canonico ex pollicitatione actio non oritur. Et præterea constat hæc opinio ex eo, quod pollicitatio non producit naturalem obligationem, quæ ex consensu duorum oritur*d. l.ff.de pact.* notat in specie Bart.*in l.si vnus. §.pactus.col.5.ff. de pact.* vnde manifeste cessat æquitas prætoris, & iuris Pontif. ratio: ex quibus pacta nuda fomentum acceperunt. his accedit, quod ex vnius promissione absenti facta nihil ei quęritur, & potest reuocari promissio. *l.2. §.sed si donaturus.& l.absenti. ff.de don.* qua ratione dubia profecto est huius controuersiæ definitio:atque ita dubitat Felin.*in d.c.1.de pact.* & fortassis etiam l. Regia præmissa,*quæst.3.* est *tit.8. lib.3. ordinat.* non esset admittenda opinio prior contra communem, si consideremus eam constitutionem tractare de ea promissione,quæ absentis sit vtilitate,alicui tamen præsenti. Alijs videbitur & id iure æquissimo,lege Regia probari priorem Abb.opinionem, & ex ea dari actionem pollicitationi, naturalemque obligationem oriri. Sed duo sunt obiter adnotandi errores, hac in quæstione animaduertendi: prior Abb.*in d. cum inter vniuersas.de electi.* qui præmittens iure canonico ex pollicitatione non dari actionẽ,nec oriri naturalem obligationem,fatetur,nõ seruantem pollicitationem peccare, hæc etenim sibi non constat.Nã si obligatio naturalis minime oritur,vt ipse Panor.sensit, & superius probauimus: cũ non detur duorum, sed vnius tantum consensus,non peccat qui pollicitationẽ minime seruauerit. Alter error est Lancelot.Galiaulæ, *in d. rubr.de verb.obligat.fol.11.col.4.* qui existimat, hanc argumentationem sufficientem esse: peccat promissor mortaliter, si promissa nõ seruauerit:ergo iure Canonico datur aduersus eũ actio.Etenim nec ius canonicũ,nec ciuile semper actionem dat ad ea, quæ quis tenetur sub peccati mortalis reatu agere:quod notauimus alias circa intellectũ *l.2.C. de rescind. vendit.* & hoc *in ipso §.* tametsi detur remediũ renunciationis Euangelicæ.*c.mouit.de iud.* vbi multa Dd. hac de re tradidêre.

¶ Quintò,& præcipue ex præmissis deducitur sententia
26 Bart.*in d.l.si quis pro eo.* qui scribit pactum† nudum iuramento præstito ita confirmari, vt etiam iure ciuili actionem producat:hæc est *Communis Opinio* Doct. vt constat ex Ias. *in d. §. sed cum nulla.n.21.* & Iunioribus *in l.si quis maior. C.de transact.* Felin.*in d.c.1.de pact.n.4.* & inibi Fortun.*n.25.* Nam opinionem istam tenuerunt Anto. & Abb.*in d.c.cum contingat.nu.31.* Matthesil.*notab.36.* Cuman. Roman. Alex. & Galiaula, *fol.6. col.3. in rubr.de verb.obligat.* & Alciat. *in d.c.cum contingat, num.245.* qui expressim fatetur, hanc *Opinionem* esse *Communem:* tametsi *n.* 242.dixerat contrariam saltem iure ciuili magis communem esse.Idemque Ias.asserit *in d.l.si quis maior.n.23.* & Corn. *in anth.sacramenta puberum.quæst.13.C.si aduersus vend.* post Salycet. *ibi.* Sed pro priori sententia facit, quod iuramentum habet vim duplicis cõsensus: gloss.ab omnibus recepta *in dict. cap. cum contingat.*cuius mentionem fecimus in hac parte, §.1. & tamen pactum nudum geminatum iure ciuili actionẽ producit.*l.vlt.C.ad leg.Falcid.* notant Bart. & Doct. *in d. §.sed cũ nulla.* Fortun. *in d.c. 1. de pact.num.36.* & est *Opinio Communis,* vt fatentur Ias.*col.4.* Ioan. Crottus *col.2.* Galiau.*fol.6 1.col. in rubr.ff. de verb.oblig.* text. opt.*in l.1. §.debitum.ff.de const.pecun.* & licet cõtra hanc communem in hoc tenuerint Crottus, Galiaul. & alij,præsertim Ias.*in l.si pacto,quo pœnam.3.col.C.de pact.* & possit optime responderi ad *d.l.vlt.* quod loquatur in stipulatione: adhuc prior sententia defendi poterit,quam sequitur Ripa *in dict.rubr.de verb.oblig.n.10.* Felin.*in d.c.1.de pact.n.4.* Et ne quis existimet,Bart. *in dict. l.si quis pro eo.* non esse huius opinionis auctorem, oportet eius literam expendere : vulgo enim ita legitur. Sextò dixi, quòd prohibetur contractus, quia lex non adsistit sibi,non autem reprobat:& hic aduerte: exemplum pone *in §.alteri.l.stipulatio ista.ff. de verb.oblig.* tunc quia ex tali conuentione oritur obligatio naturalis, vt ibi notaui. Item in pacto nudo, puto quod de iure canonico per tale iuramentum talis conuentio valid[illegible]r:sicut pœnalis stipulatio super ea posita valet:vt *d. §.alteri.&c.* Ex quibus, si fallor,mens Bartol.est, quod *in dict.l.si quis pro eo.* commentarius semper intendit tractare, an iuramentum confirmet contractus iure ciuili prohibitos, etiam quoad vim in foro ciuili obseruandam. Huc etenim spectat totius disputationis intentio. Item & in hac parte, qua Bart. hanc quæstionem examinat, paria esse censet pactum nudum & stipulationẽ alteri per alterum factam.Et tamen iuxta communem sensum constat Bart.tenuisse,stipulationem alteri per alterum præstito iuramento conceptam,validam esse,etiam iure,& foro ciuili:cum alioqui iure canonico nulla posset contingere dubitatio, & mens Bartol.ab his,quæ tradit de appositione pœnæ,foret aliena. Igitur Bart.asseuerat, pactum nudum per iuramentum validum fieri:atque ideo legenda est Bart:litera in hunc modum:itẽ in pacto nudo,quod de iure canonico validum est: puto quod per tale iuramẽtum talis conuentio validatur. Hæc Bart. Idem erit in pacto nudo causa:nam iuramentum valet, & tenet vtroque iure, cum iurata promissio præsumatur præuia deliberatione concepta. Nam & cautio sine causæ expressione emissa,iurata tamen,probationẽ efficacem,& obligationem efficit:secundum Rom.*cons.373.* Ioan. Baptist. *in l.admonendi.ff. de iureiur.col.* 30. Hippo.*in l.1. §.præterea.ff.de quæst.nu.93.* Dec.*in cons.682.nu.*

¶ Sextò,principaliter opinamur, † ex pollicitatione iuramento præstito confirmata, oriri actionem efficacem agendũ,etiam in foro ciuili propter vim,& virtutem iurimenti : quæ quidem assertio probatur duabus rationibus, quarum prior adsumitur ab ea opinione, quam in prima huius relectionis parte probare conati sumus, §.2. nempe, iure ciuili ex iuramento actionem & obligationem orin. Posterior vero habet fundamentum ab ea quæstione, quã paulò antè disseruit, an ex pollicitatione oriatur obligatio & actio iure canonico.Etenim vtcunque sit de illa controuersia,si pollicitationi iuramentum accesserit,æquissimum erit,quod ex ea obligatione oriatur, & actio detur: idemq; iure verius videtur,si vim iuramenti diligenter consideremus.Nec enim video,quid impediat,me naturaliter absenti obligari adhuc nullo cũ eo pacto inito:siquidem naturalis obligatio, quantum ad meipsum attinet,à meo cõsensu deducitur : qui consensus perfectissimus est, nisi lex impediat,donec absens ille,cui promisi,expresse vel tacite obligationem istam remittat, hoc ipsum est, quod Regia *l.3.tit.* 8.*lib.3.ordin.* obseruandum esse prescribit,dũ tantum admonet, & statuit, promissionem seruandam fore, etiã absenti factam, modo constet animus præsentis ad obligationem.

§. QVINTVS.

De Iuramento confirmatorio in promissione facti alieni.

SVMMARIA.

1 *Promissio facti alieni iure canonico reducitur ad illam, qua quis promittit se facturum & curaturum.*
2 *Promissio facti alieni iuramento præstito eandem interpretationem habet, vt promissor faciat; & curet.*
3 *Promittens se facturum & curaturum, circa factum alienum literatur, possibilem diligentiam exhibens: & num.4.*
4 *Difficultas excusat à periurio.*
5 *Difficultas an excuset à mora in obligationibus ad factum, speciem, vel ad genus: & num. 6.*
6 *Promittens scribere librum, an teneatur ad interesse, si non scripserit, cum vi manus amputata fuerit.*
7 *Promissio facti alieni directè concepta, & pœna opposita, an libretur, si fecerit, & diligentissime curauerit.*
8 *Quid dicendum sit in eo, qui promittit, se facturum & curaturum cum effectu?*
9 *In prætoriis stipulationibus facti alieni, an sit satis promissorem diligenter fecisse, & curasse, quod alter faceret.*

His proxime accedit quæstio non inutilis, qua tractari solet de promissione facti alieni,an ea iuramento præstito vtilis sit,& valida?Nã iure ciuili constat, promissionẽ facti alieni non inducere obligationem.*l.stipulatio ista.in prin. ff.de verb.oblig. §.si quis alium. Instit. de inutil.stipul.* Regia *l.11.tit.11. part.5.* nisi quis expressim promittat, se acturum, & curaturum,quod alter faciat. *l.quoties.ff.de verb.oblig.* aut stipulationi fuerit adiecta pœna, *d.l.stipulatio ista.in princ.vers. at si quis velit.* Quibus tandem præmissis proponitur conclusio prima.

¶ Promissio† expressa facti alieni iure Pontificio in hunc sensum valet, vt promittens teneatur, se acturum,& curaturum,quod alter faciat.Hoc enim dictat equitas Canonica

pro-

& probatur auctoritate glos. *in c. Eleutherius. 91. distinct.* quam sequuntur Anto. Abb. & Præpo. *in c. ex literis. in 2. de sponsal.* Felin. *in c. ex rescript. de iureiur. col. pen.* Alex. *col. 2.* & Iaſ. *in d. l. stipulatio ista. in princ.* quorũ *Opinio Communis eſt.* Imo in matrimonialibus idem vtroque iure obtinet ſecundum gl. *in c. veniens, de eo, qui cogn. conſang. vxor. ſuæ.* quam Doctores inibi ſequuntur, & Præpoſ. poſt alios *in d. c. ex literis.* atque ita æquitas illa, quæ ſuadet pacta ſeruari, & huic promiſſioni hanc interpretationem exhibet: tametſi Andr. Alciat. *in l. 4. §. Cato. num. 139. ff. de verb. obligat.* teneat idem fore dicendum iure Canonico, quod modo reſpondimus ex iure ciuili.

2 ¶ Secunda concluſio: Promiſſio † facti alieni iuramento præſtito concepta eum ſenſum habet, vt qui iurauit promiſſe videatur, ſe acturum & curaturum: hanc opin. probat glos. *in c. ex reſcript. de iureiur.* & ibi eam ſequuntur Abb. Fel. & alij. glo. & Dd. *in d. c. ex literis. & in c. ſicut ex literis. de ſponſal.* Ant. Corset. *in ſing. in verb. promiſſio facti alieni.* Raphael, Alex. & Iaſ. *in d. l. ſtipulatio iſta. in prin.* 2. dicens hanc *Opinionem Communẽ* eſſe. idem fatetur eam ſequutus Paul. Pariſ. *conſ. 109. lib. 1. num. 11.* horum ratio ea eſt, quod iuramentum hunc effectũ habet, vt actus eo meliori modo, quo valere poteſt, ſit intelligendus. *l. cum pater. §. filius matrem. ff. de leg. 2.* notat Bart. *in d. l. ſi quis pro eo. col. vlt.* ipſe etiam latius illius loci interpretationẽ tradidit *in cap. Rainaldus. §. 3. num. 10. de teſtam.* Et ſane licet ius ciuile improbet hanc ſtipulationem ſaltem in eo ſenſu, vt ei nec obligationem, nec actionem tribuat, opinor ex ea naturalem obligationem oriri, ad hunc effectũ, vt promiſſor teneatur curare & facere, quod alter promiſſum actũ exequatur. Qua ratione ius Pontificiũ promiſſionẽ facti alieni hunc in ſenſum admittit: & præterea vtroque iure propter vim, & religionem iuramenti eadẽ adſumitur interpretatio: ſicuti iam frequẽtiſſimo omniũ conſenſu receptũ eſt.

Supereſt tamen difficultas in his concluſionibus intelligendis. Nam in his caſibus, quibus promittens factũ alienum † tenetur ſe facturum & curaturum, liberatur, ſi diligenter iuxta proprias vires curauerit, quod alter faciat: ſicuti adnotarunt in ſpecie Anton. & Abb. *in c. Gemma. de ſpon.* Præpoſit. poſt alios *in d. c. ex literis.* Frederic. *in conſ. 122.* Felin. *in d. c. ex reſcripto.* Dec. *in l. impoſſibilium. ff. de reg. iur.* Abb. *in conſ. 90. lib. 1.* Dec. *conſ. 313.* Hippol. *in rubr. ff. de fideiuſſ. quæſt. 20.* Aretin. *conſ. 142. col. 3. conſ. 80. col. 6.* ſecundum quam opinionem pronunciatum fuiſſe refert Math. Afflict. *in deciſ. 295.* quæ quidẽ opinio probatur *in cap. breui. de iureiur. cap. ſignificante. de pign. gloſſ. in cap. beatus. 22. quæſt. 2.* Angel. *conſ. 219.* Quibus in locis adnotari ſolet, difficultatem † excuſare à periurio: idem not. Felin. *in cæleſtinum. col. 7. de teſtib.* idem *in c. P. & G. de offic. deleg. col. 2.* & eſt Communis Opinio, ſicuti conſtat ex Bartol. Alex. Socin. Iaſon. Purpur. *num. 58.* Curt. Iun. *num. 35.* & Dec. *in l. quod te mihi. ff. ſi cert. pet.* Iaſ. *in l. quod ſeruus. ff. de condict. ob cauſam. col. pen.* tradit Præpoſ. *in c. 1. §. licet. ſi de feudo fuerit controuerſ. inter domin. & agnat.* poſt Bald. ibi: adeo quidem, vt quamuis qui iurauit aliquid agere ab initio ſcientiam habuerit futuræ difficultatis, aut crediderit, ſe facere non poſſe, minime periurus ſit, tametſi iuramentum fuerit temerarium: quod not. Angel. *in ſumma. verb. iuramentum. 5. num. 31.* cui accedit Purpur. *in d. quod te mihi. num. 59.* His etiam ſuffragatur text. celebris *in l. ſi vehenda. §. idem iuris. ff. ad legem Rhodiam de iact.* not. Dyn. *in reg. peccatum. ad fin. de regul. iur. in 6.* textus item optimus *in d. l. quod te mihi.* vnde promiſſio facti alieni quoties ea valida eſt, & in hunc ſenſum accipitur, vt promittẽs curet diligẽter, quod alter faciat, minime adſtringit promiſſorem: qui fecit iuxta proprias vires, & curauit hoc omni conatu, vt alter faceret: ſecundum eos auctores, quos modo citauimus. Quorum opinionem fatentur *Communem* eſſe Iaſ. *in dict. l. ſtipulatio. num. 10. & in l. Titia. num. 13. ff. de verb. obligat.* atque omnes fere Iuniores *in l. 4. §. Cato. ff. eod. tit. in 9. oppoſit.* maxime Ioan. Crot. *in conſ. 180. num. 30.* Carol. Ruinus, & Lancelot. Galiaula *in dict. 9. oppoſit.* Alciat. *in num. 129.* & Paulus Pariſius *in conſil. 109. num. 22. & conſil. 110. num. 26. lib. 1.* Philip. Dec. *in d. conſ. 313. & in dict. Limoſ. biſſum.* Thom. Gramm. *quæſt. 2. poſt deciſiones.*

Cæterum hanc opinionem communem conatur euertere Franciſ. Aretin. *in l. ſi ita ſtipulatus fuero te ſiſti. §. poſſum. ff. de verb. oblig. col. 2.* licet fateatur, eam ſeruari in praxi: eandẽ improbant falſam eſſe cenſentes Socin. *in conſ. 288. lib. 2.* Carol. Ruinus *in d. §. Cato. 9. oppoſit.* & ibi Alciat. *num. 139.* & præcedẽtib. Iaſ. *in d. ſtipulatio iſta. in princ. & in d. l. Titia. num. 13. ff. de verb. oblig.* quorum ea eſt præcipua ratio, quod promiſſione facti alieni concepta ſtatim ab initio imminet difficultas, quæ omnino præuidetur à promittente. Vnde ſibi imputet, qui ſcienter ad rem difficilem ſe obligauit: quod colligitur ex *dict. l. quod te. & d. l. ſi vehenda. §. idem iuris.* in quibus difficultas poſt promiſſionem contingens excuſat: igitur non quæ ab initio inerat: quod not. Bald. & Salycet. *in l. ſed ſi quis. §. quæſitum ff. ſi quis cautioni.* Bart. *in l. continuus. §. illud. ff. de verb. oblig.* Ad hoc ipſum optime conducit *l. ſancimus. C. de fideiuſſ.* vbi ſecundum Bald. non excuſat promittentem difficultas, quæ ab initio promiſſionis inerat. Eandem opinionem aduerſus communem probat text. *in d. l. ſtipulatio. in princ. ff. de verb. obligat.* qua in parte admittit hanc promiſſionem facti alieni, ſi ei pœna fuerit appoſita. Etenim ſi in hac ſpecie promiſſor à pœna liber foret cenſendus ex eo, quod diligenter curauit quod alter faceret, profecto inanis & inutilis ſtipulatio pœnalis eſſet cenſenda: quippe quæ immunem facillime redderet ipſum promiſſorem: quod admodum alienum eſt à mente legis, & ipſorummet contrahentium.

Quamobrem in hac diſceptatione multa ſunt adnotanda ita diſtincte, vt iuxta vires proprias omnem ambiguitatem explicemus.

¶ Primum illud eſt prænotandum, quod Bart. ſcripſit *in l. quod te mihi. ff. ſi cert. pet. & in d. l. continuus. §. illud ff. de verb. obligat.* per illum text. nempe † difficultatem excuſare promiſſorẽ § à mora, pœnaque in obligationibus ad factum. *dict. l. ſi vehẽda. § idem iuris.* Et in obligationibus ad ſpeciem. *dict. l. quod te mihi.* non tamen in obligationibus ad genus: cum id perire non poſſit: *l. incẽdium. ſi cert. petat.* at perempta ſpecie ante moram debitor omnino liberatur: *dict. l. quod te mihi.* hanc Bart. diſtinctionem ſequutus Abb. & Doctor. *in d. c. breui.* & Doct. *in d. l. quod te.* notat Dynus *in reg. peccatum. de reg. iur. in 6. ad finem.* Nam & Cardin. *in d. c. breui.* & Iaſ. *in l. vinum. ff. ſi cert. pet.* teſtantur eam *Opinionem Communem* eſſe. Attamen Franciſ. Purpur. *in dict. l. quod te. num. 64.* ſcribit ante Alexan. fuiſſe communẽ ſententiam Bartoli contrariam: poſt Alex. vero magis cõmunem eſſe Bartoli opinionem. Ego ſane non cenſeo prętermittendum fore, quo in ſenſu ſit hæc diſtinctio accipienda: illud etenim apud me conſtitutiſſimum eſt, difficultatẽ vtcunque ſummam minime extinguere obligationem ad genus. *dict. §. illud.* tametſi extinctio rei bene obligationem ad ſpeciem perimat, *dict. l. quod te.* atque ideo *in dict. §. illud.* non probatur ſententia Bartoli in eo ſenſu, quo accipienda eſt. Deinde quamuis obligatio ad genus minime perempta ſit propter difficultatem, excuſatur tamen debitor in animæ iudicio à præſenti ſolutione. quod notant omnes *in c. cum tu. de vſur. Et in dict. reg. peccatum.* quo in loco nos idem præmiſimus *in princip.* ſic denique ex Bart. colligitur in obligationibus ad factum, & ad ſpeciem difficultatem à mora, & à pœna excuſare, *dict. l. ſi vehenda. §. idem iuris. & l. quod te.* in quo recepta eſt omnino ſententia Bartoli, ſi conſideremus eam dici veram difficultatem, quę promiſſorem pactum & promiſſionem ſeruare impedit, etiam per eum exhibita poſſibili ſecundum eius vires diligentia. qua ratione ſi à mora excuſatur, erit profecto promiſſor liber & ab eo, quod creditoris interſit: quidquid contrarium Curtius Iunior *in dict. l. quod te. num. 39.* voluerit ex *l. ſi fideiuſſor § neceſſaria. ff. qui ſatisdar. cogantur.* qui locus non poteſt de vera difficultate intelligi, cum inibi dicitur, non facile: nec enim inde ſequitur, debitorem faciendo quod poſſit, non poſſe pactum ſeruare: poterit equidem, quãuis ei ſit ea poteſtas difficilis aliquantum. Nec idem vrget Bart. deciſio *in l. ſtipulationes non diuiduntur. quæſt. 9. de verb. oblig.* dum expreſſim voluit, promittentem † ſcribere librum teneri ad intereſſe, ſi non ſcripſerit, etiã 6 ſi ei fuerit ante moram manus amputata: quia vel ea opinio falſa eſt, vel intelligenda quando liber poteſt per alium ſcribi: ideirco veram eſſe cenſeo Bartoli opinionem *in d. l. quod te mihi.* quantum ad obligationem ad factum, & ſpeciẽ. Nam propter veram difficultatem debitor excuſatur non tantum à pœna, & mora, ſed ab eo, quod creditoris interſit. Et hæc eſt *Communis Opinio*, quæ item probatur ex eo, quod iuſta cauſa excuſat à pœna conuentionali: ſicuti notat Anton. per tex. ibi *in dict. cap. ſignificante. de pignor.* Imo *conſ. 5. num. 4:* Nam quod iuſta cauſa excuſet à pœna legali, tradit gloſ. *vlt. in l. eb execatione. C. quorum appell. non recipit.* Bald. *in l. 2. C. de Epiſcop. audient.* notatur *in cap. ſacro. de ſent. excom.* & licet poſſit reſponderi ad deciſionem tex. *in dict. cap. ſignificante.* quod ibidem pactum legis commiſſoriæ maxime in pignoribus improbatum maximam præbuerit cauſam excuſandi promiſſorem à pœna conuentionali propter iuſtam cauſam: & præterea

frequentiori iuris vtriusque interpretum sententia obtentum sit, iustam causam non excusare à pœna conuentionali, & si excuset à pœna legali, glos. celebris *in l. si quis cum militaribus. C. de testamen. milit.* Bald. *in l. non solum. ff. de rei vend. & in dict. l. quod te mihi.* Corset. *in sing. in ver. pœna.* Alex. *consil. 119. lib. 2. num. 18. & in consil. 43. lib. 6.* Iason. *in l. qui Romæ. §. duo fratres. col. 6. ff. de verb. obli.* Decius *in l. qui cum alia. ff. de reg. iur.* Bald. *in l. edita. 2. lectu. 8. opposit. C. de edendo.* idem Bald. *in l. eos. §. cautione. col. 2. de appell.* Curtius Senior *cons. 67. col. 19.* Andr. Tiraq. *lib. 2. de retract. §. 1. gloss. 7. num. 55.* attamen vbi iusta causa procedit à difficultate vera, quæ in hoc equidem consistit, quod debitor possibilem apud se diligentiam adhibuerit, existimarem ipse eam iustam causam à pœna etiam conuentionali excusare.

Quantum verò attinet ad obligationem in genere, Bar. censet difficultatem non excusare à pœna, nec mora: eius tamen opinio minime constat ex locis per eum adductis. Nam in his tantum probatur, difficultatem solutionis maxime extinguere obligationem. Vnde falsò colligitur difficultatem non excusare à mora, nec à pœna. Atque ita contra Bartolum tenuerunt Salyc. Fulgos. Paul. Roman. Decius & Curtius *in dict. l. quod te.* & ibi etiam Francisc. Purpur. dicens, quod aduersus Bartoli opinionem iudicaret. Et profectò si vera difficultas præmittatur eo sensu, quo eam accepimus, iniquissima est opinio Bart. qui etiam refragatur tex. *in l. sciendum. cum l. seq. ff. de vsur. l. Thais. §. 1. ff. de fideicomm. libert. l. si creditor. §. illud. ff. de distract. pignor.* sic denique iuxta prædictum sensum est examinanda Bartol. distinctio *in d. l. quod te.* & necessario præmittenda ad præsentem disputationem.

¶ Secundò, est in hac controuersia obseruandum, stipulationem istam facti alieni, quoties promissor expressim promisit, se facturum, & curaturum, hunc habere sensum, vt si is fecerit quicquid ipse potuerit, liber sit à mora, & à pœna, in quo omnes fere conueniunt, qui hanc quæstionē tractauêre: præsertim Frederic. *in d. cons. 122.* Bart. *in cons. 236.* Anton. & alij *in d. e. Gemma.* & meritò: quia potius hic promittitur factum proprium, id est, diligentia, quam alienū: sicuti colligitur ex Bartol. *in l. inter stipulantem. ff. de verb. obligat.* Angel. Aretin. *in d. §. si quis alium. Instit. de inutil. stipulat.*

¶ Tertiò ex præmissis sequitur, in hac promissione facti alieni promissorem omnino liberari à pœna, & interesse, si fecerit quidquid ipse potuerit, & curauerit diligenter, quod alter faciat, in omnibus equidem casibus, quibus hæc promissio facti alieni resoluitur in promissionem curæ & diligentiæ. Etenim si vera est secunda conclusio, quam modo adnotauimus, constat plane verum esse id, quod in hoc versiculo itidem modo proponimus ratione satis vrgenti, & quæ minime tolli poterit.

¶ Quartò, hinc apertissime constat, promissionem directam facti alieni, quæ iure canonico in eam resoluitur, vt promissor se facturum & curaturum cauerit, satis apud iudicem Ecclesiæ ad excusandam pœnam & interesse seruatam fuisse, si promissor diligenter iuxta proprias vires omnia tētans fecerit, & curauerit quod alter faceret, nihil omittens, quod posset ad effectū perducere alienū factum Hæc conclusio *Communis* est perpensa auctoritate eorū, qui probare conati sunt, & asseuerant, directā facti alieni promissionem iure Pontif. in hunc sensum accipiendam fore.

¶ Quintò, vt propositæ quæstioni satisfaciamus, apparet vtroque iure ob virtutem, & religionem iuramenti, promissionem iuratam facti alieni secundum sententiā communem hoc sensu intelligēdam fore, vt à promissore exhibenda sit hac in re possibilis apud eū cura, & diligentia, quod alter faciat: atque ideo respondendum erit in hoc casu, promissorem liberum esse à pœna & interesse, si fecerit quidquid potuerit, vt alter faceret. quod *communi omnium sententia* receptum est. Et probatur *in d. c. breui. de iureiur. and.*

¶ Sextò, non est prætermittendum, generaliter quidem esse obseruandum, quod vbi difficultas faciendi contigerit non in ipso promissore facti alieni, sed in eo, qui facturus est: tunc sane promissor ipse facti alieni dubio procul excusabitur à pœna & interesse, vtcunque eius promissio intelligatur. Quod Alciat. & alij fatētur *in d. §. Cato.* Et probatur ex opinione Barteli *in d. l. quod te mihi.* cuius paulò ante mentionem fecimus, & ex auctoritate Iurisconsulti *in d. l. si vehenda. §. idem iuris. ff. ad leg. Rhod. de iactu.*

7 ¶ Septimò, existimo, iure† ciuili promissorem facti alieni directe promissione concepta, pœna stipulationi apposita minime ab ea pœna excusari, etiā si diligentissime curauerit, ac solicite iuxta proprias vires fecerit, vt alter faceret: huius opinionis ea est ratio, quod ius ciuile hanc stipulationem validam esse censet in sensu directo: nec eam interpretatur benigna illa interpretatio, quæ in curam ac diligentiam stipulantis redigitur. Quod patet *in d. l. stipulatio ista. in princ.* quo in loco propter appositionem pœnæ valida est hæc stipulatio. Ergo in eo sensu accipienda est, quo absque pœnæ adiectione foret intelligenda: nempe in eo sensu directo facti alieni promissi: alioqui si posset in promissione curæ, & diligentiæ adsumi stipulatio ista, profectò valeret sine pœnæ appositione. Nec sufficiens est additio pœnæ ad mutandum sensum promissionis: atque ita procedit in hoc casu opinio Aret. *in d. §. possum.* & aliorū, quos aduersus communem citauimus. Quibus adstipulatur *l. sancimus. C. de fideiuss. & d. l. stipulatio ista. in prin.* cū his, quę ibi notat Bart. *in vers. sed si pœnalis stipulatio. 2. col.* quod in specie notat Alciat. *in d. §. Cato. n. 132.* & colligitur ex his auctoribus, quos pro communi sententia adduximus, qui loquuntur in eo casu, quo promissor facti alieni promittit, se facturum & curaturum. Sic & Paul. Paris. *cons. 75. lib. 3.* satis expresse hāc septimā cōclusionē probat: & ante eū Carol. Ruin. *in d. §. Cato. 9. oppos.*

¶ Octauò, si ad amussim omnia pensitemus, apparet: tunc demum nec iure Pontificio, nec ciuili, nec in promissione directa facti alieni, nec in promissione curæ, & diligentiæ sufficere exactissimā promissoris diligentiam, cū ex mēte contrahentiū inspecta subiecta materia, possit deprehēdi consensus obligationis ad pœnā, vel interesse etiā eo casu, quo promissor omnem sibi possibilem adhibuerit sollicitudinem, vt alter faceret, atque is non fecerit. Hęc conclusio deducitur à manifesto promissoris consensu: qui maxime debet attendi in his, & similibus obligationibus, idēq; adnotarunt Dec. *in l. impossibilium. ff. de reg. iur. ad fin.* Alc. *in d. §. Cato. n. 135.* idēque ex illationibus statim subiiciendis examinabitur. Nā ex eis aliquot hac potissimū ratione subsistūt.

¶ Nonò, hinc proxime infertur, † quid dicendum sit 8 cum quis in promissione facti alieni promittit se facturū, & curaturum, quod alter faciat cum effectu. Nam per talē clausulam videtur fuisse intentionem promittentis teneri ad interesse, vel pœnam, si non sequeretur verus effectus, etiam si promissor omnem, quam potuit, diligentiam adhibuerit. Quam sententiam veram esse censent Decius *in dict. d. impossibilium.* Aret. *in d. l. ista stipulatus. §. possum.* Ias. *in d. l. stipulatio ista. in prin.* Carol. Ruin. *in d. §. Cato. 9. oppos.* & ibi Alciat. *nu. 133.* Dec. *in cons. 325. & 345.* Ludouic. Gozad. *in cons. 27 col. 2.* idem Dec. *in d. l. vlt. §. Labeo. num. 11. ff. si cert. pet. at.* quibus idem esse visum est, si verbis similibus hæc promittentis intentio fuerit significata. Nam difficultas postmodum contingens, præuisa tamen, & excogitata non excusat promissorem, qui & in hunc casum seipsum obligare voluit. Cōtrarium tamen in hac specie respondit Aret. *in cons. 142. col. 4* Dec. *in cons. 313.* Lancelot. Galiaula. *in dict. §. Cato. 9. oppos.* & Matth. Afflict. *decis. 215.* Paris. *in dict. cons. 110. n. 42. lib. 1.* qui post Matthæum Afflict. *in dict. decis. 295.* & Thom. Gramm. *quæst. 2.* posit decisiones opinantur, idem esse etiam si promissor expressim addiderit, velle, quod non excusetur, nec liberetur à pœna, quamuis fecerit quicquid potuerit. Etenim, vt ipsi censent, adhuc liberabitur, si possibilem adhibuerit diligentiam: atque in regio Neapolitano prætorio relatum pronunciatum fuisse: ipse quidem arbitror veriorem esse Aretini sententiam *in d. §. possum.* quoties manifeste patet cōsensus promittentis, qui voluit, seipsum teneri ad pœnam, vel interesse si alter non fecerit, etiam si is diligentissime curauerit quod fecerit: non enim video qua ratione possit hæc obligatio improbari: siquidem difficultas nō impedit obligationem, nec eam extinguit. *l. continuus. §. illud. ff. de verb. oblig.* liberat autem à mora, vel pœna, quoties contingit post obligationem. Nec enim æquū est, quod liberet promissorem, qui à principio eam excogitauit, & præmeditatus est cum ei sit imputandum. Quamobrē mihi placet, quod Aretinus *in dict. §. possum.* Decius, & alij eū sequuti responderūt idemque notat Francisc. Purpur. *in d. l. quod te mihi. num. 55.* & tamen arbitror, non esse manifestum promissoris consensum ad hoc per illa verba, *cum effectu*: possunt enim habere varios sensus, ex quibus promissor non temere seipsum obligare voluerit: sed tantum adhibendam curam & diligentiam, quod alter faciat cum effectu: hāc enim, & in hūc finem eam præstare tenebitur. Nec ex eo se adstringit ad pœnam, nec ad interesse in eo casu, quo præstita omni diligen-

tem

gentia alter facere noluerit: Sic deniq; sequor responsum hac in parte Aretin. *in dict. consil.* 142. iuxta alium numerum. Vnde possunt multa in hac quæstione resolui, quæ pendent ab expressa, & manifesta promissoris mente.

9 ¶ Decimò, ex præmissis † deducitur, in prætorijs stipulationibus, quæ de facto alieno fieri possunt, & in hunc sensum accipiuntur, quod promiserit quis se facturum, & curaturum, non excusari promissorem ab interesse, quamuis diligentissime curet, quod alter ratum habeat. Hic etenim sensus manifestus est ex contrahentium intentione. *d. si procurator. ff. rem ratam haberi. l. quoties quis. ff. de verb. oblig.* alioqui admodum inutilis esset prætoria stipulatio, iudicia, & alij similes actus, quibus hæ prætoriæ stipulationes accedere solent, plerunque redderentur elusorij. Hæc ipsa conclusio probatur *in l. sancimus. C. de fideiussor. d. fideiussor. § necessaria. ff. qui satisd. cogant.* notant in specie Carol. Ruin. *in d. §. Cato. oppos. 9.* & ibi Alciat. *in nu.* 137. & licet Lancelotus Galiaula *in eadem 9. oppos.* adhuc in hoc refragetur dicens, contrariam esse communem opinionem: vero communis opinio in prætorijs stipulationibus minime obtinet, nec expressim de his agit, si omnium hac de re auctoritates exactissime considerentur. ratio siquidem differentiæ inde sumitur, quod contrahentium mens in hoc potissimum tendat, vt promissor facti alieni teneatur facere & curare, quod alter faciat: & si alter minime fecerit, in id quod interest, condemnetur. Hanc enim interpretationem exigit natura prætoriarum stipulationum.

¶ Vndecimo, hinc apparet, etiam in extraiudiciali promissione, qua in specie quis promiserit se facturum & curaturum, minime liberari promissorem, qui fecerit, & diligentissime curauerit, à restitutione eius, quod, nisi tertius ille vere faceret, nequaquam datum foret: nec à rescissione contractus, qui factus non fuisset, nisi cum effectu curaretur, *arg. d. cum te. C. de pactis inter empt. & vendit.* & ibi Salye. notant in hac specie Soc. *consil. 26. lib. 3.* & Alciat. *in d. §. Cato. num.* 135. quod si quid datum fuerit propter ipsam curam & diligentiam tantum, profecto id repeti non poterit, si vere diligentia, & cura exhibitæ fuerint, tametsi effectus non fuerit secutus. Ea etenim causa, quare id dictum est, sequuta fuit: atque repetitio cessat.

Duodecimo, quo res ita ad summam redigatur, ex prænotatis colligitur, quibus casibus admittenda sit opinio communis: ac rursus in quibus contraria, quæ Aretinus *in dict. §. possum.* auctorem habeat, recipienda sit. Deniq; constat, quando satis sit, vt alieni facti promissor liberetur à pœna, & interesse, omnem ab eo posibilem diligentiam, vt alter faciat exhiberi. Quæ quidem quæstio satis difficilis non immerito censetur.

§. SEXTVS.

De Iuramento confirmatorio defectum stipulationis & actuum.

SVMMARIA.

1 *Actus deficiens ratione probatoriæ solennitatis minime validus efficitur iuramento præstito.*
2 *Iuramentum actui appositum habet vim vt valeat omni meliori modo.*
3 *Testamentum iuratum, si duo vel tres testes adsint, valet vt codicillus.*
4 *Actus deficiens in forma non confirmatur iuramento. & ibi intellect. ad l. 1. §. si quis. ff. de verbor. obligat.*
5 *Stipulatio in forma deficiens iuramento efficitur, vt valeat tanquam pactum nudum, & num. 7.*
6 *Fideiussor iuramento præstito, an possit dari in plus, quam fuerit principalis obligatio? & ibi traditor intellectus ad l. Græce. §. illud. ff. de fideiuss. & num. 8. & 9.*
10 *Consensus defectus per iuramentum non suppletur.*
11 *Contractus materia ratione prohibitus, non firmatur iuramento.*
12 *Transactio & renunciatio futurorum alimentorum, an iuramento confirmetur.*
13 *Renunciatio futuræ successionis iuramento firmari potest.*
14 *Donatio inter coniuges, iuramento confirmatur.*

1 DVODECIMA conclusio ex Bart. commentarijs in hunc modum deducitur: Actus † deficiens ratione probatoriæ solennitatis à iure ciuili requisitæ minime efficitur iuramento validus. sic sane Bart. censet *in d. l. si quis pro eo num.* 13. *Abb. num.* 24. *Imol.* 6. *casu. num.* 70. *in d. c. cum contingat.* Quorum opinio communis est secundum Alciat. ibi, *num.* 151. probatur equidem ea ratione, quod istæ solennitates iure ciuili sint inductæ ob fauorem publicum, vt constat, nempe quo actus ad hominum conuictum necessarij certiores sint minusq; dolis, fraudibus, & falsitatibus subditi, ad maiorẽ Reipubl. quietem. Atque ideo iuramento priuati fauor hic publicus tolli non potest. *l. ius publicum. ff. de pactis. l. nemo potest. ff. de legat. 1.* sicuti Bartol. in hac specie *in d. l. si quis pro eo* adnotauit: aduertendum tamen est, hanc Bart. rationem, licet in sensu possit procedere, in forma loquutionis peccare. Nam iuramẽtum nusquam tendit ad supplendum probationis defectũ, sed ad ipsius actus confirmationem: quemadmodum constat ex his, quæ in hac secunda relectionis parte late tractauimus, & ratione manifesta probatur. cum id non præstetur in contractibus, & similibus dispositionibus ad earum probationem, sed ad maiorem earum vim, & confirmationem, si probatæ fuerint. qua ratione actus hic deficiens in solennitate probatoria, deficit tantum in probatione, non in ipsa vi actus: nec is reprobatur, sed ratione probationis minime pro eo iudicatur. idcirco secundum Bald. Panor. & Alciat. *in d. c. cum contingat. num.* 151. in hoc casu huius duodecimæ conclusionis nihil refert, an tractetur de fauore publico, an de priuato: vtroque etenim casu idem est respondendum: quia iuramentum non tendit ad supplendas probationes, sed ad confirmationem actus lege prohibiti: vel ad eius maiorem vim. Sic denique, vt hi Doctores existimant, etiam si lex fauorem priuatum respiceret, esset omnino admittenda Bart. cõclusio, quæ communis est. Ex quo apparet Anton. & Imol. *in d. c. cum contingat.* prorsus errare. dũ hanc duodecimam Bart. conclusionem procedere censent in probatoria solennitate ob fauorem publicum inducta: non in ea, quæ priuatæ vtilitatis causa statuta fuerit. Nam hæc interpretatio defendi commode non potest. Quia iuramentum nihil pertinet ad supplendas probationes: cum assertorium non sit, sed promissoriũ. quidquid de hoc dubitauerit Corneus *in auth. sacramenta puberum. num.* 34. *quæst.* 14.

¶ Decimatertia conclusio: Iuramentum † actui appositum præcipuam vim habet in hoc, quod eius causa actus valet eo meliori modo, quo valere possit: licet aliquo vitio, aut defectu laboret. *d. cum pater. § filius matrem. ff. de legat.* 2. optimus text. *in cap. quanto. de iureiur.* Bart. communiter receptus *in d. l. si quis pro eo. num.* 13. *ff. de fideiussor.* qua de re ipse latius tractaui *in c. Raimaldus. § 3. num.* 10. *de testam.* Vnde Bart. infert testamentum † iuratum, factum tamẽ coram duobus vel tribus testibus, minime valere, vt testamentum: valere tamen vt codicillum, si testes habeat secundum leges humanas sufficientes ad codicillorum institutionem, & eorum solennem probationem: quod hoc in loco minime conuenit longius tradere, ne alibi adnotata iterum repetamus. 2 3

¶ Decimaquarta conclusio: † Contractus deficiens in forma iure statuta minime confirmatur iuramento. Huius conclusionis ea est ratio, quod forma det rei essentiam, vt interim ita loquamur. *l. Iulianus. § item si quis. ff. ad exhib.* atque ita Bartol. asseuerat *in d. l. si quis pro eo. num.* 14. quem *communiter omnium consensu* Dd. sequuntur maxime Abb. & Imol. *in d. c. cum contingat. 7 casu. num.* 71. vnde Bart. infert ad intellectum *l. 1. §. si quis. & §. si stipulanti. ff. de verb. oblig.* nam si stipulatio † deficiat in forma iuri ciuili inducta, minime valebit vt stipulatio, etiam si iurata sit: valet tamen ratione iuramenti in vim pacti nudi: quod Bartol. asseuerat, cui cæteri consenserunt secundum Alciat. *in d. c. cum contingat. num.* 168. idem tenet Corn. *in d. auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. num.* 38. 4 5

Hinc Bartolus ipse subinfert † ad intellectum *l. Græce. §. illud. ff. de fideiuss.* quo in loco Iurisconsultus scribit fideiussionẽ deficere omnino, si fiat in plus quam principalis obligatio: adeo quidem, vt in nulla parte valida sit fideiussoria obligatio. gloss. *in d. §. illud.* quam ibi Dd. approbant teste Bart. & idem notant Host. & Abb. *col* 4. *in c. & si Christius. de iureiur.* tametsi Regia *lex. 7. tit. 12. part.* 5. satis expressim probet, hanc fideiussionem validam esse in quantitate à debitore principali debita: licet in plus non teneat. Et tamen si iuramentum accesserit huic fideiussioni, profecto fideiussor tenebitur vti principalis: idem quod Bart. notauerunt Abb. & Dd. *in d. c. cum contingat.* & ibi Alciat. *num.* 173. Ang. *in l. ibi qui accessiones. ff. de fideiuss.* Roman. *in l. 1. §. si quis ita. ff. de verb. obligat.* Alexan. *in consil.* 31. *lib.* 4. quorum sententia quæ communis est, dura nimis videtur: cum fideiussoris consensus nihil aliud dicter, quam quod ad fideiussoriam pertineat obligationem, qua ratione hoc in loco circa Bartol. interpretationem distincte adnotare conabor. 6

Primum est obseruandum, stipulationem † in forma deficientem, quam ratione iuramenti diximus valere in vim pacti 7

pácti nudi, ita quidem validam esse, vt hoc pactum nudum efficax sit, atque vt aiunt, vestitum saltem iure canonico: quod ex *communi omnium sententia* fatetur Alciat. *in d.c. cum contingat. num.* 137. idem erit iure ciuili secundum Abb. *in d.c. cum contingat.* cuius opinio mihi verior videtur, quidquid alij dixerint ex ea opinione, quæ dicat, à iuramento obligationem, & actionem produci iure ciuili: de quo in prima huius relectionis parte diximus. Deinde quia pactum nudum iuramento præstito adhuc iure ciuili obligationem, & actionem habet: sicuti hac in parte probare conati sumus *in* §. 4. potissimum hoc obtinebit apud Hispanos leg. Regiæ æquitate perspecta.

8 Secundò adnotandum est, ratione † iuramenti teneri fideiussorem in hac quæstione in vim pacti nudi iurati non tantum ad quantitatem per principalem promissam: sed & ad id, quod vltra eam scienter ipse promisit, secundum *communem*, quam modo retulimus.

9 Tertiò, licet ratione iuramenti † fideiussor ius plane teneatur vi pacti nudi iurati, varie tamen tenetur. Nã in quãtitate à principali debita tenetur vt fideiussor: debetque vti beneficijs fideiussoris, quæ iuramentum minime tollit: sicuti adnotauimus prima huius relectionis parte. §. 4. *n.* 4. in eo tamen, quod debitor principalis nõ promisit, tenebitur ipse fideiussor vt principalis debitor, ac si separata ipse eã quantitatẽ promiserit pacto nudo iurato. Cum de eius cõsensu constet, qui scienter promisit maiorem quantitatem, quã à debitore fuerit promissa, aut debita: qua de re etiam tractat Hippol. *in rubr. de fideiuss. qu.* 38. Bart. & alios sequutus.

¶ Decimaquinta conclusio adeo iuris est apertissimi, vt minime altiorem probationem, aut disputationem requi-

10 rat: eaque asseuerat, iuramentum † nunquam supplere defectum consensus, nec confirmare actum, qui ratione deficientis consensus minus validus sit. ita Bart. communiter receptus *in d.l. si quis pro eo. col. vlt. probatur in l. vlt. C. de non num. pecun.* tex. & ibi Abb. *in c. pen. de iureur.* quam conclusionem & in prima huius relectionis parte examinauimus. §. 3. & 4.

¶ Decimasexta conclusio: Contractus prohibitus ratio-

11 ne materiæ, quia res, † de qua agitur, subiecta non est humanæ conuentioni, minime confirmatur iuramento. Etenim res sacra, quæ ex propria natura non potest alienari, etiam si iuramentum præstitum sit ab alienante, nequaquã iure alienationis poterit in emptorem transferri, cum iurantis potestati nõ subsit. *l. apud Iulianum. § vlt. ff. de leg.* 1. *l. inter stipulantem. § sacrã. ff. de verb. oblig.* atque ita Bart. *in d.l. si quis pro eo.* hanc proponit conclusionem *col. vlt.* cuius opinio communis est secundum Alciat. *in d.c. cum contingat. num.* 179. & Philip. Cornel. *in d. authent. sacramenta puberum. quæst.* 16.

12 ¶ Decimaseptima conclusio: † quamuis super alimentis futuris transactio iure optimo prohibita sit testimonio Iurisconsulti *in l. cum hi. ff. de transact.* præstito tamen iuramento valida efficitur. Huius conclusionis ratio ea est, quod prohibitio ista facta fuerit propter priuatorum vtilitatem, qui ob modicam præsentem pecuniam futuræ, & maximę spei facillime solent renunciare: vt docet Accurs. *in d. l. cum hi.* qua ratione perspecta hanc opinionem sequuntur Bart. *in d.l. si quis pro eo. col. vlt.* Cuman. *ibi*, Imol. *in d.c. cum contingat. fol. vlt. in* 10. *membro. in prin.* & inibi Anton. ac Panor. *col. pen.* Anchar. *in reg. accessorium. col.* 7. *de reg. iur. in* 6. Alex. *in l. qui Romæ. § duo fratres. 5. q.* Bart. *ff. de verb. oblig.* Ias. *in l. de alimentis. col.* 1. & ibi Dec. *col. vlt. C. de transs.* & ibidem Ias. *in d.l. cũ hi.* quorum *Opinio Communis* est, vt asserit Alciat. *in d.c. cum contingat. num.* 192. licet cõtraria sententia placuerit Bart. *in d.l. cum hi.* & inibi Fulgos. & eidem *in l. qui fidem. eod. tit. Bald. in l. pactum. Cod. de collat. quæst. penult.* propter periculum famis, cuius subuentitioni nõ potest quis renunciare, *l. necare. ff. de liber. agnoscendis.* cum his, quæ obiter ipse tradidi *lib.* 1. *variar. resolut. c.* 2. *num.* 10. & nihilominus opinor, posse hanc posteriorem sententiam defendi, quoties post renunciationem ipsam is qui renunciauerit, in vrgentem inopiam, & necessitatem deuenerit: tunc etenim non obstante renunciatione, & præstita absolutione iuramenti ad hunc effectum dari debent eidem alimenta quibus renunciauerit; imo nec esset admittenda renunciatio ista, si tempore, quo facta est, hæc ipsa inopia vrgeat, & grauet renunciantem: quemadmodum sentire Fredric. *in consil.* 60. *incipiente, quod pactum.* Imol. *in d. cap. cum contingat. vlt. fol.* & ibi Andr. Alciat. *num.* 193. secundum quam opinionem ipse profectò dubio procul in controuersa lite sentẽtiam dicerẽ. Tametsi Andr. Tiraq. *in l. si vnquam. C. de reuoc. don. in pr. n.* 136. & 151. nullam hac in quæst. opinionem elegerit.

¶ Decima octaua conclusio, quæ ex Bart. colligitur, pertinet ad renunciationem † futuræ successionis, quæ licet iure ciuili prohibita sit, iuramento tamen omnino confirmatur, quod satis constat in hac Romani pontificis constitutione: quam statim *in tertia huius relectionis parte.* Deo duce longius explicabimus.

¶ Decimanona conclusio: Donatio † inter virum & vxorem alioqui iure ciuili, & canonico improbata, iuramento ita quidem cõfirmatur, vt omnino valida sit. Huius opinionis est auctor Bartol. *in d.l. si quis pro eo. col. vlt.* & plures alij iuris vtriusque interpretes, quorum mentionem fecimus *in rubr. de testam. 2. part. num.* 10. quo in loco eam diximus communem esse, defendimusque ab obiectionibus, quę solent à contrariæ partis auctoribus adduci.

Hæc sint satis ad ea, quæ Bart. late de viribus iuramenti quoad confirmationem contractuum iure prohibitorum tradidit, *in d.l. si quis pro eo.* cætera petenda sunt à commentarijs Ioan. Imol. & Alciat. *in d.c. cum contingat.* Corn. *in d. authent. sacramenta puberum.* Georg. Nat. *in hoc cap. quamuis pactum.* Antonii Corseti, *in rubr. de iureiur.* Marci Antonii Bauariæ *in tractat. de viribus, & virtute iuramenti.*

Finis secundæ partis.

TERTIA HVIVS RELECTIONIS PARS.

BONIFACIVS OCTAVVS.

Quamuis pactum patri factum à filia dum nuptui tradebatur, vt dote contenta nullum ad bona paterna regressum haberet, improbet lex ciuilis: si tamen iuramento, non vi, nec dolo præstito firmatum fuerit ab eadem, omnino seruari debebit. Cum non vergat in eternæ salutis dispendium: nec redundet in alterius detrimentum.

TERTIAE PARTIS INITIVM.

De pactis & renunciationibus successionum.

SVMMARIA.

1 *Pactum, quo filia dote contenta renunciat paternæ hæreditati: quibus rationibus improbetur.*
2 *Legitima filius renunciare non potest.*
3 *Pactum dotale, quo pater pollicetur, aquis portionibus filios instituturum, iuramento confirmatur: & inibi an possit libere hoc pactum reuocare & num.* 10.
4 *Testandi libera facultas, consensu proprio tolli potest.*
5 *Promissio de renuncianda paterna hæreditate cum iuramento eidem præstito quid operetur.*
6 *Pactum à filia factum, quo paternæ hæreditati renunciat ipsi patri absenti, an valeat.*
7 *Pactum hoc an possit fieri fratribus.*
8 *Fratres, quibus, aut quorum causa filia dotata renunciat paternæ hæreditati, an debeant esse præsentes.*
9 *Late discutitur, an pactum istud deficiat ex eo, quod pater consensum ei præstitum reuocauerit.*
10 *Filia dotata renuncians cum iuramento paternæ hæreditati, poterit petere portionem sibi à patre in testamento relictam, & num. sequent.*

SIC IO equidem multa ex iuris ciuilis commentariis, vtriusque Iurisconsultorum, doctissimorumque virorum responsis in huius capitis interpretationem late atque erudite adduci posse, quorum aliquot hic breui quadam enarratione exponemus, quo huius responsi decisio apertius explicetur, omittentes alia, quæ non omnino huic propositæ materiæ necessaria sunt.

¶ Primum enim præmittenda est Cæsarea constitutio *in l. pactum dotali. Cod. de collat.* qua † pactum istud, quod filia dote contenta nullum ad bona paterna regressum habeat, maxime probatur. Est & altera iuris ciuilis constitutio *in l. pactum quod dotali. de pactis.* quæ reprobat dotale pactum in id factum, vt si pater vita fungeretur ex æqua portione ea, quæ nubebat, cum fratre hæres patri suo esset. Harum constitutionum quæ libet est in specie consideranda, vt radicitus percipiamus. an iuramentum has conuentiones iure ciuili prohibitas confirmet. Et sane prioris decisionis ratio ea est, vt *Communiter* Doctores opinantur, quod non possit renunciare quis hæreditati futurę, ne facillime ius futurũ modico præsenti accepto, remittatur. Sed ratio ista deficit: quia iuri futuro

gente

turo renunciare quis poteſt. *l.1.C. de pact.* quo in loco *Communis omnium ſententia* hoc ipſum probatur: conſenſu quidem illius, de cuius ſucceſſione agitur *l. vlt. C. de pact.* traditur *in l. qui ſuperſtitem. ff. de acquir. hared.* vbi futuræ ſucceſſionis renunciatio minime admittitur abſque cõſenſu illius, de cuius hereditate tractatur: vnde cum in ſpecie, & caſu *d. l. pactũ quod dotali.* conſenſus accedat patris, cuius hæreditati, & ſucceſſioni per pactũ renunciatur, manifeſtũ ſit, non poſſe iure reſpõderi, eam pactionem nullã eſſe ex eo, quod ſit renunciatio futuræ ſucceſſionis, & hæreditatis: cum hæc tantum reprobetur eo caſu, quo fit de hæreditate, viuentis abſq; eius cõſenſu. Nec item ex ea cauſa ſit huius pacti reprobatio: quia id ſit bonis moribus contrarium, aut detur votum, vel occaſio captandæ mortis: ſiquidem pactio iſta cõſenſu illius, de cuius hæreditate tractatur, contraria bonis moribus nõ eſt: ſicuti conſtat *in d. l. vlt. Cod. de pact.* nec per pactum de non ſuccedendo datur occaſio captandæ mortis. Præſertim quia hæc qualiſcunque occaſio, quæ per has pactiones præſtari malis hominibus poteſt mortis alienæ optandæ, & deniq; captandæ, nõ eſt ſufficiens, vt omnes pactiones, quæ de viuentis hæreditate fiunt, eius cõſenſu præſtito, improbẽtur: quemadmodum nos explicuimus *in rubr. de teſt. 2. part. num. 15.*

Igitur multis ex cauſis pactionem iſtam reprobam eſſe Cæſares exiſtimarunt: potiſſimum quidẽ eo, quod fiat à filiabus, aut filijs ad parentum exhortationem, quibus facillime non ex libero conſenſu, ſed propter paternam reuerentiam filij refragari non auſi, eorum futuræ ſucceſſioni renũciant. Huic rationi accedit, quod filius, etiam conſentiente patre non renunciat, nec renũciare valide poteſt regulariter legitimæ portioni, † quæ ſibi ex bonis parentum debita eſt, quod ipſe tradidi *c. Raynaldus. de teſt. §. 2. n. 2.* & præterea, vt Papinianus reſpondit, filij potius ſunt heritis ad paterna obſequia prouocandi, quã pactionibus adſtringendi. text. *in l. ſi quando. §. 1. C. de inoffic. teſt.* cuius intellectum nos expendimus *in c. Raynutius. de teſtam. §. 1. n. 7.* quibus equidem exacte perpenſis apparet, pactum iſtud, de quo in hoc caſu agitur, minime eſſe bonis moribus cõtrariũ: bonis inquã, moribus, de quibus agit regul. *non eſt obligatoriũ. de reg. iur. in 6.* iuxta eam interpretationem, quæ tradita fuit *in 2. huius relect. part. in prin.* quidquid Bart. ſcripſerit *in d. l. pactum, quod dotali. C. de pact. 2. lectio.* exiſtimans pactionẽ hanc non poſſe iuſte cõfirmari iuramento, quia contraria ſit bonis moribus. Deinde conſtat, pactum de futura hæreditate viuẽtis quidẽ abſque eius conſenſu factũ, nequaquã iuramento confirmari: quia id eſt bonis moribus contrariũ. *l. vlt. C. de pact.* gloſſ. *communiter* recepta *in d. l. qui ſuperſtitis.* Doct. *in d. l. vlt.* Fortun. *in tract. de vlt. fine illat. 20. col. 3.* & plures alij, quorum meminit Andr. Tiraq. *in l. ſi vnquam. in prin. C. de reuoc. donat. nu. 153.* Turpe ſiquidem eſt, quempiam adeo ſollicitum eſſe de hæreditate viuentis, vt abſque eius conſenſu pactum ea de cauſa faceriti.

Altera vero conſtitutio, quæ traditur *in d. l. pactum quod dotali. C. de pact.* iuxta eius literã ea ratione procedit, † quod per id pactum libera tollatur teſtandi facultas: atque ideo contrariũ bonis moribus ſit. Quamobrẽ Bald. *in c. 1. §. moribus. ſi de feudo fuerit controuerſia inter domin. & agnat. vaſ.* dum voluit, pactum illud de ſuccedendo, cuius *in dict. l. pactũ quod dotali.* mentio fit, quo ad futuram hæreditatem iuramẽto confirmari, fere omnium conſenſu reprobatur, maxime ab Alex. *in l. ſtipulatio hoc modo concepta.* & alijs inibi, atque *in dict. l. pactum quod dotali.* Ego vero non ambigo ſimo fateor plane, pactum iſtud abſque conſenſu eius, cui ſuccedendum eſt, minime confirmari iuramento: quia contrarium ſit bonis moribus: at ſi pactũ fiat eo modo, quo *in dict. l. pactum.* traditur, nempe per ipſum, cui ſuccedendum eſt, opinor id iuramento confirmari: ea quidem ratione, qua confirmatur iuramento pactum: cuius in hoc capite mentio fit. Nec in me cõtrariam mouerit ſententiam, quod tollatur libera teſtandi facultas. Nam huic rationi reſpondi *in rubr. de teſtam. 2. part.* aſſeuerans non eſſe bonis moribus contrariũ, quod ex conſenſu prio tollatur libera † teſtandi facultas. Sic ſane opinionem Bal. eo caſu quo cõſenſus eius, de cuius ſucceſſione agitur, acceſſerit, veriſſimam eſſe opinantur Dec. *in dict. l. pactum quod dotali. C. de pact. col. 1.* idem Dec. *conſ. 184.* & Fortun. *in dict. illat. 20.* vnde iure Cæſareo licet prohibitum ſit pactum dotale, quo pater promiſerit ſe pares in teſtamẽto filios omnes in bonis conſtituturum, neminemque ex eis, aut in vitã, aut in morte melioraturũ, iuramento tamen confirmatur. Addit ſane Dec. patrem huic pactioni etiam iuratæ conſentientẽ poſſe hunc conſenſum reuocare, per *l. vlt. C. de pact.* in quo mihi non omnino placet Decij opinio: nam ſi pactum fiat cum ipſo patre, iſque ita, vt diximus, promiſerit, & iurauerit, profecto non poterit contractum iſtum, aut dotalẽ conuentionem reuocare. Quod, ni fallor, iuris eſt apertiſſimi. At ſi pactum fiat inter filios patre conſentiente, ipſique filii iurauerint, idem erit. Nam etiam ſi pater conſenſum illum iam præſtitum huic pactioni reuocauerit, nihilominus paciſcentes tenebuntur iuratam conuentionem omnino ſeruare ob eandem rationem. Quamuis Bald. *in c. ad noſtram. 2. col. 2. de iureiur. in verſic. item quia inuito patre.* & Alexand. *in dict. l. ſtipulatio hoc modo concepta.* Franciſ. Purpur. *in dict. l. vlt. C. de pact. num. 185.* poſt Dec. *in dict. l. pactum quod dotali.* contrarium in hoc teneant, de quo iterum *in 4. intellectu* agendum eſt. Nec enim pactum iſtud ſemel factum conſentiente patre bonis moribus eſt contrarium: atque ideo iuramento confirmari potuit, ſemelque confirmatum retractari non poteſt. Iure Regio ex *l. 22. Tauri.* obtentum eſt hanc pactionem abſque iuramento à parentibus fieri poſſe, eamque omnino irreuocabilem eſſe: modo fiat de hac pactione, & promiſſione ſcriptura publica: licet non fuerit cauſa dotis, aut matrimonii, facta iſthæc promiſſio. Ex his tandem apparet, huius capitis reſponſum non tantum obtinere in pacto dotali de non ſuccedendo, ſed etiam in pacto dotali ſuccedendo: cuius menimit text. *in dict. l. pactum quod dotali. C. de pactis.* atque ita gloſſ. hic *in verb. improbat.* dum paria eſſe cenſet pactum dotale de ſuccedendo, & pactum itidem dotale de non ſuccedendo: hunc intellectum adnotare videtur: qui primus erit ad huius capitis examinationem.

¶ Secundus intellectus eidem dictioni, *pactum*, merito accommodabitur, vt idem ſit dicendum in promiſſione † de renuncianda paterna hæreditate: nam hæc ſi iurata ſit in ſpecie huius text. valet, imo eo ipſo facta cenſetur renunciatio. Huius vero interpretationis potiſſima probatio deducitur argumento eiuſdem rationis: quæ & in hoc caſu eadem eſt: quæ huic capiti iure aptari poteſt. Sic denique hanc concluſionem tenuerunt Bald. *in l. pactum dotali. C. de collat. quæſt. 18.* Roman. *in ſingul. 183.* de quo tractat late Nicol. Boër. *deciſ. 3.* aſſeuerans iuxta hunc ſenſum ſequs eſſe dicẽdum, ſi promiſſio de renuncianda hæreditate iurata nõ ſit: nam ea quidem non valet: atque ita areſto publico definitum fuiſſe. Id vero, quod diximus promiſsionem iuratã de renuncianda hæreditate pro renunciatione habendã fore, ac ipſam renunciationem ex hoc factam cenſeri, multis probari poterat: & præſertim quia circuitus vitandi ſunt. *l. cum fundus. §. ſeruum tuum. ff. ſi cert. pet. l. dominus teſtament. ff. de condict. indeb.* notatur *in clem. auditor. de reſcript.* text. opt. *in l. ſi intra. ff. de pactis.* vbi probatur, quod promiſsio liberãdi exceptionem parit aduerſus agentem, ac ſi liberatio iam facta fuiſſet. idem dictat tex. vbi Bald. *in l. ſi creditorus. C. de fideicommiſſ. l. ſi non ſortem. §. adeo. ff. de condict. indebit.* quibus ſatis accedit quod Ioan. Andr. adnotauit in Speculo, *rubr. de oblig. & ſolut. colum. 1.* ſcribens, quod ſi quis promiſerit intra certum diẽ ſe obligaturum ad dandum mihi decem, poterit ſtatim cadente die ſine alia obligatione conueniri ad illa decem. Sequuntur hanc opinionem Alex. Soc. & Iaſ. *in dict. §. ſeruum tuum. 1. not. ab.* Idem Iaſ. *in d. l. dominus teſtamento.* Et eſt *Communis Opinio*: vt fatentur eam ſequuti Matth. Afflict. *deciſ. 16.* & Anton. Rub. *conſil. 29. colum. 2.* Andr. Tiraquel. *lib. 2. de retract. in fin. num. 26.*

¶ Tertius intellectus in hoc equidem tendit, vt adnotemus, pactum iſtud valere ſi fiat † patri præſenti, quaſi ſecus dicendum ſit, ſi abſenti factum fuerit: ea ratione, quod abſenti non poſſit acquiri obligatio, quæ ex hoc pacto, & ſimilibus deducitur. *l. abſenti. ff. de donat. l. ſi quis. in 1. C. eod. tit. l. ſi ego. ff. ſi cert. pet. l. in omnib. circa fin. ff. de act. & oblig.* ſufficiet tamen ipſius patris abſentis ratihabitio, aut acceptatio, ſi notarius pro patre abſente fuerit ſtipulatus: quemadmodum notat Socin. *conſ. 74. lib. 3.* Salycet *in. vlt. C. de pact. col. penult.* & ibi Purpur. *num. 45.* & hoc ſane, vt patri abſenti actio quæratur vtilis ſine ceſsione. Etenim ad hoc, vt pactũ teneat, nec reuocari à filia renunciante poſsit, ſatis erit, quod notarius nomine patris abſẽtis fuerit ſtipulatus: ſicuti nos tradidimus late *lib. variar. Reſol. c. 14. & in rubr. de teſtam. 3. part. num. 13.* Forſan tamen ex lege Regia, *quæſt. 3. eſt. tit. 8. lib. 3. ordin.* non erit neceſſaria notarii nomine abſentis ſtipulatio: quod & ſatis deduci poterit ab his, quæ *in dict. c. 14.* ſcripſimus. Denique non deerunt qui opinentur iuramenti religionem ſufficere, vt etiam abſente patre hæc renunciatio valida ſit: vt tã-

rem iuramentum, pactum istud, vel renunciationé absenti patri factam efficacem constituat: id vero controuerti poterit ex his, quæ in huius relectionis secúda parte diximus de promissione nuda, & de ea, quæ absenti præstito tamen iuramento facta fuit. Adhuc tamen videbitur quibusdam, oportere quod pater sit præsens in hac specie, vt ipsis patris cósensus accedat, certúsque sit: sine quo pactio ista iniquissima censetur: alioqui etiã notario stipulante posse filiam priusquam pater ratum habeat, renunciationem reuocare: cum ea præcise exigat patris consensum ad eius iustitiam.

¶ Quartus intellectus in ea versabitur quæstione: vtrum
7 † pactum istud eundem habeat effectum, si non patri à filia: sed fratribus à sorore factum fuerit. Etenim Anchar. Imol. Domin. & Georg. hic *in 1. limitat.* asseuerant, pactum hoc à sorore nuptiarum tempore fratribus factum, omnino improbum esse, nec valere etiam si iuramentũ eidẽ accesserit. Siquidem manifesta turpitudo est, ita paciscí de viuẽtis hæreditate absque eius consensu. *l. vltim. C. de pact.* idem notant Alexand. *cons.* 155. *lib.* 7. *col. vlt.* Cuman. idem Alex. & Ias. 4. *col. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. oblig.* Anchar. *cons.* 39. Aret. *in l. qui superstitis. ff. de acquir. hæred.* Fulgos. *consil.* 73. Guido Papæ *cons.* 162. Roderic. Zuares *in l. quoniam in prioribus. 5. limit. ad leg. Regiam. C. de inoffic. testam.* Cæpol. *consil. ciuili.* 17. Socin. *consil.* 74. *in* 3. *lib. col.* 2. Purpur. *in dict. l. vlt. num.* 41. *& num.* 185. & licet Roman. *in d. l. qui superstitis.* ac Matth. de Afflict. *in rubr. de feudo dato in vicẽ legis commiss. cap. si quis inuestierit. num.* 33. tenuerint pactum hoc, cuius hic mentio fit, fieri posse fratribus: attamẽ prior sententia dubio procul verior est eo, quod maximam habeat hæc pactio turpitudinem, si absque patris consensu fiat: ideoque si prænisso, & præstito patris consensu pactũ hoc cum fratribus factum fuerit, validum quidem erit, & tunc obtinebit opinio Roman. & aliorum, qui eum sequuntur: quod deducitur ex *dict. l. vlt. C. de pact.* Igitur dicendum est ad huius capitis interpretationem ibi, *patri*, idem esse si pactum fratribus fiat patre consentiente.

Duo tamen sunt hoc in loco examinanda, vt hic intelle-
8 ctus apertius explicetur. Primum, an sit † necessariũ, quod hi fratres & sorores renunciantis sint præsentes tempore renunciationis, & pacti? Nam quod fratres & sorores debeant esse præsentes (alioqui pactum etiam iuratum nullũ sit) notant Alexand. *in d. l. stipulatio hoc modo concepta. col.* 5. Dec. *in d. l. pactum quod dotali. 6. limitat. C. de collat.* Aym. *in cons.* 127. *num.* 5. Calcan. *in consil.* 33. *col. pen.* Carol. Molin. *in additionib. ad Alexand. consil.* 155. *lib.* 7. *col. vlt.* Ego vero aliter existimo quæstionem istam intelligẽdam fore. Fit etenim pactum istud cum fratribus aut sororibus patris accedente consensu: tunc equidem oportet, atque necessarium est, quod ipsi fratres & sorores sint præsentes: alioqui in ea specie locus erit iuris vtriusque decisionibus, quæ de conuentionibus, cum absentibus, aut in vtilitatem absentium factis statutę sunt: de quibus paulò ante obiter tractauimus: & latius *in dict. cap. 14. lib. 1. variar. Resolut.* atque idem erit, si filia pactum fecerit patri, quo eius hæreditati futuræ renunciat expressim in fauorẽ alicuius ex fratribus, aut sororibus. illius namque præsentia requiritur, cuius vtilitas hoc in pacto tractatur: quod omnino considerandum est, vt hinc appareat his in casibus veram esse opinionem Alexan. & aliorum, quos modo *in hoc versic.* retulimus. Sed si pactum à filia patri fiat absolute, quo renunciat eius futuræ hæreditati in fauorem fratrũ omnium & sororum, vt pater libere ea excluſa possit inter reliquos filios testari, vtque ea ab intestato excluſa sit ab hæreditate paterna: tunc, nisi & in hoc ipse fallor, non est necessarium, quod fratres, aut sorores renunciantis, præsentes sint huic pacto, & renunciationi: nõ enim fit pactio à filia cum fratribus, sed cum patre, nec verè quicquã fratribus ex hoc acquiritur: sed tantum libertas testandi patri datur: & omittitur pars, quæ ex eius patrimonio filiæ iure competebat. Hanc distinctionem colligo ex his, quæ notat Francisc. Purpur. *in dict. l. vlt. C. de pactis. num.* 41.

Secundo ad huius quarti intellectus planiorem sensum
9 est obseruandum, pactum † istud iuratum, quo filia tempore nuptiarum paternæ hæreditati patri renunciat, tunc deficere, nec vim aliquam habere: cum pater reuocauerit cõsensum, quem huic pactioni præstiterat: quasi pactum hoc non amplius validum sit: quam donec pater in consensu præstito, & eadem voluntate perseuerauerit: argumento text. ad hoc singularis *in dict. l. vlt. C. de pact.* vbi pactum de hæreditate viuentis ex ipsius valet consensu, quem ad mortẽ vsque poterit is reuocare: cuius responsi auctoritate ita hunc text. & eius conclusionem interpretatur Bald. *in c. ad nostram. in 2. col. 2. de iureiur.* quem sequuntur Georg. Nat. *in 1. limitat. num.* 13. Felin. *in cap. 1. de iureiur. col.* 3. Gul. Bened. *in c. Raynutius. in verb. duas habens filias. de testam. num.* 288. Alex. *in dict. l. stipulatio hoc modo concepta.* Dec. *in dict. l. pactum quod dotali.* Francisc. Purpur. *in d. l. vlt. C. de pact. num.* 187. & Roder. Zuares *in l. quoniã in prioribus. 5. limitat. ad legem Regiam. C. ad inoffic. testam.* Carol. Molin. *in Alex. consil.* 156. *col. vlt. lib.* 7. Sed Ias. *in d. l. vlt. C. de pact. nu.* 13. asserit Bald. in hoc errasse: cum ipse debuisset distinguere pactum, quo futuræ patris hæreditati renunciatur ab eo pacto, quod sit super viuentis hęreditate de ea certo modo dividenda. *in primo*, inquit, *pacto non est necessarius consensus patris, nec illius, cuius hæreditati renunciatur. In secunda vero necessarius est consensus illius, de cuius hæreditate dividenda pactio fit. d. l. vlt.* atque ideo ex ea sententia Ias. in renunciatione, quæ fit hæreditatis futuræ, de qua hoc in capite tractatur, parum referre quod consensus patris postmodum reuocetur, aut deficiat: cum is non sit necessarius, nec in hac pactione locus sit constitutioni vltimæ. *C. de Pact.* vnde validum est pactum, cuius hoc in capite mentio fit, & de quo in hoc quarto intellectu tractamus, etiam si patris consensus non duret ad mortem vsque.

Cæterum Roder. Zuares *in dict. limitat. 5.* Bald. sententiam defendere conatus, existimat Iasonem in hoc errasse: etenim, vt is vere censet, patris consensus requiritur, cum à filia pactum fit ipsis cum fratribus aut sororibus, quo hæreditati paternæ renunciatur: sicuti paulò ante diximus: & ne quidquid Ias. dixerit, pactum hoc de non succedendo vere de futura viuentis hæreditate fit: atque ideo absque eius consensu turpitudinem habet, quam & illud, quo sollet de dividenda hæreditate viuentis tractari. Denique nihil aliud pactio de non succedendo continere videtur, si effectum consideremus, quam certum quendam modum, quo futura viuentis hæreditas distribuenda sit: nempe renunciante ipso ab eius portione iure sibi competenti excluso. Quibus quidem fit, vt merito Baldi opinio defendi possit à Iason. impugnationibus.

Nihilominus, quia nos in primo intellectu à Baldi sententia aliqua ex parte discessimus, oportebit aliquot casus expressim ac distincte constituere, in quibus agendum sit, an admitti debeat opinio Baldi.

¶ Primus casus proponitur, cum simpliciter filia renunciat futurę paternæ hæreditati, pactũ quidẽ ipsi patri faciés, vt nullum ad eius bona regressum habeat. Et tunc censeo admittendã fore Baldi opinionẽ, quæ *Communis* est, vt si pater simpliciter pactũ hoc remiserit, & consensum reuocauerit, filia possit pro æquis portionibus iure alioqui debitis etiã intestato patri succedere, ac si pactum minime fecisset.

Secundò, præmissa eadem pactione, qua † patri filia re-
10 nunciat futuræ hæreditati: atq; in effectu iuxta iuramenti præstitum patrem liberat, & eximit ab obligatione legali, qua tenebatur filię legitimã portionem titulo institutionis relinquere: si pater non obstante hoc pacto in testamento filiã vocaret ad aliquam hæreditatis partẽ, nihilominus ea percipere poterit, & est admittenda ex testamento: nec potest à fratribus pactum hoc eidem obiici. Potuit etenim pater pacto huic tacite vel expresse renunciare, ac remittere libertatem ex eo pacto sibi acquisitã, vt nihil teneretur filiæ in morte relinquere. Huius opin. auctor est Bart. *in dict. l. stipulatio hoc modo concepta.* Et ibi Roman. *ff. de verb. oblig.* Bald. *in l. pactum dotali. q. 6. C. de collat.* & Matth. Afflict. *in c. si quis inuestierit. num.* 24. *de feudo dato in vicem legis commiss.* quorum opinio ex his, quæ Iuniores tradidêre *in d. l. pactum. & in d. l. stipulatio hoc modo concepta.* frequentiori Doctorum calculo recepta videtur.

Tertius casus in hac controuersia constituendus est:
11 cum filia pactum † patri fecerit renuncians futuræ eius hæreditati: idque iuramento confirmauerit in fauorem alicuius ex fratribus aut sororibus, aut denique in fauorem aliorum fratrum & sororum. Et profecto dubitari potest, an pater possit à prædicto pacto discedere, consensumq; ei præstitum reuocare? & quidem Bald. quique eum sequuntur, adhuc in hoc casu tenent, patrem posse tacite, & expresse pactum hoc remittere, eiusque consensum reuocare. Et hi præcipue mouentur auctoritate text. *in dict. l. vlt. C. de pact.* Quibus ipse addiderim, pactum hoc ex eo à patre remitti posse, quod cum ipso patre gestum fuerit, & præcipue vtilitatem eius respiciat. Deinde quamuis in fauorem alicuius ex fratribus id pactũ vere factum sit, pater qui pactus est, po-

eſt, poterit reuocare eam pactionē, in vtilitatem, & commodum alterius ab ipſo, conuentam, ſecundum Bart. ſententiam *in l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verb. obli.* quam latiſſime examinauimus *lib. 1. variar. reſolut. c. 14.* Idcirco fortaſsis inibi tradita huic quæſtioni conuenientia, efficient aptiorem huius caſus enarrationem.

Quartus caſus erit omnino examinandus: nempe cum filia iuramento præſtito pactum fecerit cum ipſiſmet fratribus, conſentiente patre, quo renunciat futuræ paternæ hereditati: hoc liquidem caſu ipſe dubito ſitne vera ſententia Baldi. Nam abſq; iuramento poterat fieri inter filiam, & eius fratres pactum de futura patris ſucceſsione, conſenſu patris accedente quem pater ad mortem vſq; reuocare poſſet *l. vlt. C. de pact.* At ſi iuramentum filiæ renunciantis acceſſerit, vt id aliquid vltra pactionem ſimplicem operetur, probari forſan poteſt, filiam non eſſe admittendam ad aliquam hæreditatis paternæ partem, nec ex teſtamento, nec ab inteſtato. Scio etenim hanc opinionē difficilem eſſe: ſiquidem tollitur patri teſtandi libertas, quæ iure ciuili adeo conſtans eſſe cenſetur, vt nullis pactis omnino tolli valeat. Et tamen quidquid ſit de patre, qui iam ſemel conſenſit, atq; ideo pactum ab initio valuit, nullamq; turpitudinem habet: filia tamen iuramentū præſtitit, quod ſeruari poteſt abſq; vllo periculo ſalutis ſpiritualis: idcirco ratione huius pacti iurati excludi poterit ab hæreditate paterna: quod & Iaſ. voluit *in d. l. vlt. nu. 13.* tametſi non recte Baldi ſententiam intellexerit.

Quinto aliam hic ſpeciem proximę ſimilem proponam: ſcilicet quando fratres conſentiente patre pactū iuramento præſtito fecerunt de paterna hæreditate certis portionibus diuidenda. Et ſub eadem hæſitatione reſpondeo, pactum hoc omnino ſeruandum fore, etiā ſi pater tacite vel expreſſe conſenſum ſemel præſtitum reuocauerit. Etenim pactum iſtud ab initio validum & honeſtum ex conſenſu patris, potuit iuramento ita confirmari, vt ſtabile, ac firmū futurum ſit, nec poſſit volūtate patris mutari: quemadmodum valeret, ac poſſet deniq; mutari ſi abſque iuramento factum fuiſſet. Horum duorum caſuum deciſionem dubiā eſſe cenſeo: atq; ea ratione amplius eſt eius veritas, ac certitudo à lectoribus, & à meipſo inquirenda. Nam plurimū refragatur ſententia Bald. quę communiori ſuffragio probata videtur. Cui adſtipulatur quod attenta mente conſtitutionis *vlt. C. de pact.* honeſtas pacti ſuper viuentis hæreditate ab illius conſenſu ſemel præſtito, & perſeuerante procedat. Quaſi tunc demum pacti ſuper hæreditate viuētis improba ſit, & bonis moribus contraria, vel cum conſenſus illius minime acceſſerit, aut ſemel præſtitus reuocatus fuerit. Vnde pactum hoc, & ſi ſit iuratum, eam conditionem, & intellectum habet, qui eidem neceſſarius eſt ad eius honeſtatem iuxta iuris ciuilis interpretationem. Quamobrem licet in primo huius ca. intellectu hāc Baldi ſententiam non omnino veram eſſe exiſtimauerim, modo & in hoc caſu, ac præcedenti ſatis dubito an ſit admittenda: denique cenſeo multi faciendam eſſe tanti viri auctoritatem.

¶ Sextus caſus non ita difficilem habet reſponſionem, quemadmodum & ſuperius in primo intellectu probauimus. Nam ſi pater in dotali inſtrumento ſimilive promiſerit, ſe filios omnes æquis portionibus inſtituturum hæredes: nec aliquem ex eis melioraturum: licet hoc pactum iure communi reprobetur, attamen ipſius patris iuramento confirmatur: nec poterit ex vario patris conſenſu mutari. Fit etenim hæc promiſſio inter viuos: & in contractu, qui profectō inutilis foret, ſi iuramento ſuper eo præſtito mutari ex iurantis voluntate poſſet: quicquid ſit de *l. 32. Tauri.*

§. PRIMVS.

SVMMARIA.

1 *Filius paciſcens tum patre eo modo, qui traditur in c. quamuis pactum, Iuramento præſtito, pactionem confirmat.*
2 *Familia per maſculos conſeruatur.*
3 *Filius qui à patre accepit eo tempore legitimam integram, an poſſit poſt mortem patris petere, eam ſibi ſuppleri ex bonis poſtmodum acquiſitis.*
4 *Filia minor viginti quinque annis iuramēto præſtito confirmat pactum renunciationis hereditatis paternæ: & quid de impubere, proxima tamen pubertati.*
5 *Impubes proximus pubertati, & doli capax iuramento ſe obligare poteſt.*
6 *Filia paciſcens cum patre iuramento præſtito an poſſit allegare ignorantiam legis, qua pactum prohibuit.*
7 *Filia conſtituta in patris poteſtate poteſt cum patre iuramento præſtito paciſci futuram ipſius patris hæreditatem.*
8 *Obligatio nulla inter patrem & filiamſam circa eſſe poteſt.*

QVinta huic cōſtitutioni conuenit interpretatio, dum ea tractat de renunciatione hæreditatis paternæ facta à filia dotata.† Quæritur enim, ſitne idem reſpondendū in pacto facto à filio, qui aliqua ex cauſa paternæ hæreditati renunciauerit præſtito iuramento? Et cum illæc deciſio in *l. 1.* congrue dotata loquatur: quibuſdam placet, nō eſſe idē in filio dicendū: imo eiſdē videtur, renunciationē factam à filio cum iuramento paternæ, & futuræ hæreditatis, adhuc inualidam eſſe, nec iure admittendam: cum diuerſa ratio in eo ſit. Siquidem in filia quæ honeſte matrimonio elocatur, & familiam exit paternam, poſſunt cenſeri iuſtæ hæ renunciationes: non ſic in filio maſculo, per quem familia parentum † conſeruatur: ſicuti in hac ſpecie notat Carol. Molin. *in Alexan. conſil. 180. lib. 5.* à quo libeter ipſe diſcedo ex communi omnium interpretum ſententia, quæ præmittit, idem in filio maſculo dicendum fore. nam ſi is vel cauſa dotis, aut donationis propter nuptias, aliaue ratione paternæ hæreditati renunciauerit iuramento præſtito, pactum iſtud validum & firmum iuramenti cauſa cenſetur. Hanc vero eſſe magis communem ſententiam, vt oſtendamus, oportet hoc in loco ſtatim alium *huius cap.* intellectum examinare.

¶ Sexto diſputari ſolet ad huius tractatus cognitionem, an ſi † pater in vita filio tradiderit integram legitimam inſpecto eo tempore, quo traditio fit: poſſit filius poſtmodū ſupercreſcentibus bonis patris, eiuſque aucto patrimonio petere ſibi mortuo parte legitimam ſuppleri. Nam Iacob. Butrig. *in l. pactum. Cod. de collat.* tenet, non poſſe filium petere portionis legitimæ additionē ex bonis, quæ pater mortis tempore reliquerit. Cum ſatis ſit integram legitimam accepiſſe inſpecto eo tempore, quo ipſe conſenſit eam ſibi à parte tradi. Hanc opinionem ſequuntur plures quorum mentionem fecerunt eam dicentes *Communem* eſſe Roman. *in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verbor obligat.* Georg. Nata. *in hoc cap. quamuis. 3. column.* Gulielm. Bened. *in repet. capit. Raynutius. de teſtamen. in verb. duas habens. numer. 242.* Curt. Senior *conſil. vltim.* Nicol. Boer. *deciſ. 62. col. 4.* intelligentes hanc opinionem Butrigarij eo caſu, quo ipſe loquitur, nempe cū filius legitimam portionem integram accepit inſpecto eo tempore, quo pater eam ipſi tradidit. Et ſane huic opinioni obſtat text. fortis *in l. ſi quando. §. 2. C. de inoffic. teſtamen.* Nec video, qua ratione iure defendi poſſit Butrigarij ſententia: cum legitima filiis omnino debeatur ex bonis, quę mortis tempore pater reliquit. *l. cum quæritur Cod. de inoffic. teſtamen.* Regia *l. 23. Tauri.* [*l. 7. tit. 6. lib. 5. Recopil.*] Quod manifeſtius probabitur, ſi conſideremus Baldi ſententiam *in c. cum M. colum. 4. de conſtit.* qui per eum rex opinatur, filium à patre accipientem legitimam portionem, & promittentem ſe nihil ex eius bonis amplius petiturum, poſſe nihilominus petere integritatem legitimæ iuxta bona, quæ poſt pactum patri obuenēre, & is tempore mortis reliquerit, text. ad idem optimus *in d. l. ſi quando. §. 1.* cuius opinionis & nos meminimus *in cap. Raynutius. §. 1. num. 8.* Baldum ſequuntur Romanus & Imola *in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta.* Ripa *in d. c. cum M. num. 28.* Iaſ. *in d. l. ſi quando. §. 1. idem in l. quod ſeruus. ff. de condit. cauſ. dat. in authen. nouiſſima. numer. 9. C. de inoffic. teſtam.* Roderic. Zuares *in l. quoniam in prioribus. C. de inofficioſi teſtam. amplia. 9.* Ioan. Lupi *in ca. per veſtras 3. not ab. §. 23. de donatio. inter virum & vxorem.* Tho. Gram. *deciſ. 57. num. 30. not.* idem Bald. *in l. pactum. vlt. oppo. C. de collat.* rurſus Guliel. Bened. *in d. c. Raynutius. in verb. in eodem, primo, nu. 220.* Iacobum reprobat. Ex quibus opinor ſatis improbari opinionē Iacobi Butrig. & contrariā cōmunem eſſe, vt fatetur Iaſon *in d. authen. nouiſſima. & in d. l. quod ſeruus.* Poſſet profecto Iacobi opinio procedere in caſu huius text. nempe vbi filius recepta congrua portione legitima ex bonis patris renūciaret cū iuramento paternæ hæreditati, & pactū patri fecerit, vt nullū ad eius bona regreſſum haberet. Hoc ſiquidē caſu, etiam ſi patrimoniū patris creuerit, nō poterit filius aliquid ex bonis patris petere: quemadmodū expreſſim adnotarunt preter alios Alexan. *in conſ. 180. lib. 5. & in l. 3. ratione 2. ff. ad legem Fal.* idem Alexan. Corn. Iaſ. & Dec. *in l. pactum dotali. C. de collationibus.* Ripa *in d. cap. cum M. lib. 1. reſponſor. cap. 6. column. vltima.* Thom. Grāmmat. *num. 30. in d. deciſio. 52.* Aymon. *in conſ. 114. num. 16.* ſenſit Io. Lupi *in d. §. 23.* & Roderic. Zuares *in d. ampliat. 9.* quorum *Opinio magis communis* eſt

teste Caro. Molin. *in d. con.* 180. *in additionib. ad Alex.* tametsi Iaſ. *in d. auth. nouiſſima.* adhuc dubitauerit propter rationem tex. *in d. c. cum.* M. quia iurans non videtur cogitaſſe de renunciãda portione, quæ in bonis poſtea patri obuenientibus ſibi iure competeret. Attamen ipſe communem opinionẽ ſequor, quippe qui videam iuratam renunciationem ad futuram hæreditatem patris pertinere, quæcunque & quãtacunque ea ſit. Authoritas vero quæ pro Iaco. Butriga. adduci ſolet ex *l. 1. §. ſi vel parens. ff. ſi quis à parent. fuer. manumiſ.* minime probat eius opinionem: quod paulo poſt conſtabit:

Igitur duo apparent vera eſſe ad intellectum *huius cap. ex his.* Primum deciſionem iſtam non ſolum obtinere in filia renunciante hæreditati paternæ: ſed etiam in filio, qui iuramento præſtito paternis bonis nuptiarum, donationiſve propter nuptias cauſa renunciauerit, pactumque ipſi patri fecerit. Secundum, quod licet poſt hanc renunciationem creuerit patris patrimonium, eique multa bona obuenerint, minime poterit filia, quæ renunciauit, aliquid petere ex bonis patris.

¶ Septimo, eidem verbo, *filia,* ſubditur & alia interpre-
4 tatio, vt intelligamus † huius cap. conſtitutionem etiam in filia minore vigintiquinque annis. Etenim pactum hoc ab ea patri factum, iuramento præſtito validum eſt omnino, quemadmodum *Communi omnium conſenſu* Doct. exiſtimant: præſertim Georg. Natanus hic, 4. *limitat.* Aret. *in c. in præſentia. nu.* 19. *de probat.* vbi Auguſt. Berous *num.* 168. fatetur hanc opinionem cõmunem eſſe. Et eam ſequitur ac latiſſime Paul. Pariſ. *conſ.* 26. *lib.* 3. *num.* 13. *& probatur in authen. ſacramenta puerũ. C. ſi aduerſ. vendit.* Nec quidquam impedit huius opinionis veritatem cum minor vigintiquinque annis poſſit iuramento obligari, quod iure receptiſſimum eſt, modo is pubes ſit nempe fœmina duodecim, vir autem quatuordecim annorum: imo quibuſdam placuit iuramentum præſtitum ab impubere, doli tamen capace, & proximo pubertati, qui intellectum & diſcretionem ad iurandum habuerit, validum
5 eſſe, & obligationem inducere. Nam is impubes † iuramẽto poteſt ſe adſtringere: gloſſ. Abb. & Doct. *in c. ex literis. in 2. deſponſalib.* tex. optimus *in l. vlt. §. in eum. ff. de liber. cauſ.* idẽ Bart. Corne. & Iaſon, *col.* 4 *authen. ſacramenta puberum. C ſi aduerſ. vend.* quo in loco non tantum ſimpliciter hoc verum eſſe opinantur, ſed exiſtimant, iuramentũ impuberis proximi pubertati, & doli capacis contractum alioqui iure inualidum confirmare: vt plane in ſpecie *huius c.* & ſimilium ſit ſatis iuramentum præſtari à filia impubere, modo ea ſit proxima pubertati, ac doli capax: qua in re Bar. aſſeuerat hanc opinionem communem eſſe. Idem notant Abb. *in conſ.* 108. *lib.* 2. *Dec. in l. pupillum ff. de reg. iur.* Ego vero & ſi ſciam, in cauſa matrimoniali, & in eo contractu, qui potius integrum intellectum, quam certam ætatem exigit, iuramentum impuberis doli capacis, & proximi pubertati iurantem obligare, *d. cap. ex literis.* idque quo ad ſimplicem obligationem regulariter verum ſit: tamen quod hoc iuramentum ſit ſufficiens ad confirmandum contractum alioqui iure inualidum, aut reſcindendum, ſane dubito, ac potius exiſtimo iuramentum hoc non habere hunc effectum, ne tot priuilegia ſimul ab vna, & eadem radice conſtituamus: & præterea quia facillime ea ætas decipitur in contractibus: & ſubinde in præſtandis ad eorum confirmationem iuramentis. Nam ex cauſa impubertatis danda eſt, vt ex ratione metus à iuramento, abſolutio, etiam ſi iurans fuerit proximus pubertati, & doli capax: ſiquidem, licet iuramentum obliget, æquiſſime tamen ob imperfectam ætatem dari debet abſolutio. Sic ſane opinionem iſtam, quod iuramentum impuberis proximi pubertati, & doli capacis non confirmet contractus iure inualidos, ad quorum confirmationẽ eſt neceſſarium iuramentum, tenent Cynus, & alij *in dict. auth. ſacramenca puberum.* quorum *ſententiam communem* eſſe fatentur eam ſequuti Alexand. *in l. qui iurasſe. in princip. ff. de iureiur.* & Alciat. *in d. cap. cum contingat. numer.* 141. qui alios huius opinionis citat auctores. Quibus ſuffragatur text. *in d. authen. ſacramenta puberum.* dum ad hunc effectum ſacramenta puberum exigit. Idem probant Regiæ Partitarum conſtitutiones: nempe *l.* 56. *titul.* 5. *part.* 5. *& l.* 6. *tit.* 19. *part.* 6. noſque olim Salmanticæ eandem ſententiam probauimus in Epitome *in* 4. *Decret. 1. par. c.* 5. *§.* 1. *num.* 4.

Hinc plane infertur, in caſu huius tex. & in caſu. *cap. cum contingat.* minorem 25. annis, maiorem tamen 14. iurantem hos contractus minime poſſe ab eis diſcedere nec ratione minoris ætatis, nec ratione legis has conuentiones reprobantis: vtrunque etenim iuramenti religione ſuppletur minor quidem ætas & iuris ciuilis contractuum prohibitio, prohibitioq; ſicuti in præmiſſis conſtat & notant Paul. Caſtrenſ. *col.* 3. Philip. Corn. *nu.* 20. *in d. authen. ſacramenta puberum.* tametſi Andr. Alciat. *in d. c. cũ contingat. nu.* 130. teneat expreſſim iuramentum præſtitum à minore vigintiquinque annis, etiam pubere, minime confirmare contractum alienationis dotalis rei, aut alium lege prohibitum, vt minor excludatur à beneficio reſtitutionis, quæ ei competere poteſt ratione minoris ætatis. De quo etiam tractabimus inferius in quæſtione de læſione admodum graui, quam vulgus appellat enormiſſimam.

¶ Octauo huius cap. cõſtitutio procedit † in filia nõ tantum certa, quod ius ciuile pactum iſtud improbauerit: ſed & in ea, quæ minime fuerit certior facta hac in ſpecie deciſionis iuris ciuilis, & ignorauerit hoc pactum iure ciuili prohibitum eſſe. Nihil etenim id refert, cum iuriſdici virtus hoc in caſu & in ſimilibus minime deficiat ob ignorantiã iſtã, quę nõ impedit cõſenſum iurãtis, atq; ita aduertunt Guido Papæ q. 227. & Guliel. Bened. *in c. Raynut. de teſtam. in verbo, duas habens filias. nu.* 294. qua ratione profecto admodũ eſſet abſurdũ, quod mulier rem dotalẽ alienãs iuramento præſtito, obtineret reuocãtionẽ huius cõtractus ita iurati ex eo, quod probaret, ſe ignoraſſe tẽpore cõtractus à lege ciuili prohibitã eſſe dotalis rei alienationẽ. Igitur octauus hic intellectus præterquã quod æquiſſimam habeat maxime conuenit ad effectum huius conſtitutionis.

¶ Nono hæc ipſa conſtitutio eſt intelligenda in † filia nõ tantum emancipata, ſed & in ea, quæ ſit ſub patria poteſtate: quod deduci poterit ex *l. Pomponius in 2. ff. famil. erciſcun.* vbi ratione dotis optime contingit donatio inter patrem & filiumfamilias: atq; ex eadẽ cauſa pactum. Quamobrem ita hunc text. interpretantur Dec. *in d. l. pactum dotali. C. de collationib. col.* 1. *&* 2. Ioan. Crot. *in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta. nu.* 47. *ff. de verbor. oblig.* & Pariſ. *in conſ.* 27. *lib.* 3. *nu.* 12. tametſi Odofredus *in d. l. pactum dotale,* voluerit, pactum hoc inter patrem & filiumfamilias minime valere: quaſi inter eos non poſſit vere fieri donatio, nec ei ſimilis cõuentio. Sed in fauorem prioris ſententiæ plurimũ facit, quod licet alioqui non valeat iure ciuili donatio inter patrem & filiumfamilias. *Idenationes quæ parentes. C. de donatio. inter virum & vxorem l.* 2. *Cod. de inoffic. donatio.* tamen iuramento confirmatur. quod præcipue adnotarunt Bald. *in l. vltim. Cod. pro donato.* Alexand. *in conſil.* 8. *lib.* 2. Aret. *conſil.* 17. *col.* 4. *& conſil.* 77. *col.* 2. idem Alex. *in l. ſi donatione. C. de collat. colum.* 5. & Guido Papæ *deciſ.* 145. tradit Dec. *in auth. ex teſtamento.* 4. *col. C. de collationib.* Ripa *in l. ſi vnquam. q.* 15. *C. de reuocan. donat.* Ial. *conſ.* 118. *col.* 1. *lib.* 4. Et plerique alii, quorũ mentionem hi fecerunt. Præſertim hinc intellectus procedit: quia Odofred. *in d. l. pactum.* non tractat de pactione iurata: ſed præmittit, illum text. fore neceſſario intelligendum in filia emancipata: cum † inter patrem & filiam in poteſtate nulla ſit efficax obligatio, etiam ſecluſa prohibitione ſpeciali huius conuentionis, *de qua in d. l. pactum.* ad cuius interpretationẽ oportet præmittere ſecundum eum, pactum illud alioqui validum ex aliis cauſis eſſe, atq; ita factum cũ filia emancipata. Et nihilominus Iaſon & Dec. ibi diſcedit ab Odofredo, ex eo quod cauſa dotis potuerit fieri pactum inter patrẽ & filiã in poteſtate: vt modo dicebã: & probatur à glo. Bart. & Docto. *in d. l.* 2. *C. de inoffic. donat.* Bald. *in l. cum oportet. §.* 1. *C. de bon. qua lib.* Bartol. *in l. frater à fratre. ff. de condit. in deb.* Cardin. *conſ.* 111. *col.* 2. Paul. Caſtrenſ. *in l. cum pater. §. pater filiæ. ff. de lega.* 2. qua ratione nõ obſtante *in d. l. pactũ dotali.* improbatur pactio, cuius in hoc cap. mentio fit, propter rationes, quas initio huius tertiæ partis adduximus. Igitur, ſi quę modo prænotauimus ad amuſſim fuerint obſeruata, cõſtabit apertiſſime huius cap. reſponſum procedere, ſiue pactũ fiat cũ filia minore vigintiquinq; annis, ſiue cum filia conſtituta ſub patris poteſtate, etiam ignorante pactionẽ iſtam iure ciuili prohibitam eſſe, ſiue itidem fiat cum filio.

§. SECVNDVS.

SVMMARIA.

1 *Pactum renuntiationi hereditatis paternæ factum etiam in eo tempore, quo filia nuptui non tradebatur, an teneat.*
2 *Pactum renunciationis hereditatis paternæ iuramento præſtito factum à filia, quæ religionem ingredi vult, an teneat.*
3 *Renuntiatio hereditatis maternæ iuramento præſtito facta à filio familias, non præiudicat patri & num.* 4.
4 *Renunciatio hereditatis paternæ cum iuramento à matre, recepta dotis, fi-*

8 An moriat sine filiis petentibus hæreditatem eius, qui post filiæ mortem obierit? & in fine huius §.
1 Statutum excludi nti ingressos in monasterium à successione paterna quomodo valeat.
4 Renunciatio facta cum iuramento à filia ingrediente religionem, an rescindi possit à monasterio causa grauissimæ læsionis?
7 Renunciatio facta à filia cũ iuramento, nulla recepta dote, an valeat?

Decima huius constitutionis interpretatio versabitur circa ea verba: *Dum nuptui tradebatur.* Nam quibusdã æque visum est,* eandem decisionem procedere, si pactum hac eo tempore, quo filia nuptui non tradebatur, sed tamẽ ex bonis paternis eo tempore inspecto portionẽ cõgruam pro ratione dotis futuræ, aut pro legitima accepit. Valet siquidem pactum istud, iuramẽto cõfirmatur: quemadmodum paulo ante diximus de filio in quinto intellectu. Sic denique parum refert, quod pactum istud fiat tempore nuptiarum, an ante nuptias vel post eas: modo filia renunciãs hæreditati paternæ dotem, vel congruam portionem eo tempore ex patrimonio patris accipiat: secundum Archid. Io. Andr. Domin. Franc. & Georg. hic *col. 3. & Gul. Bened. in c. Raynutius. de testam. in verbo, duas habens filias. num. 260.*

Vndecimo circa eadem* verba quæritur, an pactum istud, cuius *in hoc c.* mentio fit, iuramento firmatum valeat, si fiat eo tempore, quo filia religionem ingreditur: & an ea pactio monasterio præiudicet, possitve rescindi grauissimæ læsionis causa: & sane quidam existimarunt hanc pactionem nec monasterio præiudicium aliquod facere, nec validam esse: sequentibus equidem rationibus.

Primum enim, & si hæc pactio fiat ante monasterij ingressum: & tamen post professionem religionis pater renunciantis mortem obierit, monasterium admittendũ est omnino ad hæreditatem patris ipsius monachę, non obstãte renunciatione: quod eleganter responderunt Marian. Soc *in cons. 183. lib. 2.* Philip. Cor. *in cons. 272. lib 3.* Fel. *inter cons.* Carol. Ruin. *cons. 206.* & ipse Carol. *cons. 204. lib. 1.* quorum ea ratio potissima est quod renunciatio prædicta etiam iurata habeat conditionem hanc, si renuncianti fuerit delata hæreditas, Paulus de Cast. Imo. & Dd. per text. ibi *in l. qui superstite. ff. de acquir. hæred.* idem Paul. & Alex. *in l. pactum dotali. C. de collatio.* hæreditas autem nõ defertur monachæ mortuo eius patre post professionem, sed monasterio iuxta eã opinionem, quæ magis *Communis* est, quemadmodum nos probauimus *in c. de testam. nu. 20. & seq.*

Secundo ad huius partis cõprobationem plurimum accedit egregia decisio Paul. Castr. *in l. si. in princ. C. de bon. quæ libr.* 3 vbi asserit,* renunciationem hæreditatis maternæ factam cum iuramento, minime nocere patrifamilias, sub cuius potestate manet filius, qui renunciauit, si mater mortem obierit viuente patre, & nondum finita patria potestate. Quia hæc renunciatio sortitur effectum eo tempore, quo mater mortua est, quo patri hereditas acquiritur: in qua acquirenda, vel repudianda non potest filiusfam. patri nocere *in d. l. vlt. in princ. & §. 1.*

Tertio, nõ potest hęc renunciatio procedere, etiã si fiat sub ea cõditione: si renunciãs ingressus fuerit religionem: nam ea cõditio improba est, quippe quæ impediat, aut saltem aliquod præstet impedimentum ingressui, & professioni religionis. quod probatur ex ratione tex. *in auth. de sanctiss. episc. §. sed hæc præsenti. & in l. Titia si non nupserit. ff. de cond. & demonst.* Bart. *in cons. 1.* Dd. *in auth. nisi rogati. C. ad Trebel. & in c. in præsentia. de probat.* Sicut & cõditio auertens à matrimonio carnali reijcienda est ab vltimis voluntatibus. *l. sed si hoc. §. vlt. & l. quotes. ff. de condit. & demonst.* atq; idem probatur *in rub. C. de. indict. viduit. tollen.* Quibus quidem rationib. probari poterit, pactũ hoc, cuius in hoc cap. mentio fit, nõ posse adhuc iuramento præstito valide fieri ab ea, quæ religionẽ profiteri vult.

Imo contrariam sententiam, quod pactum hoc iuramento præstito factum valeat, & firmum sit, etiam si fiat tempore, quo filia ingreditur, aut ingredi vult religionem, tenent Bart. *num. 7.* & Bald. *in l. vlt. C. de pact.* Dec. *cons. 31. colum. 2.* Franc. Purpur. qui alios allegat *in d. l. vlt. nume. 188.* & videtur *opinio ista magis communis* ex his qui Bart. opinionem *in d. l. vlt.* sequuntur. Et hi sane post Bart. hanc opinionem intellexẽre, etiam eo casu, quo filia religionem professura non acceperit tantum pro dote, quantum ex patris bonis, & eius patrimonio percipere iure potuisset: modo congruam dotem ad ingressum religionis habeat ex bonis paternis: quod Bart. expressim explicat. Erit tamen ad effugiendas hac in controuersia varias Dd. opiniones admodum vtile, & denique cautissimum, quod hoc pactum fiat ex consensu monasterij, id est, prælati, & conuentus: qui in his acquirendis possunt mõasterio præiudicium inferre: atque ita in specie consuluerunt Franc. Purpurat. & Hieronym. Cognol. *in d. l. vlt.* vterque *numer. 194.* probatur hæc Bar. opinio authoritate huius constitutionis, quę ratione iuramenti confirmationem pacti alioqui iure ciuili prohibiti, inducit Nec refert, quod fiat à filia ingressura religionẽ nulla etenim est congrua discriminis ratio: quæ veræ possit in hac disputatione probare, non valere pactum hoc factũ à filia religionem professura: cum validum sit, si fiat ab ea, quæ matrimonium contrahit.

Nec oberit huic opin. prima ratio in contrarium adducta: siquidem verum est quod *in d. l. qui superstite.* à Iurisconsultis respondetur. Sed tamen id ita intelligendum est, vt renunciatio futuræ hæreditatis intelligatur hac conditione, si hæreditas fuerit delata renuncianti, vel alteri ex eius persona, vel eius ratione, & causa. Nam tunc renunciatio, quæ tamen ab initio valida fuit, & fieri potuit, ad hereditatem refertur ac pertinet futuram, quæ vel ipsi renuncianti, vel alteri iure ipsius renunciantis delata sit. At in præsenti quęstione monasterio defertur hæreditas ex persona monachi eius quidem iure, non alia ratione, nec causa: atque ideo renunciatio monachi facta ante professionẽ & valida nocet monasterio, cui non aliter hæreditas patris ipsius monachi defertur quam ex iure & persona eius, qui iam per renunciationem fuerat excluſus ab ea hæreditate. Etenim licet *in d. l. qui superstite.* non possit renunciari hæreditati nondum delatę: tamen iuramenti ratione renunciatio ista permittitur. Quibus quidem accedit, quod ratione huius pacti iurati, si id valet ab initio, non potest hæreditas monasterio deferri: quamuis pater monachi moriatur post professionem: quia nec monacho tunc deferretur, si monachus non esset. Sic sane si monachus, mortem obijsset priusquam pater: licet nullum pactum præcessisset, monasterium morte monachi pręmorientis ante patrem excluderetur: iure etenim monachi eam hæreditatẽ petere debet: is vero ab ea excluſus est, vel pacto, vel morte. Igitur monasterio deferri ea hæreditas non potest. Vnde multa possunt simili argumento adnotari: Quorum aliquot hoc in loco referam ad apertiorem huius quæstionis intellectum. Nam si quis renunciauerit fideicommisso conditionali, ad quod vocabatur, & postmodum ingressus fuerit religionem, ac post professionem conditio commissi euenerit: nempe mors illius, qui rogatus fuerat restituere nõ poterit monasterium illud consequi: imo renunciatione excluditur. Sic & in eo casu, quo quis post renunciationẽ hæreditatis seipsum in adoptionem dederit, & postea mortem obierit is, cuius hæreditati renunciauerit: non obtinebit eã pater adoptiuus: cui alioqui quibusdam sublimitationibus iure cõpetebat. *l. si. adoptauero. ff. de precario.* Eodem modo, si quis post renunciationẽ paternæ hæreditatis, cuius nulla possit fraus præsumi, crimen cõmiserit, & ea ex causa omnia bona, iura, & actiones, præsentia, & futura in fiscum deferantur, iuxta ea, quæ notantur *in l. 1. §. an bona. ff. de iure fisc.* Etiam si eo viuo pater moriatur, nihil ex ea hæreditate ad fiscum pertinebit. Quod ex superioribus constat.

Sed ne quis admodum vrgentem esse Soc. & aliorum argumentationem arbitretur, ea poterit facilius tolli, si constituamus in hac specie & quæstione hæreditatem nõ deferri monasterio: idque, ni fallor, apertissimi iuris est. Nam hæreditas defertur filio iure suitatis, vel propter illud ius succedẽdi, quod habet in bonis patris: huc autem iuri monachus tempore quo potuit, renunciauit & à se abdicauit spem illam, & ius succedendi in bonis patris: idcirco cum professus est monachus religionem, non transtulit in monasterium ius successionis: quia illud non habuit eo tẽpore, nudusq; ac priuatus eo iure monasterium ingreditur. Qua ratione non potest ius illud monasterio competere, nec ei defertur hæreditas. Nec iure monasteriũ aliquid ex paternis bonis, vel hæreditatibus causa monachi haberę poterit: nisi quod ipse monachus in sæculo manẽs potuisset habere. At si monachus, qui paternæ hæreditati renunciauit, mansisset in sæculo, per renunciationem excluſus foret à iure succedendi: igitur eadẽ ratione & ipsum monasteriũ ab eodẽ iure excluditur propter renunciationẽ.

Secũda probatio prioris opinionis ex eo deficit, quod decisio Pauli Castrensis non omnino admittenda sit. Etenim aut pater cõsentit renunciationi factæ per filium, & tunc

res est admodum expedita: quòd sibi nullum ius hac in re patriæ potestatis causa competat: cú eidem per consensum renunciauerit, nec filio deferri possit hæreditas tempore mortis illius, de cuius agitur successione, quia eidem valide renunciauerat: sicuti modo in monasterio diximus: & ideo pater non potest hæreditatem illa petere ex persona filij, aut saltem pater non consensit renunciationi, & eo casu valet renunciatio quo ad cætera, patri tamen nõ nocet quo ad vsumfructum, nec quo ad alia iura, quæ ratione patriæ potestatis habere in eisdẽ bonis poterat. Quod vero diximus renunciationem validam esse quo ad cætera præter vsumfructum, videbitur quibusdam maxime cõtrariũ *l. vlt. C. de bon. quæ libe.* vbi filiifamilias repudiatio hæreditatis delatæ, & aduentitiæ minime nocet patri, nec quo ad vsumfructum, nec quo ad alia: siquidem repudiante filio potest pater hæreditatẽ adire, & eam sibi omnino acquirere. Quæ tamen constitutio tractat de eo casu, quo hæreditas est iam filio delata, & ex eius persona patri, qui nec fuit institutus, nec potest alio titulo hæreditate illam habere quam iure patriæ potestatis, non ex hoc idẽ erit in hæreditate deferẽda, qua in specie nos loquimur. Nam si filius renunciauerit iuri succedendi, postea ei non defertur hæreditas: atq; ideo cessat omnino ratio Pauli Castrensis, de cuius opinione dubitat Barto. Soci. *l. 2. n. 5. ff. de his, quæ pœnæ causa.* At profecto ipse arbitror, eã falsam esse, nec posse iure defendi, nisi quo ad vsumfructum, in quo dubius equidẽ adhuc eam admittendam esse censerẽ. Sed etsi opinio Pauli vera foret, minime ad quæstionem istam de monasterio conduceret: siquidem diuersa omnino ratio est. Etenim filius famil. tempore renunciationis sub patris est potestate, cui non potest nocere: ac nõ ita est in eo, qui ante professionẽ renunciat hæreditati, qui liberam habet potestatem de rebus propriis disponendi: nec monasterium vllum ius in eius bonis eo tempore habet, potestq; ipse religionem ingressurus monasterio præiudiciũ inferre ante eius ingressum. quod satis iure probatur. Nec in hoc potest aliqua contingere controuersia, quæ iuris ratione habeat. Nõ me latet, posse hac in quæstione adduci quandam Ludou. Romani sententiam: is, in-
4 quam, *in d. l. qui superstitis*, scribit, renunciationem † à filia iuramento præstito factam hæreditatis paternæ dote cõgrua ei cõstituta, nocere eius filiis, quib. mortua matre aui hæreditas fuerit delata, post mortem matris, auo moriente: quia ratione dotis acceptæ futuræ patris hæreditati renũciauerit. Hæc Romani opinio verior est secundum Dec. *in consil.* 181. *n.* 7. eund. Dec. *in dict. l. pactũ dotali. nu.* 18. Guli. Bened. *in cap. Raynutius. de testam. in verb. duas habens filiæ. nu.* 181. Anton. Rube. *cons.* 42. *nu.* missam tamen hanc opinionem facimus, quippe qui contrariam veriorẽ esse existimemus. Ná mortua matre superstite patre, ad aui hæreditatẽ admittendi sunt nepotes iure proprio, quamuis ex persona matris, cuius renũciatio eũ intellectũ habuit, si ei nõ renuncianti foret delata hæreditas patris, atq; ideo nepotes admittendos esse in hoc casu, respõderunt Bal. *in d. l. pactum dotali. 2. q. C. de colla.* quẽ sequũtur alij, maxime Alex. ibi, & Paul. Castr. *in d. l. qui superstitu.* And. Tiraq. *in tract. de primogen. q. 40. n. 117.* licet Roma. ad eius cõclusionẽ Bal. citauerit. Idem tenuerunt Francus & & Geord. Nathan. hic, *n. 56.* & Thom. Gram. *decis. 57. nu. 39.* dicens hanc *Opinionem Communem esse.* Idẽ fatetur Rob. Marantha *disput. 10. num. 13.* quod iterum repetam *in fine huius §.*

Tertia ratio minime comprobat priorem sententiam: illa etenim iuris Cæsarei responsa, quorum ibi meminimus, non habent omnino eam rationẽ: ne quis auertatur à professione religionis: siquidem qui religionẽ profiteri vult, & ea ex causa paupertatem vouet & optat, parum solicitus erit de bonis ad monasterium deferendis: temerariũ enim est iudicium, si opinamur eum auerti à religionis ingressu, ne res temporales, patrimonium, & alia amittat bona, quorum relinquendorum causa religionem ingreditur. Alioqui eadem causa, quæ mouet ad religionẽ, auerteret ab ea, quod absurdum esse palã constat: multisq; id probauimus *lib. 1. variar. Resolut. ca. 19. nu. 7.* imo etsi renunciatio ista iuramento præstito fiat hac apposita conditione: si renuncians ingressus fuerit religionem: adhuc valet, & firma est. Nec per hanc conditionem renuncians auertitur à religionis professione, ipse quidẽ sponte deliberans de religionis ingressu, & paupertatem eligens, bonis & hæreditati futuræ renunciat ea ex causa, quia religionẽ profiteri vult: alioqui profecto minime renunciaturus. igitur nequaquam impeditur à religionis professione per renunciationem istam, quæ manifeste fit ex ea causa, quod ingrediatur religionẽ. Idcirco cessant rationes in contrariũ adductę & excogitatæ, præsertim à Barth. Soc. *in d. l. 2. nu. ff. de his, quæ pœnæ causa.* & Angel. *in disp. incipien. quidã nobilis genere.* & à Socin. *in cons. 183. col. vlt.* Purpur. *in d. l. vlti. C. de pact.* & aliis, qui contrariũ iure verius esse adseuerant. Illud sane adnotandum est, quod Barto. *in d. l. vltim. C. de pact.* licet pactũ istud validũ esse iuramento præstito, existimauerit, in statuto tamen aliud probat, quadã distinctione vsus. Etenim distinguit, an tutum † excludens monachos à successione, his fuerit verbis conceptum. *Monachi non succedant.* & hoc in casu sentiret statutum valere: an his, Si quis monasterium religionẽ professus ingressus fuerit, priuatus sit iure succedendi: quo casu non valere statutũ scribit, quæ distinctio falsa est. Si in vtroq; casu statutum nullum est, secundũ Matthesill. *in tab. 145.* & alios, quorũ *Opinio Communis* est, vt testantur Dec. *in c. Ecclesia. de const. n. 49.* Ioan. Baptist. de S. Seuerino *in rep. l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. col. 48.* Soci. *cons. 241. lib. 2. & cons. 31. lib.* 1. quã sententia sequuntur Docto. *in d. l. vlt. & in d. cap. Eccles.* Bart. improbantes. Cõsuetudo autẽ, qua monachi à parentum & consanguineorum successione excluduntur abintestato, valet quidem: quia Ecclesiarum, monachorum, clericorum atq; prælatorum, & principis consensum tacitum saltem habeat: quod in specie adnotarunt Guli. Bened. *in Raynutius. de testament. in verb. & vxorẽ nomine Adelasiam. nu. 149.* & Chassan. *in consuetu. Burgun. rubr. de successionib. §. vlt.* Boer. *in consuet. Bituricens. tit. de testam. §. vlt.* Massuerus *in rubr. de successionib. §. item per consuetudine.* optime Rebuffus super constitutiones regias in prœmio *li. 5. nu. 21. & 22.* quo in loco cõmemorat apud Gallos praxi, & consuetudine obseruantissima sublatas esse decisiones, text. *in authent. ingressi. C. de sacrosanct. Eccles. & l. Deo nobis. C. de epis. & cleric.* Cæterum, si verũ est quod modo ad *huius c.* interpretationem diximus: † nempe pactũ renunciationis hæreditatis paternæ iuramento præstito cõfirmari, etiam si fiat à filia, quæ statim est religionem professura: illud merito quæritur, an possit hæc renunciatio postea rescindi ea ex causa, quod grauissima contigerit in ea læsio: siquidem opulẽtissimæ hæreditatis spes, aut deniq; ingens patrimonium præsens fuerit remissum modico accepto, etiã si ad dotẽ ingressus in religionẽ fuerit quantitas congrua, & æqua? quæ quidem quæstio solet à plerisque definiri ex his, quæ de læsione admodum enormi, & grauissima traduntur multis in locis ad rescissionem contractus, etiam iurati. De quo statim & nos agemus, & profecto si ea resolutio est ad hanc speciem, & casum adducenda: frequentissimę erunt retractandæ, & rescindendæ renunciationes, quæ fiunt à monialibus eo tempore, quo religionẽ profiteri volunt: plerunq; enim sperãtes ex successione paterna amplũ patrimoniũ, aut deniq; portionem legitimam maximę æstimationis, eidẽ pacto iurato renunciãnondum accepta quarta portionis legitimæ partę: in quo dubio procul grauissima contingit læsio, ac deniq; ea, quæ *Enormissimã* vulgus appellat. Dec. eleganter *in consil. 31. col. nu. vlt. versic. vltim. non obstat.* & Aymon Saul. *in consil. 160. col. 1.* in ea sunt sententia, vt opinentur, nullum esse locum rescissioni contractus & pacti iurati, etiam prætextu grauissimæ læsionis, quoties renunciatio facta fuerit causa ingrediendi religionẽ. Pro hac sententia ipse ita argumentor. Etenim post religionis professionẽ, aut agit monasteriũ ad rescissionem ex persona monachi, & ex iure ipsi monachi cõpetenti, quod in monasteriũ trãstulerit, ex *authent. ingressi.* Aut agit ipsius quidẽ monasterij nomine iure ipsi monasterio cõpetenti, & delato. Priore equidẽ casu nõ video qua ratione monacho possit ius cõpetere ad rescindendũ pactũ iuratũ ex causa vtcunq; grauissimę læsionis: siquidẽ nulla in hac specie ipsi contigerit monacho, qui ob paupertatem seruandã, & vouendã, religionẽ profiteri vult, paupertatẽ quærit, & ipsam eligit. Igitur nõ poterit monachus, quemadmodũ paulo ante adnotabã, se læsum fuisse allegare in dimittendis bonis, ac diuitiis: quarum relinquendarũ causa monasticam vitam elegit. Quod si quis dixerit, monachum ipsum grauissime læsum eo ipso, quod in monasterium patrimonium non detulerit: plane id vere dici non poterit: quandoquidem nulla læsio contingit volenti religionem profiteri in hoc quod tenue patrimonium ad monasterium detulerit: pingue autem consanguineis reliquerit: cum ei paupertas monasterij parum noceat ad

religio-

religionem. Etenim maximum nomē apud vere Christianos religiosorum & ordinum mendicantium ob pauperiē hactenus censetur ab his, qui de religiosorum institutis sanctissime tractauêre. Idcirco impium foret iudicium, si quis existimaret, profitentem religionē hoc ipso læsum quod pauperrimum cœnobiū elegerit, dimiserit que apud consanguineos res amplas, quæ possent monasteriū ipsum ditare. Alioqui si iure hæc læsio esset alicuius momenti: nō ita libere iura permitterent professuris religionē de reb. propriis omnino inter cognatos, & amicos disponere, quod statim tractabitur. Posteriori autem casu monasteriū agere ex ea causa minime potest, siquidē nullum ius eidem monasterio conpetit, nec defertur in his rebus, quæ monachus ipse ante professionē, vel amicis, vel cōsanguineis dimiserit. Nam ingressurus monasterium licentia habet quoquomodo disponēdi de rebus propriis. *auth. de monachis. §. illud. & §. nunc autem. sub c. si qua mulier. 19. q. viti. auth. nunc autem. C. de episc. & cleric. in authen. si qua mulier. C. eo. tit.* Nec eius testamentū rumpitur, etiā si nihil monasterio reliquerit, modo id fecerit religionis ingressum prēmeditatus, iuxta eā resolutionem, quam in hac re nos tradidimus *in cap. 2. de testa.* nu. 5. vnde fit, vt hæc sententia Decij satis possit iure, & æquitate defendi,

¶ Duodecima huius c. interpretatio ex eo constat, quod ad illa pertinet verba: *dote contenta.* Nam † quidā existimarunt, non aliter esse pactum istud admittendum, etiā si iuratum sit, quam si filia renuncians paternæ hæreditati dotem acceperit ad matrimonium, quod eo tempore contrahi esset enim renūciatio ista iniquissima ex parte eius, cui fit, atq; omnino impia, quippe quæ filiā excludat omnino à paternis bonis, & eius hæreditate. Sic sane Anchar. hic opinatur ad huius capit. intellectum, vt ista decisio admittatur, necessarium esse, quod filia dotem aliquā acceperit tempore pactionis iuratæ. idem notat Salycet. *in l. pactū quod dotali. C. de pact. col. penult.* quorū *Opinio verior* est, secundū Dec. *in l. pactum dotalii C. de collationib. nu. 7.* Cōtrariam sententiā probare conantur, & sequuntur Imola *in dict. d. qui superstitis. col. 1. ff. de acquirend. hared.* Dominic. hic, *col. 3. vers. quid si filia.* Georg. Natanus latius 5. *limitatione.* atq; item Alexand. *in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 9. ff. de verborum obligationib.* Horum *Opinio Communis* est, vt fatetur Augu. Beroius *in c. in præsentia. de probation. nu. 17.* etiam si de ea dubitet. Quibus suffragatur, quod licet pactum istud iure ciuili sit improbatum, iure tamen Pontificio non alia ratione confirmatur religione iurameti, quam quod ipsi seruari à iurante possit sine aliquo dispendio salutis spiritualis. Quæ quidem ratio etiam tunc locum habet, cum filia hæreditati paternæ renunciat gratis nulla recepta dote: illud vero erit considerandum admissa hac posteriori sententia: an æqua, iustaque sit hæc pactio quo ad ipsum patrem. Nam si ex ea parte iniquitatē habet, danda erit iusta ex causa absolutio: sicuti datur ex causa metus, doli veri, vel præsumpti, contingentis ex proposito, vel re ipsa. Qua de re statim in verbo, nō vi, nec dolo præstito, latius agemus. Etenim si filia diues admodū ex bonis maternis, aut aliunde hæreditati paternæ renunciauerit nulla dote recepta, & iuramento præstito, vt patris hæreditas diuidatur inter fratres pauperes: profecto pia est hæc renunciatio, nec aliquam iniquitatem habet, nec ratione grauissimæ læsionis rescindi potest: cum nulla vere in hac specie contigerit læsio, nec possit dolus præsumi propter grauissimam læsionem: & manifeste constet, filiā renunciantem hæreditati paternæ de hac grauissima læsione cogitasse, eāq; titulo liberalitatis remittere voluisse.

Regulariter tamen est obseruandum nullam esse in casu *huius c.* dubitationem: vbi filia dotem acceperit æqualem portioni legitimæ, quam habitura esset ex bonis patris, si eo tempore, quo renunciat, fieret inter filios patrimonij paterni diuisio: idem erit, si dotem paulo minorem legitima portione acceperit, quod si dos fuerit multo minor portione legitima, quid tunc agendum sit, explicabimus inferius in verbo, dolo.

Sed si filia tempore renunciationis nihil pro dote acceperit absq; vlla controuersia pactum istud etiam iuratū nō excludit filos huius renunciantis ab hæreditate aui, qui mortem post filiā obierit. Nam & ipse Roman. qui à nobis citatus fuit *in hoc. §. vers. non me latet.* in hac specie hoc ipsum tenet: & est communis opinio, vt fatentur Alex, & Dec. *in dict. l. pactū dotalis. C. de collat. n. 18.* Gul. Bened. *in c. Raynut. in verbo habens filias. n. 280.* idē probarunt Bald. *in d. l. pactū dotal. 2. q.* Imol. Aret. & Paul. *in dd. qui superstitis. ff. de acquir hared.* & pleriq; alij, qui passim à Iurioribus citantur. Nā & idem tenet Fran. & Geor. hic, *nu. 56.* Thom Grammat. *decisio. 57. nu. 39.* dicens hāc *Opinionē Communē* esse: quā & ripa explicat *lib. 1. respons. c. 6. col. 2.* quidquid Bartol. dixerit *in d. l. qui superstitis.*

§. TERTIVS.

SVMMARIA.

1 *Renunciatio hæreditatis paternæ non excludit filiam à bonis, quæ propter secundas nuptias pater tenetur seruare filiis prioris matrimonij.*
2 *Filia renuncians hæreditati paternæ, non prohibetur bona patris petere & hæres fratris.*
3 *Renunciatio hæreditatis paternæ filium excludit etiam à legitima.*
4 *Renunciatio hæreditatis paternæ à filia facta, an extinguatur mortuis fratribus masculis viuo patre? & vbi late hac de re multa.*
5 *Renunciatio extinguitur extincta causa, propter quam ea facta est. late declaratur.*
6 *Exheredari filia, quæ renunciauit patris successioni, non potest, si causa, ob quam facta est, sublata sit.*
7 *Defendentium appellatione qui veniant.*
8 *Pactum, quo hæreditati paternæ renunciatur, excludit filiam à bonis patris, etiam intestati.*
9 *Filia paterna hereditati non excluditur à bonis feudalibus.*
10 *Pactum renunciationis hæreditatis paternæ, renunciantī & eius filiis ac hæredibus nocet.*
11 *Renunciatio iurata hæreditatis paternæ, nō reuocatur natiuitate filiorum.*

DEcimotertio illud omnino examinandum, quem scilicet intellectum habeant illa verba: *vt nullum ad bona paterna regressum haberet*: ex his etenim apparet, filiam tempore nuptiarum renunciantem cum iuramento hæreditati paternæ non posse postea bona paterna petere, † quæ quidem 1 conclusio plane intelligitur, nisi pater transiret ad secunda vota, & sic ad secundas nuptias: tunc etenim etiam filia renuncians poterit post patris obitum portionem in bonis paternis petere iuxta constitutionem *l. fœminæ. §. illud. C. de secund. nuptiis.* quæ in viro admittenda est secundum glos. & *communem* ibi: & Regia Taurid. 15. Nam bona quæ pater habet ex filiis primi matrimonij, si postea ad secundas transierit nuptias, ea mortuo patre applicantur filiis primi matrimonij. Et licet filia renunciauerit bonis paternis, etiam iuramento præstito, poterit tamen admitti, & admittitur ad ista bona, quæ pater in pœnam secundi matrimonij amittit, aut saltem tenetur relinquere filiis susceptis ex primo coniugio, sicut in hac specie ostendit Oldrad. *cons.* 294. quē secuti sunt Guid. Papæ q. 228. Gul. Bened. *in ca. Raynutius. de testa. in verb. duas habens filias. nu.* 228. Dec. optime *in cons.* 230. *col. penult.* Franc. Purpur. *in d. l. vlt. C. de pact. n.* 196. quamobrē tex. hic dum dicit, ratione huius pacti, filiam nullum regressum ad bona paterna habituram, est intelligēdus iure sanguinis, & successionis paternæ: Quasi aliud dicendum sit, quoties filia bona paterna petierit iure pœnæ, & reseruationis legalis statutæ in fauorem filiorum: tūc etenim huic huic filiæ non oberit renunciatio paternæ hæreditatis, etiam iurata,

¶ Decimoquarto, eadem fere ratione responsio huius cap. est intelligēda, vbi filia paterna bona, vt paterna petierit: nam excluditur per pactum iuramento præstito firmatum: † quod si ea bona, vt fraterna petere velit, postquam à 2 patre illa deuenêre in fratrem, cui ipsa succedere intestato iure potest, nihil filiæ nocebit paternæ hæreditatis renunciatio: sicuti expressim probare conantur Angel. *cons.* 52. Alex. *in l. 1. §. veteris. ff. de acquirend. possess.* Paul. & Aret. *in l. Paulus. ff. de acquirend hared.* Dec. *in l. hæreditas. nu. 8. ff. de reg. iur.* quo in loco hoc ipsum censet intelligendum esse quoties patris hæreditas fuerit per renunciantis fratrem adita: vnde aliud dicendum erit, si nondum fuerit adita per fratrem hæreditas paterna: cum adhuc hæc hæreditas paterna sit potius quam fraterna. *l. sed si plures. §. si filio. ff. de vulg.* Nihilominus ipse opinor, non esse in hoc vim aliquam, modo filia, quæ renunciauerit hæreditati paternæ, bona paterna petierit vt hæres fratris, non patris: quod idem Dec. considerat *in l. quoties duplici iure. in fin. ff. de regul. iur.* post Bened. à Capra *cons.* 12. *ad fin.* & Aret. *consil.* 161. *in princip.* Atque ita iure optimo procedit hic intellectus, quem itidem sequuntur Soci. *cons.* 74. *lib.* 3. Purpur. *in dict. l. vlti. C. de pact. num.* 198.

¶ Decimoquinto, sunt qui existiment ad intellectū huius cap. renunciationē † istam paternæ hæreditatis, etiam iuratam, non excludere renunciatem à legitima, quæ ei debetur ex bonis patris: quod probare nituntur ex *l. si quando. §. sciendum. C. de inofficios. testam.* ita enim asseuerant Lud. Roman.

Roman. *in l.1.§.si quis ita.col.9.ff.de verb.obliga.* vt citat Andr. Tiraq. *in tract. de primogen. q.55. num.3.* sed falsò: sicuti & imibi pro hac parte adducit contrariæ opinionis auctores. Sed tamen huius sententiæ auctores esse videntur Bald. *in rubri.ff.de iureiur. col.penul. vers. non tamen credo.* Roman. *in d.l.qui superstitis.3. limit.ff.de acquir.hared.* Aretin. *in d.§.si quis ita.col.5.* quorum meminit ipse Tiraq. *in l.si vnquam. C.de reuoc.donat. in princi.nu.155.* huic opinioni subscribens: quam etiam tenet Matth. Afflict. *in c.si quis inuestierit.nu.26.de feudo dato in vicem legis commissor.* eamque *Opin. Communem* esse asseuerat Nicol. Boer. *decis.3. nume.10.* idque maximam habet æquitatem vt satis sit. quod per pactum istud iuratum filia excludatur ab his bonis, quæ poterat ab intestato patre amplissime obtinere: non autem æquum est, eam à portione legitima excludi. Ego vero contrariæ sententiæ veriorem esse opinor, atque ita censeo per hanc pactionem iurata filiæ excludi etiam a legitima portione, quæ iure alioqui ei competebat in bonis paternis: Nam si grauissime læsa fuerit, potent agere ad huius pacti rescissionem, quod statim tractabimus. Nec tex. *in d.§. generaliter.* priorem opinionem probat: cum ibi non tractetur de pacto renunciationis hæreditatis paternæ: sed de securitate facta per filium hæredibus patris, qua cauerit, se legatum à patre relictum accepisse: nec adiecerit, nullam sibi superesse de repletione quæstionem: quæ quidē cautio maxime differt ab ea pactione, qua filia paternæ hæreditati renunciat, etiam si nulla iuramenti vis accessisset. Sic sane posteriorem veram esse censent Lud. Roma. *in d.l.1.§ si quis ita.num.23.& 32.* Paul. de Cast. & Alex. *in l.in ratione.2.in princip. ff.ad leg Falcidiam.* Bald. & Ias. *in d.l.si quando.& §.generaliter.* Dec. *cons.26.colum.2.* Alex. *in cons.181.libr.5.* Georg. Nata. *hic, num.20.* quorum *Opinio Communis* est, vt testantur Rip. *lib.1. respon.c.6. col.vlt.* & Tiraqu. *in d.l.si vnquam. C.de reuoc.dona. in princ.nu.139.* tametsi ipse imibi de eo dubitet, *num.155.* ac potius, vt paulo ante dixi, in contrariam ierit sententiam.

¶ Decimo sexto circa eadem verba maxime controuer-
4 titur, an hæc † renunciatio iurata expiret, & euanescat, vbi fratres renunciantis, in quorum fauorem facta fuerit renunciatio, viuo patre mortem obierint? Sunt etenim qui opinentur, pactum istud vtcunque iuratum sit, omnino deficere, si fratres, quorum causa, & in quorum fa-
5 uorem † facta fuit renunciatio, viuo eorum parente, decesserint, quasi cessante pactionis causa & ipsa pactio cesset. Hanc opinionem veram esse censent Domin. *colu. vltim.* & Philip. Franc. 4. & Georg. Nata. 8. *limit.at. numer.14.* hic Bald. *in d.l.pactum dotali. C.de collat.4.q.* & ibi Dec. *n.9.* Gul. Bened. *in d.c.Raynut.in vers. duas habens filias.nu.297.* Matth. de Afflict. *in d.c.si quis inuestierit. nu.25.de feudo dato in vicem legis commiss.* quorū ea est, ni fallor, mens, quod pactum hoc iuratum in hac specie, mortuis his, quorum causa & fauore factum fuerit, ita extinguatur, vt filia, quæ renunciauit, sit hæres futura patri intestato, & ex testamento ad hunc effectum, quod pater teneatur ei legitimam relinquere, ac si nulla pactio præcessisset. Sic etenim ipse à prædictus authoribus deducendum esse sensum istum existimo. Hanc item opinionem sequuntur Alex. *cons. 29. lib.3.* Paul. *in d.l.dotali.* Salic. *in l.pactum quod dotali. C.de pact.* Rom. & Aret. *in d.l.qui superstitis. colu.4. ff.de acquir.hared.* Alex. *in d.l.stipulatio hoc modo concepta.nu. 11.* & ibi Io. Crot. *nu.33.* & Claudius *col.4.* deniq; plures alij, quorum meminit Paul. Paris. *cons.26.lib.3.num.20.* qui hac in quæstione latius loquitur: tandē scribit, hanc opinionem veram esse, nisi aliud possit deprehendi ex mente patris recipientis pactum, & renunciationem, attentis, & perpensis his coniecturis, quæ huic præsumptioni sufficiant. Et profecto hæc *Opinio Communis* est, vt apparet ex his auctoribus, quorum modo meminimus, & alijs, qui possunt ad idem nominatim adduci. Illud vero est in controuersia, an si tempore pacti & renunciationis pater nullum filium masculum habuerit, sed fœminas quidem sorores renunciantis, atque ita absque liberis masculis decesserit, sitne locus pactioni, vel possit hæc filia, quæ renunciauit, quasi cessante pacto ad hæreditatem patris admitti cum sororibus patre mortuo intestato? Et Bald. *in cons.437.libr.1.in cap. quadam puella:* cum prius prima quæstione prænotata cōmunem opinionem fuerit secutus, tandem in hac scribit, filiam renunciantem admittendam esse omnino simul cum sororibus non obstante pacto. ad hæreditatem patris intestati. Hanc sententiam sequuntur Dec. *in cons.370.col.vlt.* idem *cons.433.nume.2.* Eleganter Aymon Sauil. *cons.42.* vbi expressim conatur hanc opinionē defendere, quam Rota in antiquis 850. *in 1.part.* itidem sequitur. Nec enim hæc renunciatio excludere debet renunciātem vltra voluntatem præsumptam, vel expressam patris. *l.tale.pactū. §.vlt.ff.de pact.* Patris autem ea est mens, dum hanc renunciationem filiæ acceptat, quod libera sibi maneat testandi potestas, & quod ei intestato filia renuncians non succedat, sed masculi nati, aut nascituri propter agnationis fauorem, idcirco pactum istud hanc interpretationem benigne admittit, & iure admittendam esse censent Bald. Dec. Aym. & alij quorum modo meminimus.

¶ Hoc vero Bal. responsum admodum displicet Paulo Paris. qui *in cons.26.lib.3.* magno conatu id euertere tentat, & denique multis adductis *n.52.* scribit, id communiter receptis decisionibus refragari. Nec inficior satis late ipsū Parisiū contentionē ista tractasse: & tamen adhuc ipse, qui amplius hæc disputatio aperiatur, aliquot hic proponā, simul & exponā separatim: ne tot auctorū nomēclatura, & casuum perplexa mentione lectoris iudicium impediatur.

Primum sane, quoties filia paternæ hæreditati renunciat non simpliciter, sed in fauorem tacitum, vel expressum alterius fratris, aut sororis: dubio procul renunciatio ex mente contrahentium, nempe filiæ renunciantis, & patris renunciationē accipientis, finita censetur, & extincta in hunc quidem effectum, vt patri intestato filia renuncias hæres sit cū aliis æque successoribus, si frater ille, vel soror, cuius fauore facta est renunciatio, viuo patre mortem obierit. Atque in hoc conuenire mihi videntur Dom. Bald. & cæteri, ad hunc decimumsextum intellectū citati.

Secundo eodem proposito themate idem ipse censeo ad hunc effectum, vt etiam ex tastemento filia renuncians sit futura hæres patri necessario nec possità patre portione † sibi debita priuari, nec præteriri: siquidem renunciatio ista ob hanc rationem, quæ principalis & finalis est, vt aiunt, iuramento præstito facta eam conditionem habet, nisi is, cuius causa pactum fit, viuo patre mortem obierit, & rebus sic extantibus, nec mutatis. *c.quemadmodum.de iurand.* quod ipse video expressim deduci ab his, qui sunt communem, & decimumsextum intellectum admisere.

Tertio illud sit iure satis manifestum, quod ab eisdem authoribus, & communi opinione tenetur, filiam istam ratione huius pacti vel admitti, vel excludi non natis masculis, aut mortuis his, qui tempore renunciationis superstites erant: quoties possit ex verbis ipsius pacti, aut alijs quidem coniecturis inspectis apparere mens contrahentium, an ea fuerit, quod renunciatio extinctis, vel non natis masculis pereat, finiatur, & cesset, aut denique salua sit, & valida, vtcumque enim res certa sit, illi erit omnino standum secundum omnes.

Quarto, si paternam dilectionem, & erga liberos amorem consideremus, pactum istud renunciationis hæreditatis paternæ conceptum eo tempore, quo pater alios habeat filios, vel habere sperat, & ab ipso acceptum pro se suisque hæredibus, ita erit intelligendum, quod si pater mortem obierit absque alijs liberis, minime nocebit hæc renunciatio: imo ea dimittetur omnino & ab intestato, & ex testamento adhuc contra voluntatē patris. Nam etiam si in ea pactione dē hæredibus fœminis, & masculis intelligendum sit, non tamen est præsumendum pacisentes de exteris intellexisse: imo tantum de his, qui fuerint descendentes à parte, cum alij maxima cum iniuria præferantur filiæ. *l.cum scripsimi. C.de fidei commiss.l.ex facto.vlt. §.ff. ad Trebel.*

Quinto, si tempore, quo filia dote accepta renunciat hæreditati paternæ, ipse pater filium tantum masculum habeat, etiam si renunciatio facta fuerit simpliciter, censetur ob fauorem agnationis conseruandæ, & ipsius filij masculi facta renunciatio, atque ideo eo mortuo viuente patre tota vis pactionis extinguitur. Et idem erit si praeter filios masculos pater filias habeat, alias quidem a renunciante, quas tamen ad renunciationem hæreditatis paternæ nuptiarum tempore induxerit: ita equidem explicant Areti. *in d.l.qui superstitis.col.4.* Domin. Franc. & Natan. hic, & alij citati *in princ.* huius interpretationis.

Sexto est præterea constituendus casus, quo pater tempore renunciationis nullum habebat filium masculum, & tamen filias sorores renunciantis habuit: quarū nulla mētio facta est in renunciatione: imo simpliciter ea fuit cōcepta: etenim & si nullus masculus patri possimodū natus sit, a

filia quæ renunciauit, non poterit ex teſtamento aduerſus patris voluntatem portionem ex hæreditate paterna petere quod apud omnes eſt in confeſſo: nec Bal. *in d. conſ.* 437. refragatur: ſed & idem erit, ſi pater inteſtatus mortẽ obierit: cum nulla ſufficiens coniectura poſsit ex hoc adſumi, vt filia renuncians cum alijs ſororibus neceſſario admittenda ſit ad hæreditatem paternam. Qua in re ſequor Paul. Paris. *in d. conſil.* 26. qui ex communi conſenſu eorum, quos ſuperius ad hunc intellectum citauimus, Bal. reprobat. huius item ſententiæ Philipp. Corn. eſt *in conſil.* 291. *lib.* 4. *colum.* 4. *verſ. non obſt.* 1. quo in loco ſcribit, ſe aliàs reſpondiſſe, quod ſi extaret alia filia, quæ non renunciaſſet, illa excluderet ſororem renunciantem hæreditati paternæ: quia illa renunciatio ſimpliciter facta nedum cenſetur fieri fauore maſculorum, ſed etiam ſororum fœminarum ſi extarent.

Septimò, ſi pater habens filias, & filios maſculos renunciationem vnius filiæ iuramento præſtito, acceperit pro ſe & hæredibus ſuis, tunc etiam ſi maſculi viuo patre diſceſſerint, filia, quæ renunciauit, ab alijs ſororibus excluditur hæreditate paterna, etiam ab inteſtato. Hoc deducitur ab Alex. *in d. conſil.* 29. *n.* 8. *lib.* 3. Socin. *conſil.* 34. *lib.* 4. *num.* 6. quos Parinius ſequitur *in d. conſil.* 26 *lib.* 3. *num.* 27. idem fere voluerunt Angel. *in conſil.* 52. *in fin.* & Aret. *conſil.* 17. *col.* 8. *verſ. item prohibetur*: qui in ſpecie reſponderunt, filiam renuncianteni hæreditati paternæ nullquam fore ad hæreditatem patris, etiã inteſtati admittendam, quando extat aliquis ex patris deſcẽdentibus. Et tamen deſcendentium † appellatione pariter veniunt fœminæ, & maſculi. *l. vlt. Cod. de ſuis & legit. hæred. authent. de hæred. ab inteſt. venien. in princip.* huic item opinioni fere omnes paulo ante citati in principio huius quæſtionis ſubſcripſere. cum Alex. *in d. conſil.* 29. palam ſecuti fuerint. maximeque probatur iſta concluſio ex mente præſumpta contrahentium, quæ potiſsimũ eſt hac in parte conſideranda.

Octauò, quoties filia habens fratrem. & ſorores, paternæ hæreditati ſimpliciter renunciauit iuramẽto præſtito, nec pater alias ſorores ad renunciationem induxerit: plane cõſtat eius mentem eſſe, quod renunciatio profit maſculis & fœminis: atq; ea ratione etiam ſi maſculus patre viuo moriatur, non eſt admittenda filia, quæ renunciauit ad paternam hęreditatẽ, licet pater inteſtatus moriatur, quod Matt. de Affl. probat *in deciſ. Neap.* 161. quem ſatis in ſpecie ſequitur Paul. Paris. *in dict. conſ.* 27. *num.* 38. *& ſenſit Alex. in d. conſ.* 29.

Nonò, idem omnino locum obtinet, ſi filia renuncians paternæ hæreditati, eam pactionem fecerit eo tempore, quo religionem profiteri vult: eſt etenim manifeſta patris mens. Nam & ſi is habeat filios maſculos & filias tempore renunciationis, & moriatur ab inteſtato præmortuis maſculis, filia, quæ renunciauit, non eſt admittenda cum alijs ſororibus ad paternam hæreditatem. Quia renunciatio facta fuit, vt reliquæ poſſent maiori cum dote matrimonium contrahere. Quin & in hoc caſu extinctis fratribus & ſororibus, minime admittetur filia monacha, nec monaſterium ad paterna bona contra voluntatem patris inter alios teſtantis, qui eam mentem habuit, vt poſſet libere teſtari abſque vlla obligatione inſtituendi hæredem filiam monachan, aut ei aliquid relinquẽdi: tametſi ab inteſtato forſan erit monaſterium iure ipſius monachæ admittendum: cum nullus ſuperſit ex patris deſcendentibus, quem pater voluerit filiæ renuncianti, & monaſterio præferri.

Decimò eſt omnino aduertendum ad eum caſum, quo filia ſimpliciter renunciat hęreditati paternę dote recepta, expreſsim tamen ex ea cauſa, quod dotẽ acceperit, ſic denique propter dotem. Et plane Bart. Soc. *in conſil.* 34. *lib.* 4. *num.* 5. huius opinionis eſt, quod hæc filia nunquam admittatur ad hęreditatem paternam, etiam mortuis viuo patre maſculis fratribus, qui tempore pactionis ſuperſtites erant, etiam patre moriente inteſtato: quia ſatis manifeſta eſt renunciationis cauſa, nempe dos ipſa, quæ quidem cauſa adhuc ſalua manet mortuis maſculis fratribus hoc idem ſenſere Rom. *in conſ.* 22. *col.* 2. Philip. Corn. *in conſil.* 291. *col.* 3. *lib.* 4. & in ſpecie Paris. adnotauit *in d. conſil.* 26. *nu.* 44. *lib.* 3: quorum opinio mihi non diſplicet: imo ſane placet, quoties dotis congruæ receptio, cauſa vnica eſt huius renunciationis: quod raro contingere poteſt, niſi vbi pater tempore renũciationis nullos alios filios præter renunciantem habeat. At ſi pater eo tempore filios vel filias habuerit, etiam ſi expreſſe facta ſit renunciatio ex cauſa dotis congruè receptę, profectò maxima eſt coniectura, eam factam etiam fuiſſe, vt cæteri filij maiorem ex bonis paternis portionẽm habeant. Idcirco res iſta eſt acutiſſime iudicanda. Nam ſi poſſet deprehendi renunciationem factam aliorum fratrum & ſororum cauſa principali fuiſſe, his equidem viuo patre mortuis abſque liberis, profecto pactum omnino extinguitur: atque ex mente paciſcentium idem eſt, ac ſi factum non fuiſſet: quamobrem iudices de hac controuerſia cognituros maxime admonitos eſſe velim, vt hanc paciſcentium mentem penitiſsime cognoſcere conentur: quo rectius in eo iudicio ſententiam dicere valeant.

¶ Decimoſeptimo ex proxima diſputatione ſatis apparet, pactum † iſtud à filia iuramento præſtito factum, eam 8 excludere ab hæreditate paterna, etiã ſi ipſe pater inteſtatus mortem obierit. quod Receptiſsimũ eſt: & id in ſpecie notant Domi. Franc. & Georg. hic *9. limit. col.* 4. Bar. Alex. *nu.* 8. & alij *in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verb oblig.* vbi Ioan. Crot. *nu.* 26. dicens hanc opinionem communem eſſe, eam ſequitur Paul. Pariſ. *conſil.* 26. *num.* 17. *lib.* 3. Rota *in antiquis* 850.

¶ Decimooctauo non prætermittendum, † pactum iſtud 9 etiam iuramento præſtito factum minime excludere filiã à bonis paternis, quæ feudalia ſint, & quæ etiam fœminis ex natura feudi deferantur. His etenim bonis non videtur filia per pactum hoc ſimplex, adhuc iuratum renunciare: cum ſane hæc bona non ſint omnino paterna: atque ita hunc text. intellexêre Aluar. & Præpo. *in cap.* 1. *de eo qui ſibi non fecit Agn.* optime Pariſ. *in conſil.* 12. *num.* 56. *lib.* 1. & Tho. Gram. *deciſ.* 101. *num.* 10. quorum opinio veriſsima eſt, & procedit, niſi aliud ex ipſo pacto poſsit colligi, & deduci attente perpenſa ipſorum paciſcentium mente.

¶ Decimonono † hæc conſtitutio eſt intelligenda non 10 tantum quo ad ipſam renunciantem: nam ei manifeſte præiudicat pactum, ſed & quo ad eius filios, & hæredes. Nãi excluduntur ab hæreditate iſta, cui renunciatum eſt: quod gloſſ. hic *in verb. detrimentum*, communiter recepta ſatis manifeſte notat, quæ quidem veriſſima eſt, quoties filia, quæ renunciauit, mortem obierit poſt patrem: hoc etenim caſu hæreditas patris non poteſt ab ea peti propter renunciationem, nec item ab eius filijs, qui non poſſunt alio iure auo ſuccedere quàm ipſius matris; quod tamen extinctum eſt per renunciationem, nec vnquam fuit mortuo auo matri delatum, & ab ea repudiatum, atque ideo locus non eſt ſucceſſorio edicto, licet nepotes velint iure proprio admitti: hæreditas ſiquidem paterna defertur filiæ renunciãti, nec his qui ex eius perſona, & iure ſuccedere velint: attamen adcreſcit renunciantis fratribus: ius autem adcreſcendi excludit ſucceſſorium edictum. *l.* 1. *Cod. quando non petent. part.* Bar. *in leg. meminimus, per eum text. Cod. de ſuis & legit. hæredib.* Et præterea ſucceſſorium edictum hac in ſpecie minime obtinet: quia filia recepit dotem pro ſua portione: eo etenim caſu idem eſt, ac ſi filia iam ſucceſſerit patri: atque ideo non admittuntur eius filij ex ſucceſſorio edicto: quod notant Bald. *in l. duob. ff. de legat.* 1. idem Bald. 2. *quæſt.* Dec. *n.* 18. & Alex. *in l. pactum dotali. C. de collat.* quod ſi filia quæ renunciauit, mortem obierit viuo patre, poterunt nepotes non obſtante matris renunciatione iure proprio aui hæreditatem petere: ſicuti ſuperius probauimus. §. 2. *num.* 4. *& vlt.*

Nec mirum cuiquam videri debet, quod iuramentum hoc in caſu non tantum noceat, & præiudicet iuranti: ſed etiam eius hæredibus, cum tamen text. hic, & *in cap. cum contingat. de iureiur.* hoc præcipue conſiderauerint: nempe iuramentum iſtud minime in alterius præiudicium aut detrimentum tendere. Nam hæredibus ex propria natura vis contractus & pactionis per iuramentum validę nocet omnino: filijs autem etiam ſi hæredes non ſint, nocet ipſa itidem pactio, quia iure ipſius matris admitti voluntr nec ex alio poſſunt ad aui hæreditatem ius habere: mater autem iuramento, & pacto excluſa quidem eſt: Nec admittẽdi forent iure matris, cum eius hæreditatem repudiauerint: proprio autem iure: quod non poſsint aui hæreditatem petere, paulò antè oſtendimus.

Erit vero ex hac gloſſ. adnotandum quod ad plurium deciſionum interpretationem potiſsime conducit, nempe quamlibet iuris conſtitutionem, quæ alterius quàm contrahentium præiudicium conſideret, intelligendã eſſe de præiudicio principali, & directo: non de eo, quod minus ſit principali, quodq; ſecundarium vulgus appellat. Hanc glo. plures vtriuſq; iuris Doct, cõmendarũt, præſertim Georg. Natanus hic *nu.* 54. Felin. *in cap. ſi diligenti. de foro compet. num.* 32.

& alij quorum ipse memini *in cap. Raymutius. de test. §. 10. num. 9.* Vbi aliquot explicari ad intellectum, *c.cum contingat. de iure-iur.* quæ ad *huius cap.* intellectum admodum vtilia esse videntur: nempe in ea quæstione, an filij huius renunciationis possint aliquo vti remedio ad huius pacti rescissionem.

¶ Vigesimo ex eadem ratione oportet expendere, an
11 hæc † renunciatio iurata in specie *huius cap.* reuocetur natiuitate filiorum, si ea quæ renunciat post renunciationem liberos susceperit? Nam si pensitemus gloss. hic communi omnium consensu receptam, constabit, minime reuocari hanc renunciationem natiuitate filiorum: quibus equidem natis, & nascituris præiudicat pactum istud. Atque ita verum esse censent Alex. *consil. 29. lib. 3.* Dec. *in l. pactum dotali. C. de collat. vers. vlt. notandum est.* idem Dec. *consil. 181.* Anton. Rub. *consil. 99.* Socin. *consil. 39. lib. 3. col. vlt.* & alij plures, quos refert Andr. Tiraquel. *in l. si vnquam. C. de reuoc. don. in verb. donatione largitus. num. 151.* Nec enim ista renunciatio, propria & vera donatio est. Et præterea fit præmissa cogitatione prolis suscipiendæ, vt constat.

§. QVARTVS.

SVMMARIA.

1 *Renunciatio hæreditatis paternæ, an confirmetur iuramento præstito ab infideli, vel per falsos deos?*
2 *Iuramentum metu, vel dolo extortum, non confirmat pactum istud, quo paterna hæreditas renunciatur.*
3 *Restitutio in integrum non tollitur per iuramentum minoris dolo aduersarij extortum.*
4 *Iuramentum obligare non solet si deest consensus.*
5 *Dolus re ipsa contingens ob læsionem grauissimam, an operetur rescissionem contractus iurati?*
6 *Pactum iuratum ita seruandum est vt nulla exceptio possit opponi.*
7 *Intellectus l. 2. Cod. de rescind. vend. an habeat locum ea decisio in contractu iurato?*
8 *Læsio enormissima, an faciat locum d. l. 2. in contractu iurato?*
9 *Minor iurans contractum, an videatur renunciare beneficio ætatis, & remedio d. l. 2.*
10 *Iuramentum ex simplicitate præstitum vel à muliere, vel à rustico, vel à minore per iudicem remitti debet.*
11 *Minor maior efficitur per iuramentum.*
12 *Germanitio actus facti à minore facti restare restitutionem in integrum.*
13 *Metus reuerentialis cum graui læsione, an operetur contractus rescissionem?*
14 *Supplementum iustæ æstimationis excludit beneficium restitut. ex beneficio l. 2. C. de rescind. vend.*
15 *Bonorum paternorum quantitas quo tempore inspiciatur cum petitur restitutio contra renunciationem, ob enormissimam.*
16 *Iurans contractum venditionis, an possit læsus vltra dimidiam agere ad pretium tantum?*
17 *Alternatiue duo petens, tantum vnum petere videtur.*
18 *Constitutio huius c. quamuis. est seruanda etiam in foro seculari.*
19 *Pater renunciare potest hæreditati liberorum. & ibid. intellectus l. 1. §. si parens. ff. si à parente quis fuerit manumissus.*

VIcesimo primo, hæc constitutio, dum iuramento tribuit hanc vim, vt confirmet pactum illud alioqui iure ciuili improbatum, à quibusdam intelligitur de iuramento per Christianum præstito intercedente vera religione
1 diuini, ac veri numinis: quasi secus † sit in iuramento per inidelem præstito falsi numinis interessione, & testimonio. Etenim tunc non est locus huic decisioni: quod expressim notant post alios Georgius Natanus hic *nu. 14.* Socin. *consil. 65. col. 9. & consil. sequenti, lib. 1.* Rom. *cons. 55.* Guliel. Benedict. *in c. Raymutius. in verb. duas habens filias. num. 289.* qui asseuerat hanc *Opinionem Communem* esse, quæ probatur *in hoc c. & in d. c. cum contingat. in vltimis verbis.*

Contrarium plane colligitur ex Bald. *in cap. 1. §. item sacramenta. colum. 3. de pace tenenda, & iuram. firman.* quem sequuntur Rom. *in d. l. qui superstitis. ff. de acquir. hared.* & Dec. *in d. l. pactum dotale. Cod. de collat. num. 12.* qui loquuntur in Iudæis iurantibus. Et profectò ex his quæ nos tradidimus *in prima huius Repet. part. §. 1. num. 7. & seq.* hæc posterior opinio vera est in Iudæo, Sarraceno, & alio quocunque infideli iuranti per Deum creatorem cœli & terræ. Nam hic vere per numen diuinum iuratur, etiam si qui iurat minime legem Euangelicã fit professus. idem ipse censerem quoties quis per falsos deos iurauerit, quos tamen opinatur vera. & diuina numina esse. Sic denique prior opinio dubio procul obtinebit, cum vel Christianus, vel infidelis per falsa numina sciens iurat plane existimãs ea numina falsa esse: quod si per deos falsos iuratum sit ab eo, qui credit iuramentum veri numinis interessionem præstitisse, opinionis prioris & forsan posterioris auctores non admittent in eo casu *huius capit.* & similium decisiones: ipse tamen admittendas fore non temere contendam.

¶ Vigesimo secundo constat ex *hoc c.* & similibus, potissimum ex *c. cum contingat.* iuramentum † non habere hanc vim confirmandi conuentiones iure ciuili prohibitas, si per metum præstitum fuerit. ita equidem omnium consensu receptum est, adeo, vt cum alioqui iuramentum metu præstitum obliget, donec absolutio ab eo data fuerit: *verum.* vbi est hac de re *Communis opinio*, de iureiurand. attamen si iuramentum metu præstitum accedat contractui iure ciuili prohibito, quique ad eius vim, & valorem indiget necessario religione iuramenti: nulla est tunc absolutio necessaria ad agendum contra contractum, secundum Panor. *in d. c. cum contingat. 2. col.* cuius opinionem dixi in praxi receptam esse. licet plane contraria verior sit, & plurium auctoritate probata *lib. 1. variar. resol. c. 4. num. 7. & in Epitome ad 4. lib. Decret. 2. part. c. 3. §. 5.*

¶ Vigesimotertio manifestè ab eodem capit. deducitur iuramentum hanc vim habere, modo absit dolus. Etenim si iuramentum dolo extortum sit, contractus eius religione minime confirmatur. tex. opt. *in d. c. cum contingat. & cap. licet. de iureiur. in 6.* & de dolo vero, quem ex proposito commissum appellat vulgus, non potest vlla contingere dubitatio. Nam licet *in auth. sacramenta puberum. Cod. si aduers. vendit.* nulla fiat doli mentio: vere text. ille ita intelligendus est, vt iuramentum à minore præstitum, dolo tamen alterius cum eo contrahentis, minime impediat beneficium † restitutionis in integrum: sicuti ibidem notat Corn. *fol. vlt.* & Fortun. *de vlt. fin. illat. 20. col. 17.* imo quoties dolus hic aufert consensum, vt frequentissime fit, non est necessaria absolutio à iuramento per dolum præstito: sicuti notat Abb. *in dict. c. cum contingat.* cuius *Opinionem* scribit *communem* esse. Alciat. ibidem *not ab. 3.* propter defectum consensus. Siquidem, vt non semel admonuimus, iuramentum † nusquam obligat, si desit consensus obligandi. *l vlt. Cod. de non num. pecun.* atque de dolo ex proposito commisso, arte quidem decipiendi.

Sed si dolus † reipsa contigerit: nempe data grauissimæ læsione: quid dicendum sit plerique dubitarũt. Nam idem esse in hoc casu, probari potest ex eo, quod ratione grauissimæ læsionis dolus præsumatur. *l. omnes. in §. Lucius. ff. quæ in fraud. cred. Bart. in l. vlt. ff. de præt. stipulat.* Regia. *l. 7. tit. 15. part. 5. tex. elegans in l. si superstite. in fin. C. de dolo.* qua ratione pactionem istam iuratam in specie huius cap. & auth. *sacramenta puberum.* & *cap. cum contingat.* rescindi posse data grauissima læsione, saltem obtenta absolutione ad agendum responderunt Anton. 4. *casu principali.* Abb. *nu. 23. in d. c. cum contingat.* Anchar. *in reg. accessorium. col. 6. de reg. iur.* Calder. *consil. 8. tit. de iureiur.* Capolla *consil. ciuil. 17.* quam sententiam sequitur Anton. Rub. *consil. 101.* sequuntur item eam dicentes *communem* esse Dec. *in cap. in præsentia. nu. 36. de probat.* idem Decius *in cons. 45. & cons. 380.* Francisc. à Ripa *lib. 3. resp. cap. 15.* Socin. Iun. *consil. 53. lib. 1. & consil. 144. num. 19. & 25. eod. lib.* Paul. Paris. *consil. 12. lib. 1. nu. 60.* à quibus plures citatur huius opinionis auctores quæ quidem sententia maximam æquitatem habet multis profectò rationibus, sed præcipue quod verisimile non sit pacisccentem etiam cum iuramento tantæ læsioni voluisse consentire. Siquidem propter doli præsumptionem nulla renunciatione videtur consensus præstitus in grauissimam læsionem: quod not. Bart. *in l. societatem. §. arbitrorum. num. 24. pro socio.* Abb. *in c. quintauallis. num. 32. de iureiur.* Dec. *in consil. 39.* dicens hanc *Opinionem communem* esse: quam sex rationibus confirmat Aymon *in consil. 192. col. 5.* etiam si iuramentum sit contractui appositũ: quod est de mẽte Bart. *in d. §. arbitrorum. num. 31.* tenent Abb. *in d. nu. 32.* Lanfranc. *in tract. de arbit. quæst. 14.* Socin. Iun. *consil. 53. lib. 1. sensit* Imol. *in d. c. quintauallis. 7. membro.* Et est communis opinio, vt ibi fatetur Abb. quæ in eo text. probatur, & *in c. veniens. eod. tit.* vnde satis apparet iuri consona hæc de grauissima aut enormissima læsione interpretatio, vt in casu *huius c.* & similium minime sit locus his decisionibus, quoties enormissima, vt aiunt, læsio contigerit: imo saltem data absolutione ex ea causa à iuramento contractus rescindatur: idem adnotarunt Card. *cons. 29.* Anchar. *consil. 330. num. 10.* Cor. *consil. 147. lib. 4.* Curt. *in l. interpositus. C. de transact.* quamobrem dum textus hic de dolo mentionem facit, congrue intelligendus erit de dolo, vel arte decipiendi, vel reipsa contingenti ratione læsionis, quam vocant enormissimam.

Contrariam

Contrariam in hoc opinionem veriorem eſſe opinantur Archi. Dom. Georg. *6. limit.* & Francus *col. 2. notab. 6.* hic Imola *in d. c. cum contingat. num. 52.* Alex. *conſil. 125. lib. 1.* idē Alex. Imola *in dict. l. Stipulatio hoc modo concepta. nu. 10.* & ibi Crottus *nu. 22.* & Paris. *conſ. 26. lib. 3. nu. 81.* quam ſententiam ſcribunt *Communem* eſſe Curt. Senior *conſ. 65. in fin.* Alex. *conſ. 42. col. penult. lib. 1.* Anto. Rub. *conſ. 12.* & hæc opinio in praxi admittenda eſt ſecundum Imolam *in d. nu. 52.* Nam cum omnino ſeruare debeat pactum † hoc iuratum, conſentaneum eſt, non poſſe aduerſus id exceptionem aliquam opponi, nec ratione læſionis grauiſſimæ, nec alterius cuiuſq; rei cauſa. Vides igitur, Lector optime, quàm varie iuris vtriuſque interpretes quæſtionem iſtam acceperint: quam tamen ipſe conabor propoſitis quibuſdam concluſionibus ad reſolutionē forteſſis vtilem deducere: in his vero explicandis exponā itidem rationes aliquot, quæ vel priorem, vel poſteriorem ſententiam ex modo prænotatis confirment. Etenim tractabimus quid poſſit iuramentum efficere in eo contractu, qui bifariam, aut denique pluribus actionibus, vel modis reſcindi poterat. Nam Anton. Rub. *in d. conſ. 12.* & *Pariſ. in conſ. 26. lib. 3. n. 76.* has opiniones ita ſecum diſſidentes componere quidem tentarunt in hunc modum, vt prior obtineat, vbi læſio enormis contigerit in re iam acquiſita: poſterior vero, quādo eadem læſio in re acquirenda acciderit: à quibus plane diſſentio, quippe qui videam ita enormem læſionem contingere poſſe in rebus acquirendis, ſpe futuræ acquiſitionis, & præſenti ſtatu conſideratis: ſicut in rebus iam acquiſitis, quemadmodum ſtatim tractabimus. Et præterea non conuenit hæc concordia his auctoribus, quos modo pro priori citauimus opinione: quorum quidam etiā in ſpecie huius capitis, vbi agitur de rebus acquirendis, contractum reſcindendum fore ratione læſionis grauiſſimæ palam aſſeuerant. Quamobrem alia oportet hoc in loco examinare, quæ perpiexam hanc quæſtionem ſaltem caſuum & ſpecierum diſtinctione componāt & explicent.

¶ Prima concluſio: Maior † iurans contractum venditionis, & ſi non fuerit certus de conſtitutione *l. 2. C. de reſcind. vend.* cenſetur ex vi iuramenti eidem legi renunciare. Bartol. & alij communiter *in d. l. 2.* quos inibi ſequitur Pantaleon Cremenſ. *3. notab. 14. limitat.* Doct. *in c. pen. de empt. & vendit.* Alex. *conſil. 133. col. 3. lib. 5.* Cur. Senior *conſ. 65. ad fin.* quam ſententiam fatetur *Communem* eſſe eam ſecutus Socin. *conſil. 155. lib. 2.* & licet contrarium tenere tentauerint Imol. & Burgenſis *in d. c. pen.* Carol. Molin. *in d. conſil. Alex. 133. litera B.* Aymon *conſil. 192. num. 8.* tamen omnes ita fatentur hanc opinionem communem eſſe.

¶ Secunda concluſio: Maior in ſpecie huius cap. renuncians hæreditati acquiſitæ, vel acquirendæ iuramento præſtito, non poteſt agere ad reſciſſionem contractus, nec ad eum effectū abſoluendus eſt à vinculo iuramenti, vbi omnibus rectè penſatis ſola contigerit deceptio, aut læſio vltra dimidiam, paulóve maior. Hanc opinionem deduco ex poſteriori ſententia, & eorum authoribus. ac denique partim ex his, qui priorem opinionē ſecuti ſunt, maximè Decio *in conſ. 181.* Iacobin. *in d. auth. ſacramenta puberum. col. pen. & fin.* Caſſad. *deciſ. 1. tit. de empt. & vend.* probaturque hæc concluſio ex præcedenti, atque item ex ſequenti. Vis etenim iuramenti excludit auxilium *d. l. 2.* & præterea confirmat contractum, & pactum iſtud iure alioqui ciuili prohibitum.

8 ¶ Tertia concluſio: Etiam maior † iuramentō præſtito renuncians hæreditati acquiſitæ, vel acquirendæ, aut contractum emptionis vel venditionis paciſcens, ſi læſio grauiſſima, admodum enormis, multoque maior quam vltra dimidiam contigerit, ex æquitate abſoluendus eſt à iuramento, vt agere valeat ad reſciſſionem contractus, vel ad læſionis compenſationem. Hæc concluſio conuenit priori opinioni, cuius modo mentionem fecimus: & plane traditur Guliel. Caſſad. *in dict. deciſ. 1.* Matthæo Afflict. *in rub. de feudo dat. in vicem legis commiſ. cap. ſi quis inueſtierit. nu. 21.* idem notant Aymon *conſil. 7. num. 5.* & *conſil. 192. num. 5.* Paul. Pariſ. *in conſ. 75. lib. 3.* Corneus *conſ. 27. col. 5. lib. 4.* & *conſil. 133. col. pen.* idem *conſil. 214. col. 3.* & *conſ. 288. col. 9. lib. 3.* Hierony. Gratus *conſil. 88. lib. 1.* Franciſ. à Ripa *lib. 3. reſpon. c. 15. col. 3.* quorum ea eſt concors ratio, quod iurans non videatur in tantā læſionem cōſenſiſſe, nec de ea præcogitaſſe. Præſertim quia ea grauis læſio non poteſt abſque vero dolo alterius contrahentis cōtingere. Atque ita reſpondit Corn. ſæpiſſime conſuluiſſe. Et Caſſador. teſtatur frequenter in prætorio Rotæ ita Romæ iudicatum fuiſſe. Nos item huius concluſionis meminimus *lib. 2. variarum reſolutionum. cap. 4. num. 5.* Hæc vero læſio in renunciatione hæreditatis acquirendæ facillimè deprehenditur arbitrio prudentis, qui ſtatum præſentem, & dubium euentum rei deſiderabit.

¶ Quarta concluſio: Minor † ſimpliciter contrahens iu- 9
ramento præſtito, ſolum renunciare videtur beneficio ætatis, nec per hoc excluditur ab auxilio *dict. l. 2. C. de reſcind. vendit.* ſiquidem tantum ex iuramento maior effectus eſt. Hanc concluſionem adnotarunt gloſſ. *in d. l. 2.* & *in cap. pen. de empt. & vendit.* quas Doct. vtrobique ſequuntur *Communiter* Dec. *conſil. 403. col. 16.* Aymon *conſil. 114. col. pen.* idem *conſ. 7. nu. 6.* & *conſil. 192. nu. 2.* Socin. *conſil. 48. ad fin. lib. 4.* quorum omnium reſolutio hanc opinionem interpretatur veram eſſe, niſi minor expreſſim promiſerit iuramento præſtito, ſe non acturum contra contractum, nec ratione minoris ætatis, nec alia quacunque: quod gl. in ſpecie explicarunt in præcitatis locis, quod quidem æquiſſimum eſt. Nam vt Bald. ſcribit *in rubric. C. de rerum permut. ad finem.* non obſtante iuramento præſumitur ſemper in minoribus, mulieribus & ruſticis ſimplicitas: idcirco præſides ac iudices recti curare debent, quod iuramenta † à minoribus præſtita, propter 10
facilitatem ætatis, remittantur: vt Bald. admonet *in cap. 1. §. item ſacramenta. col. 3. de pace iurament. firman* Iaſ. *in l. generaliter. ff. de verb. obligat. 3. not. ab* præſertim quia facilitate, qua minores ſimpliciter contractus paciſcuntur abſque iuramento, eadem ad iurandum inducuntur, *l. doli. verſ. diuerſum. ff. de noxat.* qua in re oportet, ac Reipubl. conuenit, iudices eſſe vigilantiſſimos. Ex quibus deducitur vera interpretatio Regiæ *legis 55. tit. 5. part. 5.* quæ in ſpecie ſtatuit, minorem iuramento præſtito contrahentem non poſſe agere auxilio *dict. l. 2. Cod. de reſcind. vend.* ea etenim deciſio inſignis profectò eſt, & multis nominibus notanda: quippe quæ hoc ipſum exponat, quoties minor expreſſim iurauerit, ſe non acturum ad maius vel minus, nec ad reſciſſionem contractus, etiam ſi res vendita vere fuerit maioris, aut minoris valoris: quaſi aliud lex ipſa reſpondiſſet, ſi minor ſimpliter contractum iurauerit. Idcirco prædicta Regia conſtitutio ita intellecta maximè conuenit his, quæ in hac cōcluſione expoſuimus. Quod ſi quiſquam contendat, iuramentis ex hoc iniuriam irrogari, & eorum religioni: ſatis erit quod Reipubl. conueniat, hæc iuramenta, vbi id æquitas dictauerit, abſolutione plerumque tolli. Æquitas vero maxima eſt eo caſu, quo iuramenta præſtantur à minoribus ætate ſuper contractibus, in quibus vltra iuſti pretij dimidiam læduntur. Sic denique & in huius concluſionis Themate, ſi ſimpliciter iuramentum fiat à minoribus danda erit abſolutio, vt ipſi agere poſſint ad reparationem læſionis vltra dimidiam cōtingentis. At ſi iurauerint minores, ſe non acturos contra pacta, & conuentiones ratione minoris ætatis: tunc apertiſſimi iuris eſt, eos minimè renunciaſſe remedio *dict. l. 2.* & ob id nulla erit neceſſaria abſolutio à iuramento, vt poſſit à minoribus in iudicio agi ad reſciſſionem contractus, vel ad iuſti pretij ſolutionem.

¶ Quinta concluſio: Minor renuncians iuramento præſtito hæreditati paternæ acquirendę, vel acquiſitę, non poterit contra iſtud pactum agere, nec erit danda ei abſolutio, vt agat contra renunciationem ratione minoris ætatis: quia † maior efficitur per iuramentum. *auth. ſacramenta pube-* 11
rum. Cod. ſi aduerſ. vendit. nec ratione legis ciuilis pactum iſtud reprobantis: quia is defectus iuramenti religione tollitur. Sic ſanè probatur in hoc *cap. quamuis.* ſicuti obiter iam tractauimus *in 7. intellectu huius tertiæ partis.*

¶ Sexta ex præmiſſis colligitur concluſio: Minor renuncians hæreditati iam delatæ iuramento præſtito, ſi in hac renunciatione decipiatur vltra dimidiam iuſti pretij, etſi agere non poſſit contra renunciationem ratione minoris ætatis, poterit tamen agere ratione huius læſionis reparandę, auctoritate *dict. l. 2.* cui per iuramentum ſimplex minimè renunciauit. Atque ita expreſſim tenuerunt Anton. Rube. *in dict. conſil. 12.* Aymon *conſil. 7. num. 6.* quorum opinio manifeſte, & palam eos auctores habet, quos ad quartam concluſionem adduximus. Erit tamen abſolutio neceſſaria ab hoc iuramento ſimpliciter præſtito ſecundum diſtinctionem ibi præpoſitam. Vnde conſtat elegans intellectus ad deciſionem huius capituli, in quo traditur tantum de pacto, & renunciatione hæreditatis acquirendę. Nam & in renunciatione hereditatis acquiſitę facilius permittitur

pactum, & maior potest contingere læsio, saltem iuxta præsentem rei statum.

¶ Septima conclusio: Minor renuncians hæreditati paternæ acquirendæ, iuramento præstito, si læsus fuerit vltra dimidiam inspecto præsenti rerum statu, id est, habita ratione bonorum, quæ pater habet tempore renunciationis, & dubio euentu futuræ hæreditatis quo ad eius diminutionem vel incrementum, poterit non obstante renunciatione agere prætextu huius læsionis, cui minime renunciauit. Hæc conclusio probatur ex superioribus: & ex his, quæ de transactione, an in ea sit locus *d.l.2.* traduntur *in l. Lucius. §. vlt. ff. ad Trebell. & in ea l.2. Cod. de rescind. vend.* Bart. & Doctor. *in l. si quis cum aliter. ff. de verb. obligat. post gloss. in dict. §. vlt.* gloss. & ibi Doct. præsertim Anton. Burg. *in cap. cum causam de empt. & vend.* Dec. *consil.60. col.3. & 4. & consil.216. col.2.* Alex. & ibi Carol. *consil.42. n.11. lib.1.* Ioan Baptista de S. Seuer. *in tract. de transact. quæst.12.* Catellia. Cotta *in dictione, venditor.* Maxime cõclusio ista est admittenda præstita absolutione à iuramento: quod paulò antè adnotauimus. Scribit tamen Carol. Molin. in Alexand. *consil.29. lib.1.* contrarium Parisijs in Regio Prætorio pronuntiatum fuisse in hac specie, data tempore pacti honesta & congrua dote ipsi filiæ renuncianti: idemque probat eam opinionem secundum quam fuit iudicatum: & Nicol. Boër. *decis.62. col.4.* idem asseuerat. quam sententiã & hi tenent, qui à nobis citati sunt paulò antè pro secunda opinione. Ego tamen ex his, quæ in præcedentibus assertionibus exposui, opinor hanc septimam conclusionem æquiorem ac veriorem esse.

¶ Octaua conclusio: Renunciatio hæreditatis paternæ delatæ, vel deferendæ facta à filio, etiam minori viginti
12 quinque annis, si fuerit † geminata, & iuramento præstito, poterit non rescindi adhuc ratione grauissimæ læsionis: cui per actionem geminatam renunciatum esse præsumitur. *argu. auct. siue à me. C. ad Velleian.* Et in specie notat conclusionem istam Philipp. Dec. *cons.181. co. pen. & fin.*

13 ¶ Nona conclusio: Læsio † maiori vel minori contingens vltra dimidiam iustæ æstimationis, simul cum metu reuerentiæ & obsequij paterni, aut maritalis, operatur cõtractus rescissionem, vt ea fiat ratione metus: licet iuramẽtum conuentioni accesserit. Hæc probatur: quia dolus præsumitur in ea conuentione adhibitus, & oppressio quædã, saltem reuerentia patris vel mariti: alioqui enim non est verosimile quod tantæ læsioni filia vel vxor consensisset. text. elegans *in l. si superstite. C. de dolo.* Paulus Castrens. *in cons.174. lib.1. num.4.* Corneus *in cons.124. lib.4.* Aret. *cons.24. colum.2.* Aymon *cons.11. col. pen.* cuius opinionis & nos meminimus in Epitome *ad 4. lib. Decret.2. part.c.3. §.6. num.4.*

¶ Decima conclusio: Filia etiam maior renuncians hæreditati paternæ, & futurę, recepta dote ex bonis maternis, licet iuramentum præstiterit, poterit ex causa grauissimæ læsionis agere ad huius pacti rescissionem. Etenim nemo negare potest, quin in hoc casu grauissima, & admodum enormis læsio contigerit: nec in hac specie omnino locus est decisioni huius capitis, cum in eo tractetur de filia renuncianti hæreditati paternæ, recepta dote à patre ex bonis ipsius patris: atque ita hanc opinionem tenent Georg. hic *7. limitat.* Dec. *in d.l. pactum dotali.3. col. C. de collat.* Corn. *cons.147. lib.4.* quo in loco scribit, quod si filia habens penes patrem bona materna, renunciet hæreditati paternæ cum iuramento, hac apposita pactione, vt pater ei det mille aureos pro dote: erit intelligenda hæc conuentio in hunc modum: quod mille aurei sunt dandi ex bonis paternis, non ex bonis maternis. quod notandum est ad *l. vlt. C. de dotis promiss.*

¶ Vndecima conclusio: Quoties ratione læsionis grauissimæ, quam vulgo enormissimam appellamus, aut eius, quæ simpliciter vltra dimidiam iustæ computationis & æstimationis contingit, contractus rescindi potest: ea rescis-
14 sio intelligenda est, nisi alter velit iustam † æstimationem rei in conuentionem deductæ soluere & supplere. Huc enim pertinet ratio *d.l.2. C. de rescind. vend.* & omnia, quæ de ratione iustitiæ commutatiuæ possunt adduci aduersus pactiones iniquas. Nec quicquã oberit, dolum hic ob grauissimam læsionem subesse: atque ideo contractum debere omnino rescindi: quia in hoc casu non subest verus dolus: sed tantum dolus quidam præsumptiuus, ex quo æquum non est totam conuentionẽ rescindi. Quod ... ab his authoritatib. quibus prior opinio p... probatur ab his, qui eam defendere conantur. Et præter alios huic conclusioni accedere videtur Gregorius *in l. vlt. tit vlt. part. 6.* scribens, legis secundæ decisionem obtinere ad triginta vsque annos, vbi læsio enormissima contigerit, non obstante quadriennio lege Regia præfinito.

¶ Duodecima conclusio: Vbi filia, quæ futuræ hæreditati paternæ iuramento præstito renũciauerit, dixit, se grauissime læsam fuisse, & ob id petierit † conuentionem rescindi; ... tunc ad habendam læsionis rationem, eiusque reparationem, & compensationem, erit considerandum, an dotem acceperit iustam, eo tempore inspecto, quo dos ei data & constituta fuerit à patre, & computatis illis bonis, quæ eo tempore pater habebat: non his, quæ vel habuit post, vel habere potuit. Hanc conclusionem obiter superius adduximus *in hac part. §.2. num.6.* & ea probatur, quia in specie huius capit. filia renuncians hereditati paternæ, legitimę portioni renunciare videtur: sicuti diximus *in §.3. num.eod.* Vnde dotis datio non est in hoc loco ad rationem legitimæ consideranda: tunc enim foret constituenda iuxta quantitatem bonorum, quæ pater habet mortis tempore: sed est dos constituenda iuxta officium paternum, & sic secundũ bona, quæ tempore nuptiarum, & constituendæ dotis pater habuit: quod late tradidêre Dec. *consil.26. & consil.176. col.1.* Alexand. *consil.29. col.4. lib. eod.* & Georg. Nathanus *hic colum.3. vers. an autem. qui* & Paul. Paris. *cons.26. num.89. lib.3.* hanc opinionem asserunt communem esse. Idcirco optime constat huius conclusionis veritas.

Ex omnibus his quæ in hac quæstione tradidimus, liquet inferre, parum vtilem esse disputationem illam, quæ solet in tractatu læsionis vltra dimidiam discuti. † Scribit enim 16 Bald. *in l. quæ sub conditione. §. si quis. ff. de condit. institit.* eius loci authoritate, venditorem, qui iurauit contractum vẽditionis, periurum esse, si aduersus emptorem egerit alternatim, vel ad supplendum iustum pretium, vel ad rem ipsam, & sic ad contractus rescissionem. Quod si venditor tantum egerit ad pretium iustum supplendum, inquit Bald. periurum non esse: quia vere non agit contra contractum. Idem not. Soc. *in l. is qui ducenta. §. vtrum. ff. de rebus dub.* Feli. *in cap. inter cæteras. col. vlt. de rescript.* Anton. Burgens. *in cap. pen. de empt. num.36.* Cassador. *decis.1. tit. de empt.* ab hac vero opinione discedit Dec. *in dec. cap. inter cæteras. num.6.* asseuerans, hunc venditorem etiã alternatim agentem minimè periurum esse: quia etsi itagerit, vnum tantum in effectu petere videtur, qui duo † alternatiue petit. *l. eum. ff. quando dies leg. cedat. l. si illud.* vbi Bald. *§. de legat.2. §. huic autem. instit. de act.* Et præterea qui petit alternatiue pretium iustum sibi suppleri vel rem restitui, & cõtractum rescindi, non agit contra voluntatem emptoris: cum in eius arbitrio & electione consistat, contractum integrum manere & illæsum soluto iusto rei pretio: quod idem Dec. aduersus Bald. & alios considerat: Ego verò hac in quæstione non opinor quicquam referre, quod Dec. adnotauit. Etenim vel venditor tenetur præcise stare contractui, quem iuramento comprobauit, & stabiliuit: aut potest vti beneficio & auxilio *dict. l.2. Cod. de rescind. vend.* Priori casu, ni fallor, periurus erit, si aduersus emptorem etiam alternatiue egerit ad rei restitutionem, vel ad hoc, vt iustũ pretium suppleatur: nam & contra contractum, & conuentionem vtrunque veniret: nempe res ipsa, & certi pretij designatio. atque ita venditor ex conuentione ipsa tenetur nec rem petere, nec maius pretium quam conuentum fuerit. Quo quidem casu constat aduersus contractum agi, si alterum tantum petatur. Etenim si quis copulatiuè tenetur ad duo, nulli dubium erit, eum contra pactionem agere, si alterum tantum fecerit: aliud autem facere omiserit. Illud verò apud me parui est momenti, quod sit in electione emptoris rem non reddere: quia electio non est voluntaria, sed coacta sub ea conditione, ad quam alioqui lege contractus minimè tenebatur, scilicet maioris pretij solutio. Igitur qui ratione iuramenti tenetur stare cõtractui, & læsioni vltra dimidiam ex hoc expressè vel tacitè renunciauerit, profectò siue egerit simpliciter ad iusti, & maioris pretij, quã conuentum fuerit, solutionem, siue alternatiue iuxta casum *d. l. 2.* aduersus contractum agit: nec poterit à periurio iuste excusari. Posteriori verò casu, quo venditor non est exclusus per iuramẽtum ab auxilio *d.l.2.* nec à simi-
... bus actionibus, nullũ periurij crimen committit, si vtatur
... 2. actione, quę alternatiua est, vel ad rescissionẽ con-
... el ad pretij iusti solutionẽ. Quod si non obstante

Con...

iuramento eidem venditori aliqua ex cauſa competeret ius reſcindendi contractum, dubio procul minime foret perſurus cenſendus, ſi aduerſus contractum ea actione ageret. Quo fit, nequaquam eſſe in hac ſpecie diſtinguendum, an agatur ad duo alternatiue, vel ad alterum tantum: ſed potius an iuste agi poſsit contra contractum non obſtante iuramento. Non obſtat text. *in dict. l. quæ ſub conditio. §. ſi quis.* qui parum facit, cum inibi altera conditio ob religionis cauſam, nempe iuriſiurandi, remittatur, & maneat tantum ex duabus conditionibus alternatiue conceptis vna, altera reiecta.

¶ Viceſimaquarta interpretatio huius capitis ex eo colligitur, quod pactum iſtud ſit omnino ſeruandum ratione iuramenti: ita enim, inquit Romanus Pontifex, omnino ſeruari debet ab eadem. nec de iuramento quidem ſolum, ſed imo de ipſo pacto loquitur, & tractat. Qua ratione in his contractibus, qui alioqui iure ciuili prohibentur, & ratione iuramenti confirmantur, ipſius iuramenti vis contractum validum, & efficacem facit, nec tantum iuramentum ſeruandum erit, ſed & ipſe contractus. Quod latius probauimus *in 2. huius Relectionis parte. §. 1. num. 7.*

¶ Viceſimoquinto hæc eadem conſtitutio in eiſdem verbis palam oſtendit, non † tantum has conuentiones iuratas ſeruandas fore apud iudices Pontificios & eccleſiaſticos, ſed & apud iudices laicos & ſæculares. tex. hac de re elegans *in cap. licet. de iureiur. iſto lib.* cuius authoritate hanc opinionem probarunt gloſſ. hic *in verb. ſeruari.* & omnes, præſertim Georg. hic *7. limit.* Et Paulus Pariſ. *conſil. 26. lib. 3. col. 2.* aſſeuerans hanc *Opinionem Communem* eſſe.

Viceſimoſexto ad huius conſtitutionis intellectum examinanda eſt Iuriſconſ. reſponſio † *in l. 1. §. ſi parens. ff. ſi à parente quis manumiſſ. fuerit. Si parens,* inquit Vlp. *vel accepit pecuniam, vt emanciparet, vel poſtea vtius in eum filius quantum ſatis eſt contulit, ne iudicia eius inquietaret, exceptione doli repelletur.* Ex hoc ſane reſponſo apparet, iure ciuili etiam abſque iuramento validam eſſe pactionem inter patrem & filium, qua hæreditati futuræ renunciatur: quod maxime repugnat his, quæ in initio *huius cap.* tractauimus. & tamen gloſſ. hic *in ver. lex ciuilis. & in l. pactum dotali. C. de collat.* Bart. *in l. vlt. C. de pact. & in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. oblig.* duos diſtinxêre caſus ad intellectum *d. §. ſi parens.* Primus quidem eſt, cum pater in præmium, aut pretium emancipationis pecuniam à filio accepit. Etin hac ſpecie exiſtimant, patrem repelli ab hæreditate filij propter delictum hoc ab eo commiſſum, ex eo, quod pecunia, patriam poteſtatem & emancipationem vendiderit: quam rationem ſequuntur Alexand. *in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta.* Idem & laſ. *col. 2. & 3.* atque ibi Dec. *in d. l. pactum dotali.* quorum *Opinio communis* eſſe videtur, vt conſtat ex his quæ ab eis adducuntur. Secundus caſus conſtituitur, quando pater accepit à filio eam quantitatem, quæ ſibi poterat iure competere in bonis filij. Valet enim pactum, quo pater renunciat futuræ filij hæreditati, ſi recipiat eam quantitatem, quæ iure legitimæ portionis eo tempore ſufficiens eſt. Et hæc eſt vera & communis ratio decidendi ad ſecundam illius §. partē: vt apparet ex Alex. & alijs *in d. l. pactum dotali. & in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta.* Vnde licet hæc pactio inter patrē & filiū pro hæreditate paterna minime abſque iuramento procederet. *l. ſi quando. §. 1. C. de inoff. teſt.* & tradidi ſuperius in initio huius capituli, tamen ſuper hæreditate filij optimè procedit: quia nō ita debetur hæreditas filij patri, vt hæreditas paterna filiorū. *l. nam & ſi parent. ff. de inof. teſt.* notant in ſpecie iſta gloſſ. & Doct. hic, & *in d. l. pactum.* Nec oberit prioris partis & caſus intellectus, *l. vtrum. ff. de ver. oblig.* qua probatur, non eſſe turpe, patrem pecuniam accipere pro emancipatione filij. Etenim licet id turpe non ſit, à iure tamen odioſum cenſetur: vt notat Alexand. & Dec. *in præcitatis locis.* Vnde nimirum, ſi ob iſtud odium ciuilis lex id permiſerit, quod in priori parte *d. §. ſi parens.* reſponſum fuit. Quidam vero quorum partem tutatur Clau. *in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta. num. 23.* exiſtimant ob effugiendam rationem *dict. l. vtrum.* aliter eſſe intelligendum text. *in d. §. ſi parens.* vt conſtituat vnum caſum tantum, ſcilicet: quando pater accepit à filio portionem legitimam, & quæ ſibi poterat eo tempore competere ex bonis filij. Diſtinguitur tamen prior pars à poſteriori ex eo quod in priori parte proponitur, patrem tempore emancipationis à filio portionem legitimam accepiſſe: in poſteriori vero tractatur, quod eam receperit poſt emancipationem: nec hic intellectus alienus eſt à litera & ſenſu Iuriſconſ. atque ideo non omnino erit improbandus.

Hæc, quæ adduximus, ad huius conſtitutionis interpretationem ſufficiant. Nam & ſi potuiſſent ſingula longius ac latius diſcuti & examinari: breuem tamen ac apertam rerum cognitionem, quod ſemper agere conabimur, & & hactenus efficere tentauimus, ſecuti ſumus: ne Lector faſtidio quodam, ac tot auctorum relegendorum cura ſollicitus, animum ab his obiter euoluendis, cenſuraque notandis auertat.

FINIS.